

Ab arimeo siculo 1497

AD MAGNANIMVM ET ILLVSTREM AC VIRTVTIS
CVETOREM RODERICVM PEMENTELLVM BENA
VENTI COMITEM CLARISSIMVM LVCII MARINEI
SICVLI PRAEFATIO.

Magnam ac præcipuam hominum curam atq; diligenciam esse debere Roderice comes illustris: ut erga maiores deq; se bene meritos animum habeant non ingraturum: & sapientes sanctissime docent: & ratio ipsa uirtutum omnium genitrix rectissime commonet. Quid enim antiquius: quid proprius: quid deniq; sanctius esse potest homini politico presertim & non indocto: quam dare operam: ut suum a nemine iure desiderari possit officium: quod si quis aut ingratitude: aut negligentia pretermittat: is quidem non humana solum: uerum etiam diuina uiolare iura non immerito existimatur. Siquidem crimen uel maximum est: nec a religione nostra magis alienum: nec homini minus conueniens: nec rationi quicquam contrarium magis uideri potest: quam non & obsequium præstare maioribus: & de se bene merentibus non satisfacere: uel si satisfieri non possit: habere tamen satisfaciendi uoluntatem. Per pauci enim mortales in alios uel honores uel officia conferret: nisi eos ipsos de quibus benemerentur: si minus gratiam relatuos: saltem non ingratos fore putaret. Ingratitudinis ergo culpa quam ego non secus ac scelus impium summumq; nephas semper existimaui comes insignis ne quandoq; mihi iure obiici posset: omni cura summoq; studio semper uitare contendere. ideoq; cum olim salmanticam uersus proficiscens ad te salutatum benauentum diuertissem: tuq; me pro carminibus quibus tuas magnificas ædes & illustres decantauera tua munificencia singulari & immensa animi tui liberalitate non nisi donatum magno munere dimisisses: tum quidem statim mihi tua uel maxima uirtute perspecta cogitare cæpi: qua in re animum meum non ingraturum posses agnoscere. Quum te igitur adire statuissem: mecum muneris aliquid afferre tanquam parthorum regem salutaturus uehementer optabam. Cæterum cum me omnia munerum genera deficerent (gemis enim & auro cæterisque rebus quæ a magnis uiris ac diuitibus largiri solent carebam quæ licet habuissem te tamen iis habundare non ignorabam) ad litterarium munus quod mihi labor & ingenium comparauerat confugere coactus sum: Ratus te pro animi tui magnitudine laudes perpetuas & immortalitatis dona pluris facturum: quam illa omnia uana & fortunæ omnibus telis obiecta. Scripsimus itaq; opus de hispaniæ laudibus: quod tuo uel amplissimo nomini dicatum tibi magnanime comes offerimus, Quod si tibi non tua præ-

Mos salutandi regem apud parthos

stantia & excellencia dignum uidebitur: existimare debebis me non ita fuisse rationis expertem: ut te digne laudatum operis nostri dedicatione crediderim: sed ut animi mei gratitudinem ostenderem: id operis tibi meosq; labores (quum nihil aliud habuerim) dedicare noluisse. tamen si spero comes illustris sine munus hoc nostrum tibi fore non ingraturum: nam si recte quidem consideretur ad tuam fortasse dignitatem & amplitudinem uidebitur pertinere. Sicut enim sapientes olim & orientis magi sydere ducti nascentem christum adoratum uenientes ei munera auri mirrhæ ac thuris obtulerunt: quæ summo & æterno deo conuenire ac digna esse uidebatur: ita & ego (quod tibi comes insignis maxime conueniret atq; tua singulari excellentia dignum uideretur) litterarum munus elegi: quo tuæ quæ plurimæ sunt & immortales uirtutes ac laudes ad uniuersas orbis partes deferantur: prædicentur (ut par est) & apud externos populos latino sermone notiores fiant. Tu enim solus es aliorum pace dixerim inter omnes hispaniæ uiros illustres: quem quisq; (nisi liuore fuerit impeditus) summis laudibus extollere: colere: & tanquam numen aliquod obseruare magnopere debeat. Lōge namq; tu comes magnanime non hispanos modo: sed aliarum quoq; nationum mortales nobilitate: fortitudine: constantia: prudentia: consilio: munificencia: cæterisque uirtutibus antecedis. Ea enim bona consecutus es quæ pauci mortales adepti sunt: quippe qui fortunæ: ingenii: corporis: & naturæ dotes te ipsum diutius illustrioremq; faciunt. Primum quippe munus tibi deus optimus maximus largitus est: quod es iis parentibus ortus: qui te non solum nobilitate generis illustrarunt: uerum etiam suis quam optimis moribus & magnificis exemplis adornarunt. magni enim interest quibus quisq; parentibus natus sit: quibus moribus educatus. Plures namq; uidemus: quibus uel imbecillitate naturæ: uel parentum negligentia prauus magis corporis appetitus: quam diuina ratio dominatur. at tu summis & illustribus ortus parentibus: & diligenter educatus: omnia quæ & corpori uoluptati: & animæ detrimento esse possunt aspernatus: ea dumtaxat quibus uirtutis honores: & æternæ gloriæ laudes comparantur studioissime sectaris. Qua in re tuorum quidem maiorum singularem illam quam te docuerunt excellentiam & uiuendi mores elegantissimos ostendis: atq; illud Horatii poetæ pulcherrime dictum optime confirmas: nec columbas aquilæ: nec damas generant leones. deinde quoque cum ipsa natura & labor assiduus: tum etiam plurimum iuuat ingenium: adeo ut quæcunq; tibi fuerint a parentibus relicta non modo conseruaris: Sed tua quoq; militari summa uirtute & ingenio singulari maiorem immodum semper auxeris. Per te enim pemétellorum domui atq; nobis plurimum claritatis accessit: largita est deniq; tibi ipsi natura quandam

Horatius

Comes
Antonomasia
Paulus
Thomas
Aristoteles
uigilius
Cicero
Scipiones
Lucius quin-
cius cincinnatus
Papirius
Quintus fabius.
Valerius
publicula
Furius camillus.
Fabius maximus
Quintus cōsidi⁹
Quintus
flaminius
Hiero syra-
cusanus
Cassius agri-
gentinus

etiam corporis excellentiam & præstantem pulchritudinem: qua te alios præ-
stare dubitare non debes. non immerito igitur munificētissime comes his-
perornatus muneribus & naturæ dotibus: quæ paucissimis cōtigisse mor-
talibus arbitror: antonomasia: hoc est excellentie tibi nomen comparasti:
nam quum in hispania comes dumtaxat sine nominis additione dicitur:
te ipsum per antonomasiam. i. per excellentiā significari nemo est qui am-
bigat: ueluti quum apostolum dicunt paulum: quum doctorem thomam:
quum philosophum aristotelem: quum poetam uirgilium: quum oratorem
ciceronem intelligimus. Quam ob rem si uiris excellentibus italia cæteræq;
nationes gloriantur: nostra tamē tempestate quum cæteris plurimis: quos
in hoc opere nostro legendo cognoscēs: tum uero te uno gloriari magis his-
pania potest. non enim te superasse animi robore atq; magnitudine credi-
derim duos illos scipiones: qui fortiter in hispania ceciderunt. nec tua lucii
quincii cincinnati: nec papirii militarem uirtutem maiorem putauerim. Imo
tuam quinti fabii constantiam longe præstantiorem esse mihi persuadeo.
Tuam præterea animi moderationē ualerii publiculæ atq; furii camilli mo-
derationi præponendam esse quis dubitat: tua in super immensa liberalitas
atq; animosa munificentia cuius liberalitatem non uincit. adeo enim hac
uirtute tuus inuictus ac generosus animus effulget: ut non fabium solum
maximum: & quintum confiduum: atq; titum quintum flaminium roma-
nos: sed duos quoq; siculos illos hieronem syracusanum: & agrigentinum
cassium longe superasse uideare. Quid præterea de rebus tuis sapientissime
fortissimèq; gestis commemorem? quippe qui in re militari belloq; geren-
do & prudentia & fortitudinē singulari semper usus es. quid deniq; de tuis
muneribus referam? quæ tum plurima tum amplissima permultis largiri
solitus es. quantum autem hac animi magnitudine superas omnes hispa-
nos prouerbio illo intelligi potest. alii enim capto passere contenti uolan-
tem uulturem persequi nolunt: tu uero cuius mēs altior altiore semper as-
cendere locum contendit passere neglecto uulturem uolantem altius uelu-
ti nobilissimus accipiter affectas. Cedant ergo tibi comes illustris omnes
hispaniæ procures: ac non cedant solum: sed etiam tibi se plurimum debere
fateantur: per te namq; illorum uirtus nunq̄ delebitur: nec homines tantū
hispaniæ se tibi debere fateantur: sed ipsa quoq; uniuersa fateatur hispania
quæ non modo tuis illustrior uiriutibus facta est: uerū etiam tua causa eius
laudes litteris a nobis celebratæ fuere. Accedit huc excellentissime comes: ut
me dum tibi seruiō & obsequium præsto ferdinando quoq; regi & hellisa-
be reginæ nostris christianissimis principibus rem gratissimam fecisse cre-
dam. illorum enim res fortissime gestas & gloriam immortalem ac hispa-

niæ omnia memoratu digna summam litteris delibauimus. omnes itaq;
& qui nostris laboribus comendantur: & qui ex opere nostro fructus ali-
quid percipient: hoc totum tibi uni uiro magnanimo & uirtutis amantissi-
mo acceptum referant. Ego enim & si me magna rerum hispanarum foelici-
tas ad ascribendum hortabatur: ne solū tam foelix & uirorum facta illustra-
iacerent in tenebris: ut tibi tamen ipsi satisficerem: & obsequium præstare
hanc sribendi prouinciā & supra uires onus assumere non dubitavi. Qua-
re si quid ommississe uidebor quod scribendum fuerat: abste primum beni-
gnissime comes: deinde a cæteris omnibus me uenia dignum existimari ue-
lim. nam & si hanc operis partem ædidimus efflagitatione multorum: nō
tamen ascribendo manum omnino reduximus: diligenter enim quæcunq;
scribenda sunt requiram: & studiose conscripta tuo iterum clarissimo no-
mini dicabo. Quare plenius opus non multo post a nobis comes insignis
expectato: in quo illorum medebor doloribus: qui a nobis se neglectos fu-
isse fortassis existimant. Accipe nunc igitur læto uultu nostrorum laborum
primicias: & munuscula quædam uir insignis & hispaniæ decus amplissi-
mum: quæ & si cum tua uel amplissima dignitate atq; excellentia comparā-
da non sunt: tu tamen pro animo tuo magno & excelso mittentis affectum
& animum tibi deditissimum expectare debebis. fac igitur ut tibi munuscu-
la nostra grata fuisse illustrissime comes intelligamus: & operi nostro inui-
dere possimus: q̄ tāti uiri præsentia ac magestate fruatur. illud enim hac de
causa primum foelix existimo: q̄ sub tuo clarissimo nomine æditum pro-
diit in lucem. quodq; primum tuis manibus excipietur: & in illam pulcher-
rimæ tuæ domus benauenti bibliothecam reponetur. Quod & si sensu & a-
nima caret mirum in modum tamen lætabitur quum legetur abste: in quo
cumula te sunt omnia quæ in summo ac pfecto uiro esse debent. admirabi-
tur itaq; primum uenerandam maiestatem & grauitatem tuam: deinde ue-
ro humanitatem: clementiam: benignitatem: continentiam: & liberalitatē
cognoscet. contemplabitur quoq; maximas res tuas domi forisq; gestas: in-
tuebitur in super præstantem illam tui corporis proceritatem atq; oris di-
gnitatem & pulcherrimam formam: uidebit etiam clarissimam tuam sobo-
lem: & marchionē filium tuum hispaniæ pulcherrimum iuentutis: intelli-
get deniq; te talem: qualem esse decebat eum uirum tui ferdinandus & heli-
sabe hispaniæ siciliæq; christianissimi principes omnium rerū suarum &
regnorum curam ueluti moderatori prudentissimo fidissimoq; demanda-
rent. Vale comes excellentissime spes bonorum certissima: & hispaniæ de-
cus amplissimum.

Rodericus Manricus.

Quos iuvat hispanæ sublimis gloria terræ.
hoc uideant ficulus quod modo scripsit opus.

Hic equidem (quâuis modico uolumine) narrat
egregia tellus optima quicquid habet.

Plurima iam ficulo foelix hispania debes
munera: qui laudes tollit in astra tuas.

Fluic quoq; foelices populi: regesq; potentes:
ac procures debent omnia pontifices.

Docta tamen ficulo tantum salmantica debes
quantum non ferres ciuibus ipsa tuis.

Gymnasium: ciues: res omnes laudat & urbem
& professorum nomina clara facit.

Arius barbosa.

Cynnama dum senior gangeticus efferet ales
& positus triplex syderibus fuerit.

Dum nouies terni glomerantem sæcula tractus:
exemplum fidei mundus habebit auem.

Lactea uentosæ superat dum nubila lunæ
semita: qua cæli lux preciosa micat.

Dumq; tarentino celebrata trinoctia ludo
extiterint: & dum uirgo triformis erit:

Viuet opus docti ficuli: nomenq; perenne:
qui solus chium miscet & ammineum.

Petrus martyr.

Qui cupis hispanos heroas noscere lector
& loca quæ nostro tempore nomen habent.

Hunc lege quem ficuli uigilauit clara taberna
utilior uix est alter in orbe liber.

Legi etiam in hispania legi
nunc o uideant ficulus quod modo scripsit opus.
Hic equidem (quâuis modico uolumine) narrat
egregia tellus optima quicquid habet.
Plurima iam ficulo foelix hispania debes
munera: qui laudes tollit in astra tuas.
Fluic quoq; foelices populi: regesq; potentes:
ac procures debent omnia pontifices.
Docta tamen ficulo tantum salmantica debes
quantum non ferres ciuibus ipsa tuis.
Gymnasium: ciues: res omnes laudat & urbem
& professorum nomina clara facit.
Arius barbosa.
Cynnama dum senior gangeticus efferet ales
& positus triplex syderibus fuerit.
Dum nouies terni glomerantem sæcula tractus:
exemplum fidei mundus habebit auem.
Lactea uentosæ superat dum nubila lunæ
semita: qua cæli lux preciosa micat.
Dumq; tarentino celebrata trinoctia ludo
extiterint: & dum uirgo triformis erit:
Viuet opus docti ficuli: nomenq; perenne:
qui solus chium miscet & ammineum.
Petrus martyr.
Qui cupis hispanos heroas noscere lector
& loca quæ nostro tempore nomen habent.
Hunc lege quem ficuli uigilauit clara taberna
utilior uix est alter in orbe liber.

AD RODERICVM PEMENTELLVM COMITEM BENA-
VENTANVM VIRVM MAGNANIMVM ET ILLVSTREM
LVCIIMARINEI SICVLIDIS HISPANIAE LAVDIBVS LI-
BER PRIMVS INCIPIT.

Hispaniæ sitū: & quæ in eo memoratu digna
sūt scribere incipiam: rem sane laboriosam
ac difficilem: & cui nostrum impar ingenium:
est enim perplexum & impeditū opus: om-
niq; facundia maius. Cōstat namq; tot tan-
tisq; rebus fere: quot quāteq; in hispania to-
ta terra mariq; gignuntur. Quod & si non
multū scribentis oratione: satis tamen ipsa
rerū plurimarū cognitiōe ac uarietate (quæ
legentis animū & audientium aures mulcere solet) iuuare poterit. Nam nō
ea solum quæ hispaniæ tellus suapte natura producit scripturi sumus: sed
aprimis hispaniæ incolis ad nostra usq; tempora regum seriē & successio-
nem: uirorumq; facta illustria sūmatim perstringemus: multarūq; insigni-
um ciuitatum & oppidorum memoriam delibantes: in quibus Salmanti-
cæ almæ urbis & eius illustris academici laudes ingentes (ut par est) pluri-
bus uerbis referemus. Hanc ob rem operi nostro futuro de hispaniæ laudi-
bus nomen indidimus. Sed iam ipsam hispaniæ descriptionem aggredia-
mur: eiusq; nomina primum declaremus.

De hispaniæ nominibus.

Hispaniæ igitur europæ regio prima in solis occasu ab hispano
herculis successore nomen accepisse fertur: & si a quibusdā ab
hispani ciuitate Bethicæ prouinciæ nuncupata existimetur. Ea-
dem quoq; hiberia primum ab hiberio amne dicta est: postea
uero hesperia ab hespero stella: uel (ut alii opinantur) ab hespero Atlantis
fratre: a quo etiam ut iginus inquit fratris arma fugiente italia hesperie no-
men accepit. ex quo consueuerūt scriptores cum hispaniam dixissent hespe-
riam addere uelut am differenticiæ causa: ut horatius qui cum hesperia hos-
pes ab ultima. Et Cicero ad lentulum. Recordare enim quibus laudationē
ex ultimis terris miseris. Lucanus. At procul extremis terrarum cæsar in o-
ris martem sæuiss agit. Quod & hispano quoq; sermone comprobari po-
test. Sinum enim quēdam hispaniæ quē lusitanici pars contingit extremū
uulgo dictitāt. Quod & si serui? uirgilianū illud hesperia i magna si qua ē
ea gloria signat: ad hispaniæ discretionē exponit: quasi innuens hispaniā
italia minorem: Virgilium tamen græcos imitatum qui italiam magnam
græciam dixerunt ad italici laudē illud retulisse arbitror. Celtiberia quoq;

a iiii

Hispanus

Hispanis

Hiberia

Hesperia

Iginus

Horatius

Cicero

Lucanus

Seruius

Celtiberia

Lucanus

hispaniæ magni-
tudo ingens

Hispaniæ longi-
tudo

Palma.

Caditana ciuitas

Hispaniæ

Latitudo

Hispaniæ ambi-
tus.

Hispaniæ forma

Aquitania hispa-
niæ coniungitur

Plinius

Hispani.

Homines belli-
osi

Hispani equi ue-
loces

Varro

Hispanas equas
vento concipere.

nomē assūpsit: a celtis gallorū populis: qui de suis finibus egressi cū adhi-
berū amnē cōsedissent: de suo deq; fluminis noīe Celtiberia & celtiberi di-
cti fuere. quod luca. docet profugiq; a sede uetusta gallorum Celtæ miscen-
tes nomen hiberis. Vniuersa autē prouinciæ magnitudo ingens. Cæterum
eorum sententiæ qui ortis partes scripsere de hispaniæ magnitudine pluri-
mum inter se differunt: alii enim maiorem: alii minorem hispaniam mon-
strauere: quod nec mirari magnopere: nec aut amore: aut invidia factum exi-
stimare debemus. Nam qui ea scripserunt quæ nec cernere nec comprehen-
dere potuerunt: alios interdum consulere haud expectos rerumq; peritos con-
suevere: quorum quidem iudicio sæpe fallūtur. Ego uero qui prouinciam
ipsam prorsus totam perrexi atq; oculis pedibusq; subieci appiani longitu-
dinem hispaniæ latitudinemq; ad stadiorum milia decem protendi scribē-
tis sententiā cōfirmo. Sic enim mihi ex palma oppido iuxta pyreneos mō-
tes ubi agallia diuiditur hispania ad herculis usque columnas Gaditanāq;
ciuitatem habita dierum itineris ratione atq; cōnumeratis fere passibus cō-
pertum est. Latitudo tamen ab australi ad septentrionale littus aliquāto est
angustior. Totius autem prouinciæ quæ ab utroq; mari montibusq; pyre-
neis clauditur ambitus milia fere stadiorū quadraginta complectitur. Ve-
rum hoc non expertus nec mensus: sed nautarum uiatorumq; consiliis: &
geometrica ratione usus affirmo. cognita enī rei cuiuscūq; forma habitaq;
longitudinis ratione: circuitus etiam facile comprehenditur. Cum itaq; his-
pania (ut auctores peritissimi tradiderunt) extenso corio sit assimilis: cori-
um mensus hispaniæ ambitum comprehendit. quod cum illorum quoq;
consiliis qui prouinciam pene totam circuisserunt conuenire comperi. Regio
igitur hispaniæ: tum terræ situ: tum etiam populis quā maxima est: & ocea-
no undiq; mediterraneoq; freto conclusa: nisi ps quæ montibus pyreneis
& aquitaniæ galliæ prouinciæ coniungitur.

De hispaniæ Metallis & aliis rebus.

DE cuius foelicitate omniumq; rerum fecunditate quid complu-
res scripserint auctores (ut nobis fides adhibeatur) primum di-
cendum puto. Deinde uero totius prouinciæ partitionem cæte-
rasq; antiquitates ac laudes referemus. Plinii itaq; uerba pri-
mum audiamus: qui de hispania plura magnaq; locutus hoc postremū re-
tulit: metallis plumbi: ferri: æris: argēti: auri tota ferme hispania scatet: cite-
rior & specularibus lapidibus: bethica & minio: sunt & marmorum lapidi-
cinæ uniuersæ hispaniæ. Hec plinius. Appianus autem refert hispaniæ ter-
ra quoq; ferax frumenti: uini: olei: auri: argenti: gemarū: atq; metallorum
omnium: homines insuper bellicosissimos gignit: equosq; uelocissimos.

V Refert & uarro in hispania equas non nullas ex uento concipere: cursu enī
adeo sunt equi ueloces: ut non immerito ex uento concepti existimentur.
Strabonis uero eorum omnium qui de terrarum situ & regionū laudibus
scripsere longe principis de hispania uerba omnia referre lōgum nimis exi-
stimans: pauca hec dumtaxat subnectā. At turdetania agerq; cōiunctus nul-
lam in hoc uirtutis genere rationē cōmendare uolentibus abesse finit: nam
aurum argentū: æs: ferrum nullibi terrarum nec tantum: nec tam proba-
tum generari hactenus compertum est. Aurum enim non solum ex metal-
lis effodit: uerū etiā fluit: flumina nāq; torrétesq; aureā defert arenā. Tot igitur
tantisq; naturæ dotibus ac soli bonitate orbis terrarum optima existi-
mari ac haberi hispania potest. nam & si omnes qui de prouinciarum om-
nium laudibus scripserunt italiam ipsam propter romam terrarū caput ac
dominam populiq; romani olim amplissimum nomen atq; imperium cæ-
teris cunctis regionibus antepondere conati sunt: nulla tamen causa adduci
moueriq; potuerunt: quin ueritate & ratioe potius impulsī de hispania plu-
ra maioraq; quam de italia scripserint: quod si de romanorum olim rebus
bellicis fortiter sapienterq; gestis deq; uictoriis ac triumphis diiudicandū
sit: nemini quidem dubium erit: quin illorum rerum gestarum gloria om-
nium facta longe superarit. tam etsi hispaniæ quoq; gestarum rerū nostri
temporis armorumq; quam maxima gloria daret: non tamen hoc loco de
his mihi differendum est. nunc enim de his rebus quas terra ipsa suapte na-
tura producit (ut cœperā) dicere in animo est. de quibus & si quæ Solinus
Iustinus: Liuius: Iginus: Orosius: atq; alii complures facundissime prodi-
derunt subticere uolui: ea tamen quæ Diodorus Siculus noster elegantissi-
me cōmemorauit silētio preterire nō possū. q de hispani soli foelicitate deq;
rerum omnium fertilitate de institutis moribus deq; hominū cultu permul-
ta uariaq; locutus hæc addidit. Sequitur ut de argento quod plurimum apud
hiberos optimumq; effoditur quodq; multum utilitatis incolis affert
scribamus. Dictum est a nobis in herculis gestis hiberiæ montes qui pyre-
ne uocant & altitudine & magnitudine lōge alios excellere: nā amari quod
ad meridiem iacet usq; ad oceanum ferme ad arctos situm galliam ab hibe-
ria diuidunt per celtiberiam quoq; protenduntur stadiis tribus milibus.
in quibus cum sint frequentes sylue ferunt priscis temporibus igne a pasto-
ribus iniecto montanos omnes regiones fuisse combustas. qua ex re aiunt
montes cognominatos pyreneos: ardente continuis diebus igne plures ex
mōtib; argēti puri riui flāmarū ui effluxere. quod incolis ignotū phœni-
ces mercatores uili rerū pmutatiōe emptū in graciā asiāq; ac nationes cæte-
ras deferētes magnas ex eo comertio opes cōtraxerūt. adeo autē mercatores
questus excitauit cupiditas: ut cum onustis nauibus superaret argentum a
moto ab anchoris plumbo argentum eius loco subderent. Hoc lucro

Strabo &
eius laus

metalla hispaniæ
cæteris meliora

Solinus
Iustinus
Liuius
Iginus
Orosius
Diodorus
Pyreneos mōtes
longe alios excel-
lere: & galliam al-
hesperia diuider

Vnde pyrenei
mōtes dicunt
Riuuli argēti p-
ri in hispania
Argenti copia i
hispania.

clisæ & ripædauia & caparicenfē: tū gustu: tum etiā odore alia oīa longe pstant. nigrū ūero optimū in tota hispania legitur. ex quo sapa: defrutū: mellicraton: & mulsum gratissima fiunt. nec mirū quidem cuiquā uideri debeat: si hispania tota uino quoq; læta sit: bacchus enī olim per totā fere lusit hispaniā: a quō lusitania nomē accepit: cælebris quoq; est uini bonitate. & terraco ciuitas: quod marcialis testimonio cōfirmatur. ait. n. tarraco campano tātum cæssura lyeo: hæc genuit tuscis æmula uina cadis. Album autē hispaniæ uinum non immerito Lucano: falerno: trebellico: chio: lesbio: atq; aliis quæ plurimū laudantur æquandum censemus: hoc enim corporis humani uires aluntur: animus uegetatur: sanguis augetur: color nitescit: nerui iuuantur: stomachus redintegratur: appetentia ciborum & edēdi excitatur tristitia pellitur: puocatur urina: algor recedit: somnus cōciliatur uomitus sistitur: sunt etiam & fului & sanguinei coloris uina saporis non ingrati.

De arboribus & fructibus hispaniæ.

Næterea & arboribus hispania omnis plena est: ac omnis generis fructibus foeta: quos quidem non solum hominū labor & industria inserit: uerum etiam ipsius terræ uirtute quam optimos natura producit. nemus enim oculis ipse uidi (quod cum ab aliis multis accepissem falsum existimaueam) ubi iuglandes: Quercus: Ilices: Corylos: cerasos: Prunos: piros: atq; omne pene arborū genus fructificans sponte sua ipsa natura plantauit. Arborea quoq; tum amplitudine: tum altitudine ac proceritate ingentes: castaneæ enim truncum metiens quadraginta circiter pedum ambitum comperi. fructus autem arborum & numero plures: & forma grandiores habet hispania. pirorum autem plura hic genera sunt: ex quibus quædam uiridia a colore uiridi uocitantur: sunt q; cæteris grandiora pomorum etiam genera duo quæ fere arborū fructus longe excellūt: quorum alterum camusium: alterum regium uocat hispania ex nucibus autem castaneis quæ facile exeritur graciosior cæteris habetur: baccharum autem ac fructuum uua omniū regina: cuius in hispania usus nullo anni tempore finitur: appensa namq; domibus a uitibus lecta uiridis aeris salubritate seruatur ac recens. Verum arborū fructibus turdetania: pars q; lusitaniæ quædam multo magis exuberat: presertim palmis: malarangis: maliscitris: malis punicis: quæ granata dicuntur. agranis quibus sunt foeta: malis idoniis: alijsq; generis eiusdem: quæ (& si multis in locis & nasci & inseri frigoris nō sinit asperitas: eorum tamen alibi tanta ubertas ac copia est: ut apud illos etiam uilius ueneant: a quibus longissime leguntur. ficus preterea hispania multis uariisq; generibus plena est: ac maxime biferris: quæ adeo quidem sapiunt: ut melliferas eas potius quam biferas dixerim: tametsi biferæ recte dicantur: bis enim & cum messibus semel: & cum uindemiis iterum ferūtur. sed quid de malis perficis hispaniæ: de molluscis

Sapa
Defrutum
Mellicraton
Mulsum
Vnde lusitania
dicatur: martialis
tarraco ciuitas
Vinū lucanum
Falernum
Trebellicum
Chium lesbium.

Multa arborum
nomina
arboris castaneæ
magnitudo.
Multa fructuum
genera
Pomū camusiū
Pomum regium

Vua
Multa malorum
genera
Malarangium
Granatum

Malum aureum

phoenices admodum opulēti facti plures colonias tum in siciliam propinqua: tum in lybiam sardiamq; ac hiberiā destinarūt. multis post seculis cognito argento hiberi quoq; metallis querendis operā dedere: magnaq; optimi argenti copia reperta ingens ex ea uectigal prodit. cum æs: aurum: argentumq; sint metalla precipua. qui in repēiendo ære dant operam quartam eius quod effodiunt portionē capiunt. eorum autem qui in argento effodiendo occupantur: quidam tribus diebus euboicū percipiūt talentum. terra enim omnis argento referta est: Vt mirabilis sit & eius patriæ natura: & operariorum cōtinuus labor. nam qui primum his metallis reperiendis incumbēbant magnas contrahebāt diuicias. In promptu enim est argentum terra habunde illud præstante. postea quam romani hiberiā subegissent italici qui lucri cupiditate id sibi opus sumpsere maxime ex eo ditati sunt. emptam enim seruorum copiam ad effodiēda metalla deputāt: qui uariis locis metallorū uenas scrutati ac alte lateq; terra effosa plurimū auri: argentiq; eruunt uariis multorum stadiorum cuniculis sub terrā actis: multo facilius questifiosiorq; hec cura: q̄ metallarum quæ apud atticos reperiuntur. ibi enim multas in fodiendo impensas subeunt sæpius opinione frustrati. Quū aut non inueniant quod querant. aut inuētum ita parui sit ut superetur assumptu. Apud hispaniam uero qui metallis incumbunt reperiendis ampliora spe percipiūt. bonitate quippe soli glebas semper auro argentoq; fertiles inueniunt. utpote omni terra metallis plena. sed de metallis hæcenus.

De aere: uento: climate: & aliis rebus hispaniæ.

Cuius etiam regionis aer tenuissimus ac suluberrimus. nec mirum quidem est cum sit hispania & foelici subiecta climati. & uento secundo nimis inspiretur. zephiro enim respiratur refo cillaturq; qui ex ea flare creditur ac nasci. quo nulla est fere mitior aura nullaq; salubrior. Et quinto tota pene climate tegitur. quo nullū temperatius est clima nec clarius. quapropter non hic solis æstus ardens: nō frigus horridum: sed omni tēpore uiget summa temperies. Hinc itaq; per totam regionem prouenit summa fertilitas. nam frumento: farre: ordeo: cicerē: Cæterisq; frugibus ac leguminibus adeo est tota hispania foelix: ut a sicilia cererē olim raptā proserpinam querentem in hispaniā migrasse credam. terra enim & omnis ager usq; eo liberalis est: ut supra centum ex tribus tritici tesseras siue modios colonis restituat.

De hispaniæ uino.

Ini duo precipua genera maxime laudantur optimaq; habentur in hispania. album & nigrum. album & si multis in locis hispaniæ probatissimum est: matricale nomen (sic enim ab oppidis in quibus habūdat nominabo) & sancti martini uallis ec-

Aer in hispania
tenuis ac salubris
Zephirus hispaniæ
uentus peculiaris.

De hispaniæ frugibus.

Hispaniæ uina precipua.

loquar: quid de cotoniis? quæ aurea mala uocantur? quid de chrysomellis: de cerasiis? & hindalis quæ cerasia acida quoque uocantur? quid denique hispaniæ pruna uarii generis? Quid illa precipue nigra & orbiculata commemorare quæ andria uocat hispania? ne mirum igitur si hæc tam foelix tamque fructifera tellus sit: cum eam (ut marcialis ait) pomona aliarumque fructuum diuæ colant: quæ cum inter africanam galliamque sita sit: & minor est ambabus: utraq; tamen est longe fertilior, nam nec sicut africa ui solis torretur: nec ut gallia uentis assiduè concutitur: sed inter utramque media temperato calore perfruitur, quapropter foelicibus ac tempestiuis inuicibus sparsa omni quidem fructuum aliarumque rerum genere adeo fecundissima est: ut ne incolis tantum suis ac populis: sed aliis quoque prouinciis ac iralæ ipsi rerum omnium copia abunde sufficiat. Quanta enim ex hispania (ut strabo refert) & ex turdania presertim exportandarum rerum copia sit maxime declarat nauigiorum magnitudo & numerus, ingentes enim onerariæ naues isthinc puteolos nauigant & ostiam romanorum nauale permeant: quibus oleum non modo ubertate: sed etiam bonitate precipuè: itidè uinū: magna uis tritici: cæra: pix: mel: grana purpuræ: & minui plurimū euehantur ac pisciū sal famenta.

De hispaniæ pecoribus.

Est insuper hispania & pecoris diues, tota quidem armentis ac gregibus plena: ut mugitu balatuque nemora omnia: siluæ: montes: campi: saltus ubique resonent, oues innumeræ aduelescendum agnos: caseū uerueces: lanas ad usum uestium tenuissimas & hispaniæ populis omnibus: & externis quā plurimis quoque abundantissime fuggerunt. Item capræ quā plurimæ: lac: ædos: hircos quorum pellis ad ornatum calciandi atque comodū maxime prodest. Vaccæ insuper non pauciores e quibus iuuenæ: uituli: coria: boues ad colendam tellurem ad ferendos agros. Rhedæque uehēdas ac tauri ad ædenda spectacula uniuersæ hispaniæ complures quottidie præstantur. Suibus uero non prata solum: uerū etiā Rura plena sunt omnia eqnos preterea: mulas: asinos: tum plurimos: tum uero optimos alit hispania.

De hispaniæ Venationibus.

Venationis quoque quadrupedum animalia: feræque omnis pene generis habet. Nam damas: ceruos apras: urfos: capreolos: capreas: lepores: quorum cursus maxime iuuat inumeros quidè gignit cuniculorum aut tanta est multitudo: ut noxia pnciosaque sit, magnā enī interdū satis platisque uastitate afferūt, quod cum fere toti cōtingat hispaniæ: tum magis adiacētibus insulis, quapropter legimus quidè gymnesiarum insularum incolas quæ & baleares appellantur ad senatum populūque romanum legatos olim misisse terras petituros ac postulatum auxiliū

quod a patrio solo ab huiusmodi animalibus pellerentur, quibus propter multitudinem obistere nullo modo possent, canes autem ad uerandum omnis generis atque catellas agrestes ad extrahendos e latibulis cuniculos excellentes alit, leones tamen & cameli nulli hic sunt: nisi cicures elephas prorsus ignotus, cæteram uolucrum genera uaria pluraque sunt, quæ aspectu: uel uenatione: uel dulci uariisque concetu: uel etiam gustu maximam quidem prebent uoluptatem ac delectionem, nam quid aut pauonum aspectu pulchrius: aut phyllosienæ cantu uoceque suauius: aut quid ficædula: uel ut marcialis placet: turdo sapidius, aut quid denique ardæ aucupio delectabilius? quā ut uenantium uoces e lacubus excitant: Accipitres quorum multa sunt genera e uestigio insequuntur, illa autem in sumum sese ferens ubi alcius e uolare nequit: quod ab hostibus prohibetur: in cælum uoluitur: & se unguibus rostroque tutatur, accipitres uero supra uolantes altius in eam unus & item alter acriter impetum faciunt deprimuntque: illa tandem defessa multisque collecta uulneribus ingemens & quasi exanimis ad terram defertur, quod uenationis genus ferdinandum nostrum hispaniæ siciliæque regem christianissimum mirifice delectat. Ciconia quoque in hispania & iouis iunonisque aues ac martius picus atque palladis nidificant, item regulus aliarumque uolucres: quas omnes referre longum esset, perdicibus uero hispanis nusquam plures nec maiores esse crediderim, grues hic hyeme & in lusitania precipue cum porcis uelcentes glaudibus pinguescunt: ubi quis miro ingenio ac natura duce quem sequantur eligant: in extremo agmine qui per uices acclament disponant: quique gregem uoce contineant: excubias nocturnis temporibus habeant: sustineant pede lapillum: qui somno fatigatis decidens sono indiligentiā conarguat: aliarum dormiant sub alis condito capite alternis pedibus insistentes: solusque dux erecto collo pericula ac necessaria preuideat premoneatque: a uenatoribus tamen noctu laternæ lumine decepti capiuntur fustibus cæsi magnam quoque harum auium miluorumque cum accipitribus certamen uoluptatem prebet. Verum grues aduentate uere e lusitania discedentes in borealem plagā Gallaciæque gregatim abeunt: inde uero interdum facto agmine ad commitendum prelium cum pigmeis lybiam aduolant ubi nidificare existimantur.

De hispaniæ piscibus.

Sed uacua iam & uolatilia missa faciamus: quis hispaniæ tot piscium genera eorumque præstantiā digne satis connumerare queat? Nam cum sit turdetaniæ (ut strabo refert) copia mediterranea: æqualem etiam maritimā expelagi bonis inuenies, ostrea namque & conchilia omnia tum multitudine: tum amplitudine omni ex parte exterius mare superat: precipue cum fluxus ac refluxus hic augeatur: qui cā (ut

Agrestis catella
Multa auium genera.

Marcialis
Ardea
Accipiter
Ardeæ captus

Desolertia gruū.

Gruū mos
dormientiū

Pigmei

Multa piscium genera

Hindalum

Andria.

Marcialis

Pomona

Africa galliæ

& hispaniæ

differentiæ.

Strabo

Maxima hispaniæ fertilitas

Multa brutorum genera

Rhedæ

Cuniculorum multitudo

Oryges
Phalenæ
Phiseteræ
Conger
Murena
Carteia
Ceritæ
Murices
Purpuræ
Polipus
Sepiæ
Thynnus
Strabo
Alofa
Salmo
Mustella
Lampetra
Lucullus
Acceptabulum

Echeneis
Remora
Aristotiles
Lucanus
Antonius

par est) magnitudinis ac multitudinis propter immutationes existunt. eū
de se habet in modum circa cetaria genera: oryges: phalenas: phisiteras qui
bus resstantibus nebulosæ cuiusdam columnæ uisio longe cernētibus offer-
tur. Quid congrui: quid murcæ: quanto nostris maiores capiūtur? alia quā
plura huius generis ædificia: in carteia uero ceritas. i. murices & purpuras li-
brarum decem: in exterioribus autem locis murenā & congrum minarū
supra octoginta: polipum talēti pondo: duorum autem sapias cubitorum
& similia. frequens autem thynnus e uetusto feruore iligenti pinguis arui-
na horsum impellitur. Hæc atq; his plura de maris hispaniæ piscibus
strabo: sed maxime quoq; abundat hispania suis temporibus alofis: salmo
nibus: ac mustellis: quæ apetris quas lambunt lampetræ quoq; uulgo appel-
lantur: qui quidem pisces & gustu & pretio longe cæteros alios excedunt. le-
gimus insuper in hispania olim polipum captum fuisse tantæ magnitudi-
nis: ut caput eius Lucullo ostensum quindecim amphorarum capax fuerit:
Crines quiduis utroq; brachio comprehenderint: acceptabula siue caliculi
instar peluim urnam æquauerint. Reliquiæ eius miraculo asseruatæ septin-
genta pondo pepēderint. Hic itaq; cum multos habeat pedes: quos modo
crines modo brachia uocamus: caudam bisulcam atq; acutam & in dorso
phistulam: qua mare transuectit: eandemq; modo in dextram: modo in si-
nistram partem transfert: natat obliquus: in caput per brachia uelut accepta-
bula quædam dispersa habet: quibus haurit quodammodo cui adhæsit &
ita tenet: ut diuelli nequeat. comprehensum hominem in terram deiicit. ex-
it in ficcum dumtaxat asperum: leuia odio habet: colorem mutat ad simili-
tudinem loci. Sed quoniam de polipo loquuti sumus haud ab re quidem
multo discedemus: si de paruo quodam pisciculo mira quedam breui dixe-
rimus. Est igitur piscis admodum paruus uiuens in petris qui carinis adhe-
rens naues abire non finit: ideo a græcis quibusdam Echeneis appellatur:
quod nauitenens interpretatur: a nostris uero latinis remora dicitur: quod
naues moratur. pedes hunc habere Aristotiles in libro de animalibus arbi-
tratur. Alii pedalem esse prodiderunt: & crassitudinē quinque digitorum: na-
ues morari. De quo Lucanus non puppim retinens euro tendente ruden-
tes in mediis echeneis aquis oculiq; draconum. fertur olim tenuisse pretori-
am nauem Antonii propterantis circumire & exhortari iuēs donec transi-
ret in aliam: ideoque cæsariana classis impetu maiori protinus uenit. Mul-
ta preterea detinuisse nauigia perhibetur: de quo plinius historię naturalis
Hæc elongatissime loquutus est. Quid uolentius mari uentisue & turbu-
nibus procellis: quo maiore hominum ingenio in ulla sui parte adiuta est
quam uelis remisque? addatur his & reciproci æstus inenarrabilis uis: uer-
sumque totum mare in flumē: tamen omnia hæc pariterq; eodem impellē-

tia unus ac paruus admodum pisciculus echeneis appellatus in se tenet: ru-
ant uenti licet: & seuiant procellæ: imperat furori uiresq; tantas cōpescit: &
cogit stare nauigia: quod non ulla uincula: non anchoræ inreuocabili pon-
dere faciunt: infrenat impetus: & domat mundi rabiem: nullo suo labore:
non retinendo aut alio modo quam hærendo: hec antilla est satis contra
tot impetus: ut uetet ire nauigia. Sed armatæ classes imponunt sibi turriū
pugnacula: ut in mari quoq; pugnetur uelut e muris. Heu uanitas huma-
na cum rostra illa aere ferroq; dictus armata semipedalis inhibere possit ac
tenere deuincta pisciculis: hunc idem plinius ob eam causam ueneficiis a-
matoriis infamē esse tradit: uerum hæc crimina omnia una sola laude com-
pensat: Nam & si mensis non apponitur: fluxus tamen grauidarum utero
sistit: partusq; ad puerperium retinet: quapropter a græcis quoq; odyngolion-
tes nominat: quod interpretat partū soluēs: sale enim asseruatū alligatūq;
grauidis ac parturientibus partum soluere prodiderūt. inuenitur etiam in
hispaniæ mari alius piscis qui & echinus dicitur calicem habens echinatum
instar castanæ: ex quo echinus est appellatus: quod echinō græci hirtū uo-
cant: spinas habet pro pedibus: cui ingredi est in orbem uolui: ideoq; tritis
plerumq; aculeis inuenitur: captus uero ictu leui percussus facile scinditur:
duasq; in partes diuiditur: quarum altera inutilis abiicitur: altera uero leui-
ter aqua abluitur: decidunt sordes quæ iis pro uisceribus sunt: remanent o-
ua quinque partita subruffa & quasi coloris uitelli ouorum gallinarum uel
anatum ad stellæ imaginem formata: quæ cruda sumuntur & gratissimi
sunt saporis. Est hispania preterea marinantibus quidem omnibus abun-
dans: cui multa thynnorum copia est: ac propterea semper captura largissi-
ma summæq; delectationis: nam qui thynnos ipsos capiunt non piscari q-
dem: sed spectaculi potius genus quoddam pulcherrimū exhibere uidetur.
iactis enim rætibus in mare magnis delphinum thynni tamquam ducem
sequentes decipiuntur: in ea siquidem lapsi ubi ad plagas extremas deueni-
unt regredientes exitumq; quærentes nullum reperiūt: nisi delphin: cui pis-
cantes ob acceptum beneficium noceri nullo modo patiunt: eo itaq; egres-
so ac soluto rætia colligentes in angustum gurgitem redigunt areamq; bre-
uem suis undiq; ac spectantium septam nauiculds: illi autem rætium tactū
& asperitatem exhorrentes in altum & supra undas salientes decidentescq;
quū tandem mergi amplius ac sub aquis latere nequeunt scaphis inhærent
tum uero predon. summa cum uoluptate spectantium telis illos lupatis
feriunt & in cimbis extrahunt: relictosq; mari pene sanguineo ad loca que-
dam & piscatorias domos deferunt: indeque infrusta cōcisos in ligneis grā-
dioribus cadis ac doliis sale multo asseruatos postea uendendos nō ad om-
nes hispaniæ ciuitates modo atq; italian. uerum etiam propter eorum pre-
stātiā ad siciliam ipsam sæpius important: quæ quidē cum thynnis ipis

plinii exclamatio
Plini.

Odynoliontes

Echinus

Marinantes

Captus thynno-
rum

Scapha

Piscatoria dom-

Comendatio sic-
liæ.

Delphinus
& de eo mul-
ta mirabilia.
Neptunus
Amphitrite

Lesbos
Methymna
Arion Ci-
tharedus
Periander
Corinthio-
rum Rex

Tænarus

tum uero cæteris omnibus piscium generib⁹ cū mari undiq³ cincta sit mi-
rum inmodum abundat: cuius nomen atq³ gloria quæ non mediocris est
post indyctas hispaniæ laudes nobis fortasse tacenda nō erit: tamen si a pris-
cis scriptoribus trinacriæ telluris & rerum omnium summa fertilitas & ui-
rorum magnifica gesta diuinaq³ ingenia decantata satis fuerint & celebra-
ta. Sed quia delphinus in thynnus capiēdis piscantium quibus maxime p-
dest sibi gratiā conciliat maximā hoc loco nobis omnino memorandus ui-
detur: cuius tāta est cum hoīe familiaritas: ut quæcūq³ de eo poetæ fabulā-
tur omnia iam uera existimanda uideantur. primū enim ferūt neptunū cū
amphitrite eius coniugium renueret ut uirginitatē seruaret in tactā ad eam
misisse delphinum: qui per uaria loca quæsitam tandem ad radices atlantis
inuentam ad eum adduxit: & ut neptuno ipsi coniungere ei persuasit: quā
ob causam in neptuni simulacris ueteres delphinum sub pedibus eius con-
stituere consueuerunt: huic deo illum gratissimum fuisse significātes: ideo
que delphinum in cælum sublatum & inter sydera collocatum ferunt pro-
pe aquilæ signum: capite pene rostrum pegasi eque contingentem. Qui ori-
tur cum sagittarii parte posteriori: occidit quum uirgo exorta est capite: Et
est totus ornatus undiq³ stellis fulgentibus nouem: de quo si mirabilia que-
dam fortasse oratione longiore dixerimus obsecro ne nobis uicio detur: cū
ea presertim non pisce quidem: sed rationali homine potius digna futura
sint. ferunt namq³ plures tum græcorum tum latinorum scriptores olim ex
lesbo insula methymnaq³ oppido arionē quēdam fuisse adeo cithara elegā-
tissime sonare uoceq³ suauissima cantare solitum: ut is in orbe toto illius ar-
tis peritissimus atq³ unicus haberetur. quam ob rem & apud periandru^m co-
rinthiorū regem eum gratiosum fuisse: qui cum a periandro ueniam impe-
trasset in italiam profectus est: unde in siciliā quoq³ nauigauit: ubi pulsan-
do cantandoq³ magnam sibi pecuniā comparauit: post longum uero tem-
pus corinthum repetere statuens corinthios nautas tamq³ sibi notiores atq³
fideliores elegit: qui cum eum accepissent & in altum nauigassent spe & cu-
piditate prædæ incensi de interficiendo orione consiliū cœperunt. quod
cum animaduertisset Aarion omnem statim pecuniā cæterasq³ res suas illis
tradidit & suppliciter uitam tantum orare cœpit: cuius precibus commoti
nautæ ne suis manibus eum interficerent ut se ipsū arion in mare deice-
ret iusserunt. ille autem perterritus & omnino uitæ spe destitutus eos obse-
crat: ut priusq³ mortem oppeteret uestimenta sua sese induere & fides su-
mere carmenq³ consolatorium canere permitterent. quod quū a nautis im-
petrasset suo more cinctus atq³ amictus stansq³ in summa puppi: & cytha-
ra simul ac uoce canens delphinos ad se audiendum prouocauit. tum uero
in mare se deiciens ab uno eorum exceptus ita ut erat amictus ac cytharam
tenens tænarum usq³ oppidum laconia peruectus est: ubi relicto delphino

corinthum sese contulit & talem se periandro regi qualis delphino uectus
fuerat ostendit: remq³ omnem ordine narrauit. Quod cū rex non facile cre-
deret custodiri arionē diligenter: & nautas perquiri & ad se adduci quāpri-
mū iussit. qui cum uenissent & perisse arionem omnino crederēt: quid de
eo esset a rege interrogati: in italia esse: ac buē se habere responderunt: fœli-
citerq³ ei ac pro uoto succedere. inter hæc arion cum fidibus ac indumentis cū
quibus se in mare deiecerat iussu regis productus est: quo uiso obstupefacti
nautæ inficias ire non potuerunt. Hinc duo simulacra ærea apud tænarum
facta sunt: delphinus uolans & homo insidens. delphinus piscis est: uel po-
tius maris belua omniū non modo marinorū: sed etiam terrestriū anima-
lium uelocissimus pene uolucrum equans: & nisi multū intra rostrum os il-
li foret medio pene in uentre nullus pisciū celeritatē euaderet: sed affert mo-
ram prouidentia naturæ: quia nisi resuppini non corripiunt: quæ causa p-
pue uelocitatem eorum ostendit: nam quū fame concitati fugientem inua-
dant piscem persequēdo diutius spiritū continuere: ueluti arcu emisi ad res-
pirandum emicant tota ui exilientes: ut plerūq³ uela nauium trasuolent: iū-
cti agunt uere coniugia: pariunt catulos decimo mense interdū binos nu-
triu^m uberibus sicut balena: gestat foetus infantia infirmos & adultos quo-
q³ comitantur: magna erga partus charitate: adulescunt celeriter: & decē an-
nis ad summā magnitudinē perueniunt: uiuuntq³ tricenis: quod comptū
est quorundam caudis precisis: occultantur tricenis diebus circa canis or-
tū modo incognito quod certe mirandum esset: si spirare in aqua nequi-
rent (ut Aristoteles sentire uidetur) qui nec hunc nec aliud animal sine pul-
mone spirare affirmat: quasi non possint pulmonis uice alia aliis spirabilia
in esse uiscera: ita uolente natura: sicut & pro sanguine aliquibus aliū inesse
humorem cōspiciamus: nam in aquas penetrare hunc uitalem spiritū quis
miretur: cum uideat in terram tanto quoq³ spissiore penetrare: ut talpæ:
& cetera animalia defossa ostendunt. spirare certe pisces duo illa inditia esse
uidentur: primū quod æstiuo calore quædā eorum anhelatio notatur: secū-
do quod bullantium aquarum sufflationē sæpe numero uidemus. Sed ut
ad delphinos reuertamur: lingua est his contra naturam aquatiliū mobilis
pro uice: genitus humano similis: dorsum repandū: rostrum simū: qua de
causa nomen sitoris agnoscere omnes dicuntur: mulcetur musica arte: pre-
sertim symphonice cantu: hominē non expauescit: obuiam nauigiis uenit:
puerorū amore ducitur: Apion uidisse se scribit apud puteolos delphinum
puerū miro modo amantem: a quo simon uocatus uenire ad eum solebat:
& pene aculeos uelut nagia condens ne dilectum sibi corpus laceraret: pre-
bere ascensuro dorsum: receptumq³ equitis modo insidentem per magna
æquora ad triginta milia passuum deferre: ad quod spectaculum roma: atq³
omnis italia concurrebat. Postea uero quū puer idem a delphino amatus

Delphinorū p-
Et uitæ lōgitudo

Aristoteles

Aialia defossa

Apion
Simon

morbo periisset: delphinum sæpe ad solitū littus adnare uisum: ubi postq̃ puerum qui in primo uado aduentum eius operiri consueuerat nūq̃ uidit desiderio contabuisse: & ipsum quoq̃ esse examinatum: ac in pueri sepulchro ab his qui rem cognouerunt humatum. alium quoq̃ delphinum in laiso urbe uisum referunt: qui amore pueri captus dum abeuntem in littus a uide sequitur in arenam iniectus spirauit. puerum autem hūc alexander magnus babiloni neptuni sacerdotio præfecit amorem illum numinis propitii fuisse interpretatus. in eadem quoq̃ urbe alium puerum a delphino longo tempore amatum hermiā nomine narrant: quem cum aliquot milia passum intra mare uexisset repētine procellæ fluctibus exanimatum fuisse eum tamen usq̃ in littus delphinus reduxit: & ueluti causam læti fatens in mare reuerti non ausus est: sed in littore sicco quasi flens iuxta pueri cadauer spirauit. Hoc idem naupacti etiam accidisse theophrastus affirmat: in prouincia narbonensi agroq̃ nemusienfi stagnum esse constat: quod laterana appellatur ubi cum homine delphini societate piscantur: & capi se permittunt cum cæteris piscibus nil de futura deliberatione dubitantes. Quod eo magis credendum est: quod & in hispania & in sicilia in capiendis thynnīs (ut superius dictum est) fieri uidimus. Sed de delphino iam quamprimū finem faciemus: si modo unum dumtaxat paucis uerbis dixerimus. capto namq̃ quodam narrant a rege carix: alligatoq̃ in portu delphino: in gentē reliquorum multitudinem conuenisse: ueluti quadā animæ mœsticia miserationem petentem: donec solui ac dimitti uinctum rex pietate cōmotus iusserit. plura delphinis adhuc dicenda superant quæ cum scōbris qui multitudine mare complent hispanum atq̃ aliis innumeris pelagi piscibus mittimus: ad hispaniæ enim pisculentissima flumina reuocamur: quæ cum aliarum rerum & comodorū de quibus postea dicemus tum piscium hominibus usum prebent assiduū præstātissimorū. quorum cum multa uariarq̃ sint genera de paucis admodum (quoniam alia quæ ad hispaniæ laudem pertinent multa supersunt) dicendum putauimus. capitur itaq̃ in omnibus fere hispaniæ fluminibus piscis igneis maculis insignitus qui & si sapore & forma omnibus est notissimus: latina tamen appellatione pene omnibus ignotus. Quem ego nō sine dubitatione turturē dixerim: quo Iuuenalis ursidium nriturum dicebat: presertim cum turturis nomen multarum prouinciarum ac gentium eloquio uulgari maxime conueniat: qui tamen: si ei nouum mihi fingere nomen liceat: non immerito nobilium piscis appellabitur. est enim nobilium mensis: & frequens & peculiaris: quibus non uendi a captatoribus: sed ad fauorem conciliandum & beniuolentiam potius mitti darique solet. piscis est non solum iocundi saporis: sed optimi quoque nutriti: nam moderate sumptus ægrotantes etiam adiuuat: cuius in hispania & multitudo est & magnitudo ingēs.

Pisculētū flumē.

Iuuenalis
Turtur & nobilium piscis

iis namq̃ interdum prælargā captura non modo nobiles: uerū etiam rustici uescuntur & in thorne flumine turtur inuentus est non longe a salmantica iuxta ripam in aqua tenui ac modica & arenis pene inuolutus: cuius dumtaxat dorsum apparebat: is cum ab homine capise sensisset sub undis mergi non ualuit: sed ab eo saliens magno nixu sese defendit. Homo autem cum solus eum capere nec superare posset sibi socium acciuit: quo cum eum interemit: & captum salmanticam super equum uelut aprum magnum attulit: & regalibus argenteis tribus supra decem uendidit: ab eo qui emit uiginti pependisse libras accepimus. Est & alius in hispania piscis fluuiialis multis marinis assimilis: quem agemina barba quā in labro inferiori habet barbonem non incongrue uocant. Huius generis tum plures quoq̃ in hispaniæ amnibus capiuntur: tum etiam grandiores. Salmantica enī ex quā plurimis in thormecaptis barbonibus unum sexdecim pendente libras uidi mus. Atqui aliud pisciculorū minutissimorū genus in paruis hispaniæ fluminibus capitur: hos a quinque rubriculis seu purpureis maculis quibus distincti sunt uulgo rubeos appellant. Qui cum boni sint nutrimenti dantur etiam ægrocis. Sed quoniā hispaniæ pisces & eorum nomina qui nobiliū mensis apponuntur nec cōnumerari nec inueniri omnia possūt his ommissis iam ad alia transeamus.

De hispaniæ salinis.

Nos enim post pisces hispaniæ salinæ ad sese uocant: sunt itaq̃ in hispania salinarum genera multa ac uaria. nam (ut solinus inquit) in hispania sal non modo coquitur: uerum etiam effoditur: hoc est & fit & gignitur: fit enim in multis hispaniæ locis sal plurimus ex aquis haustis eputeis: ut iuxta saguntiam ex quo uestigal regi uel maximū exigitur. gignitur uero in extremis maris littoribus aliis candidior. Sūt & montes hispaniæ natiui salis: in quibus lapidinarum modo cæditur: atq̃ arborum more non multo post pullulat & renascitur. At q̃ sal res est humanæ uitæ per necessaria: quare non immerito primū mensis apponitur: auiditatem namq̃ & appetentiā edēdi excitat: atq̃ ad cibos omnes inuitat: qui (si aberit) nullum quidem obsonium statim fastidium nō afferet: sine eo enim gratum esse nihil potest. Quo fit ut & urbanitatē ipsā moresq̃ optimos & uoluptates omnes honestas non sine ratione sales dicamus: ut Lucanus nō soliti lufere sales: Et Terentius qui habet salē quod in te est: Cicero quoq̃ salinas facetias suas appellauit: qui ait in epistola ad uolūniū quibus i litteris oīa mihi periucunda fuerūt: preter illud quod parum diligēter possessio salinarū mearū a te procuratore defenditur: omnis igit̃ uitæ lepos: hilaritas: laborū requies: honesta uerborū uoluptas nullo magis proprio uocari noīe potest. Quod affirmat Martialis festiue credis

Thormis
Salmantica

Turturis magnitudo & precium.

Barbo & eius magnitudo.

Rubeus piscicul⁹

Solinus

Saguntiam.

Lucanus
Terentius
Cicero

Martialis

Ovidius
Virgilius

Prouerbium
Ancus Martius
Varro

Christus

Plinius
Spartianus

Cepha

calliodore uocari & solum multo permaduiffe sale, quapropter & honoribus etiam militariibus adhibetur: militum namque stipendium quod his pro milicie laboribus tribuitur salarium recte dixerunt: quod non minus illis quam ipse sal necessarium sit. Nam illa ulpiani de salario sententia salarium, uestigal esse eo dictum, quod pro solo pendatur multis quidem non placet: ait enim si quis nullo prohibere in publico edificauerit & id edificium obstet publico usui usque is qui operibus publicis procurat debet id deponere: aut si non obstet salarium ei imponere. Sed (ut ad rem redeamus) quanto autem in honore sal haberi debeat multa quidem ueterum monumenta declarant: illorum enim sacris adhibebatur, unde Ouidius antedecus homini quod conciliare ualeret: far erat & puri lucida mica salis: & Virgilius sparge molam sale: adde quod preter mensae usum multis quidem modis languetia hominum corpora mitifice iuuat. Quid dicam quod non uiuas modo: sed mortuas quoque carnes conseruat: quem si diebus singulis mane sub lingua tenueris dum liquefcat dentes quidem a putredine & omni corruptione defendes in tactos ex quo uulgare usitatum est prouerbium nihil sale & sole corporibus humanis utilius. Non caret igitur ratione quod ferunt Ancum Martium romanorum regem populo congiarii loco sale distribuire consueuisse: cum Varro quoque sale ueteres pro secundo cibo & pulmentariis usos affirmet. Ceterum sal apud nos ipsos longe quidem maioris excellentiae atque honoris habendus est: & non sal quidem sed sanctus potius meruit appellari. Nos enim ab expugnato serpente & antiquo hoste deuicto defendit separatque: nostroque redemptori christo iesu sanctissime coniungit: & nostris infusa sapientia mentibus eodem nomine copulat.

De hispaniae Balneis & Thermis.

Nuenies in hispania & Balnea Thermasque ualde salutiferas: quae & baianis quae medicos omnes quaestu lucroque priuabatur & quae olim romae fuere) agripinis neronianisque de quibus Plinius & spartianus mirabilia scripsere praepone non dubites. Verum cum magnus sit hispaniae & balneorum & thermarum numerus (caeteris omissis) de quibusdam duntaxat quae sumus experti pauca dicemus. Balnea itaque in thormis fluminis ripa hunc in modum se habet: post Salmaticam passuum milia circiter octo mons imminet in praedicti fluminis ripa impeditque hunc per medium montem aqua latitans per sulphureas uenas deorsum fluit & prope flumen erumpit: quae tanti est caloris quantum eius tactum manus corpusque nudum ferre potest. Haec tanta est uirtutis: ut omnes cuiuscunque morbi doloribus affecti quam primum ea loti conualescant: oem enim corporis labem humoresque noxios per sudores expellit, cuius aquae uirtute cum uir ingeniosus maurus nomine Cepha expertus esset: ea edificio tecto lapideo circum-

gi claudique iussit: quo melius uires retineret ac augetet: & egrotantes curari commodius possent. Edificium autem aquam sistens piscinae formam efficit: quo aqua pueniens ubi profluere nequit inferius crescit ac surgit in altum: & aucta gurgite prebet: in quo homines ad pectus usque merguntur: ac uelut in pelago natant. Vbi uero liquefcere incipiunt aquae calore ad uiscera penetrant: & festim egressi sese linteis inuoluunt: & multis cunctis palliis & operti undique nimum sudando & interdum dormiendo statim omni tabo purgantur. huc ego quam primum poeticam facultatem Salmaticae publico stipendio profiteri coepissem atrocissima scabie uexatus: cum nulli medici sua arte me curare potuissent herici gusmani uiri tum nobilitate generis (tum omni integritate uirtutis) ac sapientia clari consilio perfectus: ubi triduo comoratus & ualitudinem sum adeptus & somnum quem penitus amiseram, multis hic diuersis affectos laboribus offedimus: alios intestinorum: alios crurum: alios pedum manuumque & articulari morbo laborantes: qui omni labore liberi non multo post domum ueuersi sunt. Balneum autem hoc Alecesma propinquiori oppido nomen accepit: oppidum uero & si paruum est: satis tamen nobile & rerum omnium copia & hominum genere ac uirtute ualde conspicuum. Ad hunc modum quoque se habet & aliud balneum prope beieretanum oppidum quod antea colmenarium dicebatur: Attamen huius aqua de gelido ac ferme semper niuoso monte per subterraneos meatus in planiciem descendit ubi maiusculus est uicus: cui balnea ipsa nomen dedere. uerum hic natura ipsa uim suam magis ostendit: Sunt enim balnea duo diuersarum aquarum: non tamen multum distantium quorum alterum calidum: alterum frigidioris est. Huc propter aquas ipsas nimium salutiferas (nam altera bibentes altera lauantes mirifice iuuat) & propter loci amoenitatem ac temperie ualitudinis causa plures semper homines confluunt. Hinc uero non longe lacus est non mirabilis minus: quam utilis: nam & turtures pisces subnigros optimi saporis gignit: & futuram pluuiam turbineque coeli sonitu uel maximo pronunciat: adeo ut eius quasi mugitus saepe numero ad duo de uiginti milia passuum fuerit auditus. In gallicia autem ciuitas est prope minei fluminis ripa quae horiensis appellatur: in qua praeter balnea uarij generis fons oritur nomine burga in altum scaturiens ahaeni aqua feruentior igne subiecto: adeo ut in eo & oua statim coquantur: & fues imersi facile depilentur.

De hispaniae fictilibus.

Sed iam ut ante dixeramus Balnea plura Thermasque relinquimus ut de aliis hispaniae dotibus aliquid enarrare possimus: quae praeter metallorum de quibus in principio diximus mirabile naturam ad omnes quoque generis uasa conficienda conspicua facilitatem quam maximam prebet. hic enim & uitrea ac cristallina fulgentissima: & fictilia pulcherrima: & toreumata insignia fiunt: quae & si plurimum in locis ac tota ferme his-

Henricus
gusmanus.

Lectesma

Beieretanum
oppidum
Colmenarium

Diuersa natura
balneorum
coniunctorum

Lacus mirabilis

Horiensis ciuitas
Burga

Vitrea
Cristalina
Fictilia.
Toreumata.

pania fingūt decoquūtq; ea tñ quæ apud Valētiā fiunt sagūthū: murciam:
& malacā lōge oībus aliis meliora sūt ac pulchriora. quæ & tēpestāte nra &
olim apud romanos in magno precio fuere: illuc. n. allata plurimi uēdebāt:
quibus romani & priuatim & in cōuiuiis publice utebant. Quod ostendit
Iuuenalis quū ait pugna sagunthina feruet commissā lagna: & Martialis.
Quæ nō sollicit⁹ teneat fuetq; minister sūme sagūthino pocula facta luto

De hispaniæ aquis

Cæterū non minus hispania foelix aquis quā cæteris rebus existi
māda est: siquidē amnibus fontibusq; cū plurimis tum uberri
mis ac saluberrimis abūdat: fōtes enī nōnulli mirabili quodā
modo in altis mōtibus scaturiētes æstate hominū manus a ni
mio calore: hieme uero ab horrēte frigore defēdūt. est & multis hispaniæ lo
cis hæc cōmoditas ac potius uoluptas: ut uel iulio mense uel augusto quum
sūmus uiget calor ab eo loco ubi maximus ardeat æstus non lōgius mille &
quingentis passibus nix plurima sit: quæ nūq̄ liquefcit: ex qua nō nulli ad
uinū refrigerandū afferri iubent. fit hoc p̄cipue in quibusdā lusitaniæ mōti
bus & in beiarēsis ducis solo: in quo p̄multa sūt memoratu digna: ac maxi
mi nemoris cuiusdā singularis amœnitas: ubi p̄ter piscinā plurimorū pisci
um: oē fructuū & arborū genus excellētissimū exuberat. Sed ut ad fōtes re
uertamur de cuiusdā in lusitania mirabili natura ac maximo potius miracu
lo primū dicemus in paruo itaq; lusitaniæ uico quā nouā uillā uocant. quæ
a caura ciuitate passuū distat milia circiter duodecim fons oritur ab aliorū
oīum fontū natura longe diuersus ac dissimilis. nō solū enī orit⁹: uerū etiā
occidit: orit⁹ at calēdis maiis & ad calēdas usq; nouēbres pdurat postea uero
occultatur latetq; hieme tota atq; ad statutū tempus. i. ad calēdas maias re
nascitur & accolas reuifit: quod singulis annis fieri compertū est. in beiere
tano quoq; nemore fons etiā scaturit æstate adeo frigid⁹: ut eius tactū ma
nu diucius sustinere nō possis. huiusmodi insup naturæ fontes inuenies in
gallacia prouincia. cæterū ab beieretano illo quē diximus paruo interuallo
distāt fontes isdē mōtibus quā plurimi: qui & si frigidiores habētur: nihil
tñ ad illius glatiē accedūt. sed quoniā hispaniæ fōtiū numerus insigniū pe
ne sit infinitus: his quos oculis uidimus breuiter expōitis nūc iā ad amœ
nissimos amnes trāseamus.

De hispaniæ fluminibus.

Sunt enī in hispania amnes cōplures: tū pisculētes: tū nauigādi
oportunitate diuites: tū & aliis cōmoditatibus ualde insignes
ex qbus hiberus p̄mū nobis memorādus sese offert: hic enī &
fama est celebris: & (ut solinus: Strabo: plinius testāt) nauiga
bili comertio diues: & hispaniæ ipsi (ut antea demōstrauim⁹) nomē iposū

Dux beiaensis

Caura ciuitas

Miraculum ac di
uerfitas fontis.

Hiberus
Solinus
Plinius
Iulioabricam
Pyreneus

it. orit⁹ aut iuxta oppidū iulioabricā nō longe a pyrenēi & idubede mōtiū ra
dicibus: & p̄multos cantabriæ populos: perq; tulam quæ nūc tufela dicitur
atq; cæsarAugustā ciuitates oppulētas influit: & dertosam deniq; usq; mari
timā ciuitatē ex loco in quo nascit⁹ lapsus quadringēta sexaginta milia pas
suū in gemnētiacū balcaricūq; pelagus ingredit⁹. adhibero quoq; nō lōge di
stat cātabriæ flumē nō mediocre: quod magrada uocat. magnus amnis mis
cetur hiberō: qui aragonius dicit⁹ marfilā hispaniæ oppidū radēs: qui p̄flu
ens inferius prouincia nomē dedit. a septentrionali aut prope pyrenē orit⁹
Minus amnis nō famæ minoris: ex uico qui fōs rabidus dicit⁹ & oluca ciui
tate p̄fluēs parū oppidū portūmarinū cognominatū duas i ptes diuidit
& pontē belfariū atq; orēsem ciuitatē multaq; alia totius gallaciæ prouinciæ
oppida plabit⁹: qui a uia aliisq; anibus quos ad se recipit auctus ab eius ortu
cētū circiter milia passuū ad dexterā tuiā & ualētiā minii cognominatā ad le
uā relinquēs occiduo miscet⁹ oceano. Astura huius quoq; regiōis amnis est
nō parui nois: a quo astures populi denoiant⁹ in citeriori aut hispania nasci
tur Sisoris unde sicanos p̄multi cognominatos tradiderūt: & siciliā Sica
niā appellatā: dicētes cū olim in hispania citeriori populos qui iuxta sicorī
oppida colebāt ortis dissensioib⁹ iter eos patriā relinquētes i italiā migras
se: atq; inde in siciliā p̄fectos: quā cū uacūā iuenissent: animaduersa loci fer
tilitate ibi cōsedisse: amnis quidē est non de ultimis hispaniæ: qui ilerda
nobilem ciuitatem perlabitur: ubi saxeo pōte trāsitur. de quo Lucanus iler
dæ scribens ædificinm ac situm sic inquit.

Colle tumet modico leniq; excreuit in altum

Pingue solum tumulto: super hunc fundata uetusta

Surgit ilerda manu: placidis perlabitur undis

Hesperios inter sicoris non ultimus amnes

Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu

Hibernas passurus aquas

A quo nō multū distat torius amnis: quē longo tractu labentē hiberus in
se recipit. & huic propinquus est uduba: qui hiberō quoq; miscetur. recipit
hiberus etiā ueronem congedum: & solonem: de quibus Martialis ad Li
cinianum de quibusdam hispaniæ locis scribens meminit. His autem atq;
aliis permultis hiberus auctus tanto cum impetu pelagus intrat: ut longius
ingressus ac multis stadis profusus in mare dulcis hauriatur & bibatur. est
& huius aqua perutilis ac salutifera: adeo ut cadis siue aliis uasis ad alias re
giones trāsportetur. Quoniā ad manus lauandas de albandasq; & faciei cu
tē molliendā ac tenerā faciendā colorisq; nitētis plurimū iuuat. In hiberū ca
dit etiā Cinga: q acingēdo nomē habet: & a lucano rapax appellat⁹. p uasco
nes quoq; ifluit calibs cuius aq ad ferri tēperamētū ualde utilis habet: adeo
ut hispani nulla arma nisi quæ tēperata huius anis aqua fuerint approbent

Idubeda montis
Tula
CæsarAugustā
Dertosa
Gemnētiacum
Pelagus
Magrada
Aragonius
Minus
Fons rabidus
Oluca ciuitas
Portus marinus
Pons Belfarius
Orensis ciuitas
Tuiā ciuitas.
Balentia minia
Astura flumen.
Astures populi
Sisoris amnis.
Sicani populi
Ilerda ciuitas.
Lucanus.

Torius amnis
Vduba.
Martialis
Solon
Vero.
Congedus

Cinga.
Lucanus.

Calibs
Iustinus
Virgilius

Betulus annis
Limia flumē.
Durius amnis.
Plinius Strabo

Zamora ciuitas.
Thormis flumen
Tagus flumē.
Plinius
Iuuenalis

Toletum
Talabrica
Lagonius.
Caura ciuitas
Anas flumen
Plinius

Strabo
Augusta emerita
Bethis & sciren
Strabo

Martialis
Iuuenalis

Strabo
Plinius
Seneca

iuxta quod flumē Iustinus inquit populi quoque calibes appellantur: a quibus nudis ferrū uel optimū effoditur: quod Virgilius affirmare uidet: quū ait in georgicis india mittit ebur: molles sua thura sabe: at calibes undi ferrū tēperatur etiā quā optime ferrū & alterius hispaniæ amnis aqua: qui betulus dicitur. Limia flumen est insuper non parū: & galliciæ prouinciæ propinquum: quod cū durio miscetur nomē amittit. durius autē inter hispaniæ amnes precipuos atque celebres nomiat: is ortū habet (ut Plinius Straboque testantur) in pelondonibus ac iuxta nūmantia lapidis deinde uacceos & A reuacos Asturiā a uectonibus: & lusitaniā a callecis disternās in occidentē profluens oceanū Zamoræ ciuitatis mœnia radens longo tractu ad mare discurret. Huic se thormis immiscet fluuius aquæ ualde saluiferæ: qua uti Salmatica de quo postea dicēdū nobis est. Cæterū tagus ob arenas auriferas ut Plinius ait oibus hispaniæ amnibus antefertur: ideoque ab autoribus ac poetis maxime celebrat: ut Iuuenalis tanti tibi non sit opaci oīs arena tagi nascitur in altissimis tarraconēsis prouinciæ iugis iuxta oppidulū quod securiū uocat: qui multis in locis nauigio transitur: ac ubi toleti mœnia penecingit & oppidū talabricā pertransiens lōgiori lapsu lagonio nomē aufferens in occiduū cadit oceanū atque lagonius priusquā soluat tago tributū Cauræ ciuitati multisque aliis oppidis aquā præbet. Oritur & in amœnitano agro Anas dicente plinio: qui & si pisces inutiles gignit: fama tamē est celebris atque natura: nam modo se fundit in stagna: modo in angustias resorbet: atque tot⁹ in cuniculis latet: & quasi nasci sæpius gaudet. Quare aiunt quēdā hispaniæ regē nō illepide dicere solitum habere se pontē: in quo per multa pecorū milia pascebant. denique Anas ortum habet nō longe Atago: ut testis est Strabo: unde in occasum fluit & apud Augustā emeritā longissimo ponte transitur: postea uero se flectit in austrū: hisdē locis oritur etiā bethis eodē Strabone dicente: qui & sciren dicit: est autē inter anā & tagum magnitudinis mediæ: qui a sui primordio uelut Anas in occasum uergens: inde in austrū deflectēs post hispalim pulcherrimā beticæ prouinciæ ciuitatē in idē littus excurrit. uerū bethis & nobilissimus & celeberrimus amnis habetur: maximæque utilitatis: presertim ad lanas inficiendas ac tingendas quod Martialis eleganter cecinit inquiens.
Bethis oliuifera crinem redimite corona
Aurea. qui nitidis uellera tingis aquis. Et Iuuenalis
Præcipitare uolens etiam pulcherrima uestem
Atque alias quarum generosi graminis ipsum
Infecit natura pecus: sed & egregius fons
Viribus occultis & bethicus adiuuat aer.
Ab hoc etiam flumine prouinciā bethica nomē accepit: ut Strabo & plini⁹ asserūt & Seneca cū ait. Nomēque terris quod dedit bethis suis: hesperia pulsā maria languenti uado, Ingredit autē mare sæpius magna uiolentia, eū enim

adiuant & Ossigitanus & singulis nauigauilis fluuius: alter ex granatēsi alter ex Astigitano agro profluens. sunt & iuxta cordubā nobilissimā ciuitatē fluuii duo non ignobiles: quorum alter auctore Boccacio Bacchus: alter falsus appellatur. inferius autē & inextremū occidentē labi oceanus. At quā hispaniæ fluuios oēs complecti & enumerare eū causis difficile sit. his ueluti precipuis ac notioribus traditis. auocedalum: Aredā: Clerū: Eliciū: Euenenium: Flosum: Issam quē herculi gratū fuisse ferunt: Floriū: Læriū: Menobam: Miliā: Nebi: Saliā: Sucronē: Tagerē: siue taderē: tigrā: Larnū: Suaronē: Arcuam: Sangam & cōplures alios silentio trāseo. Vnū autē hoc omittēdū non est: quod in oceanū septētrionalē supra minii ortum contra hiberniā flumen influit: quod ut Boccacius inquit hienē multi uocarūt nostri uero tēporis accolæ beobiū dicūt: hoc galliā ab hispania diuidit: qua propter in eo multa: tū gallorū: tum hispanorū hominū milia cum de eius possessione armis cōtendissent perierunt: quæ tandē gallis expulsis penes hispanos remansit. Nūc autē & si nos thicis: Rubrica: Taraxo: Durias: Sorobi: Sars: Tamaris: atque alii oēs memoratu digni iam ad se reuocare uideātur: his tamē ommissis de quibusdam hispaniæ mōtibus sūmati referem⁹.

De hispaniæ montibus.

Pyreneus quidē primus memorāndus occurrit: hic enī & altitudine & lōgitudine longe alios oēs mōtes excellit: nā (ut ante Diodori siculi testimonio demonstrauimus) a mari quod ad meridiē iacet usque ad oceanū ferme ad arctos sitū galliā ab hisberia diuidens per celtiberiā quoque stadiis tribus milibus protendit, qui ut Pomponius scribit in britanicū procurrit oceanū: tū inter terras fronte cōuersus hispaniā irrūpit: & minori eius parte ad dexterā exclusa trahit perpetua latera cōtinus per oēm: donec prouinciā longo limite imissus in ea litto ra quæ occidenti sunt aduersa perueniat: quātū autē sit metallis omnibus diues: & arborū fructibus cæterisque rebus fertilis satis in principio diximus. Cæterū & si unde pyrene⁹ mōs nomē habuerit Diodori siculi auctoritate plane declaratum est: Aliā tamen impositionē fabulosam (quoniā iucūdā fore omnibus arbitror) nō omittēdā putauī: scripsere enim poetæ pyreneum montē apyrene bebricis filia nomē accepisse: quæ ab hercule uiolata patris iram fugiens diu per siluas & montes latitās tandem aferis laniata ē. quam quū inuenisset hercules lacrimis perfusus sepulturæ honoribus affecit: de cuius nomine montem in quo eam sepelierat pyreneum appellauit: quod Syllius italicus his carminibus elegantissime momerie tradidit,
Pyrene celsa nimbo si uerticis arce
Diuisos celtis alte prospectat hiberos:

Ossigitanus
Singulis
Boccacius
Bacchus
Falsus
Multa fluuiorum nomina

Boccacius
Hienes flumen
Beobius

Pyreneus

Pomponius

Vnde pyreus
mons dicatur
bebricis. Perene
Syllius

Atq; æterna tenet magnis diuorcia terris:
Nomen Bebricia duxere a uirgine colles:
Hospitis alcide crimen: qui sorte laborum
Gerione peteret cum longa tricornis arua
Possessus baccho sæua bebricis in aula
Lugendam formæ sine uirginitate reliquit
Pyrenæ: lætiq; deus (si credere fas est)
Causa fuit læti miseræ deus ædedit aluo
Namq; ut serpentem patrias exhorruit iras
Confestim dulces liquit turbata penates
Tum noctem alcide solis plangebatur in antris
Et promissa uiri siluis narrabat opacis
Donec mærentem ingratos raptoris amores
Tendentemq; manus atq; hospitis arma uocantem
Diripere feræ: laceros tiryntius artus
Dum remeat uictor lachrymis perfusus & amēs
Palluit inuento dilectæ uirginis ore
Ac uoce herculeæ percussa cacumina montis
Intremuere iugis: mæsto clamore ciebat
Pyrenem scopuliq; omnes ac lustra ferarum
Pyrenem memorant: tumulo tum membra reponit
Supremum illachrimas: nec honos intercidet æuo
Defletumq; tenent montes per secula nomen

In tarraconensi autem provincia iuxta Barchinonē pulcherrimā ciuitatē quā boccacius barcinū uocat ad maris littus balearici mōs est olim ioui dicatus: quem incolæ propinqui barchinonenses uicio linguæ & uocabuli corrupte la mōiūm uocant: quum montem iouis dicere debeant. Hinc barchinoni ciuitati quasi uexillo quodam nauigiorum aduentus ostenditur. Mons autem omni arborū genere confitus, deorsum apud tarraconē promontoriū teste pomponio quod ferraria dicitur hiberno cingitur. A noua autē cartagine circiter uiginti milia passuum calpe mons eminentissimus: qui quāuis ambitu satis grandis non sit: altitudine tamen acrius: ad cuius radices oppidū eiusdem nominis est antiquissimum quod ab heracle conditō Themosthenes ac prius heracleam uocatū tradit. In barchinonis quoq; regione & pontarchi nri hispani solo mōtes celebres apparēt: ex qb⁹ uis q mōs oriū dicit & pprio situ & ædificio castelli inexpugnabilis nimirū decorat. Alius uero q ferrat⁹ appellat & si ascēsu lapidosus ac pene asper habeat: mariæ tñ uirginis magno & illustri tēplo: de quo suo loco latius referem⁹ a xpianis mirum imodū frequētatur. Pōponi⁹ etiā scribit tria i lusitania pmōtoria unū iuxta anā flumē quod q lata sede pcurrēs paulatī se ac sua latera fastigiat cune

Barchino si
ue barcinum
Boccacius
Mons iouis

Pomponius
Ferraria
Calpe
Themosthenes
Heraclea
Pontarchus
Orius mons
Serratus mons
Maria uirgo
Pomponius

us ager appellatur: alterum sacrum: magnum uero alterū: quod maris plurimum occupet: uerum id plinius & strabo Artabrum uocauere: quod magno cacumine in mare protenditur: & hispaniam ad occidentum finiens maria: terras: cœlumq; disternere uidetur: olisiponense quoq; dicitur a maritima & opulēta ciuitate. refert boccacius in citerior hispania montem excelsum esse nomine canatū: in cuius uertice lacum summæ & inexcrutabilis profunditatis colore nigrum: de quo incolæ miranda commemorāt. dicunt enim si quis in eum lapidem uel durum aliquid iecerit magnam protinus oriri tempestatem. Oceanum autem procurrit cœliticum promontorium excelsum quod ab altitudine cœliticum dictū crediderim. Erminius eminet in lusitania: Grim uero citerioris hispaniæ mōs assidue fere maris unda uerberatur. Mastoria & Medullus montes a boccatio produntur: & in galliæ confinio mons celebris qui sacer appellatur: inter lusitaniam Bethicam ac tarraconem surgit solorius. Solurius isuper qui ut Boccacius auctor est a singularitate nomen sortitus est: quod solus omnibus altior uideatur: aut solis radius in eo appareat antequam alibi oriatur. in lusitania præterea mons celeberrimus a salmantica quadraginta fere milia passuum distat quam rupem gallicam uocitant: qui ob magnam & insignem ædem dei genitricis maximūq; religionis cultum compluribus assidue populis frequentatur: & iis maxime qui salmāticæ litteris incumbunt: ii enim quotāuis dies immunes huc proficiscuntur: cæterum de hoc & aliis hispaniæ locis religiosius latius postea dicetur. In mediterranea autem regione duo montes insignes insurgunt: e quibus alter Idubeda a cantabris ducens originē ad mediterraneum littus proreunditur: Alter uero orospeda medio ex agro modo in occasum modo flectens in austrum siluam prope cartaginē ac malacæ regionem attingit: ibiq; finitur. sunt præterea & alii permulti hispaniæ montes tum in maris littoribus: tum in media regione atq; lateribus præsertim apud astures & gallicos populos: qui & si memoratu digni sunt: eos tamē quod nominibus carent quæ ut arbitror longissimo æuo a memoria recesserunt relinquimus. iton & nemora ingentia: lucos frequētes: siluas amœnas: lacus & magnos & pisculentos: stagna immensa atq; paludes. nequis tamen mōtusam aut asperam hispaniam putet: nam maiores quidem habet planices. longissimas enim per hispaniam uias confecimus: ubi nō modo ascensum ac descensum sed ne lapillum quidem inuenimus. est tamen p mediā fere totā hispaniā uia lapidea lōgissimo tractu: quā ex emerita augusta lusitanix antiquissimo oppido ad italiam usq; protendi quidam asserunt: in ea lapides teretes ob longi bini terni quaterni inter se distant. uia autem hyeme uiatoribus quasi pontem præbet: lapides uero signum ipsius itineris ostendunt: quod omnino ueterum romanorum opus existimatur. Restabat dicendum nobis de sparti: iunci: & lini copia: nam & spartus

Ager cuneus
Promontorium
Sacrum
Plinius
Strabo
Olisiponense
Boccacius
Mons canatus
Mira lac⁹ natura.
Cœliticum
promontorium.
Erminius mons
Grim mons
Mastoria mons
Medullus mons.
Mons sacer
Solorius
Solurius
Rupes gallica

Idubeda
Orospeda

Lapidea uia
Lapides teretes
de hispaniæ lino
lunco & sparto.

inest hispaniæ plurimus: qui & in italiam olim uehebatur: ex quo romæ sportulæ fiebat (ut inquit Iustinus) Strabo etiam testis est propter spartiarum ubertatem in hispania spartarium campum appellatum fuisse: item & aiunco plurimo iuncarium. Linum uero cum plurimum: tum optimum in hispania legitur ex quo telæ & tenuissimi & candidissime conficiuntur: in quibus texendis omniq; arte linificii mirabilis mulierum hispanarum industria ac solertia perspicitur: quæ hac in re ne minerum quidem cederent. uerum huius rei excellentia atq; prestantia lusitanæ magis tribuitur: sicut & cartaginensi prouinciæ lanificium. cæterum de hispaniæ lanarum excellentia postea meminerimus: nunc autem de hispaniæ totius partitione (ut polliciti sumus) & quibusdam ciuitatibus & oppidis dicendum est: deinde de hispanorum hominum moribus & rebus magnifice gestis: postremo uero de primis hominibus in hispaniam profectis & aliis subcedentibus principibus ac regibus usque ad tempora nostra scripturi sumus atq; de insulis quibusdam hispano mari adiacentibus.

Finis primi libri. Et initium Secundi.

Hispania igitur (ut Pomponius est auctor) omnis diuisa est in partes tres: tribus enim nominibus appellatur: Tarraconensis Bethica: & lusitania. Quidam uero prouintiam uniuersam in regiones quinque diuisere: Callectiā addentes & cartaginensem Plinius autem in multo plures. Nam citeriorem dumtaxat hispaniā septem conuentus ac regiones habere scribit: at uero Appianus sex hispaniæ prouinciās commemorat: aliis quinque supra expositis sextam tingitanam subnectens quæ tametsi trans pontum est africæ cotermina hispaniæ: tamē annumeratur. continet igitur hispania prouincias sex præter adiacentes insulas de quibus postea dicemus: Tarraconensem: Carthaginensem: Bethicam: Lusitaniam: Galleciā: & Tingitanā: de quibus separatim nobis scribendum est.

De Bethica prouincia.

Et quidem de Bethica primum: quæ (ut supra demonstratum est) a bethi & amine nomē accepit: a turdulis quoque siue turdis turditaniam dicitur: & auandalis uandalia: tametsi uandalia oppidi nomen sit: incipit autem Bethica ab herculi columnis gaditana quæ ciuitate: quæ nunc calix appellatur & a meridie maris littora longissimo tractu circueus pene usque ad nouā Carthaginē protenditur: alia uero ex parte flumine Ana lusitania diuiditur. Hæc (ut ait Plinius) cunctas prouinciarum diuiti cul tu & quod in fertili ac peculiari nitore præcedit. cuius longitudinem eodem Plinio auctore quadringentorum sexaginta quinque latitu

dinemque ducentorum quinquaginta & septem milia passuum Marcus Agrippa prodidit. nunc etiam & si dicat Plinius terminos ad carthaginē usque procedentes errores in mensuræ computatione sæpius parere: quod alibi mutato prouinciarum modo: alibi itinerum auctis aut diminutis passibus: in cubuere maria tam longo xuo: alibi processere littora: torfere se & fluminibus aut corrigere flexus: tamen eadem ferme & longitudo & latitudo Bethicæ reperitur. Cæterum bethica prouincia cum rebus omnibus: ut in principio libri primi demonstrauimus: tum uero antiquissimis & plurimis urbibus atque oppidis nobilissima est: de quibus per paucas commemorabimus: alias silentio transeuntes: quæ & longo xuo: & barbarorum aduentu) qui post romanos ex africa atque aliis barbaris nationibus in hispaniam transierunt) latinam appellationem perdiderunt. nec ego hac in re illis assentior: qui a plerisque de latinis hispanarum urbium nominibus consulti non inueniri latina nomina respondent: quod quum de hispania cosmographi scripsissent multæ hispaniæ & ciuitates & oppida non dum conditæ fuerant: quod nescio qua ratione uel potius uerecundia respondent: non enim fari hoc audent: si Plinium: si Strabonem: si Polibium: si Themostenē: si & alios qui de hispaniæ rebus latissime scripserunt lectitassent. Hii enim plura fere & urbium & oppidorum nomina: quam nostro tempore extet ipsius hispaniæ commemorant. honestius igitur respondere potuissent mutata esse nomina longo xuo & barbarorum aduentu: ut supra diximus aut se nescire fateri: nos igitur si paucas hispaniæ urbes atque eas non satis latine (propter latinorum nominum ammissionem) scripserimus: nostram æquo animo ab omnibus accipiendam excusationem uolumus: primum quod earum latinas appellationes inuenire ac potius diuinare difficillimum est: deinde quod si inuētas non nullas scriberemus: laborem uel maximum lectoris opus nostrum attulisse uideremur. sic tamen de quibusdam hispaniæ urbibus & oppidis ac eorum nominibus conscribemus: ut quauis non latine satis: minus tamen barbarè loquuti iudicemur. Initium igitur bethicæ prouinciæ (ut superius demonstrauimus) Gaditana est ciuitas: quæ & calix dicta est: hanc ab hercule cōditam quidam dixere: quidam uero negant nullum alium auctorem afferētes cuiuscunque tamen ædificium est: cum aliis rebus: tum maris portu clarū est satis. iacent præterea ad littus oppida cōplura: in quibus salutare quod uulgo Sálucar appellant conspicitur: hinc & qui dei genitricis portus dicitur non longe distare fertur. sunt & matrani: fongirolenses: Malachenses: Beló: Mellaria Pomponii Mellæ patria: & quæ nunc Bellamalacha dicitur: uerū hæc aliquantulum amari remota est: item & sericium: quod oppidum esse crediderim quam uocat Plinius sericam in maris autem angustius est Carteia cartesos ut Plinius & Strabo referunt a græcis appellata: & Calpe mōs oppidum situm ab illo (ut ante diximus) tametsi calpe quoque olim oppidi nomē fuerit

Marcus Agrippa

Oppidū salutare
Portus sanctæ mariæ
Matrani
Fongirolenses
Malachenses.
Beló. Mellaria
Bellamalacha
Sericium. Serica
Plinius. Carteia.
Calpe mons

Hispaniæ diuisio
Pomponius

Plinius
Appianus

Hispaniæ prouinciarum numerus

hinc ad bethim annē ciuitatum & oppidorum numerus est maximus: qui
 bus ferandinus & Elisabæ nostri christianissimi ac sanctissimi principes de
 uictis & expulsis mauris potiti sunt. in his urbs satis clara nomine rhoda:
 quam & arūdam quidam uocant: alii uero eam esse arbitrantur quam plini
 us & Strabo mūdā uocant: apud quam Pōpei filii de bellati fuere: quod
 Lucanus & cæsar confirmare uidentur. basta quoq; oppidū magnū a quo
 distat paruo intervallo guadixia: & quod hodie carthamā uocat. est & o-
 pulentissima ac populosissima urbs Granata: quam non nulli ilipolam uo-
 cant: quam idcirco non fuisse a scriptoribus celebratam arbitror: quod illo
 rum temporibus aut parua aut nondum condita fuer. sin autem est a scri-
 ptoribus collaudata munda meo iudicio uocabitur: presertim cum ueterū
 scriptorum plures mundam caput bethicæ prouinciæ ac metropolim fuisse
 dixerint. Hæc cum aliis permultis ciuitatibus & oppidis plures annos aper-
 fidis mauris oppressa: dei tandem benignitate: & ferdinandi regis inuictis-
 simi simul & elisabes eius uxoris reginarum & foeminarum omnium præ-
 stantissimæ uirtutibus (pœnis eiectis) nūc archiepiscopali insignita digni-
 tate & diuinis illustrata cerimoniis inter primas christianorum omniū ur-
 bes annumeratur. ab hac passuum trium milium iteruallo distat oppidū re-
 cens & nostri temporis ferdinandi & elisabes nostrorum principū pulcher-
 rimum opus: quod ad debellandum expellendumq; mauros agranata sub
 christi nomine condiderunt: & sanctam fidem nuncuparunt: & si recte id
 quidem & sancte: ut suam erga dei cultum pietatem ostenderet: non min⁹
 tamen ornate uel alba uel columba dici poterit: adeo enim pulchra est & for-
 mosa: ut in ea non solum fidem & cæteras sorores quæ nrām assidue regi-
 nam comitantur agnoscas: uerum etiam & uirilisi animi robora quæ fernā-
 dum regem nostrum nunquam deserunt sine dubio credas. de qua epigra-
 ma a nobis æditum extat: quod huic loco inferere placuit.

Sum soror antiquæ statuit quam Romulus urbis:

Illa domus christi dicitur: ipsa fides:

Nomine Martigenam magno tamen illa quirinum:

Ast ego sum uerum testificata deum.

Parua situ (fateor) magna est sed gloria nostro

Nomine: namq; fides sancta uocata fui.

Defensura dei populum sum condita: mauros

Victura: & bellis impositura modum.

Cum turba granata tua: cum moenibus altis

Iam modo uicta meo sub pede colla tenes.

Nonne uides quanto tibi sit cum numine bellum?

Quod non mortalis: sed genit ipse deus.

Bella duces christi Rex & Regina potentes

Ferdinandus & hæc helisabeeta mouent.

Hi modo me uera pro religione tuenda

Condere iusserunt: hinc mihi nomen inest.

Quid tamen expectas? domino iam cede potenti:

Te iuga crede mihi nostra subire decet:

Namq; triumphabis certe: dominabere multis

Urbibus hespericæ gentibus & populis.

At nisi te dederis: nos te delere iubemus:

Es subito nostro milite uicta rues.

Nulla mora est: igitur quid sis factura uideto:

Et tibi nam paruum consule tempus habes.

Quod & coniecturis: & diuinitus cecinisse uideri possumus: hoc enim epi-
 grammate ædito infra breue temporis spacium granatæ mauri pēsitis su-
 is & christianorum uiribus ac se multo inferiores rati: cum metu & frumen-
 tariæ rei penuria: quæ eos deficere cœperat premerentur: inito consilio sta-
 tim legatos ad ferdinandum regem & reginam helisaben de dedicione mi-
 serunt: atq; se suaq; omnia eorum fidei tradiderunt: uitam tamen petentes
 ac si ciuitate relicta nonnulli proficisci aut transfretare uellent: id eorum uo-
 luntate illis facere liceret. quod rex & regina sese facturos libenter responde-
 rūt si ab illis obsides prius & arma traderentur. Hac igitur re concessa & ob-
 sidibus atq; armis promissis nec dum traditis Rex & regina cū cæteris om-
 nium ordinum christianis summo cum gaudio deo optimo maximo suæ
 q; matri mariæ uirgini sacra facientes & gracias agentes immortales in præ-
 optatam urbem ipsam granatam ingressum diligentissime parare & explo-
 rare cœperunt. premissus itaq; a rege cum paucis equitibus & in urbem in-
 gressus tanq; explorator Calderinus tribunus militum: ut arma & obsides
 acciperet: a mauris quibusdam qui iam obsides dederant certior factus est
 i urbe prope uiginti maurorum milia cum armis latere: qui regis & reginæ
 aduentum expectabant: ut eos urbem ingressos & inopinantes adoriretur.
 quod quum Calderinis uir prudētissimus & rei militaris peritissimus au-
 disse: conuocatis militibus eos aggressus est: & eorum plurimos diffugien-
 tes & precipuos coniurationis auctores captos in uincula cōiecit & uinctos
 custodiri diligēter curauit: quos Rex & regina aduenientes iugulari publi-
 ce iusserunt. uerum priusquam Rex & regina urbem introirent: Tindilla-
 num comitem uirum & litteris & armis insignem cum quinque milium
 equitum numero præmiserunt: qui faciliorem tucio remq; aditum pararet
 Item & ferdinandus lalabricus: tum abilēsis episcopus Granatæque urbis
 archiepiscopus designatus cuius nunc insignia gerit: uir cum litteris: tum
 sapientia & consilio maximus: Crucem christi uexillum gerens magno sa-

Maurorum con-
siliū & dedicio

Calderinus.

Maurorum
insidiæ.

Comes tin-
dillanus
Fernandus
talabricus.

Turris alhambra

Regis & reginae
in granatam ur-
bem ingressus.

Pro granaten
si uictoria Lu-
di celebrantur

Panhormitani

Iudeorum ludi

Hispalis ciuitas
& eius laudes.

cerdotum cætu & aliorum turba comitatus hymnos & sacra canens urbem ingreditur: & turrim quæ punica lingua dicebatur alhambra altam ascēdēs inde crucem extollens urbem granatam sub christi ac ferdinandi regis & helisabes uxoris nomine teneri omnibus signum dedit, quod quum rex & regina suspexissent: in terram procidentes proni & flexis genibus diu christi & genitricis mariæ numen adorarunt: dicentes: ut ferūt. Non nobis domine non nobis sed nomini tuo da gloriam, tum autem & fætantium christi anorum uox: & maurorum flentium gemitus ad æthra ferebatur: statimq; tubarum & tympanorum sonitus christianorum mentes læticia repleuit & maurorum tristes animos exterruit ac depræssit. Institutaque quamprimū supplicationibus omnes regem & reginam comitantes urbem ingrediuntur, in qua & religionis & reipublicæ administrandæ cōstitutis ordinibus rex & regina de tam insigni uictoria habita de tam infestis ac perfidis christi hostibus innocentium summum pōtificem: omnes christianorum principes: regnorum suorum presides ac ciuitatum pretores ac prefectos continuo nunciis & litteris cerciores fecerunt, qui nunciis auditis litterisq; perlectis omnibus læticiis atque uoluptatibus affecti subito sacra: ludos: uarii generis spectacula & lustrationes celebrare cœperunt, quarum rerum fama in uniuersum orbem percrebuit: ac hominum genus qui christi dei optimi maximi fidem numeq; non nouerant christi ipsius potentiam & ferdinandi hispaniæ regis simul & helisabes uxoris nomen timere cœpit, sacra autē ludi spectacula & lustrationes & si apud omnes: ut dictum est christianos magnifice celebrata fuere: ea tamen quæ Romæ ædita sunt multo quidem magnificentius ac præstantius fuisse ne hispani quidem ipsi qui tum Romæ erant negare audent: taceo quæ in sicilia facta sunt: & apanhormitanis presertim: qui in huiusmodi celebrandis spectaculis nullis terrarum gentibus cedunt. Nos autem eo tempore salmanticæ ludis interfuius: ubi præter christianos qui plurimos continuosq; dies ædidere taurorum spectacula: iudei quoq; idem fecere & granatam ipsam sanctæ fidei oppositam magno certamine partitisq; exercitiis luserunt: quamuis fortasse & suæ: tū proximæ futuræ expulsionis non ignari. Sed ne ab re longius discessisse uideamur: nunc iam ad ipsam urbium descriptionem redeamus, est igitur in agro tnditanorum & in bethis flumiuis ripa hispalis urbs percelebris: quā ab hispano herculis nepote conditam fuisse plures asserunt: uerum id non ab antiquis scriptoribus: sed a recentioribus quibusdam scriptum dumtaxat inuenio: urbs autem ipsa cuiuscunq; sit opus tum maxima: tum uero opulentissima est: & nostro quidem iudicio nulli hispanarum urbium postponenda: est enim & soli fertilitate: & mercatorum commerciis diues: oleo precipue foelix: & omnium arborum fructibus & piscium copia atq; prestā

cia semper abundans: nobilium magnificis ædibus atq; templis conspicuis illustris: templum namq; dei genitrici dicatū habet: quo nescio an apud christianos omnes aliud maius inueniri possit, cuius longitudinem ad passus centum octoginta: latitudinem uero centum & uiginti patere mensus compertū habeo: habet & alias tum intra: tum extra moenia sanctorū ædes uisu pulcherrimas: hæc oli Romulien sis cognominata fuit ac romanorum colonia: quæ & neutri generis etiam inuenitur: quod filius italicus ostēdit inquit. Et celeberrimo oceano atque alternis æstibus hispal, ex aduerso (ut ostis est Plinius) offset oppidum habet: quæ cognominabatur iulia constancia: nunc autem uetus hispalis appellatur: & uir gentium quod iulii genitor in bethis autem æstuariis oppidum est nebrissa uenerea cognominatum: quod alibero patre conditum fuisse crediderim. Cum nomen ipsum presertim uideatur ostendere: Nebris enim hinnuli hoc est ceruini pulli significat pellem: qua bacchi sacerdotes induti sacrificare solebāt. Silius uero italicus nebrissā a fatiris cultā fuisse cū ait, Ac nebrissa dionyseis cōcita thirsis Quam satiri coluere leues: redimitaq; sacra Nebride: & hortano menas nocturna lyco.

Cæterum nebrissa satis ab alumno suo Aelio Antonio celebrata est carminibus: fuit autem Nebrissæ horta uicina uino celebris: quod ex fillii carminibus colligi potest: hic etiam apparet hasta: quæ regia dicebatur: hanc ego eam esse puto quam uocāt Eccigiam: est & italica: Carmo: & quæ nūc Marchena dicitur: nec non & inclita urbs Corduba Marcelli ædificiū teste Strabone: & colonia patricia dicente plinio cognominata: Hæc fertur in cæsaris cōmentariis & suæ prouinciæ caput: & de populo romano semper optime merita fuisse: quæ cum rei militatis gloria: tum uirorum ingeniis maxime celebrata est: de cuius alūnis & uiris doctrinis excellentibus postea scribemus: est autem sita in maximæ fertilitatis loco: quare non immerito Silius italicus Cordubæ solum aureum dixit: ait enim, Nec decus auriferæ cessauit Corduba terræ.

Sunt & in hac regione loretani: & oppidum palma: ab his remoti uahenenses: Caprenses: Montilanenses: Aquilarenenses: Rabulenses: est & mons magnus: Castrum annis porenenses: Arconitani: Andugiarenenses: laenenenses: Hubedenenses: & beatia ciuitas nobilis: Alcalenses quæ regii cognominatur, sunt & architani cum Anticariis & archidonensibus: Cagnethegii & oliuerenses: ossunitani: Stepenenses: præter hæc sunt etiam utrerenenses: & eius solitum uini: tum frumenti summa fertilitas: Alcalensibus uero qui canduli cognominantur oppida plura propinqua sunt, citra autem Bethim flumen lufitaniam uersus oppida hæc: fons oueiunensis: Acciagii: Gadacanenses: cæcellerani: Lanienenses & oppidum cui cognomento est Diuus nicolaus. Item

Hispalensis tem-
pli magnitudo.
Romuleinsis
Silius italicus.

Hispal, Offet.
Plinius

Nebrissa

Silius italicus

Horta
Hasta.
Eccigia.
Italica
Carmo.
Marchena.
Corduba nobilis
& eius laus.

Silius
Lora palma.

Beatia ciuitas.

Utrerenenses

rinū: Mertallinēses: Olisippo ciuiū romanorū municipiū cognominatum iulia foelicitas: quod & equarum esauonio uēto cōceptu (ut ait Elinius) & portus comercio: & aliarū rerū copia nobilissimū est: diciturq; nostra tēpestate uisibona: & olim eodē plinio teste Salacia dicebat. Cū aut a maris lit- toribus discesseris terra oppidis plena nobilibus occurret. sunt q; hic Arra iolenses: Eborā uegia a flumine eiusdē nominis appellata: portellini: & oppidū strennitiū: Borba: post aut uilla deliciofa cognominata & oppidū Oretodum appellatū: Mons arius: & iurismœnia: quod hodie uulguſ gero- magna profert. Cū tyrenis uero Alódroales & eluenses: Cāpus maior: & ognelletani oppidum noie Mōs fortis cū Arroncitanis. at quia oia oppi- dorum noia nullo ordine narrari queunt precipua tantū ac notiora refere- mus: aliis omissis quæ (ut diximus) cōprehendi nequeunt. Sūt itaq; hu- ius prouinciæ urbes precipuæ Emerita augusta uetustissima ac nobilissima in margine anæ. Fuit hæc preterea romanorū colonia & preter alios hono- res ponte pulcherrimo celebris. hinc ad passuū milia fere triginta oppidum nobile distat tagum uersus: quod hætenus castrū cæsaris appellandū cen- sui uulgarē appellationē sequutus: nūc uero casam cereris dicēdū arbitror cum in eo presertim Cereris imago frugibus onusta ex duro lapide fuerit i- uenta: Oppidū aut tum ædibus & equitibus: tū uero pulcherrimi cuiusdā fontis ubertate conspicuū est: hinc non longe distat oppidū quoq; magnū Trofillum: in cuius regiōe Montangi colitur cum castello excelsio ac fere in- expugnabili: quod oppidum olim magnū fuit atq; celebre: & magna Cala- bria dicebatur: Metellinūq; & alia plura habuit municipia. Paulo autē supe- rius ad triginta ferme passuū milia oppidum est Guadalupus cognomina- tus: Templo diuæ mariæ uirginis summæ uenerationis celeberrimū: de cu- ius cultu atq; miraculis postea scribemus. est & delectosum oppidum dictū cum biluitanis & almarenſibus. Inter tagi autē accolæ (quos supra memo- rauimus) sunt Braccenses: Arroiotani qui porcitani cognominantur: & Al- canthara traiani ponte excelsio ualde nobilis. Hinc non multum distant ua- lentini & alburquequetani: cum his etiam coluntur hæc oppida pons ab archiepiscopo noiatus: oropesani: Thalabrics & cui sancta olalia nomē est maquetani: Scaloneses atq; alii oriētē uersus de quibus postea scribemus. in lagoni aut margine Caura est ciuitas: quæ ex altero latere ciuitates: ex al- tero uero galistēs & placēciā habet amœnissimā ciuitatē. supra quoq; op- pidulū nomine genatulum: a quo non longe capera distat ædificium Ro- manorum antiquissimum: ubi illorum adhuc uestigia cernuntur. Hic est & aliud oppidum & situ paruum Mons maior appellatus rebus autem pluri- bus satis magnū: arboribus presertim atq; oīs generis fructib⁹. Huic ppin- quū ē isigne oppidū begera: qd olī culmariū dicebat: hoc at & natura ipa & hoīm idustria plurimū illustrauit atq; iuuat: de cui⁹ amœnitate mltarūq;

Olyſippo
Iulia foelicitas
Plinius
Eborā
Vegia
Iurismœnia

Emerita augusta

Castrum cæsaris
uel casa cereris

Trofillum
Montangi
Guadalupus

Biluis
Alcanthara.
Valencia
Alburquequia.
Oropesa
Talabrica
Caura ciuitas
Placencia ciuitas
Capera roma-
norum ædificiū.

Begera

Constantina &
eius fertilitas.

Pacensis ciuitas.
Pax augusta.

Plinius
Quattuor con-
uentus bethicæ
prouinciæ
Oppidorum nu-
merus auctore
plinio Bethi-
cæ prouinciæ

Coimbrica
ciuitas.
Sancterena.
Oppidum

& populenses atq; oppidum celebre Constantina cognominatū omnium rerum copia fertilissimū. omni enim atq; excellenti genere fructuum nimis exuberat: nemora preterea montes & siluas habet amœnissimas: in quibus apri: damæ: Vrsi: Cerui: Capreoli atq; omne pene ferarum & animalū ge- nus depascitur: hic quoq; & accipitres omnis generis nidificant: fontibus amœnissimis atq; uberrimis & quidem salutiferarū aquarū tota tellus irri- gua: ideoq; illic homines longo semper æuo perfruuntur: apud quos ferrū quoq; plurimū atq; optimū effoditur. In lusitaniæ autem cōfinibus oppi- da sunt permulta: in quibus pacensis ciuitas colitur: in fluminis anæ ripa quæ a nonnullis pax augusta dicta est. per pauca quidē in tām magna prouin- cia urbium & oppidorum nomina scripsisse fatendum est: Cum eorum ut supra diximus numerus pene sit infinitus. cuius rei causa est quod alia per- multa latino sermone dictu haud facilia sunt. cæterum hanc prouinciā iuri- dicos quattuor habuisse conuentus Plinius tradit: Gaditanū: Corduben- sem: Hastysitanū: & hispalensem. Oppidorum uero totius Bethicæ prouin- ciæ numerum centum septuaginta duorum idem Plinius scribit: ex quibus Colonias septem: Municipia decem & octo: latio antiquitus donata nouē & uiginti: libertate sex: fœdere tria: stipendiaria uero centum & uiginti. ex his autem multorum nomina scripsit: quæ nostra ætate paucis exceptis alia omnia sunt immutata: quare ad auriū iudiciū plura formauimus: a pſen- ti tamen & uulgari denominatione non discedentes: quod & in aliarū quo- que prouinciarum denominandis oppidis & urbibus faciemus.

De Lusitania prouincia.

Aeterū post Bethicam ut Lusitania prouincia memoretur ratio & ordo postulat: ei namq; contermina ex eodem loco idest Ga- dibus iniciū capit: & terminos amplissimos cōplectitur: a ga- dibus enim per occidentē oceanū ad olisypū & artabrū pro- montoriū (de quo libro primo ostendimus) adduri fluminis eruptionē p- tendit: & a bethica puincia flumine Ana: a Callectia uero durio diuidit: ad orientē aut solē apud hiberū amnē tartaconensi puincia cōiūgit: ad meri- diem Carthaginēsi: & ad septētrionē Callectia puincia relictā. puincia qui- dē ē maxima: & multorū magnorūq; populorū: de quibus ppaucos scribe- mus aliis omissis quos cōprehendere nō potuimus: sunt itaq; ad occiduū populi ueritani: Barcenses: Vagitani: oppidū mōs magnus nūcupatus: Co- imbrica ciuitas apposita mūdæ: Teutugalēses: Atāgutani: Silicenses: Tur- ris uetra: Sintrēses: Casaytani: colarēses: Oppidū magnū noie sancterena Pugnetani: Abratēses: Almadenitani: Setubalēses: Cezimbretani: Alcasta- renses: Sagresitani: lagitani: Siluēses: oppidū pharū: Tauilēses: castrū ma-

Auila ciuitas
Thormis accolæ.

Metropolis.
Salmantica lite
ratorū & equi
tum nutrix.

Salmaticæ uber
tas & rerū copia.
Salmanticæ de
genciū numerus.

Quo anno hæ
retici salmanticæ
incēdiū passi sūt.

rerum ubertate libro primo scripsimus. Hinc ad duodecim ferme passuum milia distat oppidum pons conuictus appellatus: cespitosus. His proximi sunt Bonillenses qui ferrani cognominantur & oppidum petrafacta: uici duo nobiles uilla liberalis: & uillatorus alter appellatus: a quo prope uiginti milium passuum intervallo distat Auila ciuitas propugnaculis & turribus frequens: ac diui uincencii martirio nobilis: cuius sacra a ciuibus summa ueneratione coluntur. Thormis autem habet oppositos Barcitones cum oppido Saluaterra nominato: inferius uero sunt albanii, salmantini: & lectesemani.

De Salmantica clarissima ciuitate & eius ludibus.

CAETERUM locus hic exigit: ut de Salmantica clarissima ciuitate & disciplinarum atque uirtutum omnium genitrice quedam scribamus. Hæc enim uel sola ciuitas hispaniæ totius non iniuria Metropolis appellari digna est. Hic namque rerum omnium summa fertilitas: hic nobilium uirorum atque ordinis equestris cætus frequens & multitudo ingens: Hic omni scienciarum genere litteratorum hominum numerus & splendor maximus. Hinc igitur omnes hispaniæ urbes tanquam a domina atque imperatrice omnia iura petunt. Quæcunque enim ciuitates hispaniæ siue iurisconsultis: siue medicis: siue philosophis: siue theologis: siue cuiuscunque facultatis peritis hominibus indigeant non nisi Salmanticam consulunt. Hinc itaque ad omnes totius hesperiae partes uiri disciplinis oibus excellentes perficiunt. Nam & si multa in aliis hispaniæ urbibus gymnasia & disciplinarum studia colunt: nulli tamen nisi qui salmaticæ professoribus operam dederint studiaque doctissima frequenter approbant. Cum autem ordinis equestris hominum nobilitate plurimum polleat: ad bella quoque gerenda uiros semper nutrit egregios. Earum uero rerum omnium quæ ad uiuendi usum pertinent tanta est ubertas: ut non ciuibus tantum: sed aliis etiam quamplurimis studiorum causa huc undique confluentibus abunde copia sufficiat. Numerus autem tum ciuium: tum inquilinorum quibus hæc assidue ciuitas uictum suggerit quinquaginta hominum milium capita excedere existimat: quibus abundantiae tantum cunctarum rerum superest: quanto alii totidem facile possent. Quod plane tunc animaduerti potuit: & quum olim ferdinandus & helisabe hispaniæ christianissimi principes cum magnis exercitibus in ea hybernarent unde malacham contra maurum profecti sunt: & quum ex municipiis aliisque locis propinquis anno a natiuitate domini millesimo quadringentesimo nonagesimo quarto terdecimo calendas iulias ad iudicium decem burædis hæreticis in urbem prope quinquaginta hominum milia ingressa fuere: quibus rerum omnium uenaliū copia superfuit. Urbem autem ipsam per se omnium rerum diuitie contreranei quoque paganique maiorem modum opulentiam faciunt: qui singulis iouis diebus uenerisque res uenales omnis fere generis quas illorum labor & in

genium facere solet urbi ad uiuendi usum necessarias afferunt. longum quidem ac difficile est illorum huiusmodi diebus in urbem ingredierium ordinem scribere: per omnes enim ciuitatis portas (quæ plurimæ sunt) ex quo prima diei lux exoritur immo a media nocte usque ad medium fere diem incessanter urbem ingrediuntur: innumeræ primum hæc uariis rebus plenæ non fora solum uenalia: Sed uicos pene omnes complent: lumentorum uero multitudo varia rerum genera uehencium numerus comprehendi non potest. In urbem denique omnes ingressi uenditis protinus rebus quas attulerant atque aliis quibus indigent comparatis ad suos euestigio lares atque pagos eodem die reuertuntur. His igitur rebus hæc ciuitas atque aliis quas ipsa parit semper abundans faciem quidem uictum cum diuitibus: tum etiam pauperibus prestat. multo etiam diciores urbem hanc atque opulentiores in dies faciunt & inquilini: qui studiorum gracia urbem incolunt. Huc enim (ut superius scriptum est) ex omnibus ferme totius hispaniæ urbibus & oppidis undique conueniunt: atque etiam plures ex externis gentibus. ex his autem pars magna nobilium atque hispanorum principum liberi: qui ciuitatem per se claram ac nobilem quodam nobilitatis fulgore clarisque titulis magis illustrent. Cæteri uero & si minus eam nobilitate generis: Satis tamen diuitiis atque opibus excolunt. Inquilinorum autem omnium numerus septem fere milium censetur: qui omnes exempto quotidie uiuunt. Cæterum de horum qui litteris incumbunt ordine moribus & uita postea loquemur. Quum de ipso gymnasio & studio scribendum erit: nunc enim de ciuitate ipsa scribendum est prius. est itaque salmantica ciuitas Lusitaniæ provinciæ atque in totius hispaniæ medio pene sita: super Amnem Thormem ad septentrionem: quæ ad meridiem longiori ponte transitum habet: in plano toto fere loco posita: quæ undique planities & campos habet ingentes: formam prebet amphiteatri: hoc est orbicularem & rotundam: Situm quoque magnum complectitur. habet enim in circuitu passuum milia quique: & secunda octaginta quattuor. Moenia pinaculis duobus milibus secensque: atque quinque & uiginti propugnaculis muniuntur. Cæterum fuit olim hæc ciuitas ambitu & circuitu longe minori angustiorque: Muri enim ueteres urbis atque portæ hodie quoque cernuntur: quæ quattuor fuere: quarum una ad flumen dicta est: alia sancti Ioannis castelli: alia solis: & quarta diui Sebastiani. Postea uero aucta urbe creuerunt & moenia & portarum numerus ciuitatis. Com enim comes quidam nomine Raymundus a quo plures huius ciuitatis uiri nobiles originem & genus habere huius regionis & fertilitatem & salubritatem experiretur: urbem hanc augere quamprimum curauit: his itaque ciuitatem auxit: & nouis mœnibus cinxit: atque octo extructis portis ornauit. cum enim ciuitatem iuris clauderet patentem reliquit

Rheda
Iumentum

Inquilinorum
numerus

Salmantica
ciuitas lusita
niæ provinciæ.
Salmanti
cæ forma.
Salmanticæ
circuitus.
Salmanticæ
pinnacula
Salmanticæ
propugnacula
Portæ ue
teris urbis.
Comes Ray
mundus

Portarum
numerus.

Regionum
numerus.

Templum di
uæ mariæ

Supplicationes.

Aedes obſuatiæ.

Virginum ædes.

Aedes in
ſuburbis

Suburbia duo.

Thormis laudes.

portam sancti pauli: item sancti thomæ: Sancti spiritus. Et portam ad Zamoram. Ad Campum gothorum: ad uillam maiorem: diui francisci: & portam sancti uincencii: nam portæ ad flumen & sancti iohannis (ut supra dictum est) ueteris ciuitatis fuere. Sunt igitur totius urbis portæ numero decem. Nam duæ quarum altera Diui Sebastiani altera solis dicitur urbe aucta intra & in medio fere ciuitatis remanserunt. Intra autem ciuitatis muros Regionem inueniuntur numero decem & septem. Vnde uero quos hispania calles appellat ultra centum numerauimus. Tempora quoque & sanctorum ædes cum his in quibus christiani baptismo fiunt quadraginta quinque uisuntur. Ex quibus templum quod Diuæ Mariæ uirgini comes Raymundus quem supra memorauimus cōdidit ac dicauit: et si neque pulchrum neque magnum est satis ædificio tamen & turri excelsa inexpugnabile est: atque sacerdotum prestantia & diligentia qui diuinis ordine singulari funguntur officiis & inseruiunt multisque minoribus ac maioribus uel canoris organis cultum: maximum quidem ac celeberrimum iudicari debet. Huic preterea domui pontificali & episcopali decoratæ ac insignitæ dignitate omnes urbis totius ædes aliæ parent. quum enim supplicandum est huc omnes cuiuscunque ordinis sacerdotes tãquam ad matrem atque diuini cultus genitricem sua ferentes insignia conueniunt: hic semper omnes supplicationes de cernuntur: hinc sacerdotes hymnos & sacra canentes ad urbem per sanctorum ædes lustrandam proficiscuntur. Huc denique reuersi suam quisque regionem domumque repetit. Fiunt enim in hac ciuitate mense maio supplicationes lustrationesque plures ueneratione singulari: magno sacerdotum numero: & ingenti populi multitudine. Huius etiam urbis templa diui francisci: Dominici: Augustini cæterorumque sanctorum sanctissime coluntur: & deuotissime frequentantur cum diuinis officiis: tum contionibus atque sermonibus doctissimorum religiosorum: quibus ciuitas omnis mirum immo dum plena est. Sacra hic quoque domus ingenti ueneratione coluntur Sanctæ Ursulæ: sanctæ claræ: sanctæ helisabes: item uirginis mariæ dei genitricis: & sancti spiritus: quibus uirgines & castissimæ feminae integerrime famulantur. Sunt & in suburbis quoque sanctorum ædes & in locis urbi propinquis numero quatuordecim: ex quibus templum Diui iacobi inter ciuitatis muros & Amothormæ. Item templum summe uenerationis secundum flumen & inter hortos Mariæ dei genitricis quæ uega cognominatur quod cum ciuibus: tum uero his qui litteris inseruiunt quam maxime frequentatur ac colitur. Suburbia autem duo sunt: & utrumque ad meridiem. Alterum statim post ciuitatis mœnia. Alterum uero quod maius est trans flumen. ipsū autem flumen tum aqua saluberrima: tum piscibus de quibus libro primo scripsimus est admodum celebre: aqua, n. adeo salubris est: ut quod-

cunque ea utatur quicquid in uisceribus totoque corpore aut mali humoris: aut corruptionis contraxerit id per ulcera totum protinus expellat. Quam ob rem ciues omnes & ciuitatis coloni tum aquæ ipsius uirtute: tum aeris atque climatis salubritate (nisi malo uiuendi usu aut aliquo uiciorum genere corrumpantur) longissimo quidem semper æuo perficiuntur. Cæteri autem studia ipsa excolunt: tum aeris mutatione (nam regionem mutantem mutant etiam complexionem) tum uero thormis aquæ uel primis temporibus omni profecto tabo mundantur: ideoque infestissimo scabiei pruritu ac diris & innumeris ulceribus maxime uexantur: postea uero malis depulsis humoribus saniores atque lætorem uitam agunt: & multo litteris melius incumbunt. Transitur autem flumen saxeo ponte: qui in longitudine passibus quingentis cōmensuratur: sexque & uiginti arcibus fulcitur. Latitudo uero pedum est bisdecem. Pontis uero ipsius atque ueteris ciuitatis auctor incertus: sunt tamen qui Herculem fuisse putent: a quorum opinionibus non dissentio: cum presertim ipsius herculis quedam adhuc signa cernantur: in ponte namque conspicitur animal: qui siue taurus: siue sit aper (certe enim dignosci non potest) uterque ipsi conuenit: atque etiam magis si leo fuerit: & supra pontem in moenibus urbis ipsius quoque herculis sedem uisam fuisse nobis affirmarunt cum litteris nomen eius indicantibus. Ciuitas autem est antiquissima: quod ex ædificiis quibusdam uetustissimis comprehenditur: & non nullis in locis litteræ longissimi temporis conspiciuntur. Nomen tamen ciuitatis in antiquis scriptoribus non inuenio: nisi apud Tholameum dumtaxat: qui inter recentiores potius numeratur. Sunt tamen qui salmanticam a sale dictam uelint: dicentes ciuitatem semel deletam sale insertam fuisse & uomere inuersam. quod relatum tantum non autem scripturarum memoria narratur. Ego autem id affirmare non ausim: nam si a sale Salmantica dicta fuisset inserta sale & uomere passa prius nomen aliud habuisse putaretur: quod ut supra dictum est nullibi reperitur: nisi fortasse manca dicta fuerit: quod etiam nusquam legimus. Quam ob rem nomen ciuitati Salmantica ab initio impositum fuisse arbitramur. Sūt præterea in ciuitate & plura fora uenalia quorum unum (quod maius appellatur) est ualde ingens & in ciuitatis fere medio: cuius area quæ rotundam pene formam prebet in circuitu mille & quinquaginta passus complectitur: habetque uicos in se erumpentes numero bisseptem: in quibus artes omnes mechanicæ coluntur. forum autem ipsum Emporium est assiduum: in hoc enim macello semper omnia uenalia reperiuntur: hic omne rerum genus ad humanæ uitæ usum necessarium inuenitur: presertim singulis iouis diebus quum forum ipsum quam magnū est totum rebus uenalibus operitur. huc. n. pro tempore uenditū res afferuntur. Cum autem carne uesci non licet hic quodcumque uoles piscium genus inuenies: nā

Regionum
mutatio.

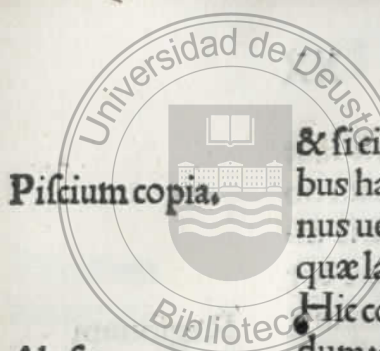
Pontis longitudo

Hercules sal
manticæ cōditor
Pontis animal

Tholameus.

Fora uenalia
Fori uenalis
ambitus

Emporium.

Piscium copia.

Alosæ
Bifucci

Pipiones

Carnis Copia.

Tauricus ludus

Studia preci
pua quattuor
Parisiiorū studiū
Bononiæ studiū
Salmanticæ
studium
Euxoniæ studiū
Athenis olim
studium celebre.
Sudiorum
differencia

Omnes discipli
ne salmanticæ de
monstrantur.

& si ciuitas amaris littoribus longe remota est. cum plurimis tamen nobili
bus habitetur: tum ciuibus: tum inquilinis omne quidem huc piscium ge
nus uehitur. Hic enim suo tempore Salmo plurimus: hic mustella frequēs
quæ lampetra quoq; dicitur a lambendis petris (ut i primo libro diximus)
Hic conger & pinguis & magnus: hic uenduntur Alosæ: hic tynnus inter
dum: atq; alii pisces non ignobiles quos Bisuccos hispania uocat. Abun
dat præterea hoc forum omni tempore & fluuialibus piscibus: quos Thor
mis amnis prebet egregios: quorum libro primo mentionem fecimus: eos
q; Barbones & Turtures appellauimus. Cum autem carnem tempus exigit
hic auium omniū maxima multitudo: Gallinæ enim: Capi: Perdices: Pul
li gallinacei: & Columbini (Quos pipiones uocari licet) Auseres aliæq; a
ues innumeræ quibus uescimur mirum immodum semper abundant. Cu
niculi quoq; Leporesq; aliæq; feræ quæ a uenatoribus capiuntur nullo qui
dem tempore defunt. familiaris uero carnis atq; comunis tâta hic est copia
ut quattuor ueruecum milia uno die Salmanticam preter agnos edosq; co
medisse affirmare non dubitem. Omnium enim rerū huius ciuitatis uber
tas mirabilis est ac pene incredibilis: præsertim arborū fructibus omnis ge
neris: & quod est magnopere miradum in hac urbe æquo precio & uendū
& emuntur omnia. in hac quoq; fori maioris area atq; câpo pluries quota
nis Taurici ludi celebrantur: Equitesq; quorum splendore ciuitas illustrat
bipartiti & hinc inde cōmissi troiam sæpe ludunt. Aliaq; spectaculorum ge
nera strenuissime exercent. Sed iam de litterarum gymnasio salmanticæ ur
bis studioq; pauca scribere (ut polliciti sumus) in animo est. Cæterum stu
dia quattuor inter christianos omnes precipua sunt maximeq; celebrantur
Parisiis in gallia: Bononiæ in italia: Salmanticæ in hispania: & Euxone i
Germania. Nam & si plura i his studia prouinciis colūtur: Hæc tamē qua
tuor precipua sunt & tâquā generalia. fuit olim athenis in græcia studium
quoq; fama & disciplinis oib; admodū celebre: quod cū ciuitate funditus
euersum fuisse ferunt. In hispania autem hispali studium prius (uti accepi
mus) fuit institutum: deinde sancti Isidori temporibus Palentiam transla
tum fuisse ferunt. Postremo uero Salmaticam propter omnium rerum co
moda & oportunitatem. Hoc itaq; studium omnium disciplinarum pro
fessionibus maxime cultum aliis quidem omnibus christianorum studiis
non immerito antefertur: nam & si parisiiorum studiū audiēcium nume
ro & scolarium multitudine maius habetur: professionum tamen & lectio
num copia salmantinum gymnasium non parisiiorum modo: sed alia quo
q; gymnasia omnia longe excedit. Parisiis enim & euxonæ theologiam p
cipue profitentur: Bononiæ ciuilia pontificiaq; iura monstrantur. Salman
ticæ uero studium simul hæc omnia complectitur atq; alias omnes faculta
tes & liberales disciplinas plenissime docet. Sūt præterea in salmâtice gym

nasio & græcæ & hebraicæ linguæ professiones. Caldeam autem & Arabi
cam aliasq; barbaras linguas ueluti non necessarias penitus contempsit: sūt
in salmanticæ academia professores omnium facultatum qui cōstituto cer
toq; stipendio profitentur numero sex & triginta: de quibus postea singu
lis & separatim dicemus: atq; etiam de his qui emeriti sūt & post annos ui
ginti laborum imunitates consecuti sine labore stipendia potiuntur. Nunc
enim de domo ipsa gymnasii deq; cathedris & professionibus consequen
dis legendiq; ordinē prius scribendum esse duximus. Gymnasium itaq; &
litterarum salmanticæ ludus sic se habet: domus est magna pulchraq; & for
mæ quatriangularis: ideoq; & atrium quoq; ipsum idest deābulatorius lo
cus qui etiam fixus dici potest quadratum habetur: tecta autem ipsius atrii
arte elaborata poliori atq; aurea uariæq; pictura Arcus ex candido lapide
unus & triginta ueluti sustentacula quædam torquent & fulciunt. Post au
tem arcus & huiusmodi uestibula eiusdem formæ sub ioue impluiū est: in
tus uero sunt Auditoria idest legendi audiendiq; domus numero octo plu
rimorum audienciū capaces: quæ sub gestis & pulpitis fixisq; subseliis or
natæ est & sacer additus & sacrificandi locus ualde illustris & laquearibus au
reis conspicuus: ubi & res diuina fit & gymnasii pecunia uelut ærario custo
ditur: & rectorum atq; consiliariorum aliorumq; gubernatorum conciliū
habetur. Supra uero hunc locum Bibliotheca est pulcherrima in cuius tecto
cælum stelliferum ac sydera cunctaq; signa cœlestia sūma cū uoluptate spe
ctantium cernuntur. tectum autem ipsum totum undiq; lapideo clauditur
ædificio. lucem tamen fenestræ specularibus clausæ lapidibus prebent. ante
quoq; biliothecæ ianuam deambulandi & longior & pulchrior est locus &
curriculum: ad quem ex inferioribus uestibulis breuib; scalis ascēditur. To
tius autem domus ipsius academix sūt geminæ portæ: quarum altera oriē
tem: & occidentem altera spectat. Sunt & hinc non longe alia quoq; gym
nasia: quæ minora uocantur: in quibus grammaticæ precepta a professori
bus publicis omnibus traduntur. hic quoq; dialecticæ & magnū & pulchrū
nuper auditorium erectum est. Cui domus pauperum hospitalis admodū
proxima est: quam gymnasii quoq; rectores ad pauperum studentium sub
sidium fieri uoluerunt. Quum autem professore aliquo siue moriente siue
ab urbe discedente siue alio quouis casu facultatis alicuius legendæ sit inter
missio seu uacatio statim huius muneris intermissio rectoris & consiliario
rū omnibus denuntiatur edicto ut infra triginta dierum spacium quicunq;
ad hanc dignitatem munusq; hoc competere uoluerint declarēt: & per gym
nasii Tabellonem conscribantur. Tum igitur oēs qui ad huiusmodi facul
tatē sese arbitratū idoneos cōpetunt & cōscribūt: amicosq; oēs notos atq;
ignotos ambiūt & honoribus afficiūt alii cūq; & quibuscūq; modis pos
sunt illorum sibi animos & gratiam conciliant: ut sibi in adipiscēda digni
d

Professionum
numerus.

academiæ forma
Xistus.
Arcuum numerū

Auditoriorum
numerus.
Sacer locus
& sacrificandi

Bibliotheca.

Academix
portæ

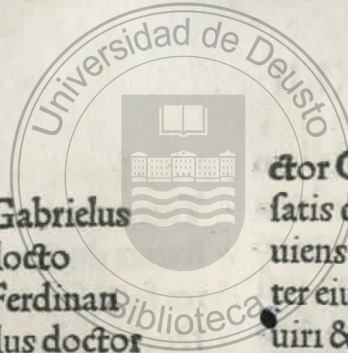
Mos & ordo
consequendæ
cathedræ

Salmanticē
sis academiæ
professiones
Theologiæ
professiones
Ebraici sermo
nis atq; salte
rii p p fessiões
Iuris pontificii
professiones
Iuris ciuilis
professiones
Philosophiæ
professiones.
Medicinæ
professiones
Astrologiæ
professiones
Musiciæ p
fessiones.
Dialectice p
fessiones.
Rhetorices
professiones
Linguae græ
cæ professiones
Grammaticæ
professiones
Professorū noīa
Caloca:
Britonius.
Rhoanus.
Ioānes mainari⁹.
Alfōsus scūsspūs
Frāciscus scōrū.
Antonius
coruegius
Emeriti docto
res iure Comites
& duces appellāt.

tate atq; comodo sua prestant suffragia. Cōpetitoribustamē interim singu
lis singulæ legēdæ lectiones eiusdē facultatis a rectore tradūt. In quibus le
gendis qui suffragia pstatuti sunt iteresse oportet oīno: alioquin suffraga
ri nō possent. lectis itaq; lectiōibus oēs iureiurādo sollēniter astringunt: ut
ei suffragiū pstant: qui sibi doctior ac melius legisse uisus fuerit. suffragia
in ipā secreto pstita lignea seruāt in urna: quæ latine dediscus appellat: atq;
inde mox educta sua cuiq; numerāt: & cui plura reperiunt illi accersito om
nia quæ ipsius gymnasii institutis cōtinēt ostēdūt: & ad ea obseruāda illū
iureiurādo adigunt. Quibus rebus iam cōfectis illum ad suggestum addu
cunt & pulpitum: eiq; professionis possessionē cōfirmō: quā cum semel ac
ceperit uiuens amittere nō pōt: nisi eam ipse sponte dimittat aut in magno
crimine dephendat: quin etiā si doctor uel artium liberaliū magister munus
hoc cōsequatur post annorū. xx. spacium iam emeritus & legēdi imunitatē
cōsecutus sine labore stipēdio potitur. Professiones aut huius academiæ p
mæ sunt theologiæ diuinariūq; rerū quinq; in quibus una est sermōis ebrai
ci atq; alia salterii: Iuris uero pontificii sunt sex. Ciuilis autē septē. Philoso
phiæ quattuor: quarū una mores: aliæ uero rerum naturas edocent. Medi
cinæ tres: desiderū quoq; motu & cognitione una: alia musicæ: Dialecticæ
tres: atq; rectorices una. Et una lingue græcæ: Grāmaticæ quattuor. sūt eti
am aliæ extraordinariæ plures. Hæc autē oēs quas enumerauimus quoti
die facultates exponunt: exceptis nefastis diebus: Nunc autē p fessorum no
mina cuiuscūq; facultatis gradatim referre libet: ut eorum laudes & ab illis
quibus ignoti fuerint: & aposterior quoq; celebrēt. Sunt itaq; theologiæ &
de rebus diuinis p fessores in primis uir insignis magister qui caloca cogno
minat: atq; hic iam diu emeritus & laborum imunitatē consecutus est: item
alius qui diui dominici religioni seruit: nā caloca ordinis minorū est. Hic
autē p dicatorum uita quidem probus noīe Britonius: & hic item emeritus
tercius autem est concionator egregius ioannes: qui magister dicitur sancti
spiritus: & hic quoq; eidē religioni seruit. Hos autem sequitur quartus p
fessor uir uere doctus atq; facundus ferdināus Rhoanus magister: qui in
ter oēs hispaniæ uiros litteris excellentes quā maxime pollet. Hic enim di
uinarum naturalium: Moraliūq; rerū uerus iterpres. p fitef at theologiā io
annes Mainarius licētiatus disciplinis liberalib⁹ uir doctus & pbus & egre
gius theologus: atq; optimorū parētū ioānis & mariæ filius. Itē & alfōsus
cognomine scūsspūs: Cæterū emeritorū multā uterq; cōsecutus. Salteriū
at iterptat licētiatus Frāciscus cui patria a sanctis appellata cognomē dedit:
uir quidē moribus: & uita honestissimus: atq; sacerdos & sacris reb⁹ diligē
tissimè fūies. Iuris at pōtificii p mūs ē p fessor doctor antoni⁹ cognomē
to cornegius: & ē hic qdē emerit⁹ ac ueteranus q cū aliis emeritis iure ipō co
mites ac duces pnt appellari. Cæterū cornegius hic singulari quadā fortuna

ac felicitate usus est: tres. n. uel optimos uno die filios alfonsus castellum
Antonium cornegiu & Ambrosium lunā (se ipso patre patrono) doctoris
titulis insigniri conspexit: quod quidem nemini contigisse nō dubium re
or. Profitetur & ius pontificum alfonsus etiam benauentanus doctor insi
gnis: qui Ioanni patri suo uiro doctissimo ac prastantissimo (de quo scri
pturi sumus cum de uiris litteris excellentibus loquemur) successit. item &
doctrina & cōsilio prastantissimus doctor Burgitanus decreti & peritū
& professor. profitemur in super facundia & scientia singulari pontificia iu
ra Doctor egregius nomine Gonsaluus uilla sandinus uere doctus & iuris
interpret. Item doctor cognomento Couillas uir magnæ doctrinæ & stu
dii ipsius administrator. p fessionem eiusdem iuris possidet Oropesanus
doctor: qui tempestate hac nostris hispaniæ principibus seruit in regia ma
ioribus in rebus ac negociis: ideoq; dimidiū professionis eius populensis
doctor uir non indoctus sortitus est. Itē & alfonsus lupus gornegui docto
ris multæ portione potitur. Iuris autem ciuilis professorum primus est &
emeritus Martinus abilenis clarus & doctor & eques: idest litteris & nobi
litate: qui post suæ professionis immunitatē semper in principum nostro
rum magnis negociis uersatus est: cuius nunc professionis multam parati
nus licentiatus adeptus est. Secūsus autem eiusdem iuris professor doctor
est insignis cui Sanctus Hisidorus cognomen est: & hic quoq; emeritus: q
in ciuilis iuris scientia omnium iudicio doctissimus habetur: atq; non do
ctrina solum: sed humanitate quoq; singulari atq; innocentia cæterisq; uir
tutibus est ualde clarus: cuius multam doctor thomas consecutus est. pro
fitetur item ius ciuile doctor cognomine uilla Vir doctus atq; uirtute præ
ditus: cuius professionis partem ob eius absentiam ferdinandus licentia
tus cognomine sanctus Hisidorus admodum iuuenis sortitus est. item
interpretatur iura ciuilia doctor egregius Iacobus cui sicura cognomento
est: qui tum doctrina: tum humanitate singulari & amicos erga omnes be
niuolentia & amore plurimum pollet. Profitetur præterea ciuilia iura uiri
duo admodum iuuenes: quorum alteri Alfonsus: Alteri Laurentius carua
ial cognomē est. Sed de iurecōsultis hactenus. Nunc de sapientiæ atq; rerū
naturæ p fessoribus dicendū est: quorū primus & emeritus est Magister an
tonius philosophus medicusq; doctissimus: qui plurimū quoq; & eloquē
tia claret: cui successit in multa Petrus uictorianus. eiusdē etiā facultatis p
fessor est Petrus legionēsis ordinis predicatorū & philosophus & theolo
gus atq; cōcionator egregius: cuius natural' philosophiæ p fessionē Iacobus
Mendus cordubēsis instituit: Cū gymnasiū rector curā gereret: qui gymna
siū quoq; ipsum plurimū nouis ædificiis adornauit. Moralis aut philoso
phiæ solus est p fessor Alfonsus ualdiuefius ordinis minorū uir non pbus
minus quā doctus. & disciplinarū artium magister. Medicinā uero p fitef do

Tres uno die
fratres docto
res facti sunt.
Doctor bena
uentanus
Doctor Bur
gitanus.
Gonsaluus uil
la sandinus.
Couillas ad
ministrato.
Oropesanus
doctor..
Doctor po
pulensis
Alfonsus lupus.
Martinus
abilensis.
Paratinus
licenciatus.
Doctor cognoīe
Sāctus hisidor⁹.
Doctor thomas.
Doctor uilla
Licenciatus.
Ferdinandus.
Doctor sicura
Alfonsus stunica
Laurentius
Carauaialus
Magister átoni⁹.
Petrus uitorian⁹
petrus legionēsis
Iacobus mendus
Alfonsus
Valdiuefius

Gabrielus
docto
Ferdinan
dus doctor
Licentia
tus torres
Parréris doctor.

Oropesanus
doctor
Andreas
Carmona

Alfonfus san
ctus spiritus.
Ferdinandus
aluarus doctor

Alfonfus Titius.
Petrus gumelius

Adolfus
Petrus spinosa
Poeticæ & ora
toricæ lectiones
Triuiales lectores
Legendi spa
um & ordo.

Cleffydra.
Legendi pncipiū.

Franciscus chirō.

ctor Gabrielus: qui reginæ doctor cognoscitur philosophus atq; medicus
satis clarus: & qui hoc tpe i regia uersat curia nris hispaniæ principibus ser
uiens: quappter eius nunc medicinæ pfectionem Ferdinandus aluarus fra
ter eiusdem cognominis & licentiatu cognoscit torres uicissim exponunt:
uiri & in liberalibus disciplinis & in medicinæ experimētis satis excellētes
pfitetur medicā insup artem Gósaluus doctor nobilis qui Parra cognoscit
homo quidē tum doctus & grauis: tum etiā humanitate singulari sumaq;
uirtute pditus. Astrorum autē atq; coelestium rerum scientiā peritissime do
cet licentiatu cognoscit torres uir & in astrologia cæterisq; liberalibus disci
plinis & in medicinæ experientia præstātissimus atq; in poetica facultate &
oratoria nō indoctus. Dialecticā autē pfitet egregie Oropesanus in medici
na doctor & in artibus liberalibus magister: qui duplici titulo dignitatis i
signitus & medicinæ & liberaliū artium experimēta quā maxime callet: est
enī uir sumæ diligentia atq; acris ingenii. Hanc quoq; dialecticæ facultatē
acutissime pfitetur Andreas cui cognomen est Carmona liberaliū artium
magister & egregius theoligus atq; subtilissimus disputator. Itē docet hāc
quoq; facultatem Alfonso sanctus spiritus: interpretatur pterea facūdissime
rhetoricā Ferdinandus aluarus quem supra memorauimus: qui cum in cæ
teris oibus: tum uero in medicina emenētissimus est. docet insup musicē li
centiatu Iacobus cui cognomē est formosellus græce autē docet arius bar
bosus uir & græce & latine facundus demū grāmaticā quattuor publice pfi
tenē: Alfonso cognomine ticius magister in artibus liberalibus: qui artem
quidem ipam grāmatices quā optime callet. Item ptrus gumelius qui item
artium liberaliū titulos adeptus est: alii uero duo sunt minoris stipendii: al
ter adolfus pdicatorum ordinis: & Petrus spinosa alter honestissimus iuue
nis: nos deniq; ut ciuitatis uiris pstantibus: tum equitibus: tum cæteris oī
bus satisfaceremus & obsequiū pstanto gratificeremur: Lectiones duas die
bus singulis alterā poeticā & oratoriā alterā iam decēniū interpretamur. Præ
ter hos quoq; plures alii lectores Triuiales publice pfitet: nō tñ stipendio
ciuitatis. Sed mercede quācunq; ab auditoribus extorquere queūt. Profes
sorū autem huius academix quisq; ferme diebus singulis exceptis nefa
stis & iouis interdū unā diei horā lecturus est tantū. Hora itaq; horolo
gio pulsata uel notata Cleffydra e domo sua pffor egressus & in gymnasi
um pfectus atq; ingressus cathedrā & pulpitu ascendit: & tantū per legit: do
nec sequēs proximaq; hora pulsetur: legēdi autē tps initium est principiumq;
tercio decimo calendas nouēbris: pridie nāq; eius diei. i. die celebri sancti lu
cæ in gymnasio ipso re diuina diligēter pacta de litterarū statim comēdati
one & laudibus frequēti catu atq; hoīum numero maximo cōcōnat in ma
gno auditorio: quo oīum mirū imodū ad lras capeffendas uolūtates atq;
ingenia hortatur & incēdunt: quo munere franciscus chiron noster uel opti
mus discipulus admodū iuuenis bis & eleganter & facūde fūctus est, qua p

fecta re oēs in diē crastinū alii ad exponendas: alii ad audiendas sese lectio
nes accigūt. Legit itaq; ex hoc tpe usq; ad septimo calendas iulias: tūc enim
pffores alios substatuere lectores sibi pnt: uacationes uero & imunitates
legendi sunt oibus quadraginta dierū. i. a sexto idus septēbris usq; ad quin
to decimo calēdas nouēbris: quo tpe in ciuitate sunt nudinæ hoc est feriæ &
emptiones & uenditiōes imunes. tūc. n. oēs totius ani necessaria sibi cōpā
rāt. Sūt & aliæ feriæ sexto calēdas iulias: quæ fiunt in suburbano trans flu
men: ex quibus ciuitati magna comoda emolumētaq; pueniūt: tūc. n. ciue
& mercatores oēs emēdis uendēdisq; rebus ac mercibus & sibi ipsi & aliis
oibus cōsulunt. Sed ut ad rem iā redeamus eorum q lris incūbunt. Alii ue
luti nobiles separatim & in magnis ædibus honorifice uiuūt: alii contuber
nalē & nōnulli pupillare uitā agunt: atq; oēs quidē honestissime laborio sis
simeq; uiuūt. Nōnulli tñ interdū (quod iuuentuti a scribendū est) ab hone
state atq; officio discedūt: Et quod eos nō deceat imprudēcia quadā cōmit
tunt. Sed hoc tñ raro pauciq; faciūt. oēs. n. ad uirtutē potius ipsam nitunt:
laboribus tñ qnq; & fessis oīs honestas cōcedere uoluptates & interponere
solent: alioquin assiduos qdē mētis labores tolerare nullo mō possent: alii
itaq; cithara: Aliiq; musices instrumētis utūt. Alii choreas exercent salmati
cæ: & interdū Carthis imaginib; pictis ludere solent. Alii scaccorū certami
ne delectāt: Atqui nō pecuniā: sed uel chirothecas uel aues comedēdas uel a
liud simile qd gymnasiū nō phibēt istituta. His igitur rebus studii labores
fallentes p suos gradus ad optatos honores pueniūt: Habitū grauē hone
stūq; gerunt. Cæterū gradus tres ascendere necesse ē: hīs: qui uere docti &
lrrarum titulis illustres esse uolūt: p mū itaq; bacchalarii: deinde facto sciētix
periculo q repetitionē uocat licētiati fiūt: Postremo uero pro facultatibus
aut doctoris aut magistri titulis exornāt. Verū pusquā licētiati fiāt examē
hoc est disputādi certamē subeunt: & itē antequā doctoris aut magistri no
men assumāt pecuniā nō paruā soluūt aliaq; munera & Diçteria iniquissima
patiūtur. Gymnasiū at ipsius Cura & regimē pluribus incūbit Rectori pri
mū cui oēs lris inseruiētes atq; etiā pffores quæcūq; iusserit honesta tñ se
se facturos affirmāt. Eligīt at rector atq; creat ānuus idibus nouēbris festo
sancti martini. quē die sanctæ cathelinæ in diui Nicolai tēplū extra urbem
apud fluminis ipā pificiscentē oēs qui gymnasiū institutis astringūt hono
rificētissime pntibus lictorib; comitāt: atq; inde uespertino sollēniter of
ficio pacto eadē oīe domū reducūt: idq; quoq; diui Nicolai die celebri ma
tutino tpe ad sacrificādū cōcōnādūq; faciunt. Quicquid honores non imeri
to triūphales olim romanorū adæquare uidēt. Post at rectorē ipm uiginti
uiri qui deputati appellāt. Studii quoq; curam ggrūt. itē alii q a consilio qd
pstant cōsiliarii dicūt. Est pterea & gymnasiū administrator & quasi questor
qui ex studii cēsu ac pecunia pfforibus stipēdia soluit: & oibus academix
d iiii

Vacationes &
immunitates.

De studentum
moribus & uita.

Quæ sibi studē
tes indulgent.

Carthæ pictis
imaginibus.

Litteratorum
gradus

Diçteria
Quibus acade
mix onus icūbat

Lictores.
Deputati

Consiliarii .
Studii questor.
& administrator

Gymnarchiarch?

Academia

Patroni

Bidelli duo

Aluarus lictor.

Hieronimus

ualdiuesus lictor

Petrus lupus

tabellio.

Gaspar tabellio.

Petrus Ma-

nuelus

Sobrinus.

Dux albanus.

Doctor couillas

administrator

Ioannes Sala

proquestor

Facilius salman-

tinis pffessoribus

stipendia soluun-

tur q̄ aliis

Conseruato

rum academice

nomina

Iacobus agnaius

comodis cōsulit. Cæterū huic studio maxim⁹ honor gymnasiarchus. i. oī
um studētiū pfectus: q magister scolasticus appellat. Hic. n. academiæ fori
ius habet ac lris icubētes (si qd acciderit) litigātes audit: i quos uitæ necisq
potestātē habet. Nā oēs q lris iſeruiūt apud urbis p̄torē aut pfectū cōueniri
nō pnt. Sct̄ p̄terea hui⁹ gymnasiī defēsores ac Patroni q cōſuatores dicūt
egtes urbis sex: q si forte res postulauerit & fortunæ suis & uitæ studii ho
norē atq; comodū pferre iureiurādo astrigūt. Quā ob rē & ipsi quoq; stipē
dio potiūt. Sūt & lictores duo q Bidelli nūcupāt quē ū alī noīe Aluarus
diligētia sollicitudine amore erga studii utilitatē & comodū oēs qdē q stu
dio ipsi pdesse querūt antecedit: ideoq; nō īmerito hūc academiæ ipsius pa
trē atq; tutorē dixerimus. Est p̄terea uir & uita pbus fidusq; ac uerus amic⁹
bonorum oīum & amator & p̄tor: cui Hieronimus filius iuuenis opti
mus & in iure pontificio bacchalaris successurus est. Alter uero noīe Hie
ronimus Valdiuesus uir honestissimus atq; studii honoris amātissimus ē
Tabelliones quoq; & scribæ gymnasiī ipsius totidē sūt: quorum alter noīe
petrus lupus assidue ciuitatē colit & oībus academiæ rebus atq; negociis sēp
interest. Homo quidē maximæ diligētiæ sūmæq; sagacitatis: & in hoc ge
nere officii peritissimus: eloquioq; & sermōe hispano magnus orator atq;
facūdus: & in agēdis causis forēsibus patronus egregius. Alter at noīe Gas
par uir optimus hoc tpe ioāni ferdinādi & helisabes hispaniæ siciliæq; xpī
anissimorū regum nostrorū filio principi clarissimo fidus comes atq; secre
tarius officiū & obsequium diligentissime pstat. Rector at p̄fuit studio an
no quo opus cōponebamur Petrus Manuelus ferdinādi Regis & helisabes
reginæ Cōsiliarius: Alonsi matricālēis clarissimi doctoris eiusdē regis &
reginæ cōsiliarii filius gymnasiarchus uero & magister scolasticus qui (ut
paulo ante diximus) in oēs lris incūbentē ius habet & causas forēses audit
atq; diiudicat. Guetherius est ferdinādi regis hispaniæ Sobrinus atq; fœ
derici albanī ducis frater: uir nō iustus minus & liberalis quā illustis: de cu
ius nobilitate generis atq; uirtutis p̄stātia postea dicem⁹: cū de uiris illustri
bus scribēdū erit. Administrator at ē doctor egregius q couillas cognōiāt
de quo supra scripsimus. Atqui est huic p̄administrator & p̄questor Ioan
nes cui cognomē est Sala: uir quidē ualde pbus & oī uirtute clarus: hic ita
q; diligētissimus exactor ac fide singulari p̄ornatus oīn gymnasiī cēsū exi
git: ex quo p̄fessoribus quotannis stipēdia soluit. Soluūt at hui⁹ academiæ
stipēdia multo melius atq; facilius q̄ aliorū i multis. n. studiis p̄fessores nō
minns i hūdo extorquēdoq; stipēdio: quā i legēdis lectiōibus laborāt. equi
tes uero quos p̄onos & gymnasiī Cōseruatores uocari diximus hoc loco
noīandi sūt: eorū itaq; p̄rius ē Iacobus agnaius eques & nobilitate & forti
tudine admodū clarus atq; strenuus: q & latinis quoq; lris ac disciplinis ma
xime delectat⁹: i eius itaq; domo nō arma solū: uerū etiā bibliothecā p̄orna

tā uidim⁹ tpe quo me p̄ceptore usus ē: quā ob rē me huiusmōi discipulū ha
buisse nullo nō penitebit. ille. n. mihi alter Cato romanus uisus ē: q i ætate
grauiori l̄rarū gr̄arū cupidus athenas petiit. Secūdus at studii p̄onus a
rius ē Maldonat⁹ scī iacobi ordinis miliciæ p̄fectus atq; comēdator. Terti⁹
Rodericus ē Maldonatus: q doctor talabricus fortis ē nomē. n. & ciuili
scīa & cōsilio ualde clarus. Quartus at ioānes cui cognomēto ē uilla fortis
eques admodū nobil⁹. Quintus ioānes arius malodonatus clarissimus eques
Sextus uero & ultimus Gometius maldonatus eques nō ignobil⁹. Cæte
rū duo p̄mi maiores. reliq; uero q̄tuor p̄oni & cōſuatores minores dicunt.
Deputati quoq; t̄pis hui⁹ fuere atonius cornegius clarus doctor: martinus
auilēsis doctor & eques nobil⁹. Iacobus doctor cui cognomēto ē scūs Hifi
dorus: doctor populēsis: doctor thomas. Itē magister ferdinādu rohanus
magister atonius: magister scī spūs: magister adreas carmonēf: magister al
fōsus ualdiuesus licētiatus cognōie torres: magister alfōsus titius. itē rode
ricus gusmanus iuuenis & generis nobilitate & lris atq; oī uirtute clarissi
mus. ioānes pyreida archidiaconus salmātinus licētiatus ferrariēf: bacchala
rius alfōsus mancianetus: bacchalaris alfōsus parrēsis: bacchalaris Iacobus
castagneta: bacchalaris tellius: bacchalaris Alcoccerius. cōsiliarii uelī nūc
nobis ignoscāt: illorū. n. noīa quæ mō scire nō possū i scda opif ædictiōe cō
scribemus. Sed de gymnasiī domo & rebus atq; iſtitutis eiusdē hæc dicta
sufficiāt. ē insup i hac urbe & alia domus satis nobil⁹ ac memoria digna: qd
collegiū uocat: unde uiri quotidie lris excellētes plurimi pficiscunt: narrare
posse hoc loco quot licētiatos: quot doctores: quot magistros: quot p̄fules
domus hæc pepit: quos ad æditionē secūdā reliquo: differo etiā iposterū &
eos quos hoc tpe nutrit: ex qbus atiq; ē alfōsus licētiatus oropesannus: qui
salmāticæ i manicheos & prauos hæreticos inq̄sitionē & ius diligēter exer
cet. ē at uir cū lris: tū uero uirtutibus ualde clarus: & q patrui sui doctoris o
ropesanni oībus i rebus & uestigia & mores ac doctrinā secutus ē: ideoq; nō
īmerito etiā benalcacceris p̄fles electus ē. Sed redeo ad domū: quā maxi
mo sumptu Vir nobilissimus & uitæ integerrimus Iacobus agnaius hispa
lensis archiepiscopus ædificauit: censumq; constituit uiris studiosis & pau
pertate pressis atq; inopia rei familiaris laborantibus septemdecim: qui pō
tificia iura & sacratissimā theologiam adtuendam Cōseruādāq; fidem
catholicā: & ad opprimēdos hæreticos atq; manicheos oēs diligēter addi
cerēt atq; exēcerēt. Domus autē huius ordinē mores ac iſtituta referre lon
gū quidē nimiū uisū est mihi: Ideoq; his omissis ad alia transeamus. Est
igif salmātica ciuitas uel tēplo diuæ Mariæ dei genitricis: uel gymnasio de
quo plura diximus: uel hoc collegio precipue illustris. hæc enim tria ædifi
cia preter cætera bibliothecis potissimū suis illustrātur & exornantur. Hu
ius præterea ciuitatis fines atque contermini undiq; longius protenduntur

Cato romanus

Arius Mal

donatus

Rodericus mal

donatus do

ctor talabricus.

Ioannes Vil

lla fortis

Ioannes Arius

Maldonatus

Gometius

Maldonatus

Deputatorū

nomina

Salmanticæ

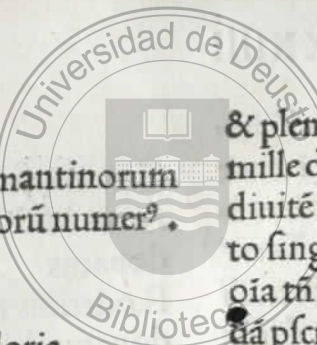
collegium.

Alfonfus

Oropesanus.

Salmantini col

legii conditor

Salmantinorum
pagorū numer⁹.

Villoria
Arebalum.
Olmetani
Fontiberii.
Matricaleses
Collarenfes.
Fontidonia.
Segouia ciuitas.
Pagus noie
spinarius
Villacasta.
Saguntia ciuitas
Barahona.
Methymna.
Cœli
Almatia
Gomara.
Agreda.
Cerberia.
Alcama.
Bilbilis.
Thalamanca
Bribega

Almochera.
Pastrana.
Enzina.
Tindilla
Hocania
Mora
Oropesa.
Maioritum.

& plenissime habitāt. Siqdē ciuitati huic fuiū pagi (uti accepimus) supra mille duōti: q ut ate demōstrauimus ciuitatē ipsā mirū modō opulentā ac diuitē faciūt. sed de salmātica iā urbe clarissima & hispaniæ totius ornamēto singlari haftenus. nā etsi de ea plura quoq; memoratu digna occurrerāt oīa tñ filio ptrāsire satius duxim⁹: ut lusitanix tādē sitū atq; oppida quæ dā pscrībamus. Post ergo salmāticā ad oriētē solē Villoria statim occurrit: quæ licet nō muris cinta sit: cāporum tñ fertilitate atq; aquarū ubertate memorāda qdē uisa est. Hinc arebalū & Olmetū oppida p̄p̄inqua: nec nō & fontiberii: & matricaleses albo uino diuites: a quib⁹ nō multū distat methymna: cui cognomē est cāpus. hæc at & si pluries incēdiū passa est: soli tñ fertilitate & mercatorū comerciis ditissima semp ē & p̄stātissimis uiris culta. Hinc oriētē uersus collarēses & fontidonia colūt: atq; oppidū noie rupes fida cū oliuarēfibus. Ad meridiē uero Segouia est ciuitas admodū nobilis: hispanorū regū statuis atq; ædificiis pōteq; sūma arte cōstructo p̄celebris. hinc pagus est maximus ad passuū milia fere decē noie spinarius & cū eo duo alii ueluti suburbia ciuitatis: Alter uillacasta: & alter reacia uocatus. Sed ut in oriētē p̄grediamur post fontidonianos hāc regionē aquilonēses & tensæ populus incolūt: a quibus nō lōge Sagūcia ciuitas diuæ mariæ tēplo pulcherrimō distat isignis. hic sūt & barahonēses: Methymna cæli: nec nō Almatia moronēses: sironēses inde mōsacut⁹: & gomara acaci mōte gestis hercul⁹ notato & lacu p̄fūdissimo noie Agna nō lōge distāt. hāc quoq; regionē agreditani & aquilarēses cū aliis p̄multis oppidis incolūt: quibus p̄p̄inquū ē oppidū Cerberia balneis ualde salutiferis admodū celebre: quo salutis uoluptatisq; cā ex cornago: alpharo: hyangua nō lōge distātibus populis cōplures lauātū semp p̄ficiscūt. post at hæc magis in oriēte sunt p̄ter alia plura oppida p̄cipua alcama calathaiutū: qd qdā bilbilim eē sūt arbitrati martialis coci patriā. Itē oliua: almugna molaque. puincia at hæc ad hiberū amnē fere & cæsarauēstā nobilissimā maximāq; ciuitatē ptendit. Cæterū inferius ad meridiē plurima quoq; sūt oppida in quibus thalamāca colitur Bribega sublimis et castello & a quis nobil⁹. Itē & ficta oppidū hisdē commodis ornatū: & suritanū castellū: qd tagus abluit: & a canibus cognōiāt. pro quibus magnus census exigit. hic & almochera a solis nobilib⁹ colūt: quæ neq; agricolas neq; pastores patitur. Et pastrana hī: cōstāt pulcherrimo fonte celebris. Enzina uero cum aliarum rerum fertilitate: tum piris regiis atq; grādiōribus admodū celebraf. itē uermingi maliscidonēsis. his tindillani & mōdegii sunt p̄p̄inqui nūdinis & feriis diuites. Itē plicēses. Hinc aut occiduū uersus oppida sunt plurima inter que ea memoranda hocania chirōtecis nobilis: cui hyppia oppidum est propinquū. Item mora atq; auris ædificium uetustissimum: Almona: riuū: Mascaracēses: cinthonii: Oropesani boroxēses salinis admodū celebris: ualdimorani maioritū oppidū nobile

Turrigionēses uelasci cognōiati: illesceni: canalēses: & mōs aqlæ castellum aerū. itē casa rubea & oppidū magnū albi uini copia & fama memoratum qd scī martini uallis ecclīæ nomē sortitū est. & adretani cū castello uarolio nūcupato. itē fons salitani: nouēses: & mōs albanus cū populēfibus & torregitanis: a quibus canarena nō lōge distat neq; barcitani cū oliēfibus i his uero Toletana est ciuitas isignis ac nobil⁹ quā tagus amnis totā pene circuit cæterū ciuitatē hāc nōnulli herculē cōdidisse uoluerē: atqui ciuitas ipsa siue herculis siue cuius uis opus fuerit diuinū qdē auctorē hīc meruit: siquidem totius hispaniæ decus & ornamētū est ingens: est. n. cūctarū rerū copia nimīū foelix: mercatorūq; cōmerciis admodū diues: hoīum atq; equitū nobilitate & sacerdotū p̄stācia satis illustris: & cū aliis rebus inumeris: tū uero tēplo & pulchro & ingēti mariæ dei genitrici dicato cūctis fere ciuitatibus aīponēda. Est p̄terea & archiepiscopali decorata dignitate: deniq; rebus oībus scīssima est & florētissima ciuitas: atq; ex p̄mis hispaniæ totius urbib⁹ una. Sed e lusitania magna tādē ad callaciā puinciā transeamus. Hic igi li bri tercii Gallaciæ descripto dabit inīcium.

LIBER TERCIVS INCIPIT. DE GALLACIA PRQVINCIA

Gallacia itaq; (ut postea dicemus) a galathis popul⁹ nomen accepit. Cæterū galathe græce albi interpretat⁹: nā gala lac indicat. habet at hæc puincia a meridie lusitaniā cui cōtermina ē: ab ea. n. (ut ante demōstrauimus) Durio flumine diuidit⁹. ab occidēte uero ad septēttrionē & oceanū ptinet. Ad orientē quoq; solē galliæ cōiūgit Cæterū galacia ab oceano & durii eruptiōe incipit: ubi p̄mū ē oppidū noie scī ioānis: atq; Ciuitas nobilis portus appellata: ex qua quidē: & gallorum aduētū lusitanix: & galaciæ ptē portus galliā dictā arbitramur. itē ē hoc etiā loco populus noie Metosinus: uillacomes Viana: caminia: ualencia minii: Mōtani & melgarēses. uerū hæc quæ exposita sūt ad minium amnē tendunt & mare. Inter durii aut & miniū sūt hæc: Barcelli: gymaraneses: Bracensis ciuitas nobil⁹ & mōs lima: celoriconitani bastones cognōiati: lagnofenses: mōtani: cū uilla regia cognōiata. Itē oppidū Viseū: turris mēcorba: miraditani: mēiēses: mogadorii: antianēses: frixū spatacinta noiatū: mōsilaris: brigatiū: clauiani: Durii at accolūt uiluestrēses: uillarenates: zamorani: toritani quorū oppidū quidā a gothis cōditū fuisse opināt: ideoq; & cā pū gothorū uocitā. cæterū cū sine autore loquāf nō secus (ut puto) fallūt ac q zamorā numāciā dixerē: nā & si zamora oib⁹ rebus satis ē nobil⁹ satisq; potēs: nō tñ ullomodo cū antiq; nūmācia cōferēda ē: de qua paulopost referemus: ubi & quæ fuerit. Sed ut ad rē redeamus: habet etiā duri⁹ appositos tordefillanos & his p̄p̄iquos septimācos: roanos: araditanos: oppidū noie diui stephani: & osmetanos cū suo burgo pōtipinillanos cū bellicosissimis oli numātinis: qui nūc foriēses dicūt: Soria nāq; nūmācia ē: si straboni scriptorū & cosmographorū oīum pitissimo credim⁹. siqdē scribit a nūmācia

Sanctus
martinus
Vallis ecclīæ.
Camarena
Toletana ciuitas

Portus ciuitas.
Metosini
Viana
Valentia.
Bracensis ciuitas
Viseum.
Miranda
Antiana.
Brigantini
Zamora
ciuitas
Campus
gothorum
Septimanca
Roa arandā
Numantia
Soria nunc.

Strabo.
Plinius.

Plinius.

Liuius

Hispanorum
uirtus in bello.
Pomponius
Mella.
Precipue cuiusq;
puincia ciuitates
Vallisoletum

Donia.
Pallencia ciuitas.
Plinius.
Strabo.
Pomponius
Palenciola
Benauentum.
Comes
Rodericus

ad augustā cesareā interesse stadia octingenta: quæ sūt ferme passuū milia centū: quātū oīno itineris est a soria ad augustā cesareā. hinc uero hoc est a cesar augusta ad zamorā intersunt passuū milia ppe ducēta. Accedit ad hoc etiā quod numācia eodē strabone atq; plino testibus Celtiberorū ē ciuitas quibus zamora plurimū distat. Bellū. n. nūmatinū celtibericū dixerunt: quod apud iberum amnē gestū est. Strabo autē de his scribens sic inquit eo: cum nobilissima ciuitas est numancia: quæ in bello celtiberico quod aduersus romanū populū gestū est uirtutē propriā ostētat: quod uigēsimū per durauit ad annū. Cōplures. n. exercitus cū imperatoribus ad iternitionē de tracti. Nouissime autē numātini obsidione cinti diuturna paciētia tollera: rūt: paucis dūtaxat exceptis: qui cedētes murū dederūt. Et paulo post ait Numācia ab augusta cesarea quā sup Iberū sitam eē diximus abest ad stadia octingēta. Cōfirmat hoc etiā & plinii naturalis historiæ auctoritas: Cuius hæc sūt de Numācia uerba: Durius amnis e maximis hispaniæ ortus in pe: londonibus: & iuxta numāciā: lapsusq; p areuacos uaceosq; disternat: ab asturia uectonibus: A lusitania callecis: a cantabris etiā populis bellum illud cantabricū dictū est. Liuius enī scribit. Scipio etiā Emilianus numan: ciā urbē Celtiberorū in hispaniā substulit: quatuordecim ānis obsessam p: pter desidiā militū: qui ad luxuriā cōuersi erāt: quos Scipio ad militarē dis: ciplinā redegit: cū celtiberis gestū ē bellū a romanis per uiginti ānos quod cantabricū appellat: a cātabris populis in quo bello numācia suas ostētauit uires: nā duces quosdā supauit: & triginta milia romanorū illic cesa sunt a: quatuor milibus hostiū. Cæterū Pōponius Mella tarraconēsi puincia num: matiā ascribit. ait. n. urbiū de mediterraneis intarraconēsi clarissimæ Pallā: cia & nūmācia fuerūt: Nunc est cesaraugusta in lusitania emerita in bethica astagi: hispalis & corduba. Sed iā reuertēdū est unde digressi sumus: Septi: mās itaq; ppinquū est oppidū magnū atq; nobile noīe Vallisoletū. Est autē oppidū cū artib; mechanicis: tū liberalibus disciplinis atq; studiis illu: stre: oīum rerū copia fœlix: mercatorū cōmerciis diues: sanctorū edibus & collegiis fatis ornatū: adeoq; & si ciuitas nō est multis tamē ciuitatibus p: ferēdū: a pncipibus pferim: qui nullū fere locū q̄ hūc libētius colūt: hoc. n. sibi ueluti domiciliū statuerūt & semp frequētant. quā Donia nō lōge di: stat. itē pallēcia ciuitas nobilis: hāc ego eē reor quā Plinius: Strabo: & Pō: poni? pallāciā uocat. Hic quoq; torquemata colit: Palēciola. itē turris mor: mogia atq; turris altera cognomine battonia: Villalonēses: Concha: Vil: lalpādū: Maioricani: Valderēses: Sagaonii: Bizerrilēses: Barcialēses: Masil: lani. Benauētū oppidū mēpile & oī fertilitate clarū: aquis fœlix: & piscium atq; turturū pstatissimorū copia: & bonitate laudabile: est & nobilissima q̄: dā domo quā Rodericus pemētellus Comes egregius edificauit memora: bile. domus at de p̄mis hispaniæ ædibus ad cuius laudē ac memoriā n̄rum

extat epigrama: qd cū de ipsius roderici comitis illustris laudibus ac p̄statif: simis uirtutibus dicēdū erit his oīno apponemus. Sūt p̄terea in hac regiōe castrū mōciū: amufitani: fromestani: carrionēses q̄ comites cognōiānt: A: storgitani: ferrariēses: cū aqlarēlibus q̄bus cognōmēto est campus: melgarē: ses: q̄ ferramētā: des denōiānt: balbasitani: paretani: auēses dicti. Aqlarēses alii: methina rosca cognōiata quæ oīum rerū copia semp ē uberrima & nū: dinarū cōmerciis ditissima: & rebus deniq; oībus ad uiuēdi usū necessariis felicissima sēp. post. at occurrūt ualdinebritani: uillabraxima: turrisfumi. Villagarfiæ & uronia bli diutius mauris obsessa nec expugnata tñ. itē oppi: dū uillaiacobi noīatū. Et legionēsis ciuitas isignis atq; tēplo pulcherrimo ualde celebris. huius. n. ciuitatis tēplū sūma atq; politissima arte pfectū & i: genio cōditū: cui toti? hispaniæ tēplo cedere debeat nō uideo: nā etsi tēplū qd tēpestare n̄ra hispalē edificat oīa alia magnitudine pstat: Sitoletanū etiā cūctis aliis est ditius: Si cōpostellanū oībus fortius hētur: legionēse tñ pul: chritudine singulari merito qdē cæteris oībus ē aūponēdū. In media at re: giōe ē burgitanorū pulcherrima ciuitas: cōmerciis mercatorū & rebus aliis p̄ multis diues ac nobil? cuius etiā ecclesia ē celebris apud quā Siculus qdam eques isignis q̄ p ferdinādo hispaniæ siciliæq; rege militabat i bello fortiter occubuit noīe Calseranus: cui scā pax cognomento fuit: ad cuius memoriā extat epithaphiū frācisci spinolæ siculi.

Hic iacet armipotens e sanguine natus Equestri:

Qui titulum sanctæ quam bene pacis habet.

Namque suo meruit: Coluit quoque tempore pacem:

Hectoreus bello: cæsareusq; fuit.

Heu heu nec certans cecidit: sed fulmine sæuo:

Non iouis: inualide concidit ille manus.

Viribus hostilem dum prestans scandere turrim

Magnanimus uoluit: fossus ab igne redit.

Huius quoq; regiōis ē castrū cesaris: Cauiēses: oppidū noīe friēse: bellora: tēses: ceresani: beruesca: i: onīēses: & q̄ntanillēses optimis frugibus diuites pācoruini: sagiani: methina: pomaria & aliud oppidū friēse. In iberi at mar: gine oppidū ici dñici: nagerēses: oppidū pharū apud amnē hiberū: itē brio: nēses: nauaretani: g: onī: Calagurritani: alphonones: oppidū triuiniū: har: netani: erzēses: quellitani: eutolēses: oppidū p̄xanū: Enthifones: angūēses: magania: mūnillēses. Sūt p̄terea celtiberorū populi iberū amnē uersus cō: plures: ex q̄bus Tula ē ciuitas nobil? & opulēta quæ nūc tutela uocitat: cortē: ses: oppidū ripaforata: cascātini: corellēses: fiterones: diui bernardi domo & religiōe isignes: q̄bus p̄pinqua sūt balnea saluberrima: a q̄bus mēsa qdā ex cādido lapide nō lōge distat: que celtib: os & citeriores ulterioresq; diui: dit hispanos: hic. n. nauariæ aragoniæ: & ulterioris hispaniæ terminus ē. i: qua quidem mēsa ut fertur reges tris in suo quisq; solo sedēs sepe cenarunt

Fromesta
Astorga
Melgaria
Paretani.
Methymna.
Rosca.
Vronia.
Legionen:
sis ciuitas
Quattuor hispa:
niæ p̄cipua tēpla.
Hispalense.
Toletanum.
Compostellnū.
Legionense.
Calseranus.
Eques Siculus.
Franciscus
Spinola.
Epitaphium

Castrū cesaris.
Methymna.
Pomaria
Nagera
Calagurium
Prexanum
Tula ciuitas.
Trium regum
Mensa comunis.
Nauariæ
Regio.
Arago prouincia

drum maritimum: & oppidum nomine sancti Vincencii: quod etiam bar-
cheria cognominatur. Atqui plura de gallacia provincia scribenda supererat
oppida relatu non indigna: quibus relictis ad alia reuocamur. Quare si unum
hoc de gallacia proposuerimus ad tarraconensem provinciam statim transgre-
diemur. Homines itaque Gallacia bellicosissimos feracissimosque dignit: quod
cum scriptorum testimoniis: tum uero ipsa rerum experientia maxime con-
probat. Nam de callecis uerba sunt hanc Strabonis. Galleci autem nouis-
simi montana habitantes ut plurimum: unde & bellacissimi & subiugatu dif-
ficillimi: etiam ei qui lusitanos superauit cognomen presterunt & per hos
se annos maxima lusitanorum pars ut callecis uocentur comparati sunt &
nostra praeterea tempestate plurimos quidem callecis & fortissime & ani-
mosissime belligerantes uidimus: tam etsi bellica omnino uirtus omni-
bus hispanis peculiaris & innata sit ac propria. Nam & Strabo quoque de gal-
lorum & hispanorum pugnandi uirtute more & ordine scribens: Sic inquit.
Quam ob rem eorum facilius desolationes euenire contingit: cum gregatim
inferantur & totus simul exercitus: & uniuersis potius excitetur habitaculis
cum ab aliis ualidioribus eiiciantur. Hos romani minori negotio quam his-
panos subiugarunt. His enim antea bellum inferre incipientes nouissime
finierunt. Illos autem medio in tempore cunctos debellauere penitus: qui
intra rhenum pyreneosque montes iacent. Nam qui gregatim totis copiis
irruerant: gregatim simul debellabantur. Hispani uero prelia partiti uires
uti depositum seruabant. Alii alio tempore aliisque in partibus latrocinandi
more belligerantes. Sunt igitur omnes hispani natura bellaces. Equitatu
quam peditatu longe prestantiores. Ab hisce romanis optimus adest equi-
tatus: Semperque in borea atque Oceano proprios conferendis pugnis au-
daciores. Sed iam ad tarraconensem regionem tandem reuertamur.

De provincia Tarraconensi

Cacterum tarraconensis puicia suum a tarracone ciuitate nobilissi-
ma nomen accepit. A dertosaque incipiens & iberico mari ad iberi-
cos & oceanum septentrionalis iugum perinei montis atque aquita-
niae fines diffunditur. Est autem regio igitur hispania. n. puicias quatuor amplissimas
complectitur Beticam: Lusitaniam: callaciam: & tarraconensem. Duas uero cartagi-
nensem & Tingitanam paulo minores. Plinius autem tarraconensis prouin-
ciae situm sic etiam describit. Ait enim in Europae descriptione tarraconen-
sis autem hinc affixa pirineo totoque eius a latere decurrens & simul ad gal-
licum oceanum iberico mari transuersa se pandens Solorio monte & oreta-
nis iugis carpentanisque & asturum a Betica atque lusitania distinguitur. Prima
igitur tarraconensis prouinciae ciuitas Dertosa est: tam etsi in iberi Amnis
ripis ad occidentem sita sit: quapropter lusitaniae pars esse potest. Distat autem
a mari passuum milia fere quinque. Sunt etiam hisdem ripis iberi ad orientem

Gallacia.
Homines
bellicosi
Strabo.

Strabo

Gallorum &
hispanorum
Pugnandi
Differentia.

Tarraco ciuitas
Dertosa ciuitas

Plinius.

Dertosa

Caspa

Ad septentrionem autem & oceanum eximium Amnis eruptione uersus orientem
solem primus sunt gardeani: & tui ualenciae opposita Saluaterra: Ri-
badeuiani: Orensis ciuitas nobilis & oluca antiquissima ciuitas & fortissi-
ma ualidisque munitissima muris atque foelicissima balneis. A minio quo-
que remoti sunt haec: Villanoua quae fertur infantium: & cella noua: item mos-
regius: Maris uero litora colunt brionenses: Vigonenses: Gangetani: ro-
tundula consuetus: populenses: Villanoua: portus nouus: Grobenses: car-
rilenenses: patronates: murani: Noia: Finis terrae Lagani: Coronenses: Be-
thantium: consueuius: ferrolenses: Oppidum nomine sanctae mariae: Vi-
uerones: Ripadei: A maris autem lictoribus remota sunt haec: Oppidum cui
nomen est diuus martinus: ciuitas quae uilla maior appellatur: Villalbani
castrum regium: Sarreani: Millitum: Oppidum nomine portus marinus: &
Compostellana ciuitas gallaciae prouinciae caput atque hispaniae totius orna-
mentum uel maximum. Est enim & archiepiscopatus titulo nobilis & diui
iacobi numine & templo ualde insignis atque omnium fere christianorum ad-
uentu qui undique ad huius apostoli uisitanda limina munera & uota solu-
tes quotidie confluunt admodum celebris. Sunt etiam in hac regione op-
pida alia permulta: quibus omissis ad alia progrediamur. Incolunt etiam
prouinciam hanc & Astures populi: in quibus est Ouitanorum nobilissi-
ma ciuitas: Auilenses: Ripi fillani: Gigionenses: Villadeliciosa: Planenses:
Tangetani: Rupes europae: prauiani: Gradetani: Aliique plures sunt populi
quos ob nominum inconsonantiam relinquimus: uereor enim sicuti & Stra-
bo de eisdem populis ait explicandis abundare nominibus: ne iniucunda
reddatur ipsa descriptio, nisi cuius uoluptatis loco fiat: cum ad aures per-
ueniant pleutauri: bardiete: Alotriges: caeterisque deterioris & deformioris
appellationis homines. Plinius autem huius regionis populorum & item
Strabo: Polibius: & alii plures alios uacceos: alios carpentanos: alios uecto-
nes: alios aliis nominibus appellarunt. Ad aquilonem uero & mare uersus
sunt etiam populi plures: quorum ciuitas ac prouincia uulgo lepuscua uoca-
tur hoc tempore: ex his autem maris lictora incolunt fens ravidus: & oppidum
diui sebastiani: Pasagium: Gnetarienses: Zomaia: Debani: motricenses: to-
losani: uillaliberalis: oppidum securium: haspetiani: Ascotia: Elgoibaren-
ses: Eibarum: Elguetani: Vergarenses: Monsdraceni: huic alia est quoque
Contermina prouincia: quae hispano sermone Biscaia nuncupatur: & hos
etiam maritimos populos habet: Ondarnam: Lecaicim: bermeum: Placen-
tiam: Bilbilim: portugaletum. A maris autem semota lictore sunt haec: Du-
rangum: Elorrienses: marquinate: & ordonia ciuitas: Billarones: mu-
quenses: & rabeciani: hic aliquanto semoti sunt uictoria ciuitas: Salua-
terra: Villaregia: Iuuarenenses: Mendosini. Ab his etiam parum distant bal-
mesetani: Castrum urdialense: Laretani: Maritimi: Santillanenses: Santa-

Orensis & o-
luca ciuitates

Monfregium
Finisterrae
Bethatium

Compostella
ciuitas

Astures populi
Ouitanorum
ciuitas
Rupes europae
Strabo.

Pleutauri
Bardiete
Alotriges
Plinius.
Strabo.
Polibius
Lepuscua
Zomaia.
Ascotia
Biscaia
Placentia
Bilbilis
Ordonia ciuitas
Victoria ciuitas.

Augusta cæsarea

Augustæ cæsareæ conditor
Plinius
Strabo.Miranda
VianaViana trium regionū finis
Pons reginæ
Stella ciuitasOliti ædificia
pulcherrima.Domus multarū
camerarum
Pópilon ciuitas.
Plinius
Strabo.

appositi Caspenses: Quintanii: alcalenses: Iberi cognominati medianēses pinenses: fontani: Alphagiarenenses: & Augusta cæsarea nobilissima & opulentissima ciuitas: quæ mihi paucis diebus perspecta adeo quidē digna uisa est: ut cui cedere debeat hispanarum urbium non facile possim diiudicare. Nā & si quibusdā hispaniæ urbibus antepōneda nō est: minus tñ post habenda: Est enim ciuitas cū rerum oīum copia & Ediū uicorūq; prestātia & magnitudine: tū uero campis: cōmerciis: Equitibus & harum studiis: & archiepiscopatus dignitate satis illustris: & celtiberorū oīum caput ac decus amplissimū. hanc tamē imperator Cæsar Augustus edificasse ferī: quod & nomen ipm uidei asserere. Dicta est. n. Cæsar augusta. Plinio straboneq; testantibus: nūc autē barbare & male loquētes saragofam uocitant. Hinc autē uersus oceanum septētrionalē plurima occurrūt oppida: populiq; frequentes. Sunt. n. Argnetani: balterrani: Villaliberalis: marciliēses: oppidū peralta: funenses: falcitani: Andosilla oppidū noīe sancti Adriani: Azagiēses: Mirāda: lerinenses: Viana nobilis & bellorum patiens. Hec. n. bellis assidu is cōcussa uelut ariminū: quod quotiēs romā fortuna laceffit primos bellorum impetus excipit: nūquā quiescit. Quare Vianæ ciues nō secus atq; Ariminēses deplorare iure queunt: dicentes.

O male uicinis hæc mænia condita iberis
O tristi damnata loco: pax alta per omnes:
Et tranquilla quies populos: nos præda furentum
Primaq; castra fumus: melius fortuna dedisses
Orbe sub eo sedem: gelidaq; sub arto
Errantesq; domos: quā lacu claustra tueri
Est. n. uiana media: q̄ diuidit ulterioris hispaniæ & citerioris ac celtiberiæ regionis fines: cum itaq; utriusq; regiōis pncipes armis cōtēdūt Viana ipa pmos ictus substat. Hinc nō multū distant oppida duo: alterū diui Gregorii noīe: alterū sancti uincencii. Item aliud custodia dictū. Sunt & sexmani: mēdauiani: Artaxonēses: Mindiguria: Pons reginæ: arconenses: ciuitas noīe Stella: Abarciūca: Munarricēses: Echarritani: uartenenses: asianēses: Ragani: oppidū noīe diuæ mariæ oliuæ: ubi religio & tēplum diui Bernardi magna ueneratione colit: Morillani: quibus cognomēto est fructus: Melidenses: Carcastellani: Sanguisani: petillenses: Vxienenses: Carofani: Olitani: in qbus quedā sunt ædificia adeo insignia ut nullis pene aliis in orbe toto cedere debeant: Tegulis contexta plūbeis. Itē est oppidū Tafallēsiū: i quo Palatiū quoq; cernit maximū: cuius camerarū numerus āni dierū numerū uincit: huc ppe sūt poitani: barasuanēses: unsiēses: trebēses & palatiū noīe baraim. In his at Pópilō ciuitas insignis & quasi pompiopolis ut Plinius Straboq; testatur. Quare & pōpei magni opus esse nō dubiū reor. Itē sunt Eguetani: mōs regal: uillauani: rasuitani: aoienenses: balderones: burguetani

Item sancta maria rontiolis religiōis diui augustini atq; ordinis celebris in hoc. n. tēplo plura sunt memoratu dignissima de duodecim galorū paribus: quæ cā breuitatis omittimus. Sunt hic & aguerriēses: Iraueritani. itē oppidū noīe sancti ioānis pedis portus cognōiatus. Est autē hoc in Mōtis cuiusdā radicibus positū: qui habet in ascensu passū milia quīdecim: & undiq; fontibus uberissimus est: ibiq; ferrū plurimū effodit. In iugo at & cūmine mōtis ipus capus est & amenus & uiridis semp: cū templo cui cognomēto est Caieta ubi demū roldanus siti pugnās extinctus phibet. Sūl pterea hic aritaones: rreses: mōselonēses: Arcibalēses: stauatini. Itē oppidū noīe sci Pilai cū duobus palaciis ingentibus atq; magnificis: quorū alterū Olgramoniū: & alterū lusa nomē tenet. Ex augusta at cæsarea ad oriē tēp mediā fere regiōē sita est Isca ciuitas: quæ nunc osca nuncupat: baluastreses: mōsonēses: laccetani: a iacca puincia noiati: tamaritani: balagueriēses: populēses: Alphaxarim: offerēses: oppidū cui cognomento est scā lucia burgilarēses oppidum fraga: llerda ciuitas celebris supra sicorim amnē posita lrarum studiis aliisq; rebus plurimū illustris: apud quā petreius & affranius pōpei Duces a cæsare debellati fuere. Inde semotū est oppidū noīe belpuchium: Tarracēses: cerueritani: lorbēses: populenses alii: pierēses: Martorellani. Ad meridiē autē & maris lictus Tarraco ciuitas ē nobilissima: quæ ut supra demonstrauimus huic puinciæ nomē imposuit. Cæterū magnifica hæc ciuitas a sciipiōibus teste Plinio cōdita fuit. est at & maris portu & patriarchatu pstatissima & optimi uini genere lætissima. hinc enī olim uinū quā optimū romā mittebat: qd cāpano emulabat. unde ait Martialis. tara co campano tantum cessura lyeo: Me genuit tuscis emula uina cadis. Et Silius italicus. Dat tarraco pubem uitifera & lacio tantum cessura lyeo. Supra quoq; eodē lictore Barchinona sita est pulcherrima oīum ciuitatum: oīum q; olim ditissima: hoc at tpe ppter bella aliquātū opibus exhausta. Hæc uero cum p se satis laudata sit atq; illustris (nā fama quidē eius nullis in terris audita nō est) a me laudari supuacaneū putauī. Adde quod si eā forte comēdare uelim potius mihi quidē uires deficiāt: quā ut eam recte laudare queā. In ea enim nihil nō laudabile est: huius at ciuitatis iniciū & auctore nō certo reperire potuimus: nā de nona barca quidā quicquid fabulāt nobis sane non placet: hanc dēliq; Bocatius ut libro primo diximus barcinū uocauit: Dionisius uero alexādrinus barcelonā appellauit. Sūt & in hac regiōe quoq; Cardonā: prateses: sanfona: pallēses: urgelenenses: Viquitani: popletani: Euenenses. Versus autem solis exortū sterliquitanorū oppidū cum castello in excelsio loco posito. Item mōsorius: & blanes oppidū maritimū satis nobile. Hæc. n. regio undiq; fructiferis arboribus confita est ac piscibus uenationibusq; admodū fœlix. post hæc at Herona ciuitas nobilis: in cuius tēplo altare quoddā totū gematū & uariis plurimisque preciosis lapillis or-

Sancta maria
Rocilionis.Mirabilis mon
tis altitudo

Caieta

Olgramonium
& lusa palatia
Osca ciuitas

Iberda ciuitas

Tarraco ciuitas

Plinius.

Martialis
Syllius.
Barchinona.Bocatius.
Dionisius.
Cardona
Blanes
Gerona ciuitas

natissimū ac fulgentissimum uidimus, hinc non multum distat oppidum magnū: nobile: qđ purpureanū nostri seculi hoies uocant. Ego uero purpureū dixerim: p̄sertim cū in eo purpura fiat. Est at oppidū satis clarū satisq; fœlix: & rebus oibus abundans. Nā & si amari nō nihil semotū est: magnū tñ ex pelago prouentū atq; cōmercia plurima semper accipit. Hinc aut ad palmā oppidū finis hoc hispaniæ latus: quod galliæ cōiungit. Tam & si narbonēsem quoq; prouinciā hispaniæ quidā ascripserūt. Sup̄sunt itaque huius prouinciæ populi plures qui oēs cōprehendi non p̄t. Itaq; de his q; plenius uidere cupiat strabonē, atq; Pliniū consulat apud quos latius omnia descripta sunt.

De prouincia Cartagenensi.

Uenio nūc itaq; ad Cartagenensem prouinciā: quæ a cartagine noua quā p̄ni teste Plinio cōdidere nomē sortita. Regio aut nobilium populorū ceterarūq; rerū p̄stantia nobilissima: & quæ a cartagine noua ad dertosanos usq; protenditur. Ipsa aut Cartago ciuitas cum ceteris rebus: tum maris portu fœlicior est. Cuius aut portus qualis sit ex ea Virgilio descriptione colligi facillime potest: in qua inquit Est in secessus longo locus: in sola portum Efficit: obiectu laterū quibus omnis ab alto Frangitur inque sinus scindit sese unda reductos. Hinc atq; hinc uastæ rupes geminiquē minantur Ni cœlum scopuli quorum subuertice late Aequora tuta silent: tum siluis scena coruscis Desuper horrentiq; atrum nemus eminet umbra Fronte sub aduersa scopulis pendentibus antrum Intus aquæ dulces uiuocq; sedilia saxo Nimpharum domus: hic fessas non uincula naues Villa tenent unco non alligat anchora morsu. Nam & Seruius & Laudinus p̄ tepothesiā, i. fictā loci descriptionē ad hūc portū uirgilium alluisse tradiderunt. Cum hic locus in affrica nusquā reperiatur. Hic præterea portus a Syllio italico sic describitur. Cartago impenso naturæ adiuta fauore: Excelsos tollit pelago circumflua muros: Artatas ponit fauces: modica in sola claudit Quam titan ortu terras aspexit eos. Duo enim hispaniæ portus fama ferūtur insignes alter nouæ cartaginis: & apud callicos alter oppidi Coronēsis. Sunt etiā in huius maris lictoribus ad orientem helchitani: Astantenses: Denia: oliuenses: oppidū Gandia & Valētia nobilissima ciuitas: quæ a mari ut Plini⁹ & strabo tradūt trib⁹ passuū milib⁹ remota est. Ceterū hæc uel inter p̄mas toti⁹ hispaniæ urbes anu-

Plinius.
Cartago &
eius portus.
Virgilius

Seruius
Laudinus
Syllius.

Duo hispaniæ
portus insignes.
Coronēsis port⁹
Gandia
Valentia ciuitas
& eius laudes

meranda est: uel nullis postponenda. Hæc namq; uel sola ciuitas uiuēdi ordinem singularem sibi instituit ac seruat: hæc suis & honestissimis morib⁹ ac institutis sūmā inter ciues pacem & cōcordiam tuetur: hæc lites & iurgia rarissime uel potius nunquā sustinuit. hæc sola fere ciuitas spurcissimis pestilentissimisque sordibus caret. Sūma namq; munificia magna q; uerrendi solertia diligenciaq; saluberrima semper est. demū equitum numero ac fulgentissima nobilitate est: mercatorum cōmerciis ditissima: mechanicis artibus cultissima: hortis plurimis amænissima: hoium ingeniis clarissima. nā in spectaculis quidem celebrandis atq; exhibendis: tum sumptibus tum industria & ingenio unica profecto in toto orbe terrarum semper aptissima gens. Est enim opere precium Valentinis ipsos inspicere diem christi corporis celebrantes: aliorumq; cœlitum sacra lustrationesq; faciētes. Qui quoq; die sancti mathiæ sūma humanitate atq; diligencia supplicantes omnes ad locum quendam proficiscuntur: ubi eorum cadauera iacent: quibus crimina mortis causa fuere: atq; ea siue suspensa siue iacencia suscipiunt: & feretris imposita ad sacrum deuēit locum: ubi sacrificiis orationibusq; honorificentissime sepeliunt. Idem cum aliquis contra ius & uetitū quid admiserit: quā ob rem iure reus morti destinatur: hūc omnes: tum milites: tū sacerdotes precipui diligētissime usq; ad mortē comitāt: eum consolādo & prope æque dolendo: adeo ut ille multo quidem patientius oppetere mortem uideatur. multa deniq; fiunt a ualētinis egregia facinora: de quibus uolumen imensum confici posset. Quam ob rem his quæ de Valencia florentissima ciuitate nūc altera sagunto dicēda erāt ommissis: ad propinquā huic & antiquissimā Saguntum memoratu dignissimā deueniendū est: quæ quidē cunctis laudibus illustranda est. fuit. n. præstantissima & clarissima ciuitas atq; populo romano fidelissima. Nā cum sematui populoq; romano p̄staret obsequiū: & ab annable & cartagenensiū exercitu oppugnaret: deleri penitus maluit: quam a populo romano deficere. Ceterū ut saguntino rū uirtus cōstātē p̄spici & cognosci queat: Liuius quidē de his loquēs audiendus: Qui de saguntinis hæc refert. Et iam oīa trans iberum p̄ter saguntinos cartagenēsiū erāt: cum saguntinis bellū nōdum erat: ceterum belli causa certamina q̄ finitimis serebātur: maxime Turdetanis: quibus cū adesset idem qui litis lator nec certamē iuris: sed uim queri appareret: legati a saguntinis romā misi auxiliū ad bellum iam haud dubie iminens orantes: consules tunc romæ erant publius cornelius Scipio: & titus sempronius longus: qui cum legatis i senatum introductis de republica retulissent: placuissetq; mitti legatos in hispaniā ad res sociorum inspicendas: quibus si uideretur digna causa & annibali denunciarent: ut a saguntinis sociis populi romani abstineret: & cartartaginem in affricam traicerent ac sociorum populi romani quærimonias deferrent: hac legatione decretū: necdum missa: omniū

Valentino
rum mores
& concordia.
Valentiæ
munditiæ
Valentinorum
commoda

Valentinorum
in celebrandis
sacris industria

Saguntus.

Liuius

speculatus saguntum oppugnari allatum est. Tunc delata ex integro res ad senatum: & alii prouincias consulibus hispaniam atque affricam decernentes terra marique rem gerendam censebant: Alii totum in hispaniam annibalemque intendebant mouendam rem tantam expectadosque ex hispania legatos censerent. Hanc sententia quam tutissima uidebatur uicit: legati quoque eo maturius missi publius ualerius flaccus: & quintus fabius pampilius saguntum ad annibalem atque inde cartaginem: Si non abstereretur bello ad ducem ipsum in paxem federis rupti descendendum. Dum ea romae perant consulantque iam saguntum summa ui oppugnabatur. Ciuitas ea longe opulētissima ultra iberrum fuit sita passus mille ferme a mari: oriundi a iazino insula dicuntur: mistique etiam ab ardea rutulorum quidem generis. Ceterum in tantas breui creuerant opes seu maritimis: seu terrestribus fructibus seu multitudinis incremento: seu sanctitate discipline: quam fidem socialem usque ad perniciem coluerunt. Annibal infesto exercitu ingressus fines peruastatis passim agris: urbem tripartito agreditur. Angulus muri erat in planiorem patenciam: quam cetera circa uallem uergens: aduersus eum uineas agere instituit: per quas aries manibusque ad moueri posset: Sed ut locus procul in uis ros satis æquus agendis uineis fuit: ita haud quamquam prospere: postea quam ad effectum uentum est operis: ceptis succedebat: & turris ingens iminebat & murus ut inspecto loco supra ceteræ modum altitudinis emunitus erat & iuuentus delecta ubi plurimum periculi ac laboris ostendebatur ibi ui maiore obsisterent: ac primum missilibus summouere hostem: nec quidquam satis tutum munientibus pati: de ui iam non pro manibus modo atque turri tela micari: sed ad erumpendum etiam in stationes operaque hostium animus erat: quibus tumultuarius certaminibus haud ferme plures saguntini cadebant: quam pæni. Ut uero Annibal ipse dum murum incautius subiit aduersum femur tragula grauitus ictus cecidit. Tanta circa fuga atque trepidatio fuit: ut non multum abesset: quin opera ac uineæ defererentur: obsidio dein per paucos dies magis: quam oppugnacia fuit: dum uulnus ducis curaretur: per quod tempus ut quies certaminum erat: ita ab apparatu operum: ac munitionum nil cessatum: itaque acrius de integro obortum est bellum: pluribusque partibus uix accipientibus quibusdam operi locus: uineæ cepte agi: ad moueri aries: abundabat multitudo hominum pæni: ad centum enim quadraginta milia habuisse in armis creditur. Oppidani ad omnia tuenda obeundaque multimoda arte detineri cepti sunt: & non sufficiebant: iam enim feriebantur arietibus muri: quassata quoque multæ partes erant una continentibus ruinis nudauerat urbem tres deinceps turres: quantumque inter eas murus erat: cum fragore ingenti prociderant: captumque oppidum ea ruina crediderant pæni: qua uelut si pariter utrosque murus texisset: ita utrimque in pugnam procursum est: nihil tumultuariæ pugnae

Saguntus ubi sita sit.
Saguntini unde oriundi.
Saguntinorum opes

Annibal tragula femur traiecit

Numerus militum annibolis.

simile erat: quales in oppugnationibus urbium per occasionem partis alterius conferi solent: sed iunctæ acies uelut patenti campo: inter ruinas muri tectaque urbis modico distantia inter uallo constiterant. hinc spes: hinc desperatio animos irritat: pæno cepisse iam se urbem si paululum adnitarer credente: Saguntinis pronudata moenibus patria corpora opponentibus: nec ullo pedem referente: ne relicto a se loco hostem imiceret: itaque quo acrius & conseruim magis utrimque pugnabatur: eo plures uulnerabatur: nulloque inter arma corporaque uano intercidente telo Phalarica erat saguntinis missile telum hastali abligneo: & cetero Tereti preterquam ad extremum unde ferrum extabat: Id sicut in pilo quadratum stappa circumligabant: lineabantque pice: ferrum autem tres in longum habebat pedes: ut cum armis transfigere corpus posset: Sed hic maxime si exisset in scuto: nec penetrasset corpus: pauorem faciebat: quod cum medium accensum mitteretur: conceptumque ipso motu multo maiorem ignem ferret: arma omitti cogebat: nudumque militem ad insequentes ictus prebebat: cum ergo diu anceps fuisset certamen: & saguntinis quia præter spem resisterent creuissent animi: pænus quia non uicisset pro uicto esset: clamorem repente oppidani tollunt: hostemque in ruinas muri expellunt. Inde impeditur trepidantemque exturbant. postremo fuscum fugatumque in castra redigunt. Interim a roma legatos uenisse nunciatum est. Quanta autem saguntinorum circa romanos fides atque constantia fuerit: ex eo quod post alorci orationem fecerint facile comprehenditur: Nam Alorcus cum hostem nimis urgentem ac pene uictorem Annibalem animaduertisset orationem huiusmodi ad saguntinos habuit. Si ciuis ipse Alcon sicuti ad pacem petendam ad annibalem uenit: ita pacis condiciones ab annibale ad nos retulisset: si peruacaneum hoc mihi fuisset iter: quo nec orator Annibalis nec transfuga ad uos uenisset. Quum uero ille aut uestra aut sua culpa manserit apud hostem: Si metum simulauit sua: uestra si periculum est ad uos uero referentibus. Ego ne ignoraretis esse aliquas & salutis & pacis nobis condiciones pro uetusto hospitio: quod mihi uobiscum est: ad uos ueni: uestra autem causa me neque ullius alterius loqui que loquor apud uos: uel ea fides sit: quod neque dum uestris uiribus resistitis: neque dum auxilia a romanis sperastis: pacis unquam apud uos mentionem feci. postea quod nec a romanis uobis ulla spes est: nec uestra iam aut arma uos: aut moenia satis defendunt: pacem afferro ad uos magis necessariam quam æquam. Cuius ita aliqua spes est: si eam quemadmodum uictor fert annibal: si uos ut uicti audiatis: si non id: quid amittitis in dano: cum omnia uictoris sint: sed quicquid relinquitur pro munere habituri estis: urbem uobis quam ex magna iam parte dirutam captam ferre totam habet adimit: agros reliquit: locum assignatum: in quo notum oppidum

Phalarica

Quanta fides saguntinorum circa romanos fuerit
Alorcus
Alorci oratio ad saguntinos.

edificetis. Aurum argentumque omne publicum & priuatum ad se iubet deferri. Coniugum nostraque corpora: ac liberorum nostrorum seruat inuiolata. Si inermes cum binis uestimentis a sagunto uelit exire. Hæc uictor hostis imperat: hæc quæquam sint grauiataque acerba: fortuna uestra uobis suadet. Equidem haud despero cum omnium potestas ei a nobis facta sit: aliquid ex his rebus remissurum. sed hæc patienda censeo potius quam trucidari corpora uestra: rapi trahique ante ora uestra coniuges ac liberos belli iure sinatis: ad hæc audienda cum circumfusa paulatim multitudine permixtum senatui esset populi consilium: repente primores secessione facta: priusquam responsum daret argentum aurumque omne ex publico priuatoque in forum collatum: in ignem ad id raptim factum coniicientes: eodem plerique semetipsos precipitauerunt: multo pulchrius mori atque honestius existimantes: quam ut a romanis ad hostem penam transirent: apud quem non sine summa ignominia atque turpitudine uicturi essent. quorum fidem erga romanum populum atque constantiam Valerius maximus non subituit. Ait enim libro quinto capitulo de fide publica: post duorum in hispania scipionum: totidemque romani sanguinis exercituum miserabilem stragem saguntini uictoribus annibalis armis intra mœnia urbis sue compulsi cum uim punicam ulterius nequireret arcere: Collatis in forum quæ unicuique erant carissima: atque undique circumdatis accensisque ignis nutrimentis ne a societate nostra desisterent publico & cōi rogo semetipsi superiecerunt. Syllius etiam Italicus saguntinorum erga romanos fidem admiratus sic exclamat:

Heu priscis numen populis ac nomine solo
In terris iam nota fides: stat dura iuuētus:
Erectamque fugam: & claudi uidet aggere muros:
Sed dignam Ausonia mortem putat esse saguntum:
Seruata cecidisse fide) idem saguntinorum animas
His laudis prosequitur.
At uos sydereæ quas nulla æquauerit ætas
Ite decus terrarum animæ uenerabile uulgus
Helysium: & castas sedes decorate piorum:
Quis uero non æqua dedit uictoria nomen:
Audite o gentes: neu sumpite fœdera pacis:
Nec regnis post ferte fidem: uagus exul in orbe
Errabit toto patriis proiectus ab oris:
Tergaque uertentem trepidans cartago uidebit:
Sæpe saguntinis somnos exterritus umbris
Optabit cecidisse manu: Noque negato
Inuictus quondam stygis bellator ad undas:
Deformata feret liuent. membra ueneno

Cæterum saguntum Liuius (ut supra demonstratum est) azacintis rutulisque conditam fuisse tradit: & mari passus mille remotam esse. Syllius autem herculis opus fuisse saguntum cecinit: & azacinto eius socio illic sepulto nomen accepisse. Ait enim.

Prima saguntinas turbarunt classica portas
Bellaque sumpta uiro belli maioris amore:
Haud procul herculei tollunt felictore muri:
Clementer crecentis iugo: quis nobile nomen:
Conditus excelsa sacra uuit colle zacintus:
Hic comes Alcide gemebat in agmine thebas
Gerione extincto & reliqua.

Sed de sagunto hætenus: uerum in nomine magna quidem huius urbis mutatio facta est: quippe quæ tempestate nostra mons ueterum nuncupatur. A maris autem lictoribus aliquanto remoti sunt Mursiani: multis rebus foelices & fictilibus presertim: quæ ut libro primo scripsimus mursia: Malaca: Valætia: & saguntum pulcherrima præstat ab his Oriolani non multum distat: quæ etiam puñtia cartaginensem non parum excoluit. Sunt. n. & patrio solo & ingenio atque solertia satis clari. Excolit præterea regio hæc acreuillensibus: & uillenatibus: consentanitanis. Hic sita est & Xactiua nobilis: ac fertilis. item sogorba: saguntinis autem propinqui sunt puteolani: milenses: oppidum nomine diui mathei: Tragerenses: montefani cum castello inexpugnabili: ondenses: panifcolani: In mari expositi & habitantes: cerueritani: algirenses: ontigentani: alcoitani: Aiorenses: Biarenenses: Villaformosa: lucenates: lirienses: benagnazirenses: Castellonenses: Quarienses: Manisquitani: Ostalgar castellum maximum ac fortissimum: quo tempore belli omnes illius provincie populi confugiunt: Ibi que sese tutissime defendunt. Sunt in eadem regione: burriani: Almenarenenses: Alpontani: Lucentini: aspenenses: Paternitani: Rocafenenses: Torrentini: Alaquenses: Planenses: Fulelani: Artauenenses: Eldani: noueldani: Alcoferitani: Monticatini: Catarogenenses: Ribarogitani: Torienenses: Buniolenses. in medio autem regionis carthaginensis oppida complura conspiciuntur: In quibus est Conchenensis nobilissima ciuitas: In unotrium Iugorum sita. Ibi enim cacumina tria conualles geminos efficiunt: per quas fluminis quoque gemina dilabuntur. flumen autem utrumque est aquæ saluberrimæ & piscium copia & prestantia foelix: turtures enim gignit optimi saporis atque nutrimenti: ciuitas itaque conchenensis tum cæteris rebus per multis: tum his omnibus duobus insignis habetur: quorum alterum Sucharium: alterum Occarium appellatur. Idque in succarium amnem maiorem protinus postquam ciuitatem præterlabitur influit. In horum igitur scopulorum altero qui medius est concha ciuitas posita est: quæ in emi-

Titus Liuius
Syllius italicus.

Mursia

Oriola

Villenates
Xactiua
Montefa.

Lucena.
Ostalgar castellum

Lucentia.
Aspenenses
Moncata
Concha ciuitas.

Sucharium
flumen.
Occarium
flumen.

Valerius
maximus

Syllius italicus

Moia
Rechenas
Villascula.
Cincilla ciuitas.
Regalis
Otonia ciuitas
Bonus dies
Hudenses
Taráco.

nēiori loco hoc est in altis rupibus turrim habet ubi olim castellū fuit inexplugnabile. Ciuitas at cum ædificiis et loci natura: tū amnibus quos memorauimus atq; aliis rebus q̄ plurimis satis est celebris. est. n. & pecoribus: & lanarū: tū copia: tū pstantia & tenuitate admodū diues ac fertilis. habet autē ad oriētē hos populos: Almodouarēses: cōpilonēses: raylonēs: cardinetanos Carbonerēses: Moiam: rechenates: Villorense: cardinetanos alios: Ad meridiem uero sunt Villascula: belmōtani: Igneffēses: cincillani: rodani: oppidū quē noīe diui clemētis: Villanoua: lamottenēses: oppidū cui nomē est Alcazar atque cognomē cōsocrus: doimilenēses: ciuitas regalis cognōiata: Alcaracēses: mōtilenēses: lorcetani: almagronii: In occidentē autē est Otanorū ciuitas nobilis atq; grādis: oppidū noīe bonus dies: almonacerēses: alcoceritani: ualdoliuēses: salmeronii: scamillenēses: huclesitani: Taráconēses atq; alii permulti quos comprehendere difficile est.

De Tingitana prouincia.

Plinius.
Antei regia hesperidum horti.
Herculis araneus auriferum
Abila mons
Plinius.
Tamunda.
Siga flumē oppidum cæsariense.
Plinius.

Est & reliqua ad meridiem prouincia trāsfretū: quæ licet trāspōtū sit: hispaniæ tñ est ps: & atingē oppidū tingitana dicta est: tā & si postea quoq; a mauris mauritania fuerit appellata. hæc at prouincia dicēte Plinio abest a belone bethicæ oppidū proximo traiectu triginta milia passuū. Cæterū hac i regiōe plura fuisse memoria digna plures quidē memoriæ pdiderūt: p̄cipue antei Regiā certamēq; cū hercule: & hesperidū hortos: herculis arā: auriferūq; nemus: oppida p̄terea iuliam cōstantiā: augusti coloniā: zubil regū dictōi exemptā: & iura in bethicā petere iussam. est & abila mōs eminētissimus calpe oppositus: oppidū malua: in hispania sitū: ut ait Plinius regia siphacis alterius mauritaniæ. itē tamūda oppidū: & eiusdē noīs flumē quondā nauigabile. itēq; flumen aliud noīe laud: ipm̄q; magnorū capax nauigiorū: hic insuper oppidū rufarid: & maluana portus: fluuius etiā nauigabilis noīe siga: oppidū cæsariense: ab eo portus magnus harpatio appellatus ciuiū romanorū oppidū teste Plinio: amnis molucha: zacenitana peregrinorū oppidū: Arsenaria latino rum tria milia passuū a mari: Carcēna augusti colonia: legio secūda. Itē Colonia eiusdē deducta cohorte p̄toria gunugii: p̄mōtorū apollinis: oppidū que ei celeberrimum cæsarea coloniæ iure donata eiusdē iussu deductis ueteranis: oppidū nouū: & latio donatum Tipasa: itemq; a uespasiano imperatore eodem munero donatum icosio: Colonia augusti rufguniæ: rufcurium ciuitate donatū & honoratū a claudio: Ruzafus augusti Colonia: Salde. Colonia eiusdē sigili oppidum: tucca impositum mari & flumini amfaga: intus Colonia augusti quæ item succa: bariten: Tubi: Subtu: ciuitates termici: Tigra: Flumina ifarges: Gens nabades: Sardana:

Apollinis promontorium
Iube regia.

lauerna: barginfina: Turebi. Item nauigabile flumē usariēs: & aliud ampla ga. Cæterū prouinciæ huius: tum oppidorū: tum fluminū aliarūq; rerū noīa sicut & aliarū magna ex pte tēpestare nostra mutata esse arbitror. atq; hæc quæ de tingitana prouincia scripsimus: sic oīa fere & a plinio & a strabone aliisq; scriptoribus appellata fuere. Sunt & alia regiōe huius cōplora quibus relictis (ne huiusmodi locorum descriptio fastidiū afferat) de insulis hispano mari adiacentibus pauca referemus.

De insulis hispano mari adiacentibus.

Est itaq; gades insula ppe bethis hispaniæ flumiseruptionē: hāc alii erythreā & a tyriis ab erythreo mari pfectis cultā ferūt: qdā Aphrodisiam: ac nōnulli Iunonis insulā dixere: quæ septingentis & quinquaginta stadiis acalpe distare existimā: insula quidem & si parua est: uiroꝝ tamē nobilitate olim plurimū excelebat: in uno enī huius insulæ oppido uel exiguo quod gadiū dicebāt quingētos ordinis equestris uiros uno censu cōnumeratos fuisse memoriæ pditū est. Hāc geryonē tenuisse insulā ferunt: quē hercules in se uenientē bello subegit & armentis simul & gregibus spoliavit: quos (ut ante diximus) adduxit in graciā. Geryonē hesiodus tricipitē uocat, Seneca triformē. Virgilius uero trigeminū: quod quidem rōne nō caret tres nāq; eodē noīe fratres fuere: qui tanta inter se cōcordia uixerunt: ut quāuis tres essent: una tamē uiuere aīa uiderētur. pascuis p̄terea insula nimiū foelix. Herbā. n. emittit: quæ quāuis pene Sicca uideatur: greges tñ & armēta omnia mirū in modū pinguiā reddit: adeo ut nisi per abstinentiā interpellata fuerit sagina pecora plerūq; nimia pinguedine corrūpanē: quod & multis quoq; hispaniæ locis accidisse cōspeximus. quare & caseus illic fit plurimus aqua etiā imixta: qd lac ipm̄ tātæ uirtutis est: ut sero oīno careat. est & alia huius noīs Insula minor: i qua iulium oppidū cōdidere romani: de cuius simul & alterius ædificio ac cultu sic p̄m̄lti scripserūt: tyrios olim oraculū sciscitātes hoc habuisse respōsū ut ad herculis colūnas mitterēt: & eos qui ad speculādū missi fuissent: quū ad maris angustias: puenissent orbis ibi terminos esse ac fines existimātes: qd metæ labores herculis fuissent: ibi gades occupasse insulas: atq; in earū altera urbē ad occasū: tēplū uero herculis ad orientē cōdidisse: in quo m̄ltorū imagines collocasse. inter quas alexandri magni imaginē cū suis titul & rebus gestis posuisse: quod cōprobare uidet Suetonius trāquillus quū ait: cæsare quū gades uenisset animaduersa apud hercul tēplū magni alexandri imagine igemuisse. Hinc itaq; colūnarū herculis diuulgatū est nomen: tā etsi herculis colūnas eas plerūq; dixere: quæ i hercul tēplo apud gades erāt: ex aere confectæ cubitorum octo: in quarum cōstructione sumptus templi factus scriptus ostendebatur. Huc p̄ciscebat omnes fere nauigatiōe & armis defūcti herculi sacra ferētes: ab illo. n. sese mari existimabāt ibiq;

Gades insula
Erythera.
Aphrodisia.
Insula iunonis

Magna nobilitas

Geryon.
Hesiodus
Seneca
Virgilius
Erbæ uirtus

Gades insula minor.
Oppidum iulia.

Suetonius

Polibius.
Fontis natura.

Arbor insignis

Mos & ratio
columnarum.

Rhegini siculi
oppoſiti

Alexander

Pindarus por-
tae gaditanae
Abyla & Calpe
montes.
Seneca.
Plinius.
Cassiterides in
ſula fortunatae
Gymneſiae

maris & terrae finem eſſe a ſacerdotibus docebant. hic Polibius tradit apud herculis templum aquae dulciſſimae fontē oriri: cui per contrarium eſt maris incrementum. Nam ſi forte pelagus augetur: fons continuo deficit: mari uero refluente ſtatim aqua completur: cuius rei cauſam ſcribit: quod ſpiritus qui ex cauernis terrae in ſupernas partes exhalat: cum terra in acceſſu maris fluctibus operitur egredi prohibet: ideoque ad interna reuerſa fontis meatus occludit propter quod neceſſe eſt aquam deficere: in maris uero refluxu detecta iam ac nudata terra: ſpiritum meatus ſuos liberos habere: itaque non impedita amplius ſcaturigine fontanam aquā uberrimam fluere fertur hic & arbor inſignis: quae ramos ad terrā uſque incuruatos habet: frondes ad mucronis ſpeciem gerentes: longitudine cubitum: & latitudinem quattuor digitos excedentes. cuius arboris ramos ſi quis excidiſſet magnam lactis copiam emittebat. radice exciſa mini humorem exſudabat: fructū quoque guſtu ſuauiſſimū ferebat. Columnarum autem herculis cauſam & rationem alii aliter afferunt. ego uero his accedo: qui ueterum more fuiſſe retulerunt: ut aut columnas aut aliud ſimile ponere conſueuerint: quo uel fines expeditionū ſuarum uel res fortiter geſtae ſignificarentur: quum preſertim eo tēpore ſcriptoribus carerent: ſic enim Rhegini turrim quādam ſuper freto locauerūt: & huic aliam oppoſitam ſiculi quam pelori uocāt. & quae philenorum arae dicuntur in media fere ſyrtium tollere poſitae ſunt: in iſthimo quoque corinthiaco columnam quādam locatam fuiſſe memoriae proditum eſt: quā iōnes dum acticum & megarenſem agrum occupaſſent cōiter cōſtituerunt. ſimili modo qui illis & peloponeſo deiectis prouinciā in poteſtatē ſuā redegere: alteram columnam erexerūt e parte qua megara ſpectabat: ita inſcriptam: hac non peloponeſus: ionia eſt. Alexander etiam macedo in extremis indiæ columnas quaſi finem indiæ expeditionis erexit: herculē imitatus & liberum patrem: quos aras truxiſſe hitoriarū ſcriptores poſteritati ſcriptū reliquerunt. quam ob rem ad uerum quidē accedere uidetur: a principio duas columnas ut ſuorum laborum metas: uel rerum a ſe geſtarum monumenta ab hercule poſitas fuiſſe: uel a duabus inſulis: quas ſupra memorauimus columnarū nomen remanſit: quas Pindarus gaditanas portas appellauit: uel a duobus mōtib⁹: Abyla afriæ & Calpe europæ: quae quū cōtinui fuiſſent ab hercule diuiſae poete fabulantur: & Seneca. Penetrare iuſſus ſolis æſtui plagas: & aduſta medius regna quae torret deus: utriusque montes ſoluit abrupto obice: & iam ruenti fecit oceano uiā. ſed de gadibus haecenus. Celtiberiae autem ut ait Plinius inſulae complures appoſitae ſunt: & precipuae hee quae a plumbi fertilitate caſſiterides appellantur a graecis. inter has autem & gades medie ſunt: mole ſex: quas quidā Fortunatas dixere. poſt autem caſſiterides ut dionyſius alexandrinus ſcriptor egregius tradidit: Gymneſiae inſolae ſequuntur: ex quibus quae propinquior eſt baulus appellatur. Re-

liquae uero geminae ſunt: & a graecis baleares appellatae a fundarū iactu: quibus homines ipſi maxime utebantur: quarum altera quae maior eſt Terraconam ciuitatem habet: Altera uero quae minor Barceſonā: contra potiſſimū ſeptētrionē uerſa. Tum uero ſequitur Sardinia cui uicina eſt Cyrnus atque utraque ut Dionyſius alexandrinus narrat ſoli ubertate & naſcētiam copia ſpectatiſſimae: & ſardinia preſertim de qua ſimul & de ſicilia Lucanus haec cecinit.

Vtraque frugiferis eſt inſula nobis aruis:
Nec plus heſperiam longinquis meſſibus ullae
Nec romana magis complerunt horrea terrae
Vbere uix glebae ſuperat ceſſantibus auſtris
Cum medium nubes borea cogente ſubaxem
Effuſis magnum librae tulit imbris annum.

Sunt enim inſulae omnes quas memorauimus cum fertilitate ſoli: tum uero ciuitatibus & oppidis nec non etiam portubus nimis illuſtris. Ad oceanum autem occidentem atque ſeptētrionalē inſulae ſunt cōplures: quas ut ad reliquas res hispanas redeamus tranſire ſilentio cogimur. Ad ea igitur quae in fine primi libri polliciti ſumus reuertimur. Dicemus itaque de hispanorū moribus ſi prius de altera inſularum balearium per pauca meminerimus. Eſt enim inſula earum altera quae maior appellatur nobiliſſima: & in ea ciuitas inſignis: quam uulguſ Maioricam uocat: & quae inſulae totius eſt caput atque metropolis: inſula quoque multis in rebus illuſtris. abundat enim oleo precipuo: lanis optimis tenuiſſimiſque: atque Caſeo ſuauiſſimo: arborum fructibus: uenationibus & preſertim lepuſculis quos cuniculos dicimus: quorum multitudo interdum (ut libro primo diximus) pernicioſa eſt.

De hispanorum hominum moribus.

Sunt itaque hispaniae homines primum ad bellum gerendū promptiſſimi fortiſſimiſque: nec tamen ſine cauſa bellum gerunt: Eorum ſiue equitum ſiue peditum in prelio maxima Virtus: hominum genus nimium uelox: quodcūque telum fortiſſime atque longius excuſſo lacerto contorquent: pugnandi ſcientia plurimum excellūt prius enim conſilio & ingenio: poſtea uero uiribus utuntur: cum hoſtibus Congreſſi ſūma cōſtantia pacienciaque aut cum uictoria redeunt: aut in ipſo prelio pugnantes fortiter cadunt. haec igitur eſt hispanorum hominum uirtus in bello. In pace autem & in aliis rebus agendis eſt illis ſumma prudentia: maximus rerum uſus: atque Urbanitas ſingularis: quae quidem maxima eſt uirtus ut placet ſtoicis: & ipſis precipue hispani peculiariſ atque propria: adeo ut multi ex gentibus externis ad adſcendos hispanorum mores & ur-

Baleares.
Terracona.
Barcelona.
Sardinia
Cyrnus
Dionyſius
alexandrinus.
Lucanus.
Siciliae & ſardiniæ fertilitas.

Maiorica ciuitas

Lepuſculus.

Hispanorum
pugnandi uirtus

Hispanorum
pugnandi cōſuetudo
Hispanorum
Urbanitas

Hispanorum ser-
monum uarietas
Castellani cæte-
ros hispanos lin-
gua precedunt
Et actici reli-
quos graecos
Hispanos eē
fideles
Suetonius

Hispanorū
humanitas

Habitus hispa-
norum mutatio.
Hispani litte-
rarū studiosi

Hispanos nō
mendicare

banitatem quotidie in hispaniam confluant. Veniunt etiam plures & pro-
pter ipsorum linguam: quæ græca quidē & latina exceptis alias sine dubio
omnes quæ ab his duabus corruptæ fuerunt & uocabulorum copia & pro-
nunciationis suauitate longissime prestat. Sola namq; hispanorum est lin-
gua: quæ minus a latino sermone & loquendi arte discessit. Sunt plures his-
pani qui sua lingua & sūma dicendi copia atq; ornatu loquuntur scribunt
& concionantur egregie. Plures in super rerum gestarum hispano sermone ui-
dimus & ornatē & facundē compositas historias: plura poetarū opera græ-
diloquo stilo & summa canendi arte edita: quam ob rem ex omnibus qui-
dem sermonibus & linguis a romana lingua corruptis hispana multo certe
melior apud omnes iudicata est. Cæterum inter omnes hispanos magna q-
dem linguarum Varietas magna que est differentia. nam quemadmodum
multe sunt prouinciæ ita quoq; plures sunt linguarum & sermonum diuer-
sitates: atqui ea hispaniæ pars quæ bethica dicitur: & multo magis ea regio
quam modo uulgo Castellam uocat tantū cæteras regiones hispaniæ lin-
guæ prestantia & dulcedine sermonis antecedit: quantū actici reliquos om-
nes graecos. Sunt in super hispani fideiōres apud omnes: neminem enim
ne inimicum quidem per insidias offendūt: quippe qui uirtute magis quā
dolo uincere malunt. Quapropter non immerito apud Suetonium trāquil-
lum legimus Iulium cæsarem hispanorum custodiam apud sese semper ha-
buisse. His enim magis quam alijs atq; tucius salutem suam credebatur om-
niumque rerum fidem habebat. hispanis enim omnibus ratio magis quam
appetitus: uirtus magis quam dolus semper dominatur. Gens præterea so-
la est quidem hispana in toto orbe terrarum quæ maxime semper abhorret
ab his rebus ac uoluptatibus: quas diuinæ & humanæ leges atq; natura ipa
phibet. hæc p̄cipua est quoq; hispanorum uirtus: quod uiri fere oēs excellen-
tes & dignitatū titulis illustres equites duces comites aliq; nobiliores atq;
presules omnes summa comitate & humanitate singulari cuiuscunq; gene-
ris homines: tum hispanos: tum & aliarum nationum. nō solum ad colloq-
um uerum etiam ad mensam propriam ueluti pares admittunt. hispanos i
super oēs Habitus corporis mutatio & uarietas maxime delectat. nunc. n.
longioribus: nunc breuioribus: nunc coloris alterius alijq; formæ uestibus
induūt. l̄rarū etiā studia libētissime oēs excolūt appetūtq; p̄sertim tēpesta-
te n̄ra. oēs. n. nō modo qui ad rē publicā gubernandā uel religionē cōseruan-
dā diuinis humanisq; legib; incūbūt. Sed oēs quoq; q militare uita sequūt
maxime l̄rarū studiis delectāt. Ad bellū nāq; gerendū nō arma solum belli-
ca uerum etiam cuiuscunq; facultatis codices quamplurimos afferri iubent
In castris enim tēpus quicūq; a bello gerendo supest philosophiæ alijsq;
disciplinis atq; historiæ iparciūt. Illud quoq; animaduertimus hispanos
fere neminē neq; i sua neq; i aliena p̄ria emēdicato uita (ut alij plures facere

solent) agere nisi aut corpore mactus aut omni potencia destitutus nullis pe-
nitus rebus possit incumbere & honeste uictum querere. Fœminis autē his-
paniæ prudencia honestas queque uirtus quam uerecundia maior est. non
enim ut alia plures uirorum conspectum & consuetudinem confugiunt:
quia non ut fatuæ ac potius montanæ feræ conspicientes homines ad lati-
bula atq; latebras se conferunt: sed cum uiris ipsis audacissime sagacissime
q loquuntur. Conuentantur & de rebus quæ pro tempore in mentem ue-
niunt conferunt: atq; sæpius cum tempus aut res postulat choream & alia
similia cum illis exercent. Eadem demum & fœminis urbanitas: quæ & ui-
ris reperitur. Summa quidem uoluptas est & opere precium mulieres his-
panas præsertim aulicas & eas quæ in magnis edibus educatæ fuerunt audi-
re suauissime loquentes: dulcius enim ac suauius in illarum ore sermo dele-
ctat. Atqui sunt nōnullæ mulieres hispanæ minus tamē familiares: & quæ
cum hominibus aut raro aut nunquam uersantur: nisi sint consanguinita-
tis gradu ualde proximi. Verum id non suapte natura: sed uirorum cognat-
orumque imperio coactæ facere compelluntur: Idque in Bethica puincia
dumtaxat fieri animaduertimus. Illud deniq; hispanarum mulierū est pro-
prium: ut cum uiris obuiam fiant: nullo pacto se urbanitate uinci patiātur
Sed summa liberalitate ac uirtute obuiam uenientibus cedunt.

Hispanarum fœ-
minarum mores

Hispanarum
mulierum
urbanitas

Bethicarum fœ-
minarū mores.

INCIPIT LIBER QVARTVS.

De primis hispaniæ & aliarum
prouinciarum cultoribus.

CAeterum de hispaniæ prouinciis atq; earum urbibus & homi-
num moribus hæc dicta sufficiat: nūc autē de primis ipsius his-
paniæ incolis & qui in ea imperarūt nobis scribendum est. pri-
mus itaq; qui in hispaniam migravit eamq; tenuit Tubal iani
filius fuisse perhibetur. quod (ut notius fiat atq; clarius) quædā nobis alti-
us repetenda sunt: quæ nō ad hispaniæ solū: sed ad aliarū etiā fere oīum p-
uinciarū p̄mū cultū & habitationē demonstrādū ptienēt. Iaphet itaq; noe fi-
lius (ut docet genesis) quē Ianū bifrontē atq; patultiū & clusiū geminūq;
ac etiā cōsuuiū a cōserēdo. i. a ppagine generis humani: necnō & bicipitē
ueteres poetæ uocarūt: quē & nos latitudinē interpretamur cui pater noe bñ
dicens ait: dilatet dñs deus domū filiorū tuorū in europā p̄fectus filios se-
ptē pgenuit: quorū e duobus nepotes quoq; septē habuit. filii autē gomer:
Magog: Meder: iauan: tubal: mosochoc & thiras fuere: q regionē quæ a tau-
ro & a mano mōtibus incipit & p̄ asiā usq; ad ianum flumē p̄tendit coluere
ex qbus gomer p̄mus iani filius & natu maior in europa Gomoritas insti-
tuit quos deinde græci galathas appellarūt: a qbus galatia dicta est regio:
quæ hispaniæ cōiūgit. Magog at in stythiam ueniēs se se magogas forma

Tubal

Ianus & eius.
alia nomina.

Gomorritæ
Galathæ.
Magog

uit: quos græci dixere scythas: a quibus & gothia & scythia regiones dictæ
fuere. Meder uero seu Medeus medorum gentes instituit: equis & regio Me
dia nomen accepit: quæ inter persiam atq; asiriam sita est: tam etsi a quibus
dam a medo medusæ filio nuncupata existimetur. Iauan insuper ionibus. i.
græcis nomen dedit: unde ionium mare nomen sortitum est: & ionia græ
corum tellus: quæ tamen ab Vitruvio ab ionio nomen habuisse fertur athe
nienstem duce. Tubal deniq; condidit hispanos: ante cuius aduentū in his
paniam profectos omnino nullos inuenio. Cæterum quoniam de terrarū p
mis cultoribus loquimur aliarum quoq; prouinciarum cultus initia referre
non ab re alienum ducimus. mosoch igitur Capadocce instituit: qui capa
dociam regionem uocitarunt: quam mox cæsaream dixere romani. demū
thiras septimus & ultimus iani filius thyreses condidit: a quibus Thracia
nomen accepit. Dictum est ergo quas prouincias quasq; gentes septem ia
ni filii coluerunt atq; instituerunt: nunc uero quas etiam nepotes condide
runt breui explicabimus. Ascanes enim gomeris filius & iani nepos institu
it farmatas: q in scythia meotidos paludis profundum incolunt: quæ qui
dem regio teste Floro tenuis habetur ac inutilis & infœlicibus arboribus at
q; barbarie plena: adeo ut pene pacem & humanitatis cultum nō intelligat
Hanc deniq; prouinciam plures bohemiā esse opinantur. raphas autem
secundus gomeris filius ripheos qui paphlagonēs appellantur atq; troia
nos condidit: unde paphlagonia dicitur. hi aut (ut Cornelius inquit) olim
in italiam transierunt: a quibus enei. i. ueneti dicti fuere & prouintia uene
tia nomen accepit. tergoma quoq; siue tigram gomeris filius tercius (ut Io
sephus narrat instituit tygrameos: quos græci phryges uocarunt: & qui de
inde a dardano ionis & electæ filo dardani dicti sunt. postea uero troiani a
troe dardani filio. fuit præterea & elisam iauā filius: qui Elyseis imperauit
qui nunc elolii a græcis denomiantur: & a quibus etiam in sula in freto sicu
lo eolia dicta est. fuit & secundus iauan filius nomine tarsis: qui tarfos in a
sia condidit: qui quondam cilices dicti fuerūt unde cilicia regio ex qua pau
lus apostolus est oriundus. permulta insuper cōmemorari possent: quæ re
linquere cogimur: ut ad inceptum redeamus. ab his enim & eorum succe
soribus Augustino referenti & linguæ & gētes fere omnes institutæ fuere
nam acethim iauam filio Cipri cognominati sunt: & a rhadami eiusdem fi
lio Rhodii. uocauit etiam asur Asyrios: & heber hebreos: & mersem merse
os: qui deinde ægyptii sunt appellati ab ægypto fratre danai ut testis est Eu
sebius. sed ut iam ad hispaniæ cultores reuertamur antiquos tempus admo
net. Cæterum eorum qui in tabalem usq; ad geryonis tēpora i hispania
imperarunt nomina omnia a memoria recesserunt. nam hæc quidem lon
gissimi sūt temporis. Herculem enim qui geryonem campestri certamine

perfregit tempore laomedontis ante primā troiæ euerfionem in hispaniam
uenisse constat: cui successit ut quidam uolūt nepos hispanus: a quo nomē
tenet hispania (ut libro primo diximus) eorum autem qui hunc sequuti fu
erunt usque ad tempora romanorum memoria nō extat. Nam asdrubal an
nibal post romanos in hispaniam migrarunt ex africa: quibus cum romani
bellum apud saguntum difficillimum gesserunt: nec tunc quidem hispania
tota romani potui sunt: nec potiri multos post annos potuere: nisi iulii cæ
saris temporibus orbem fere toto prius perdomito. post autem romanos uā
dali: sueui barbariq; alii permulti theodosii temporibus i hispaniā ab ipso
theodosio pulsi transierunt: qui prouinciam ipsam inter se parti sunt: ad
huc romanis hispaniæ partem exiguam possidentibus: qui sedem in hispa
nia donec a gotbis fugati fuerunt habuere. Gothi uero uiri fortes ac nobi
les & reges inuicti plures fuerunt: e quibus nonnullis nostris quoque tem
poribus plurimum pollent. nostros enim inuictissimos atq; sanctissimos
principes ab illis originem duxisse quis ambigat? Cæterum primus hispa
niæ gothorum rex fuisse fertur Athanaricus. Verum cum gothi reges plu
res (ut superius ostendimus) fuerint: eos & eorum res gestas quas non par
uo uolumine scribere possemus silentio transire satius duximus: fuisse nā
q; athanarico ad roderici tempora reges Gothos quinq; supra triginta plu
res auctores scriptum reliquerunt. quorum rebus preclare magnificeq; ge
stis: quæ ut dictum est magno indigent opere relictis: noia tantum refere
mus. Gothorum itaq; nomine reges ab athanarico qui primus usq; ad Ro
dericum qui ultimus fertur hi fuisse narrantur: Alaricus: Athaolfus: Sigeri
cus: Vualias: thenderidus: thurismundus: theodoricus: Henricus: Alaric?
Alter: geselaricus: Alter theodoricus: Amalaricus: Thendius: theodosius:
Agilas: Athenagildus: Lamba siue Luiba: Leonogildus: Ricardus seu re
caredus: Luiba: Vithericus: gondamirus: Sissebutus: Ricardus seu recare
dus alter: sintilas: Sisenandus: alter suntilas: Tholgas: Vindasuindus: ro
cinsoindus: Bambas: hunc tamen nonnulli non de gothorum genere: sed
rusticum fuisse opinantur ac regem electum diuinitus. Eringius: Egitias:
Viticias: & a costas theodoricus filius. Nam qui huic successerūt nō gotho
rum nomine: sed dūtaxat hispaniæ reges appellati fuere. Cæterū roderici tē
poribus auctore comite Iuliano magna maurorum Arabumque manus in
hispaniam uenisse narratur: qui longo æuo nullorum uiribus ex hispania
penitus pelli potuere: nunc tandem tempestate nostra a ferdinando & Elisa
be christianissimis hispaniæ Sicilieque ac sanctissimis principibus breui
tempore debellati ac uicti fuere. Sed ut ad rem redeamus uicto ferroque p
empto ut ferunt Roderico mauri fere totius hispaniæ multos quidem an
nos imperio potiti sunt: donec a pelagis roderici fratre uelut alii uolunt
f iii

Vandali sueui
Theodosius

Gothi

Athanaricus rex.

Gothorum re
gū numerus
Gothorum re
gum nomina

Comes Iulianus

Pelaius rex

filio repressi fuere. uir autem pelasgius hispaniarum iniuriarum maximus
 ultor: cuius filius phafila nomine cum tempore paruo idest annis duobus
 imperasset inter uenandum morsus ab urso periit. huic successit Alfonso
 petri cantabrie ducis filius ex gothorum genere: qui pelasgi filiam in matri-
 monium duxerat hic in super hispaniae ciuitates & oppida permulta fuga-
 tis mauris in suam potestatem redegit: Froilamque filium reliquit: qui ga-
 leciam quoque prouinciam pulsus poenis adeptus est: magnamque laudem
 in rebus bellicis meruit permultis maurorum milibus caesis. hic demum in-
 digne ab aurelio fratre occisus est. Aurelius autem caesis auctor fraternae re-
 gnum sibi statim occupauit: a quo nihil memoratu dignum gestum fuisse
 legimus: preter seruorum saeuiciam in dominos & conspirationem repres-
 sam. Aurelio uero mortuo eius frater Sylo regnum suscepit: qui cum mau-
 ris pacem turpiter iniit: a quibus acriter & infidiose deinde bello uexatus est:
 de quibus tandem uictoriam consequutus gallicos etiam rebellantes repres-
 sit: post Sylonis autem obitum Magaretus alfonfi filius hispaniae regnum
 usurpat: qui parum honestam uitam agens paucis annis apud astures mo-
 ritur. Successit huic Veremundus alfonfi nepos ex bilmarao filio: qui post
 biennium uxore religionem ingressa se quoque religioni destinauit & regnum
 alfonso consobriuo reliquit superstitibus ramiro & garfia filiis admodum
 paruulis. Alfonso autem uirtutibus plurimis ornatus inito regno permul-
 ta christianissimi principis opera edidit: fuit enim uir & castus & pius: &
 qui plura maioraque ad christianae religionis cultum templa & sanctorum
 aedes instituit. quo etiam pro christiana fide pugnante multa maurorum mi-
 lia ceciderunt. hoc autem euita migrante regnum hispaniae Ramiro Vere-
 mudi filio natu maiori restitutum est: quod pari potestate cum garfia fra-
 tre quem ipse ultro ob eius uirtutes illustres ad regnum uocauerat summa
 concordia administrauit: cui aduersus mauros bellum gerenti diuus iacobus
 non dubitanter apparuit. illo enim prelio & multa hostium milia perierunt
 & plures ramirus suo regno ciuitates addixit: moriens autem ordonium fi-
 lium hispaniae regem instituit: qui preter multa que fortiter gessit: a cau-
 ra etiam & salmantica ciuitatibus mauros omnes eiecit. huic Alfonso ex fi-
 liis quinque natu maior successit uir iustus atque pius: ramiro & si quattuor
 fratribus oculos eruit: non tamen hoc crudelis existimari debet: id enim
 repentino quodam furore actus fecisse fertur: quod eos sibi mortem mo-
 litos per insidias compererat. Reliquit hispaniae regem garfiam filium qui
 cum mauris saepenumero strenue prelia commisit: de quibus maximam
 est uictoriam consequutus: ipsam maurorum principem captum reduxit:

habuitque Garfias successorem ordonium: quem Alfonso antea gal-
 leciae prouinciae praefecrat: qui consilio & rei militaris scientia quam ma-
 xime pollebat. omnes enim & a bethica & Alufitania prouincia mauros
 facile fugauit. hoc autem mortuo ad Froilam regnum deuenit: qui inno-
 biles omnes hispanos maxime saeuit: nec aliud quidquam memoria di-
 gnum de eo scriptores retulerunt: reliquit autem regem filium Alfonso
 qui lustro & septem peractis mensibus religionem ingrediens ramiro fra-
 tri regnum demandauit. postea uero poenitentia ductus & religionem al-
 pernatus quum regnum a ramiro repeteret atque sibi habere conaretur ab
 ipso fratre ramiro uiminibus extinctus est. Ramirus autem multas & ex-
 cellentes uictorias consequutus a uita discedens hispaniae regnum ordon-
 nio filio dimisit: qui a fratre sanctio hispaniae regnum affectanti sese op-
 time defendit. hoc uero officio uitae perfuncto Ordonius cui malus co-
 gnomento fuit hispaniae regnum usurpauit. qui cum prauis imbutus
 moribus cum sanctio fratre de hispaniae regno armis contenderet occi-
 sus est. atque Santius de christiana religione bene meritus. multa enim
 templa constituit postremo ueneno interceptus creditur. reliquit autem
 regem filium Ramirum: qui ubi cum Veremundo ordonii regis filio
 quem gallici regem optauerant bellum sane difficillimum gessisset regnum
 que annos quinque & uiginti retinisset: tandem a uita sine prole dis-
 cessit regno Veremundo relicto. qui & si primis sui regni temporibus
 saeuior habebatur: deinde tamen satis pius atque mitis multa magnifi-
 ce gessit. cui Alfonso filius successit: qui in obsidione uisei lusitaniae
 prouinciae oppidi quod a mauris tenebatur mauri cuiusdam sagitta per-
 cussus obiit mortem. cuius interitum non multo post gener eius ferdi-
 nandus acriter ultus est: caesa namque magna maurorum multitudine sa-
 gittarium illum qui Alfonso laeti causa fuerat captum uario ac duro ge-
 nere mortis affecit. qui Ferdinandus regnum quoque sibi occupauit:
 pulso atque interfecto Veremundo: qui patri alfonso successerat. Ve-
 rum ad Ferdinandum regnum peruenit post sanctium Garfie regis fi-
 lium: quo sine liberis a uita discesserat. tempore autem ferdinandi ma-
 xime floruit Rodericus cognomine cidus: cuius ingentium ac immor-
 talium rerum gestarum omniumque uirtutum nomen atque fama ad ex-
 tremas usque orbis partes puenisse constat. Ferdinando autem Santius: & san-
 tio frater successit alfonso: quo sine uirili ple morietur ramirus santii filius q
 religiōi seruebat rex electus ē: q cū filiā genuisset donec ea adulesceret quae
 postea ramundo nupsit alfonso q dictus ē ipse hispaniae regnū commisit

Ordonius rex
 Froila rex
 Alfonso rex
 Ramirus rex
 Ordonius rex.
 cognomēto mal'
 Santius rex.
 Ramirus rex.
 Rex ueremundus.
 Rex alfonso
 Rex ferdinandus.
 Santius rex.
 Alfonso rex
 Ramirus rex

Sanctius rex
Ferdinandus rex
Alfonfus rex qui
bonus dictus est.
Lenora regina.
Ferdinandus
princeps.
Diuus Lodo uic⁹

Alfonfus rex
Henricus rex.

Ferdinandus rex

Alfonfus rex

Sanctius rex

quo deinde ad religionem reuerso sanctissimamque uitam agenti sanctius regnum suscepit: cui Ferdinandus frater successit: qui annum unum & triginta regno præfuit. Verum eo regnante partem hispaniæ sanctius tenuit: post quem uenit Alfonso cui bonus cognomento fuit: hic magna cura & diligentia ab infantia semper a multorum insidiis custoditus ac seruatus uixerat: qui cum per ætatem licuit Lenoram Ricardi regis anglie filiã duxit uxorem: ex qua mox sanctius natus est: qui prima ætate obiit: natus est & Ferdinandus princeps clarissimus: qui quoque annum agens quintũ & uigesimum suum diem clausit: natus deniq; henricus & blanca filia: quæ adulta gallorum regi nupta fuit & regem galliæ diuum ludouicum peperit atqui Alfonso tanta uirtute & ingenio pollebat: ut non bonus solum: sed optimus cognominari quoque meruerit. De cuius laudibus & rebus magnifice gestis merito quidem a multis auctoribus & longa & illustris narratur historia. Alfonso inde sequutus est: cui successit Henricus admodũ puer: quapropter eo adolescente Berengaria soror eius nomine regnum administrauit. ipse uero cum palentia inter ludendum cum aliis pueris tegulae ictum capite excepisset: biduo animam deo restituit: eique Ferdinandus Berengariæ sororis filius successit in regnum: successit etiam & alfonso patri tum mortuo: qui eo tempore hispaniæ partem tenuerat. iis enim atque aliis temporibus hispania in plures diuisa principatus fuerat. e igitur adeptus Ferdinandus regna duo materno alterum. alterum uero iure paterno. Huic filii fuere sex: Alfonso: federicus: Emanuelus: Filippus: Sanctius & henricus: qui ex beatrice germaniæ imperatoris filia nati sunt: qua defuncta ex regina quoque iohanna ludouicum & lenoram progeniuit. Hic deniq; ferdi nandus quam maximam quidem tum bellicis in rebus: tum cæteris uirtutibus sibi gloriam comparauit. Successit huic Alfonso filius natus maior: qui annos duos & triginta regno præfuit: atque cum ex uiolanta iacobi cæterioris hispaniæ regis filia prolem nullam haberet habendorum liberorũ desiderio per legatos dacie regis filiam nomine christinam formaque præstantissimam in matrimonium petiit. quod cum dacie rex alegatis orationem atque petitionem audisset conditionem non respuit. Sed filiam ipsam christinam statim acersitam Alfonso hispaniæ regi destinauit: eamq; mediante legatis celebrato coniugio multis comitatam uiris illustribus in hispaniam ad alfonsum misit. quæ cum uenisset uiolanta interim ex alfonso pepererat: quæ res alfonso fuit maximo quidem pudori. quod cum philippus frater animaduertisset qui tum religioni seruebat relicto statim sacerdotio christinã ipsam duxit uxore: quib; alfonfus imensa munera tribuit: atq; uiolatã ipsam hunc se gechariorẽ: ex q; filiũ pgenuit ferdinadũ aliosq; e quib; ei sancti successit: q; si iracund; atq; crudel fuisse fert: multa tñ magni

fice gessit. moriens autem ferdinando ex illustri uxore maria filio hispaniæ regnum reliquit adhuc puero: qui dum adulesceret maria mater regni curã suscepit: quæ permulta nõ quidem fœmineo: sed uirili sexu dignissima gessit. Ferdinandus autem Regem Alfonso filium reliquit: qui licet primis sui regni temporibus immitis: mox tamen satis humanus & magnificus fuisse fertur ac clemens: & bellicis rebus excellens: & qui multis quæ a mauris oppressa fuerant potius oppidis omnia maurorum templa & maleficiorum domus religioni nostræ christianæ consecrauit dicauitq;. Tandem huic omnium optimo successit Petrus: qui nota crudelitatis accusatur a multis: cuius res gestas & quecunq; fecerit dum regno præfuit si quis forte lege re cupiat quærat ab aliis a quibus latius scripta sunt. Hunc demũ frater Henricus occidit: quo interfecto protinus e tota fere hispania uiri nobiliores (quibus petrus maximo terrori fuerat) ad Henricum gratulatum conueniunt: a quibus Henricus rex eligitur. Successit huic Ioãnes: qui filium Henricum hispaniæ regem instituit. Huic Ioãnes filius successit: qui clarissima patris gesta uere imitatus existimatur: atque aliorum principum gallorum germanorum atq; græcorum a quibus omnibus originem duxit: Reliquit autem filium regem Henricum: qui & si minus prospera corporis ualitudine fuit: animi tamen sapientia cæterisque uirtutibus satis pollens atq; illustris fuisse narratur: & Cateriam anglia cloestriensis ducis filiam uxore duxit: ex qua post mariam & caterinam filias illi tandem natus est Ioannes cui fuit cognomento secundus: qui uirtute singulari & ingenti animi magnitudine Gothorum gallorum romanorum & omnium regum a quibus genus & originem duxit res fortissime gestas & gloriam immortalem uel æquauit uel excessit. quanta enim eius in re militari fuerit uirtus in granatæ quidem obsidione facile perspicere & cognosci potuit: quippe qui granatam ipsam urbem & magnam & populosam expugnasset omnino: nisi ab ea ortis dissensionibus inter ipsum & Ioannem celtiberiæ Regem cui occurrere statim oportuit discedere coactus fuisset. multa præterea in armorum certamine fortissime & summis dignissima laudibus gessit. plures enĩ atq; ingentes est: tum de mauris: tum uero de christianis hostibus quibus cum iustis de causis bellum gerebat semper uictorias consequutus. Ad christianam quoque religionem decori plurimum attulit: erat namque diuinorum rerum ac ceremoniarum & catholicæ fidei maximus cultor: siquidem cum i latinis litteris eruditus esset diuinis officiis & moralis philosophiæ documentis plurimum delectabatur. Doctorum hominum familiaritate maxime gaudebat: Romanorum ueterum historias summa cum uoluptate lectitabat: ideoque uiros omnes doctrinis exornatos non solum diligebat fouebatque: uerum etiam cupiebat & diligenter quæsitos uocabat alliciebatq; ad sese & magnis muneribus ornabat. pauperibus & cunctis necessi

Ferdinandus rex
Alfonfus rex

Petrus rex
Henricus rex.

Ioannes rex.
Henricus rex.
Ioannes rex.
Henricus rex.

Ioannes rex
cognomento
secundus &
eius laudes

rate & rerum inopia laborantibus subsidium unicum ac promptissimum erat. Demum erga omnes iustus liberalis fuit semper ac pius. Hic denique maria illustrem patris sui filiam in matrimonium duxit: quæ cum ex eo duas filias quæ prima ætate uitam finiueret & henricum principem magnanimum peperisset aliquanto post a uita discessit. hac itaque defuncta iohannes uxorem duxit helisaben iohannis portus galliæ regis ex iohanne filio neptem. ex hac autem uxore secunda progeniuit alfonsum: qui postea obiit: & helisaben hispaniæ ac uniuersæ christianitatis maximum decus: de qua suo loco dicemus. Iohannes denique cum hispaniæ regno annos prope quinquaginta præfuisset moriens Henricum filium regem instituit. qui patris imitatus instigia & mores integerrimos non paruam quidem meruit gloriam. siquidem regnum prudentia singulari ac summa animi moderatione sanctissime gubernauit. Rebus autem diuinis & christianæ religionis cultui diligentissime famulatus. mauros semper maximis affectit cladibus. nec pietate unquam nec liberalitate caruit. Latinis insuper sacrisque litteris diligenter operam dedit. templa & sanctorum ædes magnas construxit ac plures. coniuges duas suscepit: ex quibus prolem nullam prorsus habuit: quam ob rem eo sine liberis moriente regnum hispaniæ ad helisaben sororem iure deuenit: de qua priusquam uerba faciamus ad henricum eius auum reuertendum est: ut & ferdinandi etiam eius mariti genus referatur. habuit itaque henricus fratrem minorem ferdinandum: qui cum in ulteriori hispania oppida uicoseque plures a patre relictos haberet: alburque tanam comitem sancti filiam admodum diuitem in matrimonium duxit: ac deinde citerioris hispaniæ regnum adeptus est: cui ex felice uxore atque fecunda proles inclita admodum orta est. ei namque natus est alfonso qui postea & citerioris hispaniæ & siciliæ regnum sortitus est. Itaque iohannes: Henricus petrus qui ne apolitano bello periit: Santius: & filiarum duarum maria & iohanna satis illustres. Cæterum alfonso in citerioris hispaniæ & siciliæ regno Iohannes frater successit: de cuius illustri & immortalis gloria summoque ac uere regio splendore nos pauca oino referre pudet. quia ob rem hoc opere perfecto (si nobis uita comes fuerit) eius fortasse uitam separatim (ut par est) scribere cum summis plurimisque laudibus quæ omnes mortales honores excedunt aggrediemur: tamen si nostræ facultatis omnino non sit tantam assumere prouinciam. Nam cuius per immortalis deum eloquentia: cuius dicendi & orationis copia eum satis regem laudare queat: qui omnia quæ mortales & omnes humanæ uires consequi non possunt solus est assequutus: eius itaque facta immortalia in aliud tempus differimus. hic denique uxore prima caroli celtiberorum regis filia defuncta iohannam frederici maris hispani pontarchi filiam illustrem duxit uxorem: ex qua illi mox natus est ferdinandus.

De ferdinandi regis & helisabes reginæ christianissimorum principum laudibus.

Qui nutu diuino helisaben ulterioris hispaniæ reginam quæ supra memorauimus coniugem sortitus est: qui cum omnium quidam christianorum principum laudes & gloriam longe superauit. Ita enim deus omnipotens eos coniunxit: ut cunctis mortalibus & uitæ essent & uirtutis exemplo: & qui non ut principes: sed ut cælestes & christi uicem gerentes ac uere diuinitatis participes ab omnibus uenerarent in terris. quorum laudes immortales: maximum sanctissimumque nomen: fama ingens: uirtus singularis: uera sanctitas: iusta liberalitas: summa clementia: fides ac pietas egregia: æqua iusticia: religionis denique cultus assiduus alique uirtutes innumeræ & res fortissime gestæ nullis quidem humanis ingeniis explicari queunt. o principum felix coniugium quorum non quidem regnorum: sed uirtutum atque morum dotes existimandæ sunt. O sanctum & laudabile coniugium quod non ad uoluptatem: sed ad sanctitatem: ad iustitiam restituendam: ad bonorum omnium securitatem & malorum formidinem: ad christi denique fidem & religionem conseruandam atque augendam initum est. Sic. n. deus optimus maximus fernandum & helisaben principes integerrimos diuino inspirauit amore ut humanarum simul & diuinarum rerum omnium curam susciperent. o admirabile consortium: quo uirtutes omnes ardentissime excitantur benignissimeque fouentur: & crimina omnia uehementissime comprimuntur & feruissime uindicantur. quis igitur nostrorum principum ferdinandi & helisabes ingentes nouasque laudes atque gloriam immortalem se explicare posse putet? Cædant ergo nostris omnino temporibus cuncta a primordio generis humani priora sæcula cædant: gentes externæ taceant: & nostros dumtaxat principes ferdinandum & helisaben summis omnes laudibus extollat. quicquid enim historiarum scriptores tradiderunt: quicquid uates carminibus cecinerunt: quicquid fabularum inuectores fingere potuerunt: non mirabile quidem: sed quid exiguum uideri debet omnino: sub comparatione facinororum quæ nostri principes egregia fecere. Desinamus queso desinamus omnes ueterum mortalium res magnifice gestas & illustria facta mirari: quæ uires humanæ & ingenia fecere mortalia. hæc inquam hæc nostrorum principum immortalia facinora tota mente nec sine summo stupore contemplemur: quæ deus omnipotens per principes nostros ferdinandum & helisaben christianissimos uelut per suos legatos atque duces geri permisit in terris. Contemplemur insuper dei ipsius munus immensum & mirabile donum: cui nulla sacrificia: nullæ preces: nullæ orationes: nullæ denique uires humanæ pares esse possunt. Nam quum ad omnem hispaniæ ueramque felicitatem: ad bene beateque uiuendum nihil omnino preter integerrimos principes deesset: deus immensissimus æquus & æternus Ferdinandum & Helisaben de cælo dimisit: quorum uirtute atque eximio

fulgore & hispania ipsa fieret illustrior: & uniuerſa chriſtianitas lætaretur: & dei ipſius fides ac religionis chriſtianæ cultus exaltaretur in dies. Lætē-
mur igitur omnes nobis chriſti cultores ac fideles: & noſtris ſanctis nō mi-
nus quam iuſtis principibus gratulermur: & deo optimo maximo gratias
agamus inſimortales: q̄m tandem res hispanas reſpiciens nobis eos recto-
res e cœlo dimiſit: a quibus & diuinæ res & humanæ quæ iam ruere cœpe-
rant reſtituerentur. cantemus ergo noſtrorum cantemus principum nomē
& laudes ingentes celebremus: ſemperq; dicamus: magnificentur principes
noſtri pro chriſtiana fide militantes. Nam ut eorum laudes omnes ac uir-
tutes quæ plurimæ ſunt & inmortales omittam: quid tamen ad augendā
ac tuendam religionem chriſtianam in prauos hereticos: quid in impios iu-
deos: quid in perfidos mauros effecerint: nulla quidem regio non nouit in
terrīs, omnes enim nec ſine ſummo ſtupore admirantur quemadmodum
paucis annis in illorum alteros iuſte ac ſanctē animaduenterint: alteros a ſui-
ſ finibus ſapiēter eiecerint: alios uero fortiter armis ſubegerint. quod qui-
dem nō dubium eſt chriſtianorum feciſſe neminem. Quid igitur ueterum
facta miramur quæ tantum auditu percipimus: & principum noſtrorum
res geſtas inmortales quas oculis quotidie cernimus non obſtupeſcimus?
quibus præterea & ſi ut impoſterum gloria cœleſti fruerentur honeſta iam
uita ſatis erat: chriſtiana tamē religio tantæ ſemper curæ fuit: ut omnes uo-
luptates humanas: omnes opes: cūctas ſœlicitates ac diuicias: mortales ho-
nores: regni amplitudinem: bona deniq; omnia quæ appellant: ac ſi ad id
uinculo quodam aſtricti cogerentur diuino cultui ſemper ſanctiſq; cerimo-
niis & rebus ſacris poſtponenda cenſuerint. ad quod ſuam omnem operā
diligentiā: ſtudio: laborem: curam: cogitationē: mentem deniq; omnem
accomodarint: idq; ſummum bonū putauerint. quid præterea loquar quā-
tum & humanis rebus: quantum & hispaniæ ipſi atq; ſuis populis omni-
bus utilitatis attulerint? quos enim in hispania tota tumultus: ſeditiones:
factiones: ſimultates ſedauerunt? quam multorum ſuperbiam: ſæuiciā: au-
daciā: arrogantiam: furorem domuerunt? quorum ferocitatem: imanitas-
tem: inſolentiam debellarunt? quæ latrocinia: furta: rapinas: uiſpicias op-
preſſere: quæ paricidia: quas iniurias: quantas mortes prohibuere: quā trā-
quillam deniq; umniū bonis oppreſſis & perterritis malis ac ſecurā pacē
reddiderunt? quid inſuper de illorum ſanctiſſimis inſtitutis & ſenatuſcon-
ſultis cōditisq; legibus referā? quid de plurimis ad chriſtianæ religiōis cul-
tum templis inſtructis memorem? quid deniq; de muneribus & comodis
datis pauperibus atq; doctis maritadis uirginibus præſtitis narrem? Co-
gnoſcamus igitur omne ſanctiſſimos principes noſtros: & p̄ illorum ui-
ta longiori deum opem maximum flexis genibus aſſidue p̄cemur. Co-
gnoſcamus & uitæ noſtræ conditionē: quā ſub huiusmodi principibus ſœ-

licem agimus. Ferdinandi namq; ſimul & Helifabes uirtutibus maximis
& meritis inumeris nobis illa: quā fuiſſe ſaturni tempore uates priſci teſtā-
tur: hispaniæ rediit ſumma fertilitas. quando enī hispaniæ rerū omniū fu-
it abundantia maior ea: quæ noſtris datur temporibus? Sed quid tantam re-
rum copiam miramur? Si noſtrorum merita principum chriſtianiſſimorū
tempora quoque ipſa mutarunt? Nullum enī (quod rariffime contigiſſe ar-
bitror) hieme frigus: nulluſq; calor æſtate ſentiſ. O ſœlicia tempora: o ſœ-
lices homines qui talia comoda atq; huiusmodi ſœlicitatem cognoscūt: q̄n-
tum igitur his omnes principibus debemus? ſub quibus tanta nobis proue-
nit ſœlicitas? ſub quibus nullis iniuriæ fiunt? ſub quibus ſua cuiq; tribuun-
tur? ſub quibus deniq; boni omnes premia debita capiunt: & mali ſedicio-
ſiq; & quicūq; contra uetitum agunt pœnis debitis plectuntur? O ſœlix hi-
ſpania: o ſœlix inq; ſicilia: o ſœlices inſule baleares: ſub talibus cōſtitute p̄n-
cipibus: qui non coli ſolū: non amari: non uenerari a chriſtianis omnibus:
ſed orari potius & ueluti cœleſtes ſummis honoribus celebrari debeāt. At
quoniam non noſtræ eſt facultatis omnino ſcribere tātorū principum lau-
des Romanis atq; italis ipſis uiris omnibus doctrinis & ingeniis excellen-
tibus tantarum rerum prouinciam relinquimus. Nos enim potius ponde-
re laudum quas noſtri principes meruerunt oppreſſi noſtri ingenii imbecil-
litatem oſtendemus: q̄ tantam illorum uirtutē (ut par eſt) repræſentare poſ-
ſemus. Viuant igitur noſtri chriſtianiſſimi principes: & ſerius in cælū redeāt

De Ioanne Ferdinandi regis & Helifa-
bes reginæ filio principe clariffimo.

Uiat & Ioannes illorum filius & clariffimus princeps: qui ſan-
ctiſſimorū parentum mores integerrimos & facta omnia illu-
ſtria ſectatur: uix enim dici poteſt quanta eſt uirtus in hoc no-
ſtro principe nimis adoleſcenti: et qui nondum ſextūdecimum
attigit annum: iam primum adhuc puer munificentia & liberalitate fulgen-
tem animum oſtendit: quippe qui munera & beneficia ſemper libentiſſime
distribuit: in eos autem qui chriſti cultum & catholicam fidem negligūt eſt
uindex & ultor acerimus: animi uero tum gratitudine tum magnitudine
maxime claret: quod cum in aliis p̄ multis: tum etiam in Iacobo deſio ep̄o
ſalmantino preſpici facile potuit: hunc enī cum p̄ceptorem in liberalib; di-
ſciplinis habuiſſet: non (ut pleriq; ſolent) odio: ſed ſummo amore & beni-
uolentia p̄ſequutus eſt: eumq; cum multis muneribus & beneficiis affecit-
ſet: tandem ad epiſcopalem dignitatem erexit. quantum autem litteris et in-
genii uiribus pollet & aliis multis & mihi ipſi notū. Imum eſt: nam cū olim
apud oppidum ualliſoletum cum ſalutandi gracia adieſſem: ubi mihi oſcu-
landam deſteram prebuit: mecum de latini ſermonis ratiōe acutiſſime qui-
dem diſſeruit: qua in re uehementer ingenium eius ac miratus ſum: quo ſit

ut in huiusmodi principe nostro non solum qui militarem vitam sequuntur sed illi quoque qui musas & litterarum studia excolunt spei vel maximam habent: nam si cum aetate eius creuerint non dubium quid est: qui de bonis omnibus optime mereatur: & uiuat itaque cum tota regia prole deum optimum precemur.

De impatoribus quos hispania romana & constantinopoli dedit.

Post autem hispanorum regum nomina & successionem dicam: nunc breui quos hispania romana dedit impatores: nam cum olim roma ex puercis aliis frumentum: alia ferrum: alia equos: alia alia munera mitterent: hispania quidem cum his omnibus etiam mittebat impatores quos hoc loco memorare constitui: his enim mirum in modum poterit ac debet semper hispania gloriari: que semper eos uiros genuerit: qui ubicunque terrarum fuerint primum semper locum tenuerint.

De Nerua romanorum imperatore.

Post caesares impatores qui duodecim fuere nerua primus imperauit: qui domitiano successit: Fuit autem ad modum senex & populi romani & senatus consensu uocatus ad imperium: quod cum suscepisset omnia ipsius imperii septrum ex domitiani tyrannide in maximo tumultu offendit: quam obrem se aequissimum atque utilem omnibus prestare diligenter conatus est: Vnde eius opera omnia domitiani acta ex senatus decreto sunt abrogata: & multi exilio donati: in patriam redire: multisque suis bonis & fortunis multati suo beneficio ea receperunt: inter quos etiam iohannes euangelista ab exilio reuocatus est: & ephesum cum magno gaudio remeauit: uerum cum post primum sui principatus annum cum iam senio graueretur: & mors instaret: rei publice cauens traianum sibi adoptauit in filium: quo adoptato cum septuagesimum aetatis excederet annum uitae suae finem mox fecit: cuius corpus in hortis salustianis sepelientes aiam in coelum relata senatus decreto retulerunt.

De traiano romanorum imperatore qui uulpius crinetus cognominatus est

Traianus autem decoris hispanis plurimum attulit: nam cum a nerua electus esset imperio suscepto res ad modum inclitas gessit: fuit, n. uir in omni uirtutis genere prestantissimus: & qui iter sanctos christianos (ut multis placet) merito referendus est: quippe qui optimos principes rerum gestarum magnificentia: & omni uirtute: laude & gloria superauit. In primis namque imperii fines longe lateque diffudit: germaniam enim trans rhenum (ut ostendit scribit) in pristinum statum reduxit. Daciaque cum aliis gentibus romano subegit imperio: parthos quoque recepit & albanis regem dedit: euphratem & tigrim puincias fecit: armeniam in super assyriamque: mesopotamiam: seleuciam thesiphontem ac babyloniam uicit: & usque ad indiam fines tenuit. Ad mare etiam rubrum accessit: in quo classem ualidam constituit: qua inde fines uastaret: hic quippe omnibus in omnia se aequaliter exhibuit, quin imo (ut scribit eutropius) per saepe amicos salutatoris gratia uisitauit: & neminem unquam lesit. ubi quod enim terrarum ita se omnibus aequaliter praestitit: ut usque ad iustiniani magni tempora in creatione principum semper sit acclamatum: felicius sit augusto & traiano

melior. honores enim imperii: diuicias: facultates: & praemia benemerentibus praeteris aequae distribuit: cuius tale per saepe dictum erat: talem prauis impatorem esse oportere: quales prauos sibi optat habere: immunitates urbibus inopia laborantibus ultro offerebat. portum anconitanum nunc mirum in modum auctum extruxit: & alia multa edificauit: nihil unquam in uita egit: nihilque cogitauit quod non ad omnium utilitatem pertineret: uixit annis tribus & sexaginta: in quibus decem & octo imperauit. Cuius probitatis & morum etsi perierint scripta in historiam digesta: non tam obtruncata est memoria: quin multa plures scripserint a quibus nos pauca haec sumpsimus. Igitur cum summa belli domique gloria floret (ut eusebius scribit) apud seleuciam isauriae ciuitatem fluuium uentris extinguitus est: cuius ossa postmodum roma delata in foro ibidem in aurea urna: quam ipse struxerat sub columna quae adhuc extat centumquadraginta pedum altitudinis sepulta sunt: Cuius aia romani senatus sententia relata est in coelum.

De hadriano helio romanorum imperatore.

Hadrianus cognomento helius traiani consobrinus filius post traianum imperium suscipiens multa quidem magnifice gessit: fuit enim uir magnus & inter optimos principes non immerito numerandus. Nam liberalis: splendidus: magnificus: clemens: & utraque lingua eruditus nec non & musicae: medicinaeque artis scientissimus fuit. Qui cum leges multas composuisset: a populo romano ob benemerita patre appellatus est: & non modo romanis: sed etiam atheniensibus legem petentibus ex draconis solonisque sententia iura composuit: quibus etiam bibliothecam magnificam atque insignem construxit. Et cum uir doctissimus esset uirorum quoque doctorum: & maxime plutarchi: cheronei sexti: agathoclis: & oene magni philosophorum familiaritate usus & delectatus est: idemque sacris eleusinae iniciatus multa atheniensibus dona contulit: eorumque pontem caphesi fluminis alluione desolatam restituit: pontemque sui nominis adhuc extantem super tyberim in uaticano fecit: ac iuxta illum sepulchrum suum mirae magnitudinis extruxit: qua mole seu sepulchro nunc romani pontifices praerogantur utuntur que sancti angeli castellum nuncupatur. Mirifice quoque ac sumptuose & alibi hic clarissimus impator edificauit & potissimum in iudea hierosolymam a tito euerfam manibus & edificiis instaurauit: & ad eam amplificauit: ut passionis domini nostri iesu christi locum intra mania concluderet: & ex suo nomine helyam appellauit: praecipit ne cui iudeo sed tantum christianis introeundi facultas omnino daretur. Nam cum primo christianis aduersaretur: postea cognita eorum religione eis ad modum fauit: & beneficus fuit: alexandriam quoque egypti ciuitatem a romanis dirutam suam instaurauit impensa. Murum item in anglia duxit octoginta milibus passuum longitudinis. Tyburtinam uillam nunc ciuitatem edificauit: & pompeii magni sepulchrum magnificentissime extruxit: atque innumerabilia alia opera peregit. Tandem & ipse sexagenario maior inter cutis aquae morbo apud baias campaniae urbem uitae suae finem fecit: & puteolis in uilla ciceronis sepultus fuit: ubi Antonius eius successor

templum pro sepulchro consecrauit.

De anthonio cognomine pio romanorum impatore.

Anthonius autem pius hadriani gener & adoptione filius romanis quoque impauit: qui etsi incertum est an fuerit in hispania natus: eius tamen originem & progenitores hispanos fuisse plures attestant. Fuit autem uir optimus: qui imperio suscepto tanta cum modestia & benignitate impauit: ut merito non perii sed pii cognomentum adeptus: & prius per appellatus sit: nullus quippe unquam tuum publicum acerbus fuit: & hoc uerbum per sepe dixit: ferunt malle se unum ciuem seruare: quam mille hostes perdere: nam tantae religionis: pietatis: gratiae: humanitatis: clementiae: iusticiaeque ac modestie munere praeditus erat: ut cum numa pompilio bonorum omnium summa merito comparari possit: quod obrem multaeque nationes positae eius iussu armis ad eum controuersias cunctasque lites deferrent: eiusdemque summa statim parerent.

De Marco anthonio romanorum impatore cognomine uero.

Marcus etiam anthonius ad imperium fratri suo anthonio pio successit: qui imperio suscepto res maximas gessit: nam (ut testis est eusebius) germanos: marcomanos: sequanos: sarmatasque magna uirtute superauit: ad quod bellum iturus cum non haberet unde stipendia militibus solueret: omnem imperatoriam suppellectilem & uxoris ornatum uendidit: & precia meritis dedit: fuit praeterea litterarum studiosissimus: ac liberalitate clarissimus: quapropter ab omnibus ita colebatur: ut sacrilegi nomen incurreret quod eius imaginem domi non haberet.

De theodosio seniore imperatore constantinopolitano.

Theodosius constantinopolitanus impator christianissimus: optimus & piatissimus fuit: & traiano a quo ducebat originem patris: qui postquam breui tyrannos substulit: auxilio domini nostri iesu christi fretus in quo maxime confidebat & androgeum seu androgatum maximini ducem: ac abrugastem eugeniumque galliarum tyrannos & germaniae partem inuasores superauit & occidit: quod eius historie celebrator poeta claudianus insignis admirans ait.

O nimium dilecte deo tibi militat ether:

Et coniurati ueniunt ad classica uenti.

Hunc itaque non immerito & ambrosius & augustinus de ciuitate dei maximis laudibus extollunt: cui ad militare disciplinam addunt etiam ingenii & religionis laudes ingentes: hic enim inter alias uirtutes humilitatem precipue coluisse fert: nam cum uiri thessalonicenses (ut in historia sancti petronii habet) ludicrum suum in theatro occiderent: percussus esset: diui ambrosii precibus eis facillime pepercit: iterum postea suorum familiarium malicia compulsus ad quinque hominum milia iussit occidi: quod ubi diuus ambrosius intellexit: impatori apud mediolanum existenti ecclesiam introitum (nisi peniteret) interdixit quod legimus

in canone de peccatis. c. secunda: quam quidem ad monitionem ita a quo tulit: ut ultro ambrosio gratias egerit: atque penituerit: & urbem ipsam lacerantem in staurauerit: ut notat in phemio. ff. Vnde & penitentia pacta legem tulit: ut principi summe super mortis aduersione placere usque in trigessimum diem ab executoribus semper differeretur: quatenus locus misericordiae uel si reo exigeret penitentia: non deperiret: quam obrem postea si quando ira percussus fuisset: hac cunctatione utebatur: ut ter alphabetum prius perferret: quam quicquam uerbo mandaret.

De archadio impatore constantinopolitanorum.

Archadius magni theodosii filius constantinopolis cum honorio fratre praefuit imperio qui christianissimi fuere: & bellicis in rebus strenuissimi: nam rufinum atque alios duces magno conatu impium affectantes summa uirtute oppressere.

De honorio impatore constantinopolitano.

Honorius autem archadio mortuo imperium tenuit una cum theodosio fratre filio: uir certe moribus & religione theodosio patri consilis: qui cum prius imperium suscepit: constantinum tyrannum interfecit: cuius etiam iussu cunctis expulsis haereticis pax ecclesiis reddita est: itaque pacatam relinquens rem publicam sepultus iuxta Petri basilicam iacet in pulcherrimo mausoleo.

De theodosio Iunior constantinopolis impatore.

Theodosius Iunior archadii impatoris filius cum ualentiniano placidia amicitiae suae filio septem & uiginti annis impauit: princeps omnino christianissimus: & humanitate clarissimus: qui imperium in maxima rerum perturbatione suscepit ac possedit: nam aethiopicam ferme uniuersam genferico uandalorum regi ablatam amisit: & egypti partem deperdidit: In panonia quoque & hunni duce attila rege uastauere: multas etiam in britania calamitates: direptiones: uastationesque pertulit: deinde uesegathi: sueui: & alani lusitania: tharaconensemque hispaniam & aquitania capientes aligeri flumine usque ad carthaginem noua omnia occupauere praeter cantabros & astures: qui per suam constantiam romanorum milites conseruauere: quare mala theodosius aduertens ualentinianum cum placidia matre sua statim ad regendam ac defendendam misit hispaniam: Ipse autem Ioannem quendam tyrannum opprimens regnum omne recepit: quo sine plebe moriente: ualentinianus imperator electus.

De Hispanie uiris Illustribus.

LIBER QUINTVS INCIPIT.

Huiusmodi imperatoribus uiros hispaniae magnis uirtutibus claros & illustres: quos quidem semper innumeros hispania pepit: quare ne me accusent uelim tu hispani: tu & alii: quibus fortasse de hispanie uiris illustribus parce loquutus nidebor: nam cum eorum sit maxima multitudo: & numerus fere infinitus de quibusdam: Nunc breui describemus: eos uero quorum nomina & res gestae ad me nondum peruenire ad secundam operis edicionem relinquimus: illa etiam rogo uehementer

ter ne mihi ascribatur ignauia: neq; a me uel amore uel inuidia factum putent: si qui pponendi fuerant & antiquiores nonnullis recentioribus postposuerim: hoc enim nihil interesse credat: dū suæ cuiq; laudes referantur.

De Roderico pementello bena-

uenti comite magnanimo.

Ceterū cōnumeratis hispaniæ regibus atq; impatoribus quæ de reliquis uiris illustribus antepōnā: mihi rodericus pementellus comes benauentanus sese offert: q̄ p̄mū sine ulla cōtrouersia laudis & omnī gloriæ locū sibi uendicat: Est. n. uir ad modū splendidus & plurimis peroratus uirtutibus & illustris: & omni laude dignissimus: atq; hispaniæ totius lumē & decus amplissimū: hic bellicarū rerū gloria: hic liberalitatis splendore: hic animi & ingenii magnitudine: hic deniq; oīm uirtutū excellentia nō hispanis quidem solum: sed oēs quoq; mortales longe supasse uideri & existimari nō immerito debet: Liberalitate autē & largiendi munificentia ad eo quidem claret: ut ad beneficiendū: ad erogandū illū natura genuisse uideatur: me enī (ut eiūs in plurimos collata munera & honores omittā) quē nūquā uiderat cum ad eū salutatū benauentū ex itinere diuertissem: non nisi pstanti donatū mūere dimisit. o uera & ex iubente natura liberalitas: quæ nō petentium coacta præcibus: sed ex animo benigno ac sponte pficiscitur. omitto p̄terea ceteras eius uirtutes: quæ breui narrari nequeūt omnis generis originem ac nobilitatem: missa etiam facio gesta preclara: & animū hominis inuictum: uir est statura corporis excellenti: uultu iocundo & graui: in loquendo modestus satis prudens ac uenustus: delectatur philosophorū p̄ceptis: & doctorū hominū sermone: exterarū gentium mores ac uirtutes scire uehementer optat & diligenter inquirat: in omni uirtute ac laude p̄mus esse summa diligētia cōtendit: Venatione gaudet: nec minus edificandis ædibus: qd̄ animi propum est liberalis: domū namq; benauenti quā pater edificauerat (quoniam non sua liberalitate ac dignitate dignam putabat) totā diruit: atq; a fundamentis maximis sumptibus erexit atq; absoluit: domus autē ualde nobilis magna & mltis rebus insignis: necnō de p̄mis hispaniæ ædibus una: ad cuius excellentiam nostrum hoc extat epigramma.

Quisquis es ad nostram felix peruenieris arcem

Disce sed auctorem principiumq; mei:

Nam patris interdum natos eademq; nepotes

Inclita magnanimi gloria tangit ani:

Parua: rudis: tenuis zephiri casura uel euro

Ante fug: domino non satis apta meo:

Inclita sed ueterum: proles pulcherrima regum

Sum celebris postō me rodericus habet:

Qui genus: arma domus titulos: fastigia: famam:

Gesta: p̄meritellum nomen in astra tulit:

Cui dedit in terris q̄ maxima munera uirtus:

Et dedit in cœlis cum ioue regna deus.

Viuat igitur tādū comes hic magnanimus: q̄diū & illa domus extabit q̄ p̄fecto non mō longioris uitæ spacio: sed æternitate quidē dignissimus ē: qui non (ut pleriq; solent) ædificationem & domus pulchritudinem cōtemplatur admiraturq;: q; non calce & harena: non lignis & lapidibus: non architectorum ingenius: sed rebus suis magnifice fortiterq; gestis: & innumeris uirtutibus sibi gloriam quærit. Hic cum sit etiam naturæ dotibus et corporis forma præstanti: non tamen ingenii minus q̄ corporis uires exercet: ea enim animi uirtutibus parat: eaque molitur: quæ neq; fortuna inuida: neq; mors ip̄a contingere audet. Vidimus præterea hunc aduersam constanter ferre fortunam atq; secundam moderate: quare non immerito cum his omnibus insignem uirtutibus hoc distico cūctis hispaniæ uiris illustribus antepōnere ausus sum.

Nouimus hæsp̄rios proceres comitesq; ducesq;

Inter quos nullum par tibi numē habes.

De ferdinando

gonfalu.

Non enī me tacere sinit uir fortis & semper inuictus comes clarus ac illustris nomine ferdinandus gonfaluus hispaniæ maximum ornamentum & decus immortale: cuius maximum nomen & fama bellicis in rebus incredibilis uniuersum quidem orbem terrarum impleuit. Ita namq; semper p̄enos certamine uicit: ita semp fugauit: ita repressit: ita terruit interfecitq;: ita denique de hostibus gloriose uictor triumphauit: ut illis etiam omnibus qui bus erat penitus ignotus maxime formidolosus fuerit ac timori. quotiens enim quasi solus ingentes hostium copias fudit. quotiens exterruit oppressit & occidit: quotiens patriam: regem: castra: rempublicā: regnum christiana religionem: seq; deniq; ip̄m ab hostium incursionibus & insidiis defendit: deniq; quid non est adeptus quod ad miliciæ laudem & animi fortitudinem pertinet: quod si tūc forte ducum par & gratorum copia fuisset scriptorumq;: non minora quidem de hispanis rebus fortissime prudentissimeque gestis quam de romanis librorum uolumina legeremus. Adde qd̄ romani: & si fortissimi quidem fuere: pro fama tamen & inani gloria p̄q; augēdo imperio labores tātos ac picula totā rabāt nullā fortasse animi æternitatis rōem hñtes. hispani uero p̄ religiōe. p̄ x̄i fide sēp cū hostibus & infidelib; bellū gerūt oia semp ad dei honorē atq; gl̄iam referētes: quapp nō possū qdē nō uereri magnopere ne q̄s me forte impudentem existimet: q̄ tam inepto & exiguo s̄mone hispanarū rerū & uirorū tantorū illustriū laudes scribēdas assumpserim. Quare uehemēter oēs os secro ueniāq; peto: ut

me nequaquam temeritatis accusent. Res. n. & imortales hispaniae laudes non scribendas equidem: sed delibandas potius accepimus. Verum ut ad ferdinandum ipsum gonfaluū redeamus suis ingentibus in re militari meritis omissis quam cum auct & liberalitatis & humanitatis officiis fulserit ex hoc facillime colligi potest: quum. n. garfia celtiberorum regem pluresque alios viros illustres viros & in bello captos in uincula coniecisset: eos postea amicis & ornatissimis uiris petentibus non solum facillime iussit solui: sed etiam equis & insignibus indumentis aliisque muneribus donatos omnes: honorificentissime dimisit. Sed iam ad alios transeamus.

De Roderico uiuario qui alcides cognominatus est.

Ad suas namque laudes me reuocat Rodericus uiuarius uir non sanctus minus quam fortis: cuius rei militaris gloria omnium quidem mortaliū fata longe superasse uidetur. De hoc autem prope pauca ex multis quae ab aliis latius scripta fuere referemus. hic igitur nondum fere decimum annum agens ferdinando hispaniae regi a quo fuerat accersitus fuire coepit. quum in aula regia iam educatus ad uirilem aetatem peruenisset: a ferdinando rege celsus oblatos equestres & militaria ornamenta recusauit. Interi autem quum apud carrionem oppidum rex ferdinandus moram traheret quoque maurorum regibus in ipsius ferdinandi regis fines cum magnis uiribus atque copiis uenientibus paucis comitatus equitibus occurrit: quibus uictis ac in suam partem redactis: & sub conditione dimissis ut ei semper obsequium praestaret & singulis annis stipendium solueret: magna cum gloria (& captiuorum numero ad ferdinandum regem rediit. quod cum ximenia gomecia gomecii comitis filia perspexisset tanta eius uirtute permota a rege pro magno munere petiit: ut sibi Rodericus hic uiuarius sponsus daretur: quod rex ferdinandus libenter animo profecit: eosque matrimonio coniunxit. mox autem ferdinando cum citerioris hispaniae rege orta dissensione utriusque eorum iure calagurium oppidum debere: utriusque placitum est ut eque duo partibus utriusque armis lite hac dirimeretur: elegit itaque ferdinandus Rodericum uiuarium cui plurimum confidebat: alter uero quendam nomine martinum gomecium uirum fortem ac strenuum: qui progressus in caput pulsque plurimum committeret: Rodericum uero uerbisque contumeliosis insolenter laceessere coepit. cui rodericus respondens non decere militem fortem & magnanimum uerbis & lingua: sed armis ac manibus uti: & belli euentus non in sua: sed fore in fortunae potestate. idque cum evenisset: cui ipsa magis fortuna faueret. tum uero acriter alter in alterum impetum fecit ac diu fortiter pugnatum est. Tandem martinum gomecium equo lapsu rodericus interfecit & caput eius obrutit: ac conuersus ad eos qui iudicandi causa propofiti fuerant ait iam iudices oppidum de quo hactenus litigium fuit ferdinando regi nostro debere: tum uero rex ipse ferdinandus summa affectus leticia rodericum a plio reducens magnis honoribus atque muneribus affecit. sed quis omnes huius uictorias excellentes? quis tot prelia fortissime gesta narrabit? Huic profecto nemo romanorum: nemo in-

quam mortalium in militiae & armorum laudibus est anteposendus. Nam quam strenue mauros a multis hispaniae oppidis expulit: & a coimbrica praesertim lusitaniae puertiae ciuitate: ubi rex ferdinandus ei nouo quidem more in maurorum templo & malificiorum domo militiae: que antea recusauerat: insignia & militares honores quam honorificentissime tribuit: iussuque dedit ut ipse quoque eadem militaria ornamenta uiris nouem quibus uellet quod primum largiri posset. placuit insuper ferdinando regi: ut rodecius uocaretur. Postea uero dictus est elcides ferdinando quoque iubente quoniam sic maurorum reges eum salutauerant. quod nomen non fuit a sua uirtute alienum Vocatus est. n. elcides. id est quasi alcides. hoc est hercules alter. a quibusdam & cidus appellatus est. Hic demum & comes ferdinandus gonfaluus quem supra memorauimus in hispania duo belli fulmina fuere: quorum fama suis temporibus ad omnes orbis partes peruenit. Hi autem & si regum titulos assequuti non fuerint: ob sua tamen merita ac uirtutes eorum imagines segouiae iter hispaniae regum simulachra iure quidem collocatae fuere.

De frederico maris hispani pontarcho.

Post alcidem autem fredericus maris hispani pontarchus nobis occurrit: qui titulo dignitatis sermone hispano almirantes fertur: a nobis uero archimarinus pontarchus & architalassius: quod maris imperio praefuerit: appellatur. Fuit itaque fredericus de quo loquimur alfonso henrici filius: & frederici qui sancti iacobi militiae ordinis praefectus & magister equitum fuerat atque a petro fratre hispaniae rege hispani occisus est nepos: pronepos uero regis alfonso quem supra nominauimus. Hic autem federicus ut ad inceptum redeamus & si parua corporis statura fuisse narratur: animi tamen magnitudine ceterisque uirtutibus cunctis quam maximus quidem fuit: qui tum in terris tum in mari fortissime ac strenuissime pugnans multas & ingentes est semper de hostibus uictorias consequutus. Cuius facinora egregia & uirtutes ingentes breui quidem narrari nequeunt. Hic autem a puericia semper hostem uincere didicit summam gloriam existimans pugnando uincere: itaque tum mauris tum christianis hostibus maxime quidem formidolosus erat. Patre alfonso uirum fortissimum imitatus summam quidem armorum gloriam sibi contempsit. moriens tandem alfonsum filium successorem reliquit: atque alios natu minores franciscum qui obit & henricum qui prudentia singulari maximoque & sapientissimo consilio nostrorum principum semper rebus interest atque consulit: de quo postea separatim scribemus. Reliquit et filias plures quarum una nomine ioanna. ioanni citerioris hispaniae regi matrimonio iuncta fuit unum (ut ante diximus) ferdinandus hispaniae rex natus est: aliae quoque uiris hispaniae illustrioribus nuptae fuere. Ceterum federicus ipse cum utroque Alfonso qui uir iustissimus fuit palente eodem loco sepultura illustri cernitur: quorum imagines quaedam marmore a nauis apud sancte clare

Templum demonstrat: ubi a nobis hoc æditum epitaphiæ extat.
 Qui maris imperium quondā septuaginta gerebant
 Hesperie occidit tecti fulgētibus armis
 Henrici illustres priscis a regibus orti
 Hac genibus flexis christi rate numen adorant
 Non tamen hic animus sed eorum forma remansit
 Spiritus astra petit subito statione peracta
 Iura ministrauit nautis sanctissima primus
 Alfonsus: pelagi seuos qui terruit hostes:
 Telluremque metu pauido spoliavit & æquor.
 Qualis pompeius fertur quem nomine magno
 A pelago metuens omnis pirata recessit.
 Ortus ab illustri pugnax genitore secundus
 Venit ad imperium pelagi fredericus: ad omne
 Natus martis opus: quem secula nulla tacebunt
 Quem procures omnesque simul metuere potentes
 Quo non maior erat romanus cæsar in armis
 Tertius hinc ueniens titulis insignis auorum
 Alfonsus bellum penitus contempsit & arma:
 Et dominus magnus tranquilla pace potitus
 Iusticiā incoluit: populis sua iura benignus
 Distribuit: sanctas non ausus rumpere leges.
 Qualis apud latios fuerat fabricius olim
 Talis & alfonsus populos permansit iberos.
 Ergo trium fulgens magnorum fama uirorum
 Ingenio nostro nullo extinguetur in æuo

Alfonsus autem frederici filius uir uti superius diximus iusticie sumus
 & pacis amator ex uxore illustri maria comitis stabilis hispaniæ filia plem
 admodum inclitam reliquit: fuerunt enim ei filii quattuor: quorum fredericus
 natus maior annam siculam modicanam comitem feminam tum gene
 re: tum uita & moribus illustrem quæ a gallorum regibus originem habuit
 uxorem duxit. Cuius etiam soror Helisabe Bernardino frederici fratri mel
 gario comiti nupsit breuique tempore a uita discessit. Ferdinandus autem
 tertius Alfonsi filius & statura corporis & forma singulari suo generi maxi
 mum decus moribus optimis atque omni uitæ probitate decoratus Sal
 manticæ tempore nostro litteris diuinisq; cerimoniis diligenter incumbit
 Henricus uero ad modum adulescens franciscam bernardini ripadauiæ comi
 tis filiā uxore accepit. Reliquit præterea Alfonsus qui nulla ex parte dege
 nerauit est enim fortitudine & liberalitate cæterisque uirtutibus satis clarus.

De ferdinando aluaro toletano Albano comite illustri.

Vocat inter alios me de hispanorum uirorum rebus fortiter gestis ceterisque
 uirtutibus loquentem ferdinandus aluarius Albe comes illustris: qui tum ge
 neris nobilitate: tum rebus bellicis & strenuissime gestis clarissimus fuit.
 Generis enim originem (ut a nonnullis accepimus) a Constantinopolita
 nis imperatoribus duxit. Cuius Atauis & antecessores quum olim in hispa
 niam uenissent tum plurimum nobilitatis attulerunt a Toletano pulcherrima
 hispaniæ ciuitate quam tagus flumen cingit cognominati fuere. Hic namque
 ferdinandus a puerilibus annis in rebus militaribus educatus in armorum
 gloria plurimum excelluit. Eius enim ingenio & fortitudine atque in re mi
 litari prudentia Ioanni hispaniæ regi perspecta & cognita magnos hono
 res adeptus est: & ab ipso rege Ioanne tempore quo cum alfonso citerioris
 hispaniæ regis bellum gereret dux electus est: & equitibus prefectus efficit.
 Cui reuocata oppidi custodia commissa est: atque pro rege Ioanne contra
 Valentinum bellum gerens salantium atque alia oppida permulta ualentis
 nis superatis cepit: Unde & uictoriam insignem: & magna hostium spo
 lia: & signa plura reportauit. Illo autem bello quod aduersus alfonsum cite
 rioris hispaniæ regem gestum est interposito foedere pacis rex ioannes hunc
 ferdinandum prouinciæ suæ mauris finitimæ prefecit. quam ferdinandus
 non solum a maurorum incurfionibus longo tempore tutatus est: sed etiam in
 illorum fines ingressus: multa quidem castella expugnauit: & maurorum rege a
 liisque granatæ ducibus campestri prælio uictis signa eorum secum reduxit: quæ
 cum aliis quibus ualentinos exiit hac nostra tempestate suis magnificis edi
 bus albæ tormenitanæ conspiciuntur: quæ etiam ferdinandi ipsius nepotes in si
 gnibus suis addiderunt. Cum præterea ferdinandus de quo loquimur quondam
 in maurorum fines ingressus esset cum puo exercitu a mauris: prope malacā ciui
 tatē non longe a mari in loco difficili & alieno atque copiosissimi & solertissi
 mi hostis a maurorum multitudine septus & circumuentus est: qui cum se suisque
 oēs in summo uersari periculo: cerneret: atque suos magnopere timere aduer
 tisset sibi animus non defuit. Oibus enim conuocatis suis militibus milites: In
 quit in eā conditionē ac periculum nos fortuna deduxit in quo si timidi fue
 rimus ut mortem aut captiuitatē paciemur: Si uero nobis animus non de
 fuerit & uitā & honore deo adiuuante consequemur. Ego inquit malo pro sa
 lute pugnare aut mori aut uincere: quā in deditionē ut mauri opinant de
 uenire. Hec cum dixisset equum statim dimisit: & cum triginta militibus armatis
 in angustiiori loco sese mauris opposuit: quorum impetum & si sagittarum ac te
 lorum multitudine pene obrueret: tamen sustinuit: donec sui ad salutis lo
 cum puenerunt: quod quum aduertisset equis peritus dominus se atque alios qui eum
 in pugna non deseruerat suauiter ac reduxit incolumes: multis tamen militibus & acce
 ptis uulneribus: paucisque militibus utriusque partis occisis. Huius denique ferdi
 nandi uirtutem & in re militari fortitudinem atque gloriam cum gustaueris eius

patruus Toletanus archiepiscopus cognouisset eum bonorum suorum omniū heredem instituit: ei que albam Tormenitanam dono dedit: Cuius eidem Ioannes rex comitis titulum concessit. Fuit preterea Ferdināus liberalis ac munificus.

De Garfia duce Albano Alfonsi filio.

Garfias uero Dux Albanus illustris qui & liberalitatis & rei militaris excellentia nomen adeptus imortale non imerito ferdinandū patris laudib' egregiis subnectendus est: omni enim uirtute & maxime liberalitatis floruit: qui ex Frederici pontarchi filia prolem reliquit pulcherrimam. Progenit enim fredericum qui nunc dux Albanus a patre institutus & primus heres relictus paternis ornatus laudibus cuius ē imitatus uestigia & suæ uitæ prestantissimis ac sanctissimis moribus quā maxime pollens a ferdinando hispaniæ rege equitibus in affricam mittendis prefectus est. Post autē fredericum Gutterius secundo loco natus est: qui cum a puericia litteris & liberalibus disciplinis operam dedisset iam nostro tempore ad modum iuuenis & sui generis nobilitatis & litterarum titulis decoratus mirum imodū Salmatinū gymnasium cui summa iusticia Gymnasiarchi & scholastici ac antistitis nomine preest illustrat. Cuius uirtutem sanctamq; iusticiam his olim carminibus cantauimus.

Optima gymnasii salue spes unica nostri:

Iusticiæ custos assiduusque comes.

Cultor & equarum salue sanctissime legum:

Et nostrum sancto qui regis ore forum.

Vt te uenturum in nostram foeliciter urbem

Fama tulit: cæpi soluere uota deo.

Qui nos ex alto tandem respexit olimpo:

Et tam precipiti tempore misit opem.

Tristis enim facies studii uidebat & urbis

Et sine te longa sola relictæ die.

Quam tua nunc hilarem nimium presencia fecit:

Magnus & in tota splendor in urbe manet.

Nondum uisus eras: non hanc ingressus in urbem:

Cum sensit populus numen adesse tuum.

Iam uenit exclamant noster Gutterius omnes

Gaudentis populi uox fuit una uenit

Iustior in terris quo non fuit alter iberis:

Qui generi & patriæ est gloria prima suæ.

Qui studet & clarum nomen supare paternum

Et genus & proauos uincere posse suos.

Hec de te populus fatunda uoce canebat

Sed male carminibus uerba notata meis

Nam quis te digne laudet? quis dicat ad urbem

Hic tuus aduentus comoda quanta tulit?

Discipuli tecum ueniunt: qui forte timebant

Nequid & horrendæ pestis in urbe foret

Gymnasium solite: tractant sua munera ciues

Nunc est magna salus: nunc timor omnis abest.

Nos quoq; quos tumor ingens & mors sæua premebat

Protinus incolumes te ueniente sumus

Ergo uale studii & populi spes unica nostri

Ft foelix nostra semper in urbe mane.

Nati sunt preterea garfie filii quattuor: ferdinandus: petrus: garfias & henricus qui nuper rhodum pfectus est. Reliquit insup & alfonsum filiū nothū & pulcherrimū: qui cum salmanticæ ingenio singulari litterarū studiis plurimum insudasset annū fere agens non uidecimū religionē ingressus est.

De Roderico leone

Duce Gaditano.

Atq; de uiris fortibus & armis illustribus loquimur post cōmemoratos iure quidem locum hunc sibi uendicat: rodericus gaditanus dux ad modum inclitus: qui cū cæterarū rerum: tum uero rei militaris gloria longe omnes nostri tēporis: hoies supasse fertur. Erat enī belli fulmen: ideoq; & mauris omnibus reliquisq; hostibus formidolosus. Cui si uerum fateri licet iureq; dem omnis de mauris uictoria granatensis & precipua laus est ascribenda nam & si omnes fere hispaniæ procures & uiri in armorū certamine clarissimi contra mauros fortissime pugnātes ferdinando regi & helisabe reginæ auxilio maximo fuere: ex quo sibi quisq; magnam peperit gloriam: Hic tamen rodericus dux inuictissimus cunctis uictoriæ nomen eripuit: hūc enī mauri omnes (non fucus ac hecтора græci) maxime formidabant: Adde q; bellum illud qd contra mauros gestum est ab ipso p̄mum roderico geri cœptum ē: & a sua singulari fortitudine pactum. In quo suam solitam benignitatem deus ostendit: hunc enim ut bellum in mauros excitaret monuit: hunc ut mauros uinceret & bellis finem imponeret conseruauit incolumen hunc deniq; uictis mauris & bello peracto ad suam confestim gloriam uocauit. fuit preterea benignus & liberalis: p̄sertim erga p̄pinquos & affines quibus patrociniū fuit ac subsidium singulare. Viros etiam doctos uehementer amabat ac fouebat qd ideo magnopere est laudandum: q; qd ipse nō nouerat: optimo iudicio dignū munere ensebat

De Petro manrico duce nagerensi.

Hos uero qui nostra tempestate rei militaris fortitudine: prudentia: gloria animoq; inuicto maxime clarent omnes quidem sine ulla dubitatione petri

manricus nagerensis dux magnanimus aut æquitavit: aut excessit. Huic ei si unus ex oibus esset optatus: cui militiæ laus merito tribui deberet: q præponendus uideret non hispania mō: sed ne in orbe qdem toto terrarū inueniri posset. huius nāq; uirtus in plio nō solū nostris p̄cipibus: sed cūctis hispanis hoibus ac mauris quibus maximo semp timori fuit: p̄specta est et cognita. In hoc certe uiro tanta est animi uis atq; ingenii: ut quicqd aggrediat nō a fortuna pendere sicut pleriq; sed ipe sibi fortunā facturū uideat. Qui & si cū sit in bello manu fortissimus & multis insignibus clarissimus pugnans: Præcipuam militiæ laudem oīno sibi uēdicat: nō in alia minus omnia callet: Siquidem ei liberalis ac benigna natura ita uersatile dedit ad oīa ingenium: ut ad id unū eum natū dicas quodcūq; ageret.

De Rodorico manrico comite paretano
& sancti iacobi militiæ ordinis p̄fecto.

Comendatus insup imo summis extollendus laudibus rodoricus manricus paretanus comes egregius. Qui cū iam puer ab oibus ad martis op⁹ natus iudicaretur: neminem quidē fefellit: sed omniū potius opinionē superauit: Siquidem hostibus inuicto animo semp occurrit: deque his uictoriā insignem reportauit: adde q tempore quo securio oppido mauris propinquo præerat: Sæpe pænorū fines ingressus cum paucis equitibus ingentes illorū copias fudit: & oppida expugnauit ac cœpit. Erat enī in re militari & fortis & prudens: & qui simul cū armis p̄prio consilio quo maxime pollebat utebatur: semp nāq; tempis: loci: & p̄sonæ rōem habebat: Itaq; suis militibus plium cōmittens dicere solitus: nihil esse uiro forti turpius: nihilque fœdius: quā hostibus uertere terga: ideoq; se eo animo cum hostibus cōgredi: ut aut cum uictoria reuerteretur: aut mortem oppeteret. Quam obrē uiros quidem omnes in bello audaces ac fortes maxime diligebat: & apud se habere nitebatur. Segnes autem & ignauos non secus ac pestē fugiēs. Emicuit præterea & aliis uirtutibus & p̄cipue animi munificencia ac liberalitate. Plus enī interdum largiebatur q̄ sua pateretur facultas: qua in re aliis potius q̄ sibi satisfaciebat. Quapropter cum hac animi magnitudine & summa q̄ liberalitate: tum rei militaris scientia plurimū quidem ab omnibus summoq; studio & amore colebatur. Demū semp cum honore summo uixit annos fere septuaginta: Moriens autem georgium quendam reliquit filiū uirum ingenio satis illustrem: Quippe qui multa scripsit eloquio hispano atque genere carminis: quæ uatibus & moralibus philosophis digna censeridebeant. Eum enim poetam ac philosophum natura formauit ac peperit. Reliquit etiam filium alfonsum qui ueræ paternam generis nobilitatē representat: qui & si iuuenis admodum est: magna tamen inest ei grauitas: optimum ingenium: atq; uirtus singularis. Hic tempestate nostra salmāticæ literis diligenter incumbit: & sūma cū auctoritate atq; honestate uiuit.

De henrico alfonfi pontarchi filio
Albelistenfi comite.

Henrici uirtus singularis alfonfi pontarchi filii maximis digna laudibus non ulterius nos progredi sinit p̄sq; de se pauca dixerimus: Huius q̄ pulcherrima uirtus: & animi magnitudo singularis: summa prudentia: optimū iudiciū: atq; ingenii perspicax: neq; ciuilibus in rebus & rei publicæ administratione: neq; ab ignobili uulgo: sed in campestri & armorū certamine: in maximis laboribus & extremis periculis a ferdinando & helisabe nostris xpianissimis hispaniæ p̄cipibus notissima: p̄batissimaq; fuere & in eo p̄serti prelio quod apud zamoram & campū gothorum aduersus alfonsum portugalix regem gestum est: ubi cum fortissime in hostes impetum fecisset: non solum eos perfregit ac fugauit: sed etiam usq; ad illorum fines persequutus eorū plures concidit: Quam obrem in alieno loco diutius pugnans equo fesso & tardante subsidio ab hostibus captus est: mās itaq; apud eos donec suis optimis p̄spectis moribus et uirtute ac nobilitate cognita fuit a regina liberatus.

De Bernardino uerasco hispaniæ Comestabili.

Cæterum his qui armis & liberalitatis officiis illustres appellari meruerūt nescio an omnibus bernardinus uerascus hispaniæ comes stabilis sit anteponendus: qui ad largiendum: ad eroganda munera: ad debellandū hostē: ad omne martis opus p̄genitus existimatus est. Hoc enim & puer facere cœperat: & adolescens cum incremēto perseuerauit: Et nunc etiam iuuenis indies magis auget ac magis: adeo ut si cum ætate cæpta crescant iam paucis annis nihil omnino eius uirtutibus adiici queat.

De Ioanne Silua comite Ciphontano.

Ioannes autem silua ciphontanus comes clarissimus & ioannes hispaniæ regis primipilus alfonfi tenorii filius uir fuit tum foris tum domi strenuissimus: & qui prudentia ac consilio singulari maxime pollebat. Cui ioānes rex hispaniæ propter eius mores sanctissimos & uirtutes egregias summā omnium rerum fidem habebat: Erat enim iustus: rectus: animosus & prudens: qui ab eodem rege legatus cum uiris doctis in Basileam germaniæ ciuitatem missus plurimū quidem laudis & sibi & patriæ adeptus ē. Angliæ namq; regis legatum qui locum & sedem hispaniæ legatis destinatum occupauerat Quoniam sibi rogatus cedere noluit: inde non expectata sententia suis manibus eiecit: Ne aut suo regi aut patriæ aut denique sibi iniuriā fieri pateretur. Multa præterea & in hispania facinora fecit egregia: Quapparege ioanne & henrico filio magno censu multis oppidis: et honoris titulis donatus est. Fuit proceriori statura: & gracili: membris æqualibus corpori: ore paulo lōgiori ac uenusto: Itē etiā naso: uixit at an. qnq; et sexaginta.

De Rodorico Ribadei comite.

Rodoricus autem ribadei comes quam armorum certamine & rei militaris scientia ac fortitudine claruit non hispani quidem solū: sed galli quoque omnes olim atque anglii meminerunt. Hic enim in galliam olim profectus adhuc adolescens ac tirūculus sub karolo gallorum rege aduersus Eduartē anglie regē propugnanti multos annos strenuissime meruit: & ab ipso karolo multis & premiis & honoribus affectus. Illius enim sapius inclinatum aciem solus restituit. Ab ipso tandem rodorico anglie & hostes omnes e Gallicie finibus eiectione pulsique fuere. Cum interim in hispania discessionē ac bella orirentur a Ioanne hispanie rege: Rodoricus ipse accersitus cum quattuor equitum milibus ad eum primū uenit: Que res ipsi regi non minus uoluptati quā subsidio fuit: Ideoque illi prout & ribadeum oppidum & alios honores largitus est: comitisque titulum: Postea uero idem Rodoricus toletanos contra regem suum rebellantes oppressit: ac regem ab immani periculo liberauit. Quapropter rex munificus eo die quo hoc accidit quotannis uestes quibus uteretur rodorico ipsi dandas instituit: ipsumque apud se ac propria mensa discubere permisit: quod non sibi soli uerumetiam successoribus concessit. O honor insignis et immortalis: quis se non felicem iudicet qui possit regum discumbere mensis? Nec tamen hoc quisquā miretur: nam sicut rodoricus precipuas res & singulares gessit: sic quidem precipuum & singularem consecutus est honorem.

De Petro comite Placentino.

Petrus etiam comes placentinus stunicorum generi & familie maximū ornamentum nimium quidem in hispania fortitudinis atque liberalitatis nomine & fama celebratus est. Semper enim magnum hominum aluit numerum: Et maximis officiis atque honoribus affectus. A Ioanne autem citerioris hispanie rege ad sedandos reprimendosque tumultus seditionesque quas tum plerique mouebant accersitus: & si senio impediatur ac morbo: lectica tamen impositus (quia equitare non poterat) ad regis castra cum magno equitum numero delatus est: Et honorificentissime susceptus militibus egregiis & consilio prudentissimo regem plurimum iuuuit. Homines bellicosos & in prelio fortes mirifice diligebat. fuit statura corporis longiori item & oris forma.

De Alfonso Carillo Toletano archiepiscopo.

Cæterum qui liberalitatis gloria in hispania precipue floruit Alfonso Carillus toletanus archiepiscopus estimari debet omnino. hic enim uerū largiendi animum: distribuendi desiderium: Gratificandi uoluntatem & munificentiam denique ac liberalitatis recordia dicitur habuisse. Hunc inquam ueluti Titum romanorum imperatorem generis humani delicias appellari licet. Quippe qui neminem unquam tristem a se discedere sustinuit. Cui si diuinæ ac fortunæ pares animo fuissent: non dubium quidem est: quin oēs

mortales sibi obnoxios fecisset: ideoque ditior indies fieri non ad suū: sed ad omnium comodū cupiebat. tum enim lætus cum dedisset: tum tristis cum largiendi facultas defuisset. Adde quod mutuam etiam pecuniā sæpius erogabat: Vnde factū est ut interdum re premeretur alieno. Maximas namque semper sustinuit impensas: magnū hominum aluit numerū: Eius enim domus quasi liberalitatis officina cunctis assidue hospitium patebat. Fuit procera corporis statura & aspectu ualde iocundo: a quo animus nihil omnino differebat: imo & animo quam corpore maior erat. Nobiliū magnorumque uirorum cætu & familiaritate plurimū gaudebat: ideoque apud se milites atque equites habere studebat: quos non nunquam ad res nouas consurgere cogebat. Quam obrem a non nullis accusabatur interdum: quod præter religionis mores & quæ sua dignitas postulabat: faciebat. Tandem apud alcalensem oppidum septuagesimum suæ ætatis animū agens a liberalitate discessit.

De Ioanne Paciequo

Villanæ marchione.

Ioannis quoque Paciequi villanæ marchionis facta præclara simul & fortitudo atque prudentia singularis qui plurimū inter hispanos uiros illustres emicuit tacenda non sunt. Hic enim propriis maximisque uirtutibus & patrimoniū ingens: & marchionis titulum: & alios complures honores sibi suisque posteris compauit. Quippe qui fuit magni & animi & ingenii. In rebus autem agendis prudentissimus & Ioanni regi hispanie fidelissimus: A quo munerebus plurimis & honoribus imensis donatus est. Erat præterea mitis & clemens & qui facile fontibus parcebat. Sapienter loco & tempori seruebat. Ex liberis autem quos multos e diuersis mulieribus reliquit: libidinis impatiens fuisse narratur: Quod tamen temperantia non mediocri coarcebat. huius autem generis originem antiquissimam in hispania fuisse compertum habemus: legimus enim lucium iuniū paciequum uirum nobilem hispanum & rei militaris peritum Iulii cæsaris legatum fuisse: Eo tempe quo apud cordubam contra pompeii filios bellum gerebat. Quod si quis: forte legere cupiat querat cæsaris commentarium: hispaniensem de bello civili: ubi sic scriptum inueniet. Cæsar cum ciuitatem omni tempore optime: de populo Romano meritam esse sciens celeriter sex cohortes secunda uigilia iubet proficisci: parique equites numero: quibus præfecit hominem eius prouinciæ notū: & non parum scientem Lucium iuniū paciequum. hoc autem nomen si recte consideretur non paruam indicat laudem: huius enim nominis homines & in re publica administranda: & in bello gerendo claros fuisse non dubiū ē: quū nomen ipsum pacem & equum indicat uideatur.

De ignico Lupo mendosino

Santilanæ marchione.

Ignicum uero Lupum mendosinum Santilanæ marchionem quibus laudibus

bus extollam non reperio. Siq̄s enim ueram bellicis in rebus iter hispanos
oēs laudem meruit hic oīno fuit. Quātas namq̄ de mauris deq̄ xpianis ho-
stibus uictorias fuerit adeptus multa qd̄ hispanorū monumēta declarant
Legimus enī hunc ab adoleſcētia egregia in armis facinora fecisse. Fuit p̄te-
rea nō armis & rei militaris solum: sed etiam latinarū litterarū studiis quā-
maxime deditus. Vini cibiq̄ parcissimus: armorū & rei militaris discipli-
nam non mō nouit exercuitq̄: sed aliis quoq̄ tradidit. Tantūmq̄ uictoriæ
nomen affectauit: ut sæpenumero plium cōmittens cō paucis equitibus in
numeras hostiū copias fuderit: putās (ut ferunt) & suos exhortans multo
pulchrius mori pugnantes: q̄ uictos discedere. Sic itaq̄ militiæ dec̄ ingēs
habitus semper fuit. In litteris etiam non minus ingenio pollebat: Quip-
pe qui libros ad hominū eruditionem moralis philosophiæ hispano fmo-
ne pulcherrimos cōposuit pedū mensura. Scripsit & alios oratione soluta
ualde utiles ac graues: q̄bus humanas opes ac diuicias p̄ter ad uictū necessa-
rias cōtempnere docuit: adeo ut quondā fmo ne orto de suis augendis opi-
bus se non illa pcipere uerba aliis responderit Dicite inquit istac̄ his q̄ nihil
aliud exoptant: Delicias autem & uoluptates querētibus dicere & psuadere
solebat dulciores esse labores qui turpitudine carerent: quā uitā sine uirtute
q̄uis delectabilis esset. homines non a genere: non ab antiquitate: nō a diui-
ciis aut paup̄tate: sed moribus tantū pbabat. Etatis autem suæ anno sexage-
simoginto moriens sex admodū excellentes filios reliquit. E quibus fami-
lia in hispania fluxit illustris. Filius enī maior natu ducis titulū cōsecutus.
Secundus tindillæ comitis: Tertius fuit etiam corugnæ comes: Quartus hi-
spaniæ cardinalis electus est. Duo uero minores natu Ioannes & furtatus
multos uicos magnosq̄ census habuere.

De Iacobo seu Didaco
duce in fantatico.

Exigit hic autem loc⁹ atq̄ ordinis ratio: ut ignico santilanz marchioi uiro
illustri Iacobus uel (ut hispane loquar) Didacus filius dux infantaticus me-
rito subscribat: qui uestigia & mores imitatus paternos plurimū q̄ em lau-
dis meruit: A p̄re enī ad astures: missus sūma cū diligētia & militari uirtu-
te oppida quæ ab aliorū icursionibus capta & opp̄ssa fuerāt i p̄riam restitu-
it ptatē. Nec in armorū solū: sed etiā latinarū litterarū scia maxime floruit:
Erat enī memoriæ facilis ac fidelis: adeo ut quecūq̄ tū i sacris l̄ris q̄bus ma-
xime delectabat: tū aliis historiis legisset fideliter oīa memoria tenuerit. fu-
it p̄terea ueri boniq̄ sūmus amator: iōq̄ loquaces atq̄ mēdaces hoīes ac se-
ditiosos sūmo semp habuit odio. his itaq̄ aliisq̄ uirtutib⁹ inter p̄mos et il-
lustres hispaniæ uiros q̄maxie fulgebat: Et ab henrico hispaniæ rege mirū
imodū diligebat eoq̄ maxie q̄ eū & alfonſū frēm post lōgas discensiones
ac simultates sūma concordia cōiuxit. cuius demū cōstantia tāta fuit sēp: ut
nec p̄cibus unq̄ nec amore cuiusq̄ a recto discesserit, qd̄ dū henrico regi o

peram & obsequiū p̄staret facile p̄spectū est. Eū enī q̄uis a multis magnis
cōditionibus inuitaret nūquā deseruit. Tametsi dū henricū sequeretur ma-
gnis uersabat in discrimibus ac piculis. Quippe qui dicebat cōstantie uirtu-
tem ac splendorē nō nisi in piculis p̄spici posse. In plio aut qd̄ apud olme-
nos henricus cōtra fratrem alfonsum gessit huius uirtus magna satis appa-
ruit: tū enī cō hostiles copias & ordinatas in se acies cerneret uenientes: Ei
nec cōsiliū p̄pter timorem defuit nec animus: & ad cōmittendū plū forti-
tudo: nec animi & corporis uires: ut pugnādo uinceret. Ciuilia uero negocia
in quibus alii libentissime uersant mirū imodū fugiebat. Valde timens ne
temporū uarietatibus ab æquo se moueret Erat etiā oībus affabilis atq̄ hu-
manus: utputa q̄ ad sese ueniētibus honorifice aditū p̄bebat: Id ex aīo ac na-
tura benigna faciebat: non aut ut alii q̄ aliud in pectore aliud in lingua ha-
bent. iōq̄ simulatoribus ac dissimulatoribus inimicus erat acerrimus. Bo-
nis aut fautor ac pius & fontibus facile parcēs Existimabat enī sūmū esse il-
lis suppliciū q̄ aliis iniurias inferebāt si ad eorū qui passi iūriā fuissent po-
testatē uenirēt: atq̄ affectos iūriā maiore cōsequi glām si eos a quibus iū-
riam acceperant bñficiis afficerent. Delectabat edificatiōibus domos nāq̄
magnificas atq̄ castella erexit. mulierū epularūq̄ lautarū appetens fuit. an-
num agens deniq̄ quintum & septuagesimum uitam finiuit.

De ignico duce infantatico Iacobi filio.

Queritur dum de liberalitate loquimur. Ignicus Dux infantaticus iacobi
filius q̄ cū aliorū munificētiā cōsectemur: de sua ip̄ius unica & singulari ta-
ceamus: ad cuius laudē uel sūmā p̄tinet: Quē semp animū dādis mūeribus
p̄stiterit ostendi. In eo enī omne liberalitatis & facti p̄clari maximū decus
cōtinua memoria reuirescit: Sæpe enī munera largit in mensa: nec unq̄ nisi
larga manu distribuere cōsueuit: nec minus est & cæteris in rebus ac sumpti-
bus splendidus atq̄ magnanimus: qd̄ in edibus quas guadalagiare fieri ius
sit facile cognoscit: sicut enī ip̄e animi magnitudine p̄stat cæteros: Ita sibi
ædes q̄ iā aliis p̄ferri possint habere uoluit: nec mirū quidē si i magno cor-
pore magnus quoq̄ sit aīmus: corporis enī statura ē p̄cera & cūctis cōgruēti-
bus mēbris: aspectu uultuq̄ uirili: ore paulo pleno: oculis nigris ac minaci-
bus. Atiū uenatoribus gaudet: alitq̄ libēter canes ad uenādū: ad plia geren-
da eq̄s delectat. Edificatiōem nō aspernat: atq̄ alia opa egregia sūma cū uo-
luptate fieri iubet. Externos homines fouet & officiis atq̄ honoribus affi-
cit Me namq̄ cū apud se esse audisset acc̄siri q̄primū iussit: et hospicio cæ-
terisq̄ rebus pro tempore necessariis donari suis imparauit.

De Garfilasso cognomine regio.

Garfilassus quoque cognomine uegius uirorum fortium & omniū armis
illustrium cui cedere debeat non uideo: Qui cum suos pauiores milites i
fugam couersos maurorum maxima multitudo insequeretur occideret
que: Solus in Angustiori loco hostibus occurrens: tamdiu illorum

impetum substinuit donec sui in locum tutum sese receperant. O admirabilis uirtus: o inaudita fortitudo: q solus plurimorum salutis ac uitae causa fuit: hic enim hostibus occurrens de sua potius amittenda: quae de sociorum salute conseruanda certior erat: respexit tamen deus benignitate qua solet huius animum ei que fauit.

De Gastone cerdonio methinæ coeli comite.

Gastonis cerdonii methinæ coeli comitis non parua liberalitas atq; fides erga regiam maiestatem singularis silentio digna non est. hic namq; ut de eius liberalitate taceam cum prem aliosq; homines factiosos nouis rebus et quibus Ioannis regis offendeatur animus studere aduertisset: tanta fuit sua erga ipsum regem fides: ut relicto atq; inuito pre ad regem transierit: cui semper & fide prestitit et obsequium singulare: uicit enim hunc quare regi fides: amor q patri debetur.

De Ludouico portucarrerio.

Ludouici uero portucarrerii cui palma oppidum fuit uirtus in armis singularis & inuictus animus in metellini obsidione cognitus est. Ibi enim iam annu quo tidie hostes percutiens nunq destitit: donec pulsus hostibus oppido potitus est. Et castellum fere inexpugnabile cepit. Idem cum in alchama oppido a mauris obsideretur: pane et aqua rebus aliis deficientibus septuaginta dierum spatium uitam substinuit atq; suos hortatus ex oppido eruptione facta mauros omnes in fugam uertit: & eorum fugientium complures occidit. Idem apud lupereses q distat ab utraque oppido milia passuum nouem suos trecetos equites quos solos habebat cohortatus cum mille & ducetis maurorum equibus prelium commisit: ac primo ipse in hostes impetum faciens tanta omnes fortitudinem atq; uires ostentarunt: ut turbati hostes uix eorum centum q uelotioribus equis uehebant fugam euaserint: Alii autem omnes in prelio aut occisi: aut capti: Equi etiam prope mille & signa septem capta fuerunt: Septedecim uero q castellis preerat partim capti partim occisi: alios autem fugientes cum insequeretur non a se sed a suis interfici maluit: indignum ac nullam gloriam existimans si propriis manibus fugientes quis hostes occideret a tergo. laudabat insuper hic ludouicus mirum in modum liberalitatem: neq; ea largissime utebatur.

De Alfonso aulari.

Dicam modo liberalitas alfonsi aularis quanta semper fuerit: & precipue tempore quo cordubæ perat. Tum ei unius animi spacio propter plura & inmensa munera quae largissime prebuit: tot etiam equos distribuit: ut ipsorum equorum quos largitus est numerus anni dierum numerum æquerit. fuit propterea non fortis minus et in re militari q liberalitate clarus.

De alfonso Gardina.

Subnectendus est etiam tot uiris illustribus alfonsus cui cognomen est cardinas: qui uirtute bellica militare ordinem diui iacobi atq; prefecturam sibi comparauit: cuius in re militari atque prelio gerendo uirtutem prudentiamq; singularem. E merita Lusitanie prouincie antiquissima ciuitas nouit: ipsam namque

uictis & pulsus hostibus cepit ac in suam potestatem redegit quia propter et stipendii quod ingens annis singulis debebat immunitatem adeptus est.

De manuele pontio leone

Egregios hos in bellica uirtute spiritus merito manuelus pontius seorsum subsequitur: qui cum uiribus corporis tum prudentiae suae maxime confusus in affricam profectus est hastas secum tres ualidissimas gerens: quibus tres fortiores mauros qui cum eo congredi temere ausi fuere fortissime superauit atq; occidit: & eorum capita reportauit in hispaniam. Hic quoque adeo liberalitatis splendore fulsit semper: ut olim cum apud rhodam bethicæ prouincie ciuitatem maurum strenuissime interficeret: Alteri mauro cum uiriliter fecisse dicenti arma quibus indutus erat sibi detracta statim dedit.

De Petro Gironio.

Virtus quoque militaris petri gironii memoria & laude uel maxima digna censi debet: hic enim & si plurimis in rebus quae maxime floruit: armorum tantum excellentia fere omnes excedebat. Quod in archidonæ expugnatione facile cognosci potuit: Inde namque mauros fortiter eiecit: atque nobilissima uictoria oppido potitus est.

De martino Galindo.

Quid martini galindi pulcherrimum facinus nonne memoria celebrandum est? qui in alchamæ obsidione non audetibus aliis ingredi prelium & in hostes impetum facere primus ipse scalis apposis murum hostium ascendit: atque scuto hostes obuios agens se subsequetibus sociis oppidi possessionem pulsus hostibus retinuit: quo cum etiam nemo sine sua pernicie congressus est unquam.

De Petro Verio.

Nec minus in re militari laudandus est petrus uerius cognominatus: q & si origie generis ac nobilitate clarus non satis fuit: ita tamen uixit semper: easque res bellicas gessit: ut & genus suum: & se ipsum mirum in modum illustrauerit. In bello namque quod ab hispanis contra canarios gestum est huius fortitudo ac uirtus mirabilis omnibus prospecta fuit: adeo ut uictoria deuictis domitisque canariis soli huic ascribenda fuerit. bellum enim quod annos fere centum contra canarios durauerat huius uirtute profectum est. Hic demum aduramantem qui uiginti occiderat christianos solus iteremuit.

De Petro Pontio.

Ac ne Petrus quidem pontius silentio inuolendus est: cuius cum rei militaris scientia atq; fortitudine: fuit etiam unica mirabilisq; liberalitas. Hic enim cum prudentissimus esset & omnibus animi uirtutibus deditus: diuicias et opes quibus maxime abundabat semper adeo contempsit: ut nullum nec pecuniarum genus: neque numerum aut scire aut cognoscere curauerit: quo factum est: ut petenti aureos decem plerumque centum largitus est.

De Roderico comite Caprensi.

Reuocamur interim ad roderici comitis illustris laudes eximias quæ inter uiros illustres nullo modo secundum locum patiuntur. hic enim iacobum preem excellentissimum imitatur omnes fere claros hispaniæ uiros cunctis honorandus accessit: nam et genus egregium domus eius ceteraque maxime laudanda silentio transseamus: quibus uerbis & suas atque proprias res armis fortissime gestas exprimemus: nonne enim cum pater maurorum principem in bello captum reduxit romæ more ducem pulcherrimum meruit triumphum? ceterum et propriis et filii laudes inuicem omittimus uersiculos tamen duntaxat quos ad filium de utriusque laudibus delibauimus apponemus. Hæc comes illustris læto mea carmina uultu

Suscipe: quæ scripsi fratre iubente tuo:
Scribe mihi dixit uates modo: carmina frater

Ille meus quoniam carmine gaudet ait.
Hæc igitur scripsi: tibi quæ si pauca uidentur:

Da ueniam curis te precor ipse meis.
Namque tuas alio cantabo tempe laudes:

Et patris inuicti grandia facti tui.
(Cuius in hispano uirtus clarissima regno

Dicitur (& sic est) non habuisse parem.
Ille quidem sumptis pugnabat fortiter armis:

Ille dabat semper præmia magna suis:
Ille suos fertur sanctos coluisse parentes:

Ille tulit miseris munera pauperibus:
Ille suo regi caris & fidus amicis

Atque dei cultor religionis erat.
Et tua quæ summum tangit iam gloria coelum

Carminibus restat concelebranda meis:
Vnde genus ducis quæ sis conubia nactus

Nostri per antiquos musa requirit auos:
Forfan & ipse roges uatis modo nomen & unde

Venerit: hic siculus percipe nomen habet:
Infelix siculis patriis dum uenit ab oris

Proho dolor in pelago maxima damna tulit.
Captus ab hoste truci quoniam miser ille remansit

Corporis amissis ingeniique bonis.
Non tamen hoc grauius fert: nam quæ perdidit ille

Ingenium dederat ingeniumque dabit.
Tu comes illustris ualeas & hestoris annos

Det tibi pro meritis iupiter ipse tuis.
De petro ferdinando Fari comite illustri.

Atqui de uerascorum laudibus me parum supra loquutum arbitror: non enim

erat ingrato silentio relinquendus petrus ferdinandus phari comes illustris: quæ & uiuens & moriens singularia uirtutum exempla reliquit: nam cum in rebus uirilibus atque honestis iuuenile ætatem consumpsisset: mox ingrauescens et ad senium puerctus religiosissimi ac sanctissimi hominis uitam instituit. In oppido et suo quæ methinna pomaria dicitur insigne templum erexit: & cum magno censu sanctæ claræ dicitur: quod ab honestis castisque foeminis atque uirginibus colebatur: quo ipse tandem sese contulit: ubi prope decennium uitam egit: quæ diuinis humanisque rebus omnibus sanctissime satisfaciens foelicissime finiuit.

De Ludouico pernia.

Sed inter uiros armis insignes etiam ludouicus pernias connumerandus est: hic enim & si non generis nobilitate claruit: sua tamen laude quam maximam bellicis in rebus meruit: fraudandus non est: Multa namque strenuissime gessit: quæ uel hectore digna censerī debeant.

De Roderico phaxardo

Legimus insuper rodericum quendam cognomine phaxardum natione hispanum facinus egregium & rem nouam atque inauditam in gallia gessisse: cum ei annus ageret uigesimalium & karoli gallorum regis cubicularius esset: regem ipsum karolum ad comitem tendum plium contra anglie regem perficiscentem rogasse fertur ac potius efflagitasse: ut sibi equum & arma ad gerendum plium dari iuberet. cui rex respondisse fertur: tua quidem ætas non armis plioque gerendo: sed cubiculi custodiæ idonea est. Tunc autem rodericus pudoris signa uultu preloquens tacere nequit: sed magno ardore atque animi incendio non solum inquit rex inuictissime hispaniæ homines ætatis meæ cubiculo: sed armis potius atque militiæ inferuire: prefertim suo rege ad gerendum plium exeunte. Ego inquit iureiurando affirmo quis equum & arma mihi denegaueris: me tamen pedibus atque inermem ante omnes in hostiles acies iturum: & si me in plio moriturum certe sciam. Quod cum rex karolus audiret: aduersa huius adolescentis magnitudine animi arma illi & equum quamprimum dari iussit. Ille autem assumptis armis & equo admissio regi pollicetur sese aut Anglorum regem interfectorum: aut signum eius allaturum: aut oïno moriturum. mox autem tuba ad comitem tendum plium signo dato concitato primum equo in medium hostium agmen irrupit: factaque ingenti strage anglorum regis signum arripuit: & in terram deiecit: plurimisque hostium telis obrutus supercorruit. Ex cuius uulneribus karolus gallorum rex de anglis: insperatam uictoriam adeptus est.

De Sorio quignonensi.

Notus etiam est animus & corporis uires apud christianos omnes sorii Quignonensis: qui in orbigenis ponte plurimos fortissimosque milites diuersarum nationum diui iacobi limina petentes capessit certamine uicit.

De Ioanne ramiro calatraue militiæ ordinis prefecto.

Quis uirtutem non admiretur ioannis ramiri calatraue milite ordinis prefecti & ex Gusmanorum familia nati?

Qui sæpenumero mauros complures solus ipse ense astricco nudoque brachio terruit: fugauit: oppressit: occidit. Sæpe etiam paucis comitatus æquibus innueneras hostium copias fudit. Erat enim rei militaris & prelii gerendi non solum fortissim⁹: uerū etiam peritissimus & periculorum atque laborum patientissimus.

De Ioanne saiauetra & gunfaleo fratribus.

Ioannes etiam saiauetra & gunfaleus eius frater non quā quidem laudem bellicis in rebus meruere: quippe qui cū summa fortitudine ac diligentia & instruendæ aciei doctrina singulari de mauris uictis deq; aliis hostibus summam semper gloriam reportarunt: omnia enī que ad uincēdos hostes et cōsequēdam uictoriam p̄tinerent q̄optime callebant.

De Rodorico naruaio.

Rodorici quoq; cognomine naruai fama singularis in re militari fuisse legitur: huic enī p̄pter res inclite gestas & uictorias insignes quas de mauris adeptus est antiqueræ oppidi Bethice prouinciæ custodia cōmissa fuit: i cuius defensione mauros inde propellens summos quidem honores sibi cōparauit: Omnes enī maurorū fraudes atq; insidias quibus in gerendis bellicis utuntur sua maxima diligentia supauit.

De pluribus clarissimis uiris.

Accēpimus etiā gonfaluū gusmanū hispanum comitem illustrem: & Ioannem merulū: aliumq; Ioannē cognomine torrem atq; aliū cognomine polantiū: & alfaranū uiuariū petrumq; uascum saiauetram cognominatum necnō & gucferriū quexatā: Iacobūq; ualeriū. Item audiuius alios cōplures hispanos uiros claros & fortes ex hispania in galliam atq; italiam profectos: ubi oēs quibus cum armis cōtendissent fortissime supasse: & summa cum uictoria in patriam rediisse. Nec id quidem mirū uideri debeat. Siqui dem tempe nostro reges externosq; duces omnesq; p̄ncipes uidemus: q̄ bella gerenda parant diligentissime quærere hispanorū exercitus: qd̄ de illorū nec fide nec fortitudine nec constancia dubitant.

De Rodecio mendosino castrensi.

Comite illustri.

Rodetii uero mendosini castrensis comitis illustris in armorū ludis ac certaminibus fama ingens ad multas quidem regiones remotissimasq; peruenit: ita nāq; semper ualidissime ludos hastarū exercuit: ut nemo cū eo parib⁹ hastis cōcurreret ac certauerit: quē non incepti statim penituerit: oēs enī sibi obuiam ueniētes armati: nō supabat solū: uerū etiam p̄sternebat: obrebatq;. Quamobrem huiusmodi certamina atq; ludi ei phibiti sæpe fuere: q̄ nō mō in his gl̄iam sibi compabat atq; uictoriam: sed etiam alios quib⁹ cum certamen inibat atq; de laude cōtēdebat in p̄niciē trahebat. Qui demū si quā troiam quoq; ludebat hoc est fictū certamen exercebat inter alios oēs

excellentissimos equites atq; duces aut hector aut achilles alter existimabat. Quapropter quia tanta uirtute pollebat a regibus hispanis suorum temporum maxime diligebatur: quibus ille omnibus in rebus diligentissime semper satisfecit. moriens autem tris reliquit filios. Aluarū: qui patri indignitatis titulo successit: & rodeciū atq; ludouicum: qui oēs illustres fuere.

De Aluaro mendosino castrensi comite.

Aluarius autem mendosinus castrensis comes insignis rodecii filius in rebus bellicis eminentissimus tum in gallia: tum uero in hispania semper de hostibus triumphalem uictoriam reportauit: nec campestri solum certamine: sed nauali quoq; pugna fuit semper inuictus: Sæpe namq; parua manu tum in terris: tum etiam in mari maximas hostium copias fudit. Hunc itaq; ferdiandus & helisabe christianissimi hispaniæ siciliæque principes: cui rerū oīum summā fidem habebant semper rebus arduis difficillimisq; negociis et bellis gerendis prefecerunt.

De Rodecio mendosino.

Rodecius quoq; mendosinus ab illustribus paui & antecessoribus a quibus genus & originem duxit nequaquā degenerauit: sed inter oēs ueluti sol inter reliqua sydera semper effulsit. hic enī magnus est corpe: sed aio qd̄ multo maior: & in re militari p̄stantissimus. p̄genuit aut filios quattuor: qui omnium uirtutum omnibus exemplo esse possunt.

De roderico mendinoso: aluario petro:

& Ioanne fratribus uiris illustribus

Rodericus autem mendinosus ferdinandi & helisabes hispaniæ xpianorū principū legatus in bello granateni qd̄ aduersus mauros gestū est fortissime quidem strenuissimeq; certauit: atq; in re militari nomen ingens adeptus est. Aluari quoq; roderici fris uirtus egregia ac uitæ morūq; singularis integritas non ea est: quæ possit silentio p̄teriri: qp̄pe q̄ xpiana fide sc̄tissime semper fortissimeq; quis adolescēs depugnauit: adeo ut in ea tuenda augēdaq; ac difficilissimā subire mortē nō dubitaret: nam p̄ ea qd̄em contra pfidos mauros ardensissime militans pluries cōfectus uulneribus a prælio rediit: nec tamen nisi pluribus a se p̄us hostibus fortiter occisis. nec plū iniit unq; nisi p̄us animæ diligēt cōsuluerit: omnesq; milites equites ducesq; sēp exhortans: ut quisq; p̄ catholica fide & xpiana religiōe nō modo pugnaret fortiter: sed etiam mortem libenter obiret. hoc igitur diuini cultus amore uehementer in census nulla unq; mortis pericula uitans sæpius in hostes impetū faciens uulneratus est bis: p̄mū namq; in crure ille uulneris accepit: atq; iterū femore lancea transfixus est: demum terciū ac letale in bello granateni in ore uulneris accepit: secundū oculū leuū: neq; tamen hostili sagitta percussus plio abstinuit nec inde rediit: donec hostes oēs in granatæ mania compulsi: &

eorum nonnullos occidit: mox autem ex pugna uictor rediens cum sibi sagittam auellerent euulsa hasta ferrum affixum in uulnere restitit quod adeo in interiora ossa penetrarat: ut nulla omnino medicorum arte potuerit euelli: Quam obrem intus uulnere putrescenti diem post uulnus acceptum trigessimū omnipotenti deo sanctissimam animam restituit: qui dubium quidem est uiuens ne magis: an moriens laudibus extollendus fuerit: Viuens enim semper in rebus omnibus prudens, fortis: ac sanctus est ab omnibus iudicatus: Moriens uero & fortitudinem & patientiam praebuit singularem. Dum enim uulnus a medicis curaretur, per dolor quam patiens: quam immobilis: quam tacitus semper extitit: Tamen et si non sine dolore summo eius caro ferro tractabatur: Quam obrem hunc quidem non modo inter uiros rei militaris illustres: sed etiam inter christi martyres annūerabo, cuius corpus primum in alcalaensi ciuitate quae regia cognominatur aliquādiu iacuit: de inde uero granata capta & hispaniae principibus restituta in eam relatum ingenti ac magnifica sepultura in sanctae crucis templo positum est. Sic enim & ille postquam a uita discederet praeceperat, Illic enim frater eius nomine Petrus mendosinus iuuenis integerrimus & uita ualde probus religioni seruebat: qui nunc salmanticae in eadem religione diuini Dominici sanctissimam quidem uitam agit. Est praeterea & hic frater alter minor natus atque adolescens nomine iohannes mendosinus praestantissimus: qui & animi & corporis atque formae singularis praestantia omnes pene suae aetatis excedere uidetur: tamen & si omnes omni laude & uirtute decorati preter ceteros semper effuluisse uisi sunt: adeo ut per eos tum paternum tum maternum genus illustre atque pene diuinum esse possis sine dubio iudicare. Mater enim eorum (Nā de patre iam dictum est) inter omnes foeminas praestantissima nomine beatrix nuroria quae ex omni parte a regia stirpe ducit originem non sancta minus est quam nobilis & illustris.

De Diagometio sandoualo
Castrensi comite.

Diagometium praeterea sandoualum castrensem comitem in re militari singulari uirtute fuisse & bellicis in rebus magnū sibi nomen compassse plures tradiderunt: a rege namque citerioris hispaniae dux exercitus electus: & contra ualentinos missum ualentinorum ipsorum uires fregisse: magnamque uictoriam reportasse quidam meminerunt. Quapropter omnium primus comitatus titulos adeptus est: quibus eum rex cui ipse liberalissime seruebat ornauit.

De Petro Lupo cognomēto aiala.

Petrus autem supus cui cognomēto fuit aiala domi forisque clarus satis fuisse perhibetur: hoc est & pacis & belli temporibus: idque suorum temporum regibus semper carissimus fuit: nam cum esset origine generis nobilissimus: ita & uirtute &

fide singulari splendidissimus. In armorum autem certamine plura strenuissime gessit: cuius fortitudo & bellica uirtus plurimum quoque iuuabatur ingenio proprio & consilio singulari. Ceterum cum ingenti animo ageretur in bello: adeo libenter ac strenue uersabatur in omni periculo: quod dum hostem cupidius & in alieno loco insequeretur bis ab hostibus captus est: apud nagerā semper oppidum atque iterum apud aliubarocetam: Fuit praeterea et liberalium artium atque disciplinarum omnium percupidus: quippe qui etsi praecipue militiae seruiebat: litterarum tamen studiis quodcumque a militia tempus superat impendebat: philosophiae namque & historiarum libros libentissime lectitabat: et maxime Titum liuium: aliosque libros qui de romanorum rebus gestis suauissimè scripti fuerunt: Item moralis philosophiae: & diuini Gregorii elegantissima opera semper in manibus habebat: quam obrem cum duabus in rebus tantopere claruerit: duplicem quidem laudem praecipue meruit.

De Iacobo ferdinando
hispaniae mariscalci.

Generosissimus uero Iacobi ferdinandi hispaniae mariscalci animus quantā in re militari uirtute semper emicuit: tum facile perspicere cognoscique potuit: quum cordubae muros appositis scalis timentibus cunctis ipse primus ascendit. Quod quidem facinus non sine summo stupore ab omnibus qui aderant animaduersum est.

De alfonso phari
comite illustri.

Scribenti mihi alfonso phari comitis illustris laudes egregias quedam repetenda ex alto atque commemoranda sunt prius: quae ad eius genus & originem nobilitatis ostendendam & illustrandam pertinent. Fuit itaque in hispania comes stabilis quidam nomine Nunius aluarus cuiusdam crathensis prioris & sancti iohannis militiae ordinis perfecti filius: qui & generis nobilitate atque splendore & rebus fortissime gestis moribus integerrimis: & uitae summa probitate mirum in modum clauit ac sanctus ab omnibus iudicatus et cognitus fuit. Nam cum olim maxima gallorum multitudo in hispaniam uenisset: & ulix omni ciuitatem terra marique uiolenter oppugnare cepisset: hic statim a magistratibus aliisque ciuibus contra hostes dux electus est: qui summa rei militaris uirtute atque consilio & prudentia singulari ciuitatem strenuissime pugnans tutatus: celeriter hostes omnes in fugam uertit: quare in re summi ducis famam & nomen est adeptus: atque in rebus bellicis cum indies maiora & egregia facinora fecisset oppida plura & amplissimum patri monium maximumque censum sibi comparauit: quippe qui oppida prope quinquaginta suae dictioni subegit. Ceterum post multas res fortiter magnificeque gestas cum in actiua uita se satis officio functum aduertisset: contemplatiuam & a mundi semotam fluctibus uitam elegit. Omnia namque

bona et fortunas suas filia quam alonso brigantio duci & Ioannis portus gallie regis filio felicissime collocauerat: testamento relinquens magno ac proprio sumptu monasterium uix bonæ pulcherrimum heremitarum ordinis ædificauit. Ibi quoque religionem ingressus ad eo semper integre sancteque uixit: ut a uita non sine magnis multisque miraculis discesserit. Ex huius autem filia alonsus brigantii dux filiam quandam suscepit: quæ nupsit Ioanni portusgallie regis filio: qui fuit helisabes hispanie sicilieque regine ferdinandi regis nostri uxoris maternus auus: Unde natus est ferdinandus qui brigantii dux & uillæ liberalis marchio ac braccorum arroiolorum comes fuisse fertur: qui ex uxore ad modum fecunda & illustri prole reliquit pulcherrimam: Quinque enim excellentes filios superstites reliquit: quorum primus ualentie marchio & horetanus comes sine prole legitima obiit: quo mortuo ferdinandus patri successit: Ioannes autem filius tertius portusgallie comitis stabilis atque montis maioris marchionis titulos adeptus est. Quarto uero loco natus est alonsus phari comes illustris: de quo nobis dicendum fuit. Hic enim & in re militari ac liberalitate cæterisque omnibus tum corporis tum animi uirtutibus excellentissimus fuit: qui ex uxore illustri Maria sanctii de miræ comitis filia prolem inclitam reliquit: quæ præstantia quadam formæ ac uenustate generis nobilitatem quandam non mediocrem præ se fert. Quinque enim superstites filios reliquit: quorum primus & maior natus sanctius est: qui patri in comitatus titulo successit: hunc hispanie principes maxime diligunt præsertim regina Helisabe cui necessitudinis uinculo iunctus est: Illa enim hunc tunc consanguinitate: tum uirtute quod nimium pollet uehementer amat. Secundo autem loco federicus natus est: qui quanta nobilitate quanto ingenio & humanitate peditus est: facile quidem tum cæteri tum ego noscere potui: tempore quo salmanticæ litteris operam dabat: cuius ego uirtutem & nobilitatem singularem non solum amaui semperque ambo libenter: uerum etiam sum uehementer admiratus: Ille enim cum ei uicinitate iunctus essem familiaritate atque comitate summa semper dilexit: quo factum est: ut eius a salmantica ciuitate discessus non parum perturbaret. habuit alonsus & franciscum filium omnium pulcherrimum qui ad modum adolebens obiit mortem. supersunt denique filii duo: antho nius & Ferdinandus omni uirtute & ingenii præstantia clarissimi: quos meos fuisse discipulos propter eorum mores elegantissimos: & amoris ac beniuolentiam singularem qua me persequuntur: non modo me nunquam penitebit: sed etiam tamquam de gloria quadam & immortalis felicitate perpetuo gloriabor: Nunc autem in iure pontificio preceptorem habent Ioannem ferdinandum litanum iuuenem & doctrina & moribus elegantem.

De Aluaro quinto ferdinandi filio
regiorum consiliorum præfide.

Progeniuit denique ferdinandus aluarum filium quatum: qui per hoc tempus apud ferdinandum regem & reginam Helisaben clarissimas hispanie principes summæ dignitatis locum & honoris est assecutus: nam cum prudentia maxima & consilio singulari atque rerum omnium usu cæteros fere omnes præstet: ab illis integerrimis sanctissimisque principibus electus est ut eorum consiliis & omnibus rebus agendis ueluti moderator optimus et prudentissimus gubernator præficeretur: quibus in rebus ille cum cæteris omnibus: tum uero principibus ipsis cumulatissime satisfacit.

De Ioanne gusmano methynnæ sydonie duce magnanimo.

Ioannem autem gusmanum ducem magnanimum & omni laude dignissimum quibus uerbis merito possem celebrare non inuenio: Hunc enim omnia uirtutum genera comitantur: hunc omnia sua opera comendant: hunc tum maiorum suorum: Tum suæ res fortissime animosissimeque gesta nimis illustant: quare dum eius quidem nobilitatem: munificentiam: iusticiam: constantiam: & cæteras uirtutes contempler: dignus profecto mihi uidetur: ut iure ametur ab omnibus: quandoquidem satis laudari nullo modo potest: nam quis tantus ornatus: quæ tanta est dicendi facundia: quæ non huius splendore superetur? qui quantum moribus integerrimis: quantum uitæ integritate: quantum christianæ religionis nomine & operibus polleat: facile quidem statim mortuo patre cognosci potuit: tunc enim quam iustus: quam religiosus: quam denique sanctus esset ostendit: primum namque omnibus & domesticis & cæteris liberalissime satisfecit: tunc etiam statim et sibi & domui suæ & qui apud se mansuri erant omnibus mores optimos & uiuendi ordinem sanctissimum composuit. qui cum sit tot tantisque uirtutibus ornatus: Indies magna & egregia facinora facturus ab omnibus creditur: sed quid est quod tantopere miremur: si dux inclitus excellentissimum patrem finitatus & omnes maiores suos: qui clarissimi fuerunt: ita se gerat: ita uiuat: ut postea ea relinquat uirtutis exempla: quæ ipse a suis antecessoribus accepit: nam si patris huius illustria facta inspicimus nonne ea summo cum stupore admirabimur? quid enim fecit (ut omnes alias laudes ei committam quæ plurimæ sunt & immortales) quum ad Rodericum ducem gaditanum a mauris obsessum magno comparato subsidio profectus est? quum in re & ingentem liberalitatem: & humanitatem singularem: & pietissimum animum erga cultum christianæ religionis ostendit: conuocatis enim militibus publicis preconum uocibus omnibus stipendia liberalissime persoluit & contra mauros christiane fidei hostes acerrimos Rodericum ducem Gas

ditanum sibi ex longo tempore inimicum propter christianum nomen fortissime defendit. O admirabilem uirtutem: o facinus diuinis laudibus extollendum: Nam si cuncta quidem ueterum monumenta reuolueris: nihil certe reperies: quod possis huic gloriæ comparare: quæ uel sola cunctas omnium mortalium laudes & res fortissime gestas longe superasse ab omnibus creditur.

De quodam manrico archiepiscopo Toletano.

A manricorum uero familia res præclarissime gestas accepimus: Cæterum cum ex hac domo plures fortissimi magnanimique proceres egregia facinora que memoratu digna sunt semper gesserint: eorum per multis omissis de quibusdam dumtaxat quedam summatim scribemus. Illorum autem uirtus & patrum genus quod ab ulteriores Alemaniam quam altam uocant: & maternum quod a laræ principibus duxere omnibus in rebus ostendit. quapropter huius generis non solum uiros: sed & foeminas quoque permultas audio satis illustres fuisse: Dicam itaque primum de manrico toletano archiepiscopo uiro in omni uirtute clarissimo: qui cum ulteriores hispaniæ Rex principem quendam fœdericum benauenti ducem apud se tuto & in sua regia futurum promississet: neque ad regem uenire fœdericus auderet: nisi archiepiscopus pro illius salute se iureiurando astringeret: Posteaque rex promissa non seruasset: ad regem legatos cum his mandatis confestim misit: & si fors iniqua ducis fidem suam regiam uincere potuit: me tamen non sub illius regis imperio uiuere coget: qui fidem suam et promissa non adimpleuit: Tum itaque statim in portugalliam decessit: atque accersitus a rege sub conditione amittendæ archiepiscopatus dignitatis (si non ueniret) priuari dignitate maluit: quam non seruare quod dixerat: neglecto itaque archiepiscopatu in portugallia permansit ibique uitam finiuit. Huius denique uiri magnifica gesta permulta nobis exposita fuere: que quidem magno indigerent uolumine, sed ea ut de aliis mentionem faciam relinquere cogor.

De petro manrico maiori
legionenfi preside seu adelantato.

Petrus quoque manricus in hispania uir excellentissimus & ingenio & consilio maximo plurimum claruit: Quare & suis temporibus multa in hispania ad eius iudicium atque arbitrium facta fuere: Erat præterea christianissimus & catholicæ fidei obseruantissimus: ideoque iusticiam quoque & honesta quæque maxime coluit: suis etiam principibus semper obsequium diligentissime prestitit: Quam obrem pro illorum honore ac salute sæpe suam

salutem magnis periculis exponebat: erat enim in bello fortissimus: cum autem religionis christianæ cultor esset egregius primus in hispania diui Francisci religionis obseruantia subegit: atque ordinis eius monasteria quinque suis impensis erexit. Huic denique Aluarus lunæ sancti Iacobi ordinis confectus metuens ne ab eo opprimeretur uenenum dedisse creditur. Reliquit autem moriens lenora uxore prestantissima ac sanctissima foemina benauenti ducis filia henricique secundi regis nepte filios octo: totidemque filias: quorum omnium multa quidem memoratu digna sese nobis offerunt: de quibus gratia breuitatis perpauca dicemus.

De Iacobo manrico triui
gni comite clarissimo

Iacobus uero petri natus maior me omnino silentium rumpere cogit: quia cum esset admodum iuuenis & patris ex omni parte uestigia sectaretur ab inuida morte peremptus est. Hic autem (ut accepimus) si ad maturam ætatem peruenisset omnes quidem hispanos uirtutis gloria longe superasset.

De Gometio manrico
toletanæ urbis præfecto.

Gometius in super me minus de se tacere permittit. fuit enim in administranda re publica cæterisque negociis prudentissimus: Ideoque Toleti res publica sibi commissæ plurimum namque consilio claruit: in bello quoque gerendo fortissimus fuit: atque in litteris eruditus. Quare licet hispano sermone multos tamen libros: tum carmine: tum soluta oratione elegantissime compositos reliquit: nam cum eloquentia singulari quandam quoque uim poeticam illi natura concesserat. Erat præterea iusticiæ maximus cultor atque ueritatis summus amator: ut puta qui non tum hoc tum illud (ut plerique solent) Sed semper idem dicebat. Suos autem & familiares & domesticos non minus a se erudiri & mores optimos atque urbanitatem edoceri: quam sibi seruire cupiebat: ideoque domus eius cunctis hispaniæ principibus ad bene beateque uiuendum semper exemplo fuit. quapropter ab omnibus mirum immodum colebatur.

De Ignico manrico
archiepiscopo
palensi.

Ignicum autem manricum hispalensem archiepiscopum nescio quibus laudibus digne satis laudare potero: hic enim & rei militaris consilio: & litterarum scientia: & uitæ ac morum integritate cunctos hispanos superasse no-

bis affirmarunt: tanta illi quidem fuit rectitudo: tanta honestas: tanta grauitas: tanta denique uitæ sanctitas: ut hispaniæ principes cum non secus ac uenerandum numen fari auderent. Quo autem ordine: qua uirtute suas ecclesias colebat ac regebat: quibus sacerdotes moribus instituebat: qua diligentia & missam & reliquas nostræ religionis ceremonias administrabat: Omnes quidem non sine summo stupore admirabantur. Cum etiam prudentia & consilio maximo polleret. Ei omnia fere hispaniæ negocia incumbant. Hunc denique omnes qui semper apud eum assidue uixerunt fœdos amores uitasse: & a uita pollutione uenera intactum discessisse nobis affirmarunt: ideoque & multis suæ mortis diem & horam prædixisse.

De Federico manrico
azuagæ ordinis sancti
Iacobi cōmendatore.

Federicus autem manricus uir ad opus martis & bella gerenda natus: relictis parentibus & apud astures patria in Bethicam prouinciam se contulit ut mauris qui Bethicæ prouinciæ partem occupant: bellum inferret: Eos itaque aggressus maximis affecit cladibus. Quare & omnibus illius prouinciæ populis & equitibus charissimus semper fuit: Illi enim ueluti duci peritissimo ac fortissimo gerendarum rerum & futurorum omnium bellorum curâ omnes demandabāt: quibus in rebus ille semper omnibus cumulatifime satisfecit.

De Roderico manrico comite
paretano & sancti Iacobi
ordinis militiæ præfecto

Rodericus uero manricus unicum liberalitatis & armorum gloriæ specimē fuisse phibetur: Siquidem munera semper amplissima & beneficia omnibus atque honores libentissime largiebatur: In re autem militari & fortitudine & prudentia singulari semper usus: mauros enī semper in prelio superauit: deque hostibus uictoriam consecutus: Quapropter non immerito ab omnibus Rodericus alter uiuarius quem alcidem uocāt dicebatur. Hunc præterea mauri propter summam eius in bello gerendo diligentiam Rodericū madrugam, i. ante lucem surgentem appellabant. Cuius denique uirtus ferdinando regi & Helisabe reginæ nostris christianissimis principibus usui maximo multis in rebus fuit: nam cum a multis hostibus tum mauris: tum etiam christianis qui illorum regnorum sibi partes occupauerant uexarentur: Roderici quidem manrici subsidus & quotidianis auxiliis hostes omnes debellati & oppressi fuerunt. Erat præterea uita & moribus integerrimus: nam & si semper in armis & bellis gerendis uitam exercuit: finis tamē eius non solum xpiani: sed etiam religiosi hominis fuisse constat.

De Ignico manrico cordubensi episcopo.

Subnectam nunc manricis uiris illustribus ignicum Manricum episcopū cordubensem: cuius uirtus atque uitæ sanctitas ipsam quidem patri sui ignici manrici hispalensis archiepiscopi cuius alumnus fuerat sanctitatem uel equauit: uel antecellit: hic enim sicut & ille nūquam se turpitudine uenera polluit: quod ab his qui semper cum eo uixerunt uiris non parua auctoritatis accepimus: suum autem episcopatum & ecclesias omnes miro quodā ordine atque sanctitate gubernauit: quarum edificia aut uetustate: aut antecessorum suorum negligentia: aut quouis casu collapsa magnis ac propriis impensis refecit & restaurauit: Multaque noua & egregia opera in cordubensi ecclesia sanctissime confecit. Erat præterea in litteris eruditissimus & eloquentia singulari & ingenio maximo: ideoque multos homines qui prauitatis hereticæ falso fuerant accusati & scientia & prudentia maxima defecit. In loquendo uero tam elegans tam facundus ac uenustus erat: ut omnes homines ab eius ore non sine admiratione penderent. taceo huius maximam iusticiam: taceo liberalitatem qua secreto potius utebatur quam publice: taceo denique merita & beneficia in multos collata.

De Garfia fernando manrico malachæ
urbis primo prefecto & almageræ sancti
Iacobi ordinis cōmendatore.

Cæterumdum manricorum familiam laudibus prosequor & res gestas & egregia facinora commemoro non immerito me uidetur accusare garfias fernandus manricus: cuius res in bello fortiter foeliciterque gestæ magno quidem uolumine complecti non possent. Hic enim uix quinquaginta annis attigeret: quū militaribus armis indutus hostibus ausus occurrere non sine magna uictoria rediit. Erat namque non foelix minus quam animosus: nec fortis minus quam prudens: nec manu minus promptus quam audax. Foelicitate uero tanta semper in bellis gerendis usus est: ut fortunam ipsam in sua habuisse potestate uideatur. Nam ita præfecto bella omnia cæterasque res prospere foeliciterque gessit ac perfecit: ut in eo adiuuando extollendoque uirtus & fortuna contendisse credantur. Semper itaque & de mauris & de christianis hostibus uictorias & honores amplissimos reportauit. Quare Rodericus eius frater sancti Iacobi militiæ ordinis præfectus quotiens contra hostes bellū pabat prorsus plū cōmitteret: tunc sēp garfiā fernandū manricū secū adducere cōsueuit: quo cū nūq̃ a plio sine uictoria rediit: faciebatque hoc Rodericus matre sua leonora monente: quæ quum religioni feruiret Roderico filio uerba hæc dixisse fertur quasi diuinitus: Si non ab hostibus in prelio uinci: nunq̃ sine fratre garfia fernando cum hostibus plū cōmittas. fuit igitur hic Garfias fernandus in preliis gerendis & fortuna & pro-

pria uirtute adiutus quasi cæsar Iulius alter, claruit etiam & uirtutibus aliis permultis: fuit enim animi liberalis: & hispanis principibus fidelissimus sēp quibus labores militares et omnem operam prestitit: In bellicis enim rebus quātum posiebat quātumq; regi & reginæ profuit multa quidem declarant quæ fortissime gessit, erat quoq; non pace minus q̄ bello utilis: nam quum magno prudentiq; consilio plurimū floreret: In re pub. quidem gubernanda magnam adeptus est laudem. Iusticiam deniq; ueritatem: christiane religionis cultum cæterasq; uirtutes omnino sanctissimè coluit: quod ex hoc intelligi maxime potest: nam p̄sū a uita discederet & domesticis & aliis omnibus q̄tum in se fuit benignissime satisfecit. Cum autem hispano sermōe plurimum posset: omnes laudabat: neminem unq; ne leui quidem uerbo lesit, qui nuper uocatus a deo gloriosissime diem suum clausit. Reliquit autē moriens filios plures: qui & paternam & maternam nobilitatem ac uirtutē pre se ferunt.

De Bernardino manrico ferdinandi regis
& reginæ helisabes architriclino.

Primus autem garfæ filius bernardinus est manricus ferdinādi regis & reginæ helisabes architriclinus: cuius ingenium & uirtutem singularem non solum amant omnes: uerum etiam summo cum stupore admirantur: Hic enim multis nature muneribus ornatus ea omnia sine ulla arte nullq; studio prestat & elegantissime cōficit: quæ nemo studiis: nemo artibus assequi potest: adeo ut in hoc uno uiro natura quātum potest: & omnes uires ostētare uoluisse uideatur: qua quidem adiutus bernardinus ipse & ingenii sui claritudine ipsius nature munera & beneficia optima quæq; sibi tributa esse potest merito gloriari, qui etsi muscen didicit nunq; ipam tamen & cythara p̄sonandi artem ac præcepta non minus omnia callet: quam qui scientiā hanc præcipue doctissimis p̄ceptoribus usi secuti sunt. Hic etiam ut magis mirandum sit licet grammaticæ litterisq; latinis tempus nullum penit' impendit: optimo tñ iudicio & ingenii acumine non intelligit solum latine uerum etiam scribit et acutissime componit: missam namq; marie uirginis de christi resurrectionis gaudio composuit: & in ordinem relegit singularem: qua i re plurimum quidem laudis meruit: In ea enī omnia sunt nimis laudanda: p̄mum namq; laudabilis compositio: de de laudabilis ordo: sed postremo multo certe laudabilior inuentio, huic deniq; liberalissima natura preter cæteras dotes manus etiam dedit ingeniosas: hunc enim & dū cythara p̄sonat ariona uel orpheum: & dum pingit apellem uel phidiam facile cognoscet: Sed de Bernardino hætenus reliquit & filios alios: Franciscum: Rodericum: Ignicum & Gometium, qui cū aliis uirtutibus: tum uero humanitate singulari digni qdem sunt: ut amen' ab oib' . roderic' autē salmāticæ lris & p̄otificæ ac ciuili scientiæ multos ānos ipēdit: qua i re nō i

doctus habet: qui hoc tpe & p̄p doctrinā: & p̄pter sui generis nobilitatē academix salmāticæsis rector ab oib' elect' ē: adeoq; studii repu. bñ sapien- terq; gerit . et iure rector appellari dignus sit: nihil enim nisi rectum: nihil nisi iustum nihil nisi sanctum: nihil deniq; nisi q̄ acadmiæ & rei publicæ p̄futurum atq; honestum sit: & de quo iure queri nemo possit efficit. Hūc itaq; & henricum gusmanū atque iacobum guiuaram rectores nouim' qui p̄fecto tum iusticia: tum generis nobilitate Salmātinū gymnasium p̄tissimum illustrarunt: nam & si cæteri iustissimi quoq; rectores omnes fuere: hos tamen sibi proponendos esse facile cōcedent: quapropter licebit qdem uobis acclamare quicūq; studii comoda queritis in creatione rectorum: ut sint semper istis consimiles.

De Petro faxardo murfiæ præside
cui fuit carthago noua.

Sed quid petri faxardi uirtus nō meruit: qui sine dubio res genere suo et nobilitate gessit non indignas: nam & genus ab anglia regibus & originem duxit: & res bellicas immortales ac uere regias cōtra mauros gessit: erat autē corporis forma ac prestantia & consilio maximus: loquendo & agendo prudentissimus: hic deniq; post plurima facinora egregia & memoratu dignissima moriens filiam quādam reliquit: quæ nupsit ioanni laconio uiro magnanimo: qui ex ea filium nomine Petrum faxardum p̄genuit qui & si adhuc adolescens est: miris tamen laudibus effulget. Est enim cum omni nobilitate: tum ingenio clarissimo & latinis litteris atque musis decoratus: & qui q̄tum mihi scire & cognoscere licuit quum in almacia oppido eū adiissem: gratia salutandi primum inter hispanos linguæ latinæ locum sibi uendicauit: cui si uel par: uel proximus querendus esset: aliis quidem omnibus alfonfus silua ioannis siluæ cyfontani comitis filius quem hispali nouim' & docuimus anteposatur: ē enim & hic ingenio clarissimo p̄ditus: & latino sermone maxime deditus.

De Ferdinando Iuuara.

At si ferdinandi Iuuaræ animum excelsum & uirtutem egregiam silentio p̄terire: non solum quidem negligentis: sed ingrati quoq; animi crimē incurrerem: huius enim uirtus & animi splendor maximus atq; liberalitas nō hispanis modo: sed siculis etiam nota est: nota & mihi ipsi p̄cipue quū fœdericum pontarchum ex sicilia in hispaniam proficiscentem secuti sumus. Tunc enim me quem nondum nouerat propria uirtute incitatus quantum uiuit mlti quidem qui fortasse ob inuidiam illum in me tanta liberalitate uti nolissent cognoscere facile potuere: hic itaque dum uiuā me multum debere libentissime profitebor: est præterea uir prudentia & cōsilio polens: corporis statura & forma excellenti uultu graui & iocundo hispana lingua doctus & qui multas uidit ac legit historias.

De Iacobo nepote archidiacono cacerensi.

Iacobus autem nepos & miles insignis & caceris archidiaconus liberalibus omnino annumerandus: hic enim si tantum opibus & diuitiis ualeret: quantum generoso animo pollet: cunctos quidem mortales sibi faceret obnoxios & astrictos redderet: cuius liberalitatis sum ipse testis. Nam me quidem multis affecit honoribus: est etiam literis clarus: & bellica uirtute non ignobilis.

Finit liber quintus.

INCIPIT LIBER SEXTVS.

De uiris doctrinis illustribus.

Nunc autem tot tantisque uiris illustribus etiam uiros doctrinis excellentes simul & sanctos quibus hispania potest debetque magnopere gloriari subnectere libet. Ceterum nobis de his referentibus quemadmodum & de aliis non temporis nec successiois ordine seruato scribendum est. Hoc enim parum aut nihil omnino referre arbitramur dum modo cuique suas laudes tribuamus. ideoque nemo mirari debeat si cum recentioribus personisque personis & longissimi temporis inuenerit.

De Lucio anne seneca philosopho cordubensi.

Attamen Lucius anneus seneca cordubensis philosophus eminentissimus cum ipsa temporis antiquitate: tum uero doctrina & moribus sanctissimis cunctis anteponendus uisus est nobis. hic namque quibus uerbis: qua oratione satis digne laudari possit: nescio: huic enim scientie fuit sapientia par: ingenio uirtus equalis: huic demum grauitas admirabilis: doctrina singularis: uitae honestas plusquam laudabilis: mores integerrimi: mens diuina potius quam humana: atque ueluti numen aliquod ueneranda sanctitas. Quapropter diu hieronimus de uiris illustribus scribens senecam hunc in sanctorum cathalogo ponere non dubitauit: affirmans eum & continentissimae uitae: & catholicum fuisse: legerat enim diuus hieronimus senecae epistolas ad paulum: & paulum ad eum. In quibus senecae ipsius erga christianam fidem ac religionem feruentissimum perspexerat amorem. Cuius etiam diuus augustinus libro de ciuitate dei quaedam audivisse differuit. Fuit autem seneca cordubae natus quae ciuitas bethicampi uinciam suis alumnis uiris disciplinis clarissimis mirum in modum semper illustrat: ex parentibus clarissimis: & familia insigni: generisque nobilitate preclaris. Deinde autem romam profectus amplissima nobilissimaque Neronis aetria coluit: Illicque uir senatorius factus & grauis ac meritis humanitatis singularis: & prudentiae suae bene in grande peculium euectus est: & in philosophiae penetralibus ac sacratissimis locis plane eruditus: ad scribendum deum sese contulit. Scripsit autem opera copiosa: in quibus haec praecipua fuerunt. Epistola ad paulum: aliae ad lucillum: de beneficiis: de copia uerborum: de

ludis Senecae: de sententiis diuersorum: de consolatione ad marcianum: de uita beata: de tranquillitate animi: de breuitate uitae: de paupertate: de ira: de naturalibus questionibus: de morte claudii: de rhetoricis: de imatura morte: de declamationibus: de tragediis: de artibus liberalibus: de matrimonio de terrae motu: de quatuor uirtutibus: scripsit & consolationem ad matrem peruerbia dignissima. Item de moribus: de remediis: atque alia multa quae omnia commemorare longissimum reor: fuit quoque non modo doctrina singularis: sed memoria etiam pene diuina: duo namque nominum milia sibi recitata: eo quo dicta fuerant ordine statim reddebat: atque uersus ducentos ad ducentis commemoratos discipulis ab ultimo incipiens ad primum usque integer rime fidelissimeque referebat. Hunc denique senecam biennium antequam petrus & paulus martyrio coronarentur a nerone impatore saeuissimo discipulo interfectum fuisse legimus. nam senio fere confectus cum inter pisonis coniurationem nominaretur: a nerone ut sibi mortis genus eligeret monitus est atque iussus. qui cognita impatoris saeuicia in tepetem aquam ingressus omnes sibi uenas precidit: quibus sanguine exhaustis animam egit. Sunt qui putent ob inuidiam a nerone senecam peremptum: propterea quod opera tum de humanis: tum de diuinis complura rebus ediderat.

De alio Seneca tragico.

Ceterum alter quoque fuisse seneca item cordubensis a multis prohibetur: quod martialis credibilis facit: Ait enim duos senecas unicuique lucanum facunda loquitur corduba. Credendum est igitur duos fuisse senecas: alterum philosophum sententiis grauissimum: qui stoicorum sectatus est disciplinam: Alterum uero tragicum: cuius elegantissime tragediarum extant: purae & elegantis facundiae: ut Gellius bernardinus inquit: cui senecae tragediis lactea eloquii uertas: uerborum proprietas: sententiarum grauitas: ex mediis philosophiae fontibus deprompta non immerito uidetur. In his enim plurimum seneca laudis adeptus est. Si quidem tantum hac in re claruit: ut non temere daniel caietanus dixerit: quod si omnes qui tragedias scripserunt uiuerent: non modo non indignentur senecam sibi aequari: sed etiam praeferi omnes uno ore consentiant: & idem paulopost inquit: in quo genere poematis quantum surgat: quantum sublimis sit: quanta se tollat saeuitate: quanto uirtute polleat facile iudicent eruditi: uel illi ipsi maximi qui ut magni silentii sunt homines suum libratissimum iudicium non nisi ad grades materias decernandas conseruandum duxerunt.

De anne lucano poeta cordubensi.

Sequitur nunc autem lucanus senecas cordubenses & cognatos suos & conuicines: qui summa ingenii magnitudine maximis quidem patriam cordubam atque hispaniam totam laudibus ornauit. De eius tum uita tum rebus clarissime gestis atque editis libris a pluribus quidem plura traduntur: quare de anneo lucano ea dumtaxat referemus: quae sunt a Sulpitio uerulano collecta breui

ter: qui lucani uitam scribens ait. Marcum Anneū Lucanum Caia Accilia Accilii Lucani oratoris filia ex anneō mela senece stoici fuit. tre equite romāo peperit cordubæ tertio nonas nouembres caio cæsare germanico iterum & L. cæsario consulibus. Octo mensiū infans romam a patre adiectus ē: Ibi q̃ palemone grāmatico uirginio flauio rhectore & cornuto poeta ac philosopho p̃ceptorib⁹ usus est una cum saleiobasso & aulo p̃sio quos precipuo amore dilexit. Cumq̃ neroni quem adolescentem patris instituebat esset non iniocūdus ante paucos annos questor est factus: & munus gladiatorum edidit. Inde cunctis suffragiis inauguratus sacerdotiū ascitus est: uxore habuit pollam argentariam pollii argentarii filiam: nobilem: ditem & eruditam. In neronis odium cupiditate ostentandi ingenii incidit. Nam cum ille p̃clinium ruffum nioben in theatro pompeii p̃nunciaturum se indixisset: Lucanus orpheum ex tpe decantauit: Coronamq̃ a iudicibus reportauit. post illud famam carminū eius p̃mente nerone qui eū pu. recitare & oñtare carmina phibuerat pisonianæ coniurationi adhesit: accusatusq̃ & tortus matrem indicauit impunitate p̃missa (ut tacitus ait) Mox mori iussus calida aqua imersus uenas medico prebuit: & p̃fluente sanguine ubi frigere pedes manusq̃ & paulatim ab extremis cedere spiritum sentit: feruido adhuc & compote mentis pectore hos uersus ex libro tertio enunciauit.

Scinditur auulsus nec sicut uulnere sanguis
Emicuit lentus ruptis cadit undiq̃ uenis
Discurfusq̃ animæ diuersa in membra meantis
Interceptus aquis nullius uita perempti
Est tanta dimissa uia. hæc illi summa uox fuit.

Decessit autem p̃die kl̃das maias nerua siluano & actico uestino consulib⁹ Cum consul designatus esset cū plaucio laterano. uita uero anno septimo & uicesimo sepultus est in hortis suis quos pulcherrimos habuit. hæc de eo inscriptio uetus & marmorea in diui pauli templo rome cōspiciō. Maneo lucano cordubensi poete bñficio neronis cæsaris fama seruata. scripsit pene puer ut papinius docet Certamen hectoris & achillis cū cadaueris hectorei redēptione. fabulā orphei inferos adeūtis. incendiū urbis: laudes & laudes uxoris. declamauit etiā & causas orauit. postremo loco pharsaliā ardētī aio est aggressus: sed nō p̃cecit: p̃mos tres libros adiuuante uxore correxit: septē reliquos si uixisset emādaturus. In his ordinē sequitur quo res gestæ sūt: mēs eius ē se cōmendare imortalitati: & ciuilia bella dissuadere: pharsaliā autem inscripsit a pharsalo thessalie oppido: in cui⁹ cāpis pōpeius a cæsare ē supat⁹

De. M. Fabio q̃ntiliano rhetore & phō clarissimo.

Maricus uero. F. q̃ntilianus (ut qd̃ aasserūt) calaguritanus fuit rhetor atque phūs celeberrimus: q̃ a galba sergio impatore pp̃ ingeniū quo plurimū pollebat romā pductus: ubi plures annos docendi munus exercuit: cuius disci

puli cōplures p̃stantissimi eruditissimiq̃ fuere: qui libros excellentes et opera egregia nobis cæterisq̃ posteris reliquerūt. fuit itaq̃ q̃ntilianus & eruditus & grauis: multa cōposuit: in q̃bus de institutione oratoria opus extat egregiū: cuius hæc ē pulcherrima snia: utinā librorū ñrorū mores ip̃i nō depderemus: infantia enī statim deliciis soluimus: mollis qp̃pe educatio q̃ indulgētiā uocat neruos oēs mētis & corporis frangit. edidit p̃terea pulcherri mū atq̃ grauius declamationū opus in q̃bus oēs artis oratorix uires i tueri & cōtemplari licet: quare nō uideo p̃fecto qua rōne q̃ntiliani declamationes cuidā uiro oīno doctissimo nō satis placuerint: Cæterū quintiliani opus oratorie facultatis post eius mortē annos ferme sexcētos latuisse ferē Deinde uero a pogio florētino in cōstantinopolitano cōcilio in facello quodam ip̃ius ciuitatis comptū fuisse: & ab eodē transcriptū & diligēter castigatum romam missum ferunt.

De. M. ualerio martiale poeta celebri.

Marcus etiā ualerius martialis sūmis hispaniā laudibus fecit illustrē: de quo ea quæ pirrus peroctus scribit hoc loco referre placuit: cuius hæc sunt uerba de martialis uita. Valerius, martialis in hispania bilbili Celtiberiæ oppido nobili natus ē: p̃re frōtone: m̃re flacilla: uenit ad urbē studiorū grā: tenuiq̃ suppellectile cōtentus in lris dūtaxat uersatus ē. scripsit epigrāmata: ut laudaret honesta: hortaret hoīes ad uirtutes & uicia sui t̃pis notaret: qd̃ admixtis semp salibus & fere cū risu facit: ut mos ē scribētū epigrāmata. hoc enī a satyris differūt: q̃ illi uitia tantū carpūt: hii etiā honesta laudāt: & ad uirtutē hortant. Illi graui atq̃ aspa ofone stomacho semp pleni: hii blādo sermone atq̃ iocūdo scelera suorū temporū notāt. Illi longo plerūq̃ lemmate & uerborū copia id faciūt: hii carpti & breui sermone atq̃ collecto: uñ hæc epigrāmata hoc ē inscriptiōes dicūtur. Illi i p̃sonis etiā pp̃riis noībus inuehūtur: hii fingūt noua noīa: pp̃riis p̃cūt: q̃ de se hic poeta testat dū inquit. Hunc seruare modum nostri nouere libelli

Parcere personis: dicere de uiciis.

Excessit faciūdia: acumine: copia: suauitate: salibus oēs: qui añ et post eū carmina scripsit: laudat sil atq̃ rep̃hēdit acriter & ardēter: nec minus polite et ornate. habet uelut inuērato snias aptas sēp & crebras: graue & decorā struēturā: sonātia uerba & antiq̃. quedā ip̃e fingit aptissime. Sūt plerūq̃ i fmo ne eius latētes aculei: suspēsū etiā aliq̃n lectorē reliquit: & aliqd̃ uult illū augurari potius q̃ legere: tāta p̃terea i eo copia: tanta rerū uarietas ē: atque cognitio: q̃ tā apd̃ nullū uel grecū uel latinū autorē esse cōtenderi. floruit tēp̃ibus domitiani neruæ & traiani: q̃bus uariis modis i hoc ope assentat: idq̃ ea rōe facit: ut p̃ ea quæ i his esse cōmemorat: quales & ip̃i & cæteri p̃ncipes esse debeāt oñdat. hinc sæpe ædificia: porticus: tēpla: uenatiōes: ludos: stragemata impatorū: aliorūq̃ uiroꝝ ac mulierū cōmemorat etenī mos apd̃

ueteres fuit: quoniam monere simpliciter principes periculosum uidebat per ironiam eos hoc ē assentando docere: sic oīa huius poetæ epigrammata aut bona sunt: i quibus uidelicet simpliciter atq; apte ad uirtutē hortat; aut mediocria: i quibus ea laudat: q̄ iæ turpia nō sunt: sed aliqd hñt honesti: aut mala in qbus uicia hoīm carpit obſenis uerbis & turpibus: hoc ē qd poeta ip̄e ad auitū libro p̄mo scribit. Sunt bona: sunt quedā mediocria: sunt mala plura q̄a legis hic aliter nō fit auitæ liber. Amicos habuit Plinium & m̄ oratorem ſtellamq; & ſyluiū poetas ad quos ſæpe nūero ſcribit. publicis quoq; honoribus finitus ē: donatus equeſtri dignitate: p̄terea & iure triū liberorū: i gra neſcēte demū ætate tedio urbanarū rerū affectus i hispaniā rediit obiit i natali ſolo i ter ſuos magno doctorū hoīm merore: p̄ſertim plinii cui? eplā extat: qua audiuiſſe ſcribit ualeriū martialem deceſſiſſe: idq; moleſte ferre: q; uir erat ingenioſus acutus & q plurimū i ſcribēdo ſalis hñet & fellis nec candoris minus: librū hūc epigramaton eo ordine ſcripſit quo i p̄ntia legitur.

De Liciniano canio & deciano hispaniæ poetis inſiguiſſibus.

Martialis quoq; tpibus tres ad modū celebres ex hispania poetæ floruerunt: licinianus: canius: & decian⁹. fuit aut licinianus ut marti. celtiber bilbilitan⁹. Canius gaditanus ex bethica: decianus uero ex emerita auguſta Luſitanus: quē ſil cū aliis hispaniæ uatibus martialis his carmibus cōmemorat.

Duoſq; ſenecas unicumque lucanum

Facunda loquitur corduba

Gaudent iocoſæ canio ſuo Gades

Emerita deciano meo

Te Liciniane gloriabitur noſtra

Nec me tacebit bilbilis.

De Iuueno cardinali & poetā inſigni.

Legimus etiā iuuenū hispanū & cardinalē & poetā fuiſſe celeberrimū: q cū genere nobilis: tū uero uirtute & doctrina nobilior a mltis phibeſ. Quippe q in ſacris lris q̄maxime floruit: & euāgelia oīa quatuor libris explicauit heroicis: atq; alia cōplura de ſacris eodē genere carmīs cōpoſuit.

De Patiano ep̄o barchinonenſi.

Iuueno aut patianus adiiciendus ē q cū maxima pollet eloquētiā & uitæ ſanctitate eſſet inſignis: atq; xp̄iane fidei maxim⁹ cultor: cōtra male de fide ſectiētes plā cōpoſuit: eoſq; enixiſſimē & ſcīa & uiribus expugnauit.

De Oroſio tarraconenſi ſancti auguſtini diſcipulo.

Cæterū Oroſius tarraconenſis diui Auguſtini diſcipulus & doctrina qdem maximus: & moribus ſanctiſſimus fuit: erat ei huic oroſio eloquētiā ſūma atq; plurimarū rerū p̄fecta cognitio: q diuo auguſtino mortuo romā ſtatim cōtulit: ubi libros ſeptē aduerſus gētes edidit: i qbus totius pene mundi

calamitates et miſerias atq; bellorū inquietitudines replicās oñdit magis xp̄iane eſſe qd cōtra meritū ſuū romana res publica adhuc duraret: & pace culturæ dei pacatū retineret imperiū quā & cætera. Histoſiā demū Oroſius a p̄mordio generis humani & mūdi creatione uſq; ad ſua temp̄a ſcripſit: & dormiſta hoc eſt de mūdi miſeria titulū poſuit. Eſt aut hic paulus oroſius ille: quē diuus auguſtinus p̄ adipiſcēda animæ rōne ad hieronimū hieroſolymam miſiſſiſſe qdū inde rediret: quaſdā beati ſtephani p̄thomartyris reliquias tunc inuentas p̄mus attulit occidenti.

De aduentio ep̄ſcopo.

Aduentius aut hispanus ep̄us maximi erga fidē catholicā ardoris & ſanctitatis eximie fuiſſe narraſ: q aduerſus hereticos de fide catholica librum edidit egregiū: in quo maxime cōtra fortinianos manicheos ſabellianos & arrianos diſputans oñdit filiū dei coeternalem fuiſſe patri.

De ſancto Leandro ep̄o hispalenſi.

Inter cæteros aut hispanos hoīes doctrinis exceſſentes leander hispalenſis ep̄us ſanctitate: doctrina atq; eloquentia q̄maxime floruit: cuius concionibus & exēplis tota qdem ueſegotarū gens p̄ recaredum eorū regem ab arriana impietate conuerſa eſt. Quippe qui multa ad catholice fidei confirmatiōem & ip̄ius arriani hereſis cōfutatiōem cōpoſuit. Nam eandem peſtē uā dali plures in hispaniā ex affrica detulerant. Huic aut leandro uiro inſigni diuus gregorius pōtifex adhuc monachus moraliū ſuorū librū ſcripſit.

De ſancto Iſidoro hispalenſi ep̄o.

Atqui Leandro uiro ſancto ac docto frater Iſidorus doctiſſimus atq; ſanctiſſimus in hispalenſi ep̄atus dignitate ſucceſſit: qui unus inter omnes hispaniæ tum ſanctitate tū lris claros non ſecus ac ſol inter omnia ſydera fulſit. Natus enī ex ſtirpe regia uerus nobilis: uerus doctus: uerus ſanct⁹ & cūctis uirtutibus excellens plurimū quidem ip̄e & patriam hispaniam & xp̄ianam religionem illuſtrauit. Fuit aut diui gregoriū papæ diſcipulus a quo et doctrinā & ſanctitatem doctus ob doctrinam ip̄am ſingularem maximafq; uirtutes atq; miracula p̄multa in magnam qdem apud omnes admiratiōnem deuenit: & qui cū erudiſſimus eſſet plurima ad xp̄ianam fidem pertinentia: ac de aliis rebus librorū uolumina confeſcit. quorū hæc p̄cipua fuere ethimologiā libri uiginti: de ſummo bono libri tres: Allegoſiarum libri tres: Aſtronomiæ liber unus: Officioſū libri duo: Ad floram ſorore libri duo: Differentiarū liber unus: Scripſit item de uiris illuſtribus: & grāmatices uocabulis: Histoſiam ab Adam ad ſua uſq; tempa: Lōgohardorū quoque geſta mandauit litteris: multorūq; ſanctorū uitas. Librum inſuper de cōſmographia & rerū naturis pluraq; alia ac pene innumerabilia cōpoſuit. Eius denique natale cum ſanctus fuerit egregius tū apud xp̄ianos omnes: tum uero apud hispanos ip̄os deuotiſſime celebratur.

De Ioanne uestegoto episcopo.

Ioannes quoque uestegotus episcopus apud hispanos in lusitana ortus puincia christianam religionem fidemque catholicam & concionibus: & libris quos per utiles edidit plurimum quidem ubique uiuit. Hic cum aliquid per aetatem sapere cepisset ardore desiderioque maximo discendi ex hispania constantinopolim petiit: ubi cum grecas latinasque litteras inbibisset: In lusitaniam pro uiam patriamque suam rediit: in qua arrianam heresim conuascensentem sua doctrina & sapientia singulari facillime deleuit: quapropter odiosus factus hereticis barchionae diutius relegatus uixit: demum multis persecutiones in patriam reuersus monasterium quoddam erexit: in quo se diu continuit & multa conscripsit: rationemque uiuendi singularem quandam monachis instituit.

De Eutropio episcopo.

Eutropius in super episcopus mira doctrina atque uitae sanctitate hispanos etiam magnopere uiuuisse fertur: eos enim christiana summa prudentia retinuit in fide: aqua penitus defecerant. cuius uitam uirtutibus clarissimis atque miraculis innumeris illustrem uerus hispalensis episcopus elegantissimo sermone descripsit. Eius denique natale apud hispanos sexto ydus Iunii celebrari consuevit.

De uero hispalensi episcopo.

Verus autem hispalensis episcopus ualde quidem floruit: & eloquentia et uitae moribus integerrimis. qui (ut paulo ante uisum est) eutropii uitam uirtutibus & miraculis insignem eleganti facundia celebrauit.

De Petro compostellano archiepiscopo.

Petrum uero archiepiscopum compostellanum calistus summus romanae sedis pontifex maximis ob suas ingentes uirtutes honoribus affecit. Illius namque per spectis moribus sanctissimis atque litterarum eruditione cognita calistus ei non modo compostelle archiepiscopatus: sed totius fere hispaniae curam mandauit. Qui cum beatissime Mariae uirginis cultui quicquam de litis esset: plura de eius laudibus composuit.

De auicenna medico clarissimo.

Auicenna uero medicus omnium clarissimus atque doctissimus hispalensis fuisse fertur: qui eminentissimo clauit ingenio: hic est praeterea in toto orbe terrarum omnium medicorum princeps habitus est: de eius autem uita certi quidem nihil inuenitur. Ceterum quantum ingenii uiribus excelluit phibent sua clarissima opera testimonium. Hunc autem Nesue & Zoar medici Alboalim uocant: uulgares uero bithyniae regem fuisse ferunt: atque ab auerro ueneno peremptum tradunt. Atqui priusquam spiritum exalasset pariter ipse illum necasse fertur. Hic demum cum in omni doctrina eruditissimus fuisset: librum excellentissimum composuit: in quo logicam omnem naturalemque

totam philosophiam multis uoluminibus complexus est: metaphisicam dei de acuratissime enucleauit: distinctiusque ac clarius praeteris medicis post alios medicos in arabica lingua postquam omnium medicorum scripta uidisset: medicinam omnem in quinque libris descripsit: in quibus se galieni fertur interpretem. Scripsit quoque de uiribus cordis de tyriaca: de diluuiis: canticorum etiam librum edidit: de auro efficiendo hoc est de Alchimia ad alchem philosophum.

De Auerro medico cognomento commentatore.

Ceterum Auicennam hispalensem cordubae auerrois merito sequatur alumnus: qui inter tot ac tantos cordubenses uiros doctrinis illustres non inferiore quidem locum obtinet. Quantum namque doctrina & ingenio floruit liber ille quem de celo composuit clarius ostendit: qui diuinitus quidem scriptus uidetur omnino. Scripsit praeterea & libros alios quamplurimos: atque in omnes aristotelis libros: quam ob rem commentatoris cognomen promeruit. Scripsit deinde & de orbis substantia: item de septis: de medicinae pulcherrimum reliquit. Item de tyriaca: de diluuiis. Auicennae autem & emulus: & inimicissimus fuit.

De sancto Dominico Calagurritano.

Et si statueram de hispaniae sanctis martyribusque separatim mihi scribendum Quoniam tamen huius omnes fere litteris floruerunt: & in his diuum Isidorum atque alios sanctissimos annumerauimus: eorum quidem locum sibi quisque ut mihi uenerit in mentem fortietur: praesertim cum id sanctos nullos moleste ferre certo sciam. Hunc itaque locum diuus dominicus sibi uendicauit. qui mirabili sanctitate & doctrina singulari plurimum decoratus: ac religionis christianae quasi matutinum sydus effulgens: In Calagurra hispaniae oppido natus ut accepimus ex regulari canonico uocatus adeo cum sociis fratribus quoddecim predicatorum ordinem incredibili feruore religionis instituit: quo instituto diuinitus a gloriosissima dei genitrice maria etiam ipsius habitum religionis assumpsit: cuius religionis cum esset cultor maximis procurante innocentio tertio pontifice maximo heresim apud Tolosam nuper obortam mira celeritate atque uirtute compescuit. Deinde autem ab honorio sequenti pontifice ipsius ordinis confirmationem meruit obtinere. quo quidem confirmato innumeraabilia ferme monasteria condidit ac plurimis signis miraculisque clarissimus uniuersam pene europam docendo predicandoque perlustrauit. Tandem anno salutis nostrae M. CC. XXIII. apud Bononiam Italiae urbem nonis Augustis migravit ad dominum: quem postea Gregorius eius auditis miraculis & uitae sanctimonia in sanctorum numero retulit.

De diuo Anthonio sacrarū archa līarū cognominato.

Diuus autem anthonius hispanus & ex ulixbona ciuitate oriundus atq; ordinis minorū sacerdos admodum quidem & uita sanctissimus: & multis uirtutibus adornatissimus fuit: qui apud patauium innūeris claris miraculis fiamma cum gloria deo animam restituit. quas ob res a gregorio summo pontifice statim sanctorū cōfessorū consortio relatus est. Ceterū cum religiofos omnes non solum sui temporis & ætatis: uerum etiam priorū seculorum longe litteris oibus p̄staret sacrarū litterarum archa cognominari meruit: & cū Tolose Bononiæq; atq; patauī theologiam diutius egregie docuisset: ac de re non paucos edidisse libros phibetur.

De Vgone barchinonensi ep̄o
Item Sabino cardinali

Vgonem autem barchinonensem generalem p̄dicatorū ordinis magistrū: & item sabinæ cardinalem: uirum & morum doctrina & uitæ sanctitate cōspiciū fuisse legimus: siquidem gregorium summū pontificē in qnq; decretalium libris laborantē & componētē plurimū iuuuit: atq; eos in egregiā formam redegit. deinde quoq; ip̄e p se in biblia pulcherrimas edidit interpretationes: summamq; de casibus putilem cōfecit: atq; alia cōplura lris egregie mandauit: quippe qui & si cardinalatus se dignitate sublimatū uidebat non tamē unquam ob id aut ab officio aut priore uitæ more ac religiōis ordine discessit: sed cū institutos iam mores diligentius obseruaret: plura indies ad religionem conseruandam conficiebat.

De Raymūdo barchinonensi.

Alium quoq; barchinonensem nomine raymūdum fuisse legimus: qui decretalium libros qnq; simul cū gregorio pontifice ad similitudinem quicq; corporis sensuum reformauit: & in ptes quinq; diuisit: in quarum p̄ma de summa trinitate & fide catholica: de constitutionibus: deq; rescriptis: & de iudiciis & eorū tractatur officiis: In secūda autem de iudiciis & cooperantibus ad iudicia. In tertio de uita & honestate clericorū. In quarta uero de sp̄salibus & matrimoniis. Demum in quinta agitur de criminibus & eorum p̄enis.

De Petro medico episcopo tusculano
atq; summo pontifice.

Petrus quoq; medicus p̄ia ulixbonensis postea tusculanus ep̄us ac demum p̄t̄ifex maximus omni qdē doctrinā emicuit: q canones quosdā ad medicinam p̄tinētes cōposuit. Item scripsit etiam librū quē medici thesaurū pauperū uocant, ferunt & eius p̄blemata ad Arist. imitationē nobilissima.

De Garlia iur. consulto doctissimo.

Garlias & ip̄se legū luculētissimus interpret̄ fuisse narratur: q sup decretalibus opus egregium composuit.

De Alfonso hispalensi ep̄o doctore.

Alfonsus aut̄ hispalensis ep̄us egregius doctor: & heremitarū ordinis professus: non parū quidē doctrina & uitæ sanctitate claruit. scripsit etiā complura: & p̄cipue sup sententiarum libris.

De Egidio hispalensi ep̄o & Sabino cardinali.

Referam nūc Egidii hispalensis ep̄i sabinique cardinalis admirabile uirtutē qui scia ne singulari: an armis magis emicuerit iudicare quidē sine dubitatione nō possum: siquidē res diuini cultus xp̄ianæ religionis oēs optie caluit: & in rei militaris scia atq; certamine strenuissime sēp ac fortissime oīa pegit. quē ob eius summū ingeniū ac uirtutē pene incredibilem Innocētius pontifex maximus ex auinione legatū in italiam aduersus multos tyrānos qui cōtra sedem ap̄licam & religionem xp̄ianā rebellauerant cōprimendos ex cardinaliū oīm cōsensu cū omni apparatu misit. qui romam ueniens coronato karolo eius auxilio breui omnia oppida & urbes quas instigāte Bauaro in flāminea: in marchia ac patrimonio tyranni occupauerant recepit. Attamen eos uicarios ī oppidis cōfirmauit: quos uiderat ecclesiæ romanæ obsequētes fore. pacata hoc modo flaminea & pulsas ordelaphis egidi⁹ forliuio delectatus ibidem ecclesiæ ærariū & suæ legationis sedem constituit: ubi & cōstitutiones quasdā composuit: quibus adhuc utitur puincia: cumque oēm pacasset italiam: cunctos puinciarū p̄p̄os ad officiū pontificis redegisset: nec non & multas arces edificasset: In galliam successorē habito reuersus est. Innocentio deinde mortuo urbanus p̄t̄ifex eius successor ad tuendam ecclesiasticam libertatem ip̄m egidium cum summa potestate in italiam misit: qui pontifici obtemperans cum in italiam uenisset canem: scilicet philippum: Gosagum: Nicolaum estensem: & Franciscum carrarium statim ad ecclesiæ fœdera contra bernabonē & reliquos uice comites traxit: quos omnes coniuncti aduersus bernabonem regium lepidi de Mantuano & Mutinam de ferrariensi ac Bononiam agitātem bellum gererent. Acciditq; tunc bernabonem superari multosq; suorum capi: inter quos fuere Ludouicus uice comes bernabonis ipsius ex pellice filius Andreas pepulus bononia pulsus: simbalus ordelaphus: paulus mirandulanus: Guido forlianus azo carrigiensis. Gulielmus caualcabus clemensis in manu sauius uix aufugere potuit. ac sic legatus ip̄se totum uice comitum statum in confusionem uertit: adeo ut de ip̄o actum esse crederetur: p̄moti aut̄ uice comitum calamitate gallie & cypri reges legatos ad egidium cesenæ tūc manentem miserunt: oratū ut pacem uice comitibus concederet: quorum precibus p̄motus legatus uocatis ad se belli fociis ip̄i cōsentientibus pacē uice comitibus reddidit: cuius rei cā mlti qui ab ecclia discesserant statim egidio ditionē fecere: deniq; cum urbanus pontifex ex auinione romā uenisset: Egidius rationem administratæ reipublicæ ei retulit: & mox legatione

cessit: qui cō pontificem ex corneto in lateranum comitatus esset: inde egrediens uiterbium quieturus rediit: ubi tertio mēse post diem obiit: & assisiū eius uenerabile corpus delatum in diui francisci basilica honorifice sepultū est i tumulo a se dum uiueret condito.

De diuo uincentio celeberrimo theologo.

Diuis autem uincentius p̄ia ut quidam aiunt ualentinus q̄tum hispaniā patriā ac religionē xpianā illustrauerit quis narrare queat: n̄ p̄dicatorū ordini seruiens: declamator ac theologus celeberrimus nō doctrina mō celebri: sed insignis sanctitate singulari plurimū quidē xpianæ religioni cunctisq; mortalibus pdesse studuit. quippe qui cū cōcionandi munere facūdisimus & uehementissimus esset: quoad uixit religionē xpianā & fidem catholicā p̄dicando docendo & monendo nō uerbis mō: sed exēplis augere ac iuuare non destitit. Demū cū & in morte & post mortē plurimis miraculis clauisset: Calistus tertius summus pontifex eiusdem patriæ de quo postea scribemus Anno dñi. MCCCC. LV. eas ob res in sanctorū cōfessorū numero cum aggregauit: & eius festum nonis aprilis celebrari iussit: qui dies & si in hispania tota diligenter et honorifice colitur: multo tamen magis apud ualentiam: ubi natale solum patriā diuo uincentio suo nimis gaudet alumno.

De Iacobo toletano heremitarū ordinis excellentissimo theologo.

Iacobus quoq; patria toletanus heremitarū ordinis & excellentissim⁹ theologus plurimū profecto & toletanam pulcherrimā hispaniæ ciuitatē unde oriundus est: & hispaniam totam fecit illustrem. Vniuersam namq; diuinarum rerum scientiam mira ingenii sui uirtute & laboribus assiduus enucleauit. sophogiumq; composuit excellentissimū: ad diuinam sapientiam p̄quirendam suasorium: quod quidem opus quanti faciendū sit multis epigrammatibus quæ in italia sæpius legimus declaratur.

De Calisto tertio summo pontifice Valentino & alfonso boria antea uoto & utriusq; iuris doctore clarissim.

Atqui Calisti summi pontificis gemina uirtus ac duplex nullis quidē uerbis digne satis laudari potest. non enim scientiæ solum morumq; prestantia: sed armorum quoq; gloria q̄maxime fulsit. Fuit autem natus patre Iohāne ualentino nobilissimo uiro quā iam senio confectus omnium suffragiis Nicolao in pontificatu successit. Vir omnino maximi consilii atque omni uirtute decorat⁹: & utriusq; iuris eminentissimus doctor: & q̄pus Alfonso regis hispaniæ fidus comes. i. c. xcretarius fuerat. Ceterū p̄tificatu suscepto: bellū i turcos statū indixit: ad qđ cōficiendum p̄ uniuersum xpianum orbē nūcios legatos et p̄dicatores misit q̄ xpianos in eādē expeditionem

hortarent⁹ & animarent: & suis etiā opibus adiuuarent: eq̄bus oblati muneribus plures cōfectas triremes in hostē statim p̄ p̄iarchā aqliensem ibidē p̄fectū ptinus misit: qui cū illis turcos triēnio acriter uexauit: & magnos illi clades intulit: & eorū mltas insulas cepit. Alfonso enī rex & Ludouicus burgūdiorū dux plurimū aiati in eam expeditionem se ituros etiā spoponderūt: sed suorū regnorū deliciis capti & uoluptatibus irretiti tantā & tam sanctā rē omissē: nec tū idcirco calistus optimus p̄tifex l̄ris & nūcijs eos & reliquos xpianorū p̄ncipes cessabat ad huiusmodi rē p̄ necessariā adhortari: cuius rei cā etiā sacerdotibus oibus celebrātibus mādauit: ut orōne cōtra paganos quotidie in re diuina & missa decātarēt: & ut deus assiduo rogatu flecteret: uoluit quoq; idē pontifex ut meridiano etiam tpe campanæ pulsaretur ut pplus p̄ xpī fide militantibus oraret: sicut & i solis occasu ad uirginis mariæ salutatiōem fieri solet: ut ea orōne eos adiuuaret: qui contra turcos & xpianæ fidei hostes cōtinuo dimicabant. Ea itaq; de causā transfigurationis domini n̄ri iesu xpī officiū ordinauit: iussitq; cū his remissiōibus celebrari: q̄bus solēntas xpī corporis celebrat⁹: & p̄pterea legatos ad sinas armeniæ & p̄sarū regē cū multis muneribus transmisi: quibus eum in turcos excitaret: cuius p̄suasione magnas eisdē clades intulit. hic beatū uincentiū ualētini cōciue suū (ut supra memorauimus) & beatū edimundum anglicū in factos retulit cōfessores: cuius demū fuit p̄cipua laus: qđ elemosynas & bñficia paupib⁹ frequēter erogabat: uirginēq; paupes maritis cū dote collocabat: nobiles etiā & inopiā suis impēis redactos adiuuabat oēs q; ad se ueniētes mira beniuolētia cōplectabatur: & eorū p̄ces libēter exaudiebat. moriēs deniq; cētumq; nūquaginta milia nūmorū aureorū quos in turcos conglierat reliq; cui⁹ funus in b̄ti petri basilica tēplo rotūdo sepultū iacet.

De sancto uincentio uiro inuictissimo.

Sanctissimoq; beatissimi summiq; pontificis sixti discipulo atq; diui laurentii martyris uirtute p̄stantissimo. Fuit itaq; uincētius alter hispanus uir inuictissimus & cōstātissimus martyr papæ b̄tissimi sixti discipulus: diuicq; lauretū martyris scia & uirtute p̄stātissimus. q̄ (ut qđā uolūt) ap̄ abulā ciuitatē lusitanæ puiciæ martyriū ptulit acerbissimū. Alii at ap̄ ualētiā p̄riam celeberrimā ciuitatē sil cū ualerio ip̄ius urbis ep̄o a deciano p̄ uincēti p̄fide martyriū passū diuū uicētū ferūt. Sūt etiā q̄ p̄riā nō ualētini sed ex hisca oriūdū fuisse affirmēt. Cuius deniq; martyriū oīm fere martyrorū p̄nas & cruciatus supauit. summa enī p̄na carceris: famis inopia: catenarū stridore: manibus: collo: ceruicibus: ferri p̄dēra sustinēs: p̄ oēs corporis artus mortalia supplicia patere: qđ diuus augustinus sumo cū stupore miratus his uerbis ondit: magnū & admirādū spectaculū n̄r animus cēpit: nec imanimissimā et p̄nciosissimā sicut solēt i theatris quarūcūq; nugarū sed plane utilissimā & fructuosissimā uoluptatē oculis iterioribus hausimus

cum beati uincentii passio legeretur: terret inquit uidere inuictam martyris animam contra insidias antiqui hostis: contra sauciā imperii deciani: contra dolores mortis carnis acerrima cōflictatione certātem: & in auxilio diu eūcta supātem: nam decianus ipse sanctissimū hominem in caeleo primū leuatū toto corpe distendi iussit: distentumq; diuersis uulneribus cruciari: cruciatum etiam pectinibus lacerari: carnificesq; ad crudelius sauiendū uerbis fecit urgeri: Eiusdem deinde corpus in craticula posuit cum uncinis ferreis aperiri: & ardentes laminas infigi ac sale ignito aspergi: laceratū in teterrimo carcere fecit includi: atq; ibi testas acutissimas cōgeri: In ligno que pedes eius affigi: & sine humano solatio derelinqui. Ea q; supplicia mlt̄oque maiora diuum uincentiū pstantissime fortissimeq; uincētem diuus augustinus quasi admirans alibi sic dicebat: Beatus uincētiū uere uincētiū fuit: q; fortissime omnia mortis pericula uicit: uicit inquam in uerbis: uicit in penis: uicit in cōfessione: uicit i tribulatione: uicit exustus: uicit submersus: uicit uiuus: uicit & mortuus: q; eo mortuo (ut eius sacra habet historia) angelos ei dixisse ferunt: Agnosce o uincētiū q; p cuius nomine uiri liter decertasti ipse tibi coronam pparatam seruat in celis: qui te uictorem fecit in pēnis: eiusq; passionem nobilemq; triumphū petrus ransanus panormita et uates quidā prudentius luculentissimis uersib; quos romae panormiq; uidimus expressit: ac diuus augustinus huius sanctissimi martyris pconium quanto sit laudis honore excipiendum multis quidem sermonibus demonstrauit. Eius autem celebre festum meritissime celebramus: cuius numen cum apud omnes xpianos tum uero apud hispanos ipso precipue colitur. Cæterum salmanticæ quoq; deuotissime huius sancti memoria diligentissimeq; recolitur: ubi omniū citerioris hispaniæ uirorum cetus atq; balearium & siciliæ cōfraternitatis titulo deuotissime templū & sacra omnia diui uincētiū frequentant & excolunt. Ipsum autem confratrum ordo & pius & sanctus nimis habetur: ad huius itaq; templum et religionem ualentini omnes & Aragonei conueniunt: & diligentissime sacris rebus ad sunt: qui mutuo & feruentissimo caritatis amore se diligunt: hi autem oēs uiri prestantes & humanitate prediti singulari me & franciscus spinolam fuculos diuo uincētiū familiari cupientes & illorum omniū gratiam & amore affectantes liberalissime quidem sibi aggregari uoluerunt: quo ergo uincētiū simul omnes diligentissime famulamur: hunc apud dominū nobis intercessorem elegimus: cuius meritis innumeris & intercessionibus nos concedat omnipotens deus & dum uiuimus honestam agere uitam: et post mortem ad celestem & optatam gloriam puenire

De diuo laurentio martyre sexti summi pontificis archidiacono & adoptiōis filio

Subnectendus est uincētiū laurentius: Hunc enim cū illo si cōpares: uter

eorum plus laudis & gloriæ meruerit facile quidem iudicare non possis: pari namq; scientia: doctrina: patientia: fortitudine: martyrio: fidē: morte deniq; florere. Laurentius enim sextimaximi pontificis archidiaconus & ad optionis filius romæ uia tyburtina p̄sente Decio seu Galieno post mltā uirtutum insignia & plurima tormentorū genera. i. carceris uerberū & laminarum ardentium exustioem ad ultimū quarto ydus augusti in craticula ferrea crudelissimē affatus: martyriū constantissime compleuit. hunc non nulli cuiusdam hispaniæ ducis filium fuisse ferunt: quem demon infantūm e cuna in nemus asportauerat: sed beatus sextus pontifex quum in eadem puincia predicaret: Sub quadam arbore lauro diuinitus inueniens Laurentium eum appellauit: & diligenti cura ipm enutriri ac edoceri iussit: quo adulto illum secum una cum uincētiū romam perduxit: ubi postea factus pontifex constituit eum suum archidiaconum. Laurentius itaq; siml & uincētiū christi fortissimi duces p christiana fide strenuissime militantes & hispaniæ laudis plurimū tribuerunt: & in celis parem sibi gloriam sunt adepti. Fuit autem laurentius ab ypolito romano patricio clarissimo sepultus qui & ipse a galieno cōphensus quod christianus esset diu atq; acriter ceditur: & cum idolis sacrificare nollet: iterum tam diu fustib; cesus est ad defatigatioem cedentium: sed cum iterum non acquiesceret: detius iracundia percitus atque plenus ualeriano prefecto precepit: ut exquisita omni eius facultate: eum crudeli examinatione interficeret: qui iussa complens imperatoris: primo omnem ipsius familiam in conspectu eius morte capitis affecit: deinde ipsum ligatis pedibus ad colla indomitorum equorum p cardatos ac tribulos crudeliter distrahi tam diu iussit: donec spiritum emisit: quo defuncto nocte illa iustinus sacerdos frustra eius corporis collecta siml cū seruorum suorum corporibus sepeliuit extra portæ tyburtinæ muros: ydibus augusti: quo die eorum natale colitur.

De diuo Illesonso.

Et si p̄ multe hispaniæ urbes suis merito sanctis illustrantur: toletana tamē nobilissima ciuitas illesonsi gloriosissimi meritis innumeris maiorem immodum q; idē gloriari potest: huius namq; sancti parētes toletani ciues cum generis nobilitate: tum morum & uitæ sanctitate maxime florere: pater enim nomine stephanus assidue munera paupib; erogauit: mater uero lucia nonne dies cōtinuos ac noctes orationibus ad diuam Mariam uirginem dei genitricem semper impendit: grauitq; ut sibi tandem proles nasceretur: cui quiescētī Maria uirgo repente apparuit: dixitq; lucia tibi filiū p̄sencio nasciturum: qui magnam hispanis omnibus lucem afferet quæ cū hæc dixisset summo splendore refulgens ab illius oculis euanuit. Concepit itaq; deinde lucia sanctissima mulier & filiū pepit illesonsum. cuius uitam quam sanctissime semp egit enarrare longum esset. Cæterū cū adolescētīā

disciplinis & rebus sacris impendisset: postea diuo Eugenio in tolet archiepiscopatu succedens: in eo uitam sanctissime finiuit.

De sancta Florentina.

Adiciam his diuam florentinam Isidori Fulgētii & Leandriatorūq; scōrū florentissimā btissimāq; sororem: quæ nō min⁹ hispaniā atq; parentes ipa: quā oēs sanctissimi fratres decorarūt: Seuerianū autē torturamque cartaginis nouæ duces istorū sanctorū parentes q; tales p;g;uere liberos si quis quoq; sanctos appellauerit: nunq; quidem mihi non bene dixisse iudicabitur: hmoi enī fructus non nisi ex huiusmodi arbore nasci potuisse quis dubitet: sed ut ad rem redeam hæc sanctissima uirgo cū itā ageret sanctissimam: monasteriis quadraginta pficitur: in qbus mille uirgines uitam agebant deuotissime deo famulātes. demū Iustiniani tempibus a uita discedēs sanctorum numero relata est.

De sancto Turibio astorice epō.

Diuis aut turibius innumeris clauit miraculis: & xpianam religionē ac fidem catholicā q; maxime iuuuit: nam cū adolescēs in hierusalē pfectus esset: ibi annos fere qnq; uitā egit sanctissimā: mox aut ab angelo monitus i hispaniam multis cū reliquiis sanctorum atq; dei optimi maximi reuersus cōplures ob psecutionem seuissimam titubantes ad xpī fidem hortatus ē: cui⁹ honor maximus palentix celebratur.

De Eulalia uirgine & martyre.

Eulalia uirgo ac martyr sanctissima natione barchinonensis: in emerita Augusta ciuitate olim florentissima p xpī fide & cōfessione deciani puincix p fidei iussu pmo eculeo suspensa & exungulata: demū cū ardentes ad utrumq; latus laminæ admotæ fuissent: igne hausto quarto ydus decembris deo spiritum reddidit.

De sancta Leucadia.

Leucadia quoq; uirgo celeberrima his tpibus a deciano hispaniæ pfecto tāquam xpiana capitur: & apud urbē toletū carceri mancipat: ubi cum grauissimos beatæ Eulaliæ & reliquorū martyrum cruciatus audiret positis in oratione genibus qnto ydus decembris impollutū deo reddidit spiritum.

De sancta Cristeta & sancta Sabina.

Legimus etiam Cristetā & Sabinā martyres xpī & abulenses fuisse: atq; ut nō nulli uolunt sancti uincentii sorores: quæ ut xpī nomen sequerentur acerbissimū passæ martyriū fuere: quarum memoriam & festum ciues abulenses diligentissime concelebrant.

De diuo Petro cognōie barcho.

Diuis aut petrus cognōie barchus cū post multa eius miracula uita finitus inueniret inter barcitanos & abulēses orta cōtentiōe an barchitanus diuis petrus an abulensis esset: eum effossis oculis equæ impo suere: que lumibus

extinctis onus uehens sanctissimum abulam diui Petri natale solū diuinitus puenit: ubi eius sancti memoria celebratur.

De sancto Victore martyre.

Diui quoq; uictoris martyrio mirū imodū gaudet hispania: hic enī in cerefano natus oppido ad plescetiā lris & sacris ac diuinis rebus impedit: In antro pmo uitā egit asperrimā: qd ipse suis manibus effodit: inde ueromaurof priam suā op;guare angelo nunciante: & xpianos amouere & abducere a xpī cultu p;tinus occurrit: & xpianos oēs catholica retinuit in fide: & in hostes uehemēter hortatus est: qd cū mauri aiaduertissent: eū pænis acerbissimis sustulerūt: itaq; martyrii corona donatus a xpō in celestiu numero aggregatus sempiterno gaudio pfruit.

De engratia uirgine & martyre.

Engratia quoq; uirgo & martyr sanctissima p xpī religione & amore ardētissimo seuissimis pænis & tormentis affecta xpō animam reddidit.

De duo de uiginti martyribus.

Eodem tempe quo engratia martyriū passa est: duo etiā de uiginti iuues nobilissimos martyrio coronatos fuisse legimus: q simul oēs libētissime p xpī amore mortē oppetere uoluerūt: decē aut & octo hi fuerūt hisitius: apodeniū: linxiū: successus: faustus: martianus: urbanus: publius: matutinus: cassianus: foelix: ianuarius: primitiuus: quintilianus: enotus: cecilianus: frontonius: & optatus.

De sancto Lauriano hispalensi archiepō.

Laurianus aut archiepū hispalensis uir sanctissimus cū hispali diuino cultui diligētissime seruiret: & xpianos ad augendū fidē catholicā & xpianam religionē oēs animaret Rex qdam hispaniæ illorū temporū nomine totila exitiū ei parabat: quā ob rem laurianus p quietē angelū ita sibi dicentē audiuit: surge lauriane: & ab hac urbe statim discedas: Nam ciuitas hæc propter hostiū xpianæ religionis tyrānidem seuissima longissimaq; peste uexabit: & hispania tota septē p annos nullis irrigabit pluuiis: & flumia fere oia deficient: quo audito laureanus surgens romā statim pficiscit: ubi scitissimus uir innumēris m. aculis cognoscit. Mox aut ab eodē monitus angelo ut in hispaniā rediret (q; p fide xpī martyriū pati eū oporteret) reuertēs in itinere a totile regis satellitibus capite obtruncat: qd qd caput abscissum menibus suis accepit: qd cū satellites uidissent metu pterriti ad xpī fidē conuersi & baptismatis oleo pūcti caput laureani flentes hispalim cōtulerūt: & cū regi oia retulissent ille quoq; christi nomē assumpsit. & huius sancti atq; aliorum edes edificare statim precepit.

De sancto Brulio epō cæsaragustano

Reuertor nūc ad scōrū fratrum familiā celeberrimā: nam Seuerianus & toritura cōiuges nouæq; cartagini s duces sex filios duasq; filias p;genuere: qui

(ut ante diximus) hispaniam totam & religionē christianam summis laudibus extulerūt. nā p̄ter eos quos i florētinae sororis uita memorauimus tres alii fr̄es fuere herme gildus scilicet martyr. Recaredus cuius opa p̄les ad fidē catholicā cōuerſi fuere: & braulius cesaraugustanus ep̄us: tā & alii leuigildi & theodosi filios fūmē tradiderūt. alii hos tres & tribus aliis fr̄es patruales fuisse opinant̄. Braulius aut̄ (ut ad rē redeā) ep̄us cesaraugustae nobilissimae ciuitatis electus ē diuinitus. Nā quū ex mltis quē eligerēt i plimorū sapientū cōcilio hererēt: subito flāma sup braulii caput oibus uisa ē: quā innoxia cōuexa petēs braulū ep̄atus dignitate decorādū: & oibus p̄ferendū significauit. Ep̄s igit̄ electus plurimū qdē religioni xp̄ianae profuit.

De B̄ndicto sūmo p̄tifice petro luna antea uocato
Benedictus natione hispanus p̄tifer p̄tificatui & rei pub. xp̄ianae ānos p̄ fuit unū & nīginti: successerat aut̄ clemēti i pontificatu tpe scismatis in auersione: seditq; usq; ad cōciliū cōstātia. fuit p̄terea hic b̄ndictus nobilitate generis clarissimus: qui petrus luna aīa uocatus est: qui ut eius insignia ostēdunt & fama ip̄a p̄dicat salmāticā urbis studium inchouit.

De Damaso pontifice maximo.
Damasus uero papa natione hispanus p̄re anthonio genitus post tiberium p̄tifice sedit i p̄tificatu ānis decē & octo mēſibus duob; & diebus decē. Vir sane bonus optimus p̄tifer: quo p̄tificate haud multo post urſcinus diaconus a q̄busdā scismaticis seditioſisq; sacerdotibus papa p̄ scisma cōstituit̄: & mox basilicā quae ſiciniū appellat̄ urſcinus cū suis iuadit: ubi & mlti utriusq; p̄tis cōfluētes ceciderūt sed paulo post diuina uolūtate sacerdotū ppliq; cōsensu damasus in p̄tificatu cōfirmatus ē: urſicino ad neapolitanā urbē misso: sed & postmodū damaso a suis subditis adulterii crimē obiicitur: q̄ quadraginta ep̄orū cōcilio cōgregato cām publice dicēs Vt innocēs ab oibus absoluit̄: ut habet̄ i canone. ii. q. vi. c. nos si. & eius accusatores tamq̄ falso dephēsi dānant̄: & ab ecclia reiciunt̄. hic ex fratrū cōsensu cōstitutionē fecit: ut q̄ deinceps aliquē falso accusaret talionis p̄nā subiret: ut. ii. q. iii. c. calūpniator. cēsuit itē ne i iudicio q̄s añ factā examiationē damnetur. xi. q. iii. c. eorū q̄. mādauit etiā sub anathematis p̄na ne q̄s i merario ausu a sede romana cōcessa p̄sumeret usurpare: ut. xvii. dist. Ohuic sed. his cōstitutionibus p̄mulgatis & ecclia optime placata damasus ocio delectatus: Vitas enī p̄tificū p̄torū diligenti cura cōscripsit: & opuscula quedā heroicis uersibus cōposuit: Inde q̄ diuo hieronimo mādauit: ut ecclie officiū ordia ret: qd̄ & fecit unde uirtute & scititate uiri cōmotus damasus p̄mus hieronimi scriptis auctoritatē dedit: cū p̄us septuaginta interptū atq; aliorū traductorū scripta in ſcio ſolū haberent̄ nā ex eo tpe hieronimi biblia legi & diuulgari cepta est: & eius psalmi fideliter ex hebreo traducti: pp̄ qd̄ et ip̄ius diui hieronimi suasionē statuit: ut glia p̄ri & filio & spiritui sancto &c. In fi

ne cuiuslibet psalmi dicere. Voluit etiam ut in eo officio symbolum tacite p̄ferias singulis ioris canonicis dicere: & ex cōdito uniuersalis sinodi ſilr̄ ſimbolū maius in missa decantare. Cōfessionē p̄terea i p̄ncipio cuiuslibet missae dicendā ordinauit: put mō fit. hoc mō ſctissimus hic p̄tifer diuinū cultū auxit & tēplis & aliis plurimis donis. deniq; p̄ quingēs Ordinationēs in decēbrio mēse celebrasset: ubi p̄sbyteros triginta diaconos undecim & ep̄iscopos p̄ di. ſoloca numero duos & quadraginta creauit. Nonagenarius p̄pe diem obiit: & tertio ydus decēbris i basilica a se cōdita uia ardeatua cū m̄re & sorore ſepelitur: & eo die eius natale celebratur.

De sancto Fulgentio ep̄o hastisitano
& postea carthagenſi.

Fulgentius p̄mo astesitano ep̄atui: deinde carthagenſi p̄fuit: atq; q̄tū in utroq; fulserit: plures qdē testant̄ ceterū cū arriana heresis xp̄ianos a dei cultu & fide catholica conare abducere: cōuocato plurimorū ep̄orū ac principum hispanorū cōcilio apud toletū fulgētius tum cōcionibus: tū miris operibus atq; miraculis arrianos fortiter oēs oppressit: & xp̄ianos q̄ a fide xp̄i nō nihil erāt alienati sūma prudētia & exēplis inumeris ad p̄stinū dei cultū fidēq; catholicā reduxit. Fuit aut̄ eruditissimus: q̄ppe q̄ linguā hebreā: grecā: latinā: caldeā & arabicā q̄optime calluit: demū cū annū ageret sextū & sexagesimū cōuocatis & Leandro fratre ep̄o hispalenſi: & laurio amicissimo ep̄o gaditano quē non secus ac fr̄em diligebat: summa cū gloria kalendis ianuariis ab hoc seculo migravit. Cuius funus & a plurimis ep̄is & a recaredo rege quā honorificētissime celebratū est: corpus aut̄ eius ex carthagine noua hispalim translātū ē: & ſiml̄ cū sancti Iſidori ſui fr̄is corpe ſepultū

De diuo rege Ferdinando.

Diuus quidē ferdinandus hispaniae rex non imerito inter ſctōs annumerandus est: summa enī sanctitate miraculis inumeris & moribus integerrimis ad modū clauit: quippe q̄ dei effigiē quā ſemp habebat apud se deuotiſſime adorabat: summaq; ueneratione celebrabat: ea itaq; qcqd̄ & neceſſario & honēſte petēbat: facile qdē asſequēbat̄: hoc igitur dei numine adiuuāte hispalim alie q; p̄ tribus oppidis fugatis mauris potitus est: ſic itaq; de religionē xp̄iana benemeritus sanctissime moriēs apud hispalim ſepultus ē: ubi ſemp & maxima & plurima miracula uisa fuere: quae ſiquis forte ſci re uolet bene eius h̄ſtōriā p̄legat.

De sancto ualeriano cesaraugustano ep̄o.

Diuus etiam Valerianus cesaraugustanus ep̄us diocletiani iuſſu ſimul cum diuo Vincentio martyriū paſſus est acerbissimū: & celeſti corona donatus a christo: de quo etiam longa habetur h̄ſtōriā.

De alfonso rege philoſopho mathematico & aſtologo peritiſſimo

Alfonsum uero regem in mathematica et astrologia prestantissimum quibus uerbis digne laudare queam non reperio: nam cum rei militaris scientia plurimum polletet: in artibus quoque liberalibus ceterisque disciplinis mirum modum semper emicuit: & presertim in siderum cognitione & stellarum motu atque celorum: de quibus opus pulcherrimum confecit: quæ hac tempestate alfonsinæ tabulæ uocantur: & maximo habentur in precio.

De Petro cognomine hispano mathematico & philosopho clarissimo.

Addam huic alfonso regi petrum cognomento hispanum: qui cum in mathematicis atque aliis disciplinis prestantissimus esset: plurimum quidem tum hispanis ipsis: tum etiam cæteris omnibus quam maxime profuit: opus namque scriptum reliquit egregium: in quo omnis per necessaria dialectica continetur: opus sane perutile ad altiora tendentibus. Siquidem iter ad philosophiam cæterasque facultates facillimum prebet.

De Ioanne torquemata sancti Sixti cardinali

Ioannes autem torquemata sancti Sixti cardinalis patria Burgitanus unde originem duxit: adeo quidem in sacris litteris ceterisque disciplinis emicuit ut non immerito ad tantum dignitatis culmen ascenderit: quippe qui cum parisiis magnopere litteris insudasset: doctoris titulos & honores consecutus in hispaniam patriæ desiderio reuersus est: & cum toleti sancti petri martyris religionis prior electus sanctissimam uitam ageret: a Rege Ioanne legatus romam ad summum pontificem missus est: ubi & moribus ac uita & scientia cognitus eminentissimus: cardinalis electus est: romæque summa cum auctoritate & amplissimis honoribus uixit: octogesimum uero annu agens a uita migravit.

De Ioanne placentino cognomine caruaialus cardinali.

Sequatur hunc & cardinalis alter Ioannes placentinus caruaialus cognominatus: qui & scientia & nobilitate generis clarissimus fuit: & a puero liberalibus disciplinis maxime deditus ciuilia & canonica iura quam optime calluit: Romam deinde profectus cognita eius doctrina & uitæ honestate ab Eugenio pontifice summo placentinus episcopus est institutus. Postea uero a Basilea reuersus quo ab eodem Eugenio legatus missus fuerat sancti angeli cardinalis statim eligitur. Mox autem in germanorum prouincia perfectus est bis: ubi res maximas gessit: illarum enim regionum principes qui inter se preliis & armis contendebant: pace & concordia coniunxit: & Borussia heresim diligenter opprefit: aliaque plura in christiane religionis cultu confecit. Cæterum dum placentiæ episcopus uixit cum adueneret in Tagi fluminis traiectu apud placentiam ciuitatem maximum transeuntium periculum summa caritate commotus propriis ac maximis impensis pontem edificauit: qui hodie pons cardinalis appellatur: multa & magnanimo ui-

ro & factum edidit: Demum romam reuersus octogenarius deo spiritum reddidit.

De Petro mendosino hispaniæ cardinali.

Petrus mendosinus hispaniæ cardinalis tempestate nostra prudentia et consilio maxime claruit: quapropter hunc hispaniæ principes clarissimi Ferdinandus et Elisabetha semper apud se tamquam rerum suarum omnium moderatorem prudentissimum habere statuerunt. Hunc itaque omnibus in rebus ueluti alterum nestorem consulabant: eique et gerendorum bellorum: & aliorum omnium negotiorum onus & curas omnes imponebant. Erat enim uir grauis & sapiens & summe moderationis: ac rerum multarum usus expertus: nam cum historiarum & ueterum monumentorum studiosissimus fuisset: omnia quidem quæ tum ad belli gerendi: tum ad aliarum rerum usus pertinerent: optime callebat. Erat in super latinis litteris & romano sermone peritissimus: ideoque poetas omnes atque oratores uehementer amabat: & honoribus ac comodis afficiebat. Hic denique simul & Henricus ferdinandi regis auunculus cum ad ætatem iam grauem peruenissent (ut nostros principes consilio iuuarent) multos quidem labores ac pericula sunt experti: Nam cum cardinalis ipse senectam suam laboribus assiduus & inquietudine uexasset: nunc huc nunc illuc prodiendo quasi ante diem uitæ suæ finem fecit. Henricus uero non solum labores uerum etiam uulnus passus est: Nam in bello quidem granatensi in altero pede graue uulnus accepit: & hoc etiam tempore quamuis senior ne principes deserat quibus maxime consilio prodest & negociis regiis: & itineribus defatigatus inquietam uitam agit: hunc enim & cardinem quem commendatorem maiorem uocant apud principes nostros sæpe uidimus maxima ac plurima regionum nostrorum onera sustinentes.

De Ioanne mena poeta.

Ioannes autem mena & si sermone hispano magis quam latine delectatus est: memorandus tamen mihi iure uidetur inter precipuos homines litteris excellentes: Indignum enim existimo non eum memoriæ commendare: cuius ingenio & doctrina singulari plures immortalitatem sunt adepti: eo namque stilo uirum illustres musis omnibus ad iuuantibus commendauit: ut & illis omnibus & illi ipsi nomen immortalitatis dedisse uideatur omnino. Hic autem in lingua hispana & genere carminis tantum omnes hispanos poetas: quantum latinos uirgilius superasse mihi uidetur. In illo enim libro qui tricenarius appellatur quantum surgat: quam sublimis sit: quantam doctrinam per se ferat: illi iudicent: qui recte sentiunt: & inuidia caret. hoc autem poeta atque philosopho clarissimo non minus iudicio meo Corduba quam aliis suis alumnis uiris insignibus quos supra memorauimus gloriari merito debet: nam & si hispane satis tum facunde & copiose multa composuit: quæ multum doctrinæ tum moralis philosophiæ: tum etiam historiarum complexa sunt. propter enim trecentas catilenas: scripsit quoque marchionis coronationem satis egregie: quapropter et ipse laurea quidem corona dignus erat.

De Paulo carthagena
episcopo burgitano.

Paulus burgitanus episcopus plura quide fecit memoria dignissima: que si recte consideret omnia sine dubio christianissimi ac sanctissimi hominis uidentur: primum enim in ecclesia burgitana bibliothecam libris multis ornata suis impensis instituit: Item sancti pauli monasterium erexit: Item sancti Iohannis monasterium & ecclesiam edificauit: reliquitque circa ecclesiam burgitane magnum censum & ultra mille nummos aureos: dedit etiam ecclesie plurima dona precii non mediocris: ex quibus fuisse codices multos: reliquarium cruces & ornamenta alia multa: Instituit insuper opera plura in ecclesia: primum missam Mariæ uirgini concelebrandam quolibet die sabbati: quam colere & celebrare tenentur omnes ecclesie sacerdotes cum organistis: quam colere & celebrare tenentur omnes ecclesie sacerdotes cum organistis: qui cum etiam doctrina & ingenio plurimum ualeret multa composuit: scripsit enim additiones quasdam super libro Nicolai lre edidit et opus aliud quod scripturarum scrutinium uocant: hunc denique propter uitæ suæ maximam probitatem atque uirtutem rex henricus tertius moriens testamentarium fecit: & quem postea quoque iohannes rex suum cancellarium elegit.

De Ludouico accugna
episcopo burgitano.

Ludouicus etiam accugna burgitanus episcopus dignus quidem fuit: ut iter claros & illustres uiros tum proceres: tum presules referatur: fuit enim genere clarus: liberalitate splendidus & magnanimus litterarum non ignarus: quam ob rem doctos homines amabat ac fouebat: pauperes libenter alebat adeo: ut domus eius quasi pauperum & indigentium diceretur hospitium: qua propter nuper moriens suum corpus in facello quod ipse in ecclesia burgitana fecerat sepeliendum relinquens ab omnibus in celum relatus existimatur.

De Alfonso episcopo burgitano
cognomento sancta maria.

Alfonso insuper burgitanus episcopus cui sancta maria cognomento fuit & uita & doctrina non mediocri excelluit: in episcopatus sui dignitate suis meritis patri paulo successit: qui eum ex legitima coniugatione antequam religionem ingrederetur progenuerat. Siquidem ab incunabulis & litteris & religioni semper operam dedit & in pontificio iure ac civili doctissimus fuit: atque utramque philosophiam plenissime consecutus. Hic cum sancti Iacobi decanus esset a rege Iohanne cum aliis legatis in basileam missus fuit: ubi doctrina singulari & ingenio maximo ab omnibus est magnopere collaudatus: & honorem summum atque famam consecutus. Romam reuersus ab eugenio papa episcopo dignitate donatus est: quod insignitum concionari doctissime ac facundissime cepit: penitentes libenter sumpsit audire absoluitque: pauperum summa caritate inuenera prebuit: Temples & sanctorum edes construxit: Fuit &

ab inuidia & auaricia penitus liber: dicebat enim non posse suis rebus gaudere qui alienis inuideret: nec solum animi sordibus: sed etiam corpus carere uolebat: siquidem uestibus ac mensa ceterisque huiusmodi rebus summa mundicia utebatur. Dicebat enim ex corpe & mundicia impollutum animi posse cognosci itaque fama celebri annu agens septuagesimum diem suum clausit.

De Francisco caurense episcopo.

Franciscus caurense episcopus natione toletanus in omni doctrina scientissimus fuisse fertur: quod cum adolescens orbatus parentibus inopia rei familiaris premeretur, in ille studio relicta propria grammaticam profiteri cepit: ut aliquam mercedulam ex labore suo & uictum quereretur: adhuc alios grammaticam edocebat: ipse philosophiam a doctoribus audiebat: deinde uero eius & fama & doctrina crescente ac nota pluribus cum esset ingenio singulari a maria citerioris hispanie regina liberaliter accersitus & multis affectus beneficiis ad parisiense studium missus est: ubi decennium doctrinis omnibus impendit: in quibus tantum profecit ut iter omnes eminentissimos haberetur: demum in philosophia & theologia rebusque ceteris opera plura composuit.

De Tello episcopo cordubensi.

Tellus quoque cordubensis episcopus cum doctrina non mediocri tum uero liberalitate ac feruentissima caritate erga omnes precipue inter hispanos claruisse fertur: Nam cum in propria quæ bonadies appellatur ignobilibus ortus parentibus ob inopiam rei familiaris literis uacare non posset: dei fretus auxilio salmanticam profectus est: in qua summa uigilantia ac labore famis frigorisque patientissimus: tandem in omni re doctissimus est habitus: ac toleti archidiaconus electus plura confecit sanctissimo homine dignissima. omnem enim suæ dignitatis censum quod sibi ad uictum superat pauperibus maritandisque uirginibus distribuit. Turreque maxima uirtute promotus edificauit apud ciuitatem alcalensem quæ regalis appellatur pro eorum salute: quod cum mauris pugnantes pro fide christiana ad eam salutis sese recipiebant. Idem pontem erexit pro necessarium magnis ac propriis impensis iter toletum & torigium oppidum: ubi in guadarramæ fluminis transitu plures uitæ finiebant. denique prospecta eius uirtute ac uitæ sanctitate cordubensis episcopus dignitate decoratus est.

INCIPIIT LIBER SEPTIMVS.

De Alfonso episcopo auilensi cognomento
tostato theologo celeberrimo.

Eterum de recentioribus atque presentibus non nullos referemus: seculo enim nostro uiri litteris excellentes in hispania precipue florent: de quibus summatim sicuti de reliquis dicemus. ac primum de Alfonso Auilensi episcopo facundissimo theologo atque in omni scientiarum genere excellentissimo. hic enim non recentiores modo: sed etiam omnes fere mortales longe superasse in litterarum certamine & scientia

est ab omnibus iudicatus. Romæ namq; Bononiæ Salmanticæ quoties cū uiris disertissimis differuit semper uictoriam semper honorem adeptus est. Scire enī diuinitus potius quam humane uidebatur. cæterum qui fuerit: & quantum doctrina & ingenio floruerit: opera quæ plurima & excellentissima composuit testimonium ostendunt.

De Dalmatio cognomento sancto

Dionisio epo siracusano.

Miscuit etiam uiris hispaniæ litteris illustribus Dalmatium cognomine sanctum dionisiū sua uirtus singularis atq; duplex: hic enī dalmatius in gero- na citerioris hispaniæ nobilissima ciuitate clarissimis genitus parentibus: omnem iuuentutem & militaribus rebus & litterarū studiis impendit: nā cum adolescens liberalibus disciplinis acuratissime operam dedisset: deinde uero cum p ætatem licuit ad militiam sese contulit: qua in re magnā sibi gloriam comparauit: psertim eo tempore quo Ioannes rex citerioris hispaniæ contra barchinoneses rebellantes bellum gessit annos fere quindecim: tunc enim dalmatius pro rege ipso Ioanne strenuissime meruit. Postea uero uictis ac oppressis barchinonensibus & regno pacato ad litteras rediit: in quibus plurimum quidem profecit: & in omni re scientissimus cognitus est: qua propter cum rebus diuinis diligenter indulgere uideretur episcopus siracusanus electus est. Sic itaque in siciliam profectus pulcherrimam siracusanorum ciuitatem ingrediens suis meritis honorificentissime est exceptus ubi & episcopatus dignitati ac diuino cultui: & ipsis siracusanis omnibus honori semper fuit uel maximo. Omnes enim & rebus diuinis indulgētes ac uirtutis & litterarum percipidos maxime semper fouit: qui ita semper i christiana religione & rebus ad dei cultum pertinentibus & litterarum monumentis integre sancteq; uersatur: ut cunctis quidem doctrinæ et honestæ uitæ exemplum atque iter ostendat. Felix igitur siracusanorum ciuitas. felix leōtinum: o felix bithinium nostrum natale solum cuius summo de fiderio tenemur: o felicia alia oppida talem nacla p̄sulem: olim namq; dionisio sacrilego atq; tyranno & religionis contemptori: Nūc uero dionisio sancto ac nobilissimo p̄suli & religionis cultori maxime pareas.

De Alfonso fonseca compostellano

archiepiscopo utriusq; iuris consul

tissimo & egregio theologo.

Alfonso aut fonseca cōpostellan⁹ archieps & pōtificii iuris atq; ciuili⁹ tissim⁹ p̄stātissim⁹q; theologus atq; i lra lingua fere sol⁹ i hispania faciūdimus salmanticæ gēit⁹ ex clarissimis pentib⁹ maximū qdē tū p̄iæ: tū hispāia uniuersæ attulit ornamentū. hic enī ex italia nō secus i hispaniā latiā quam Titus pomponius ex grecia in italiā sapiētiā atq; eloquentiam adduxit. qui etiam ita in omni litterarū genere uersatus est: ut nihil penitus

ignorare uideatur. nam & si ea quæ ad xpianam religionem ptinēt optime callet: non tamen antiquiora & ea que prisca poetæ cecinerūt negligēda (ut multi fecere quos umbra tectūq; magis quam labor & industria atq; ingenii delectat acumen) existimauit. Hunc itaq; salmanticæ solū offendimus: qui nro munere delectaret: hūc solū musis comitatus: hūc uatōm fautorē: hūc latinorū hospitem uirorum nouimus: hūc nostra musa non tamen ut par erat: scilicet potuit cū p̄mū salmanticam uenimus & poeticam facultatem p̄fiteri cepimus decantauit: qui et si in omni re litteraria maximū pollet: non tñ aliarū rerū atq; uirtutū expers est. Nam in re publica gubernanda atq; aliis oibus negociis prudentia & cōsilio maximo plurimum ualet: qd maxime p̄spectū est: cum ciuilibus negociis & audiendis determinandisq; cōtrouerisiis & forensibus causis a ferdinando rege p̄positus fuit. Tū enī eius ingeniu: doctrina: iudiciū: solertia: iusticia alieq; uirtutes cuiq; notissimæ fuere. quid dicam & q̄tum in rei militaris scientia atq; certamine claruit? In hoc enī genere qd fecerit me tacente cū alii plures: tum uero calleci quibus cū bellum gessit in eorū puincia facile sunt expti. qui demū salmantice templū domumq; magnificam sanctæ Ursulæ ppriis maximisq; sumptibus edificat: quam quidem domum uirgines castissime diuæ ursulæ famulantes colunt: quibus sanctia cognomento maldonata p̄est sc̄tissima mulier

De Petro ximenio caurenfi epo clarissimo

theologo & moribus ac uita sc̄tissimo.

Apte hoc loco Petrus ximenius cauren̄sis epus p̄stantissimus theologus & uita sanctissimus cōmemorandus est: hic enī & doctrina singulari: & uitæ integritate maximam qdem meruit laudem: nam cū in iuuentute salmantice litteris laboriosissime diligentissimeq; opam dedisset: doctissimus euasit: adeo ut omniū suffragiis theologie p̄fessionem fuerit assecutus: quam qdē facultatē plures annos p̄fessus fructū uberrimū cūctis p̄buit auditoribus. Postea uero suis meritis Toleti decanus electus est: deinde uirtute ei⁹ magis p̄specta & uitæ sanctitate pacensis epus institutus est: qua dignitate & si libēter cōtutus nō ultra querere qcquā statuerat: a ferdinando tñ et helisabe xpianissim⁹ his hispaniæ siciliæq; p̄ncipibus accersitus cauren̄sis epat⁹ on⁹ suscepit. ubi ætate iā ingrauescente atq; urgēte senecta nō se ocio: nō uoluptatibus: nō deliciis (ut pleriq;) sed cōponēdis libris & clarissimis opib⁹ destinauit: opa namq; & uolumina auilen̄sis ep̄i quæ latius & i imensū fere diffracta erant in duo uolumina redegit: composuit p̄terea opus excellentissimū qd confutatorium errorum contra clares ecclesiæ nuper editorum appellauit: qd alfonso carillo archiepo toletano dedicauit. Scripsit etiam op⁹ aliud egregium hispano sermone ad cōmunem oīū utilitatem: qd (q xpianis lumen p̄bet imensum) xpianæ uitæ luciferū uocauit: eadē p̄terea & alia per multa que ad xpianam religiōem fidēq; catholicā plurimū ptinent.

De Bernardino Caruaiali cardinali uiro
eloquentissimo & p̄stātissimo theologo.

Bernardini uero Caruaiali cardinalis eloquentia & dicendi facundia multis quidem experimētis p̄spici & cognosci potuit: ac tum maxime cum de elegendo pontifice romæ fecundissime concionatus est: cuius quidem concionem ex roma salmanticam ad me missam cū legissem: mirū imodum sum admiratus: erat enī luculentissima summa arte composita multis & uariis affectibus plena: quæ quidem plurimū & mouere & suadere poterat: ac loco & conuentu in quo habita est non indigna. Vidimus p̄terea & aliā eiusdem concionem quam habuit sup̄ obsequio solenni prestando summo pontifici Alexandro sexto nomine ferdinandi & helisabes regis & reginæ hispaniæ & siciliæ christianorū non minus facunde & eleganter editam: Hic itaq; tum dicendi elegantia: tum humanarū diuinarumq; rerum singulari doctrina hispaniæ plurimū laudis attulit.

De Ferdinando Talabrico
Granatenfi archiep̄o.

Cæterum ferdinandum talabricum granatensem archiep̄m silentio dignū non cenfeo: huius enī scientiæ sapientiam si recte consideremus (qd̄ paucis contingit) parem iudicabimus. Quapropter hoc uiro ferdinandus rex i rebus agendis atq; negociis omnibus maxime semper utitur: quod eū doctū sapientē: honestum nouit. Hunc itaq; regis negociis ita obrutum sæpe uidimus ut ei neq; ad somnum neq; ad cibum capiendum locus aut spatium daretur.

De Thoma torquemata priore sancte
crucis ordinis p̄dicatorum.

Cæterum thomas torquemata cognominatus atq; prior sancte crucis i tota quidem solus est hispania: cui & hispaniæ principes & omnes populi qbus christiana fides curæ est: plurimū debeant. Huius enī summa prudentia: summa uitæ sanctitas: maximū ingenium: & erga religionem christianam diuinumq; cultum feruentissimus amor innumeros hereticos magnū in fidem catholicam & xp̄ianos omnes hispaniæ excidit: paratē opprefit: nam sua diligentia singulari: & quasi dono quodam prudentiæ: p̄mus quidem illorū seuissimū consiliū & immanes omnes insidias cōperit: quade re ferdinandum regem & helisaben reginam hispaniæ sanctissime p̄ncipes cōmonuit: qua re cognita & principibus aliisq; optimis xp̄ianis nota statim in eos aīaduerti iure ceptum est: Ipse autem thomas huiusmodi aīduersioni ac censuræ preficit: ut in eos qui catholicam fidem & christianā religionem uiolasset statueret. Ille autem auctoritate summi pontificis in manicheos omnes uiros doctos & utriusq; iuris peritos censores & inquisitores ac aīaduersores instituit: hic itaq; & ut heretici p̄enis debitis plecterentur.

& iudei ab hispania pellerentur causa fuit.

De Ioanne magistro sancti Dominici cognominato ordinis p̄dicatorum.

Ioannes uero magister sancti Dominici cognominat⁹ plurimum quidem & sacrarum rerum scientia: & concionandi eloquentia: ac uitæ integritate p̄dicatorum ordinem atq; fidem catholicam & christianam religionem illustrat. hic enī & maximus theologus: & in omni doctrina scientissim⁹ & a natura etiam eloquentiæ beneficio dotatus: magnum quidē atq; uberrimum tum p̄dicatorum ordini: tum uero diuino cultui atq; populis cōcionando fructum p̄ebet. In hac enī cōcionandi uirtute ac prestantia & differendis questiōib⁹ atq; argumentis oēs quidē (ut accepimus) longe prestat: nulla est enī ad eo difficilis questio ac enigmatibus plena: quam sua maxia scientia uel rōnibus uel exemplis non ipsa luce clariorem faciat: cum autem concionatur uelut consumat⁹ & p̄fectus orator ualde mouet: suadet: docet: delectat: omniūq; animos ad sua uota & quocumq; uult impellit: quare in auilenfi ciuitate: ubi multū cōmemoratur plurimos quotidie mauros ad religionem nostram christianam conuertit.

De Alfonso cognomento caualeria iureconsulto & aragoniæ uicecancellario.

Cæterū dum nostri temporis hispanie uiros l̄ris excellentes commendare studemus alfonso cognomento caualeria iure cōsultus & doctor eminentissimus nobis uenit in mentē: qui & si legū tum ciuiliū tum pontificū scientiam cū multis habet fortasse cōmunem: latinæ tñ linguæ & Romani sermonis eruditionem atq; dicendi facundiam solus quidem inter omnes hispanos adeptus est. hic enim latine loqui: hic ornate & copiose dicere: hic deniq; romanorū more scribere facile potest: Hic itaq; siculi doctores quicumq; eum apud ferdinandū regem nouerunt omnes maxime collaudant: Illū enī non uirum doctū solum: sed quoq; sapientem appellant: cui ferdinandus p̄ncps christianissimus ob doctrinam & prudentiam singularem plurima & maxima negocia cōmittit: In quibus ille scientia & ingenio maximo tum regi ipsi tum uero ceteris omnibus optime satisfacit: Est etiam uita & moribus ualde probus & corporis statura procera & eminenti: sed ingenio multo eminentiori.

De Alfonso Baraxa burgitanæ ecclesiæ decano.

Post autem alfonsi cōmendationem iure alfonso baraxus ecclesiæ burgitanæ decanus uir magnus & insignis laudandus est: uterq; enim eloquentiæ p̄stantia maxime florent: qua alter humanis atq; regis negociis: alter uero rebus diuinis & xp̄ianæ religionis cerimoniis diligenter inseruit: sed quoniam de alfonsi doctrina & eloquentia iam dictum est: nunc dumtaxat de

ipso prestantissimo uiro decano breui explicabimus: hunc itaq; ppter eius
tum eloquentiam: tum sapientiam singularem nostri hispaniæ principes le
gatum ad sextum pontificem de obsequio suo nomine prestando & obedi
entia miserunt: quo tempore in siciliam quoq; nauigauit: & cum panhor
mi messanæ drepani & aliarum siciliæ ciuitatum nobilitatem prestantiam
& ubertatem aduertisset: ad helisaben reginam libellum de siciliæ laudib;
elegantissime composuit: in quo precipua quæq; & memoranda digna: quib;
bus merito debet sicilia gloriari facundissime narrauit: quam ob rem non
illi parum quidem deberi omnes seculi fateri debent: Ille enim & omnes si
culos summa beniuolentia prosequitur: & opus illud edidit: ut quibus re
bus sicilia polleret: & quantum uiris: ciuitatibus equis: diuitiis: opibus fru
gibus atque aliis felicitatibus ualeret reginæ ipsi p̄mum: & deinde quoq;
aliis ostenderet: hic itaq; cum sit in sermone latino doctus ac cultus & hu
manitate singulari ualde clarus uiros omnes doctos & maxime poetas ni
mum diligit: studet enim musis quas ab adolescentia secutus est: delectat:
etiam musice: & cantu: ideoque domi cytharedos & cantores frequenter ha
bêt: homo est statura corporis procera ac prestanti uultu claro & iocundo

De Alfonso burgitano ep̄o palentino
ordinis predicatorum.

Accepimus etiam alfonsum palentinum episcopum in sacris litteris orna
tum esse atque facundum: & qui sacrarum rerum scientia ac sapientia singu
lari mirum imodum predicatorum ordinem iuuat & illustrat ad eo ut eum
tum uirtus tum doctrina ad palentinam dignitatem pontificalem erexerit
Est preterea & prudentia & consilio maximo atque ingenio singulari pre
ditus: Hunc itaque ferdinandus rex & regina helisabe semper in magnis re
bus ac negociis consulunt: & secum habere student: cuius & consiliū: & cō
cionem libenter audiunt: fulget quoq; munificētia & liberalitate: quā cum
alii plures: tum uero hispaniæ principes nostri temporis sunt experti.

De Ioanne accia ep̄o
po cathinensi.

Ioannem uero acciam sua & doctrina & uirtus non mediocris cathaniæ ur
bis clarissimæ fecit episcopum: Ferdinandus enī rex & Helisabe regina xpi
anissimi principes hispaniæ ac siciliæ q non nisi in bonos uiros ac doctos
magna beneficia conferunt: cum hunc Ioannem acciam uirum genere nobi
lem: doctrina clarum: moribus probum: & prudentia magnum nouissent:
episcopum cathanensem statuerunt: qui cum in omni re ac uirtute Ludou
cum auunculum suum episcopum burgitanum uirum magnanimum sem
per imitari studium non debemus: quidem dubitare: quin & cathinensi ec
clesiæ: & siculis omnibus profuturus sit: Hunc itaque cathaniæ proceres et
insignes equites amate: colite: deoque gratias ac nostris principibus agite:

qui uobis nobilitatis splendore clarissimis episcopum quoque genere atq;
uita clarissimum miserunt.

De Ignico mendosino theologo &
concionatore p̄stantissimo.

Ignicus autem mendosinus theologus & concionator egregius atque poe
ta singularis silentio indignus est: Is enim non ingenii minus prestantia:
quam generi nobilitate pollet: eum enim quotiens audiui concionantem
eius & doctrinam & dicendi copiam & orandi morem ac uenustatem ual
de sum admiratus. Hūc nempe natura poetam hunc oratorē formauit: nec
ei concionandi solum munus naturā: sed scribendi quoq; & componendi
omnem artem tribuisse omnium doctorum iudicio confirmatur Plura nā
que opera sermone edidit hispano: quæ merito ueterum libris cōferre pos
sis: eius autem ego libris non minus libenter utor: quam prestantissimorū
ueterum poetarum operibus: quibus magnopere delector: utor precipue ex
operibus huius eo libro quem de christi uita inscripsit: ille enim plurima cō
tinet quæ lectorum animos lactant atque reficiunt & ingenti fructu ac sua
uitate delectant.

De Ioanne methimna
pacensi ep̄o.

Ioannes etiam methimna inter pontificii iuris peritos non mediocrem ob
tinet locum: eius namque scientia singularis nō apud hispanos modo: sed
romæ quoq; perspecta & cognita est.

De Henrico Villenate mathematico
& astrologo excellentissimo.

Ne te quidem henrice uillenas uir & nobilitate generis: & omni sciētia illu
stris in tenebris latere patiemur: tu enim plus laudis solus meruisti: quā tæ
teri omnes qui litterarum studia secuti sunt: tu namq; ex regia stirpe ortus:
& ea que ad tui generis prestantiam pertinebant: & ad alia omnia facinora
egregia quæ ad gloriā spectare uidebantur: & ad omnem disciplinam ani
mum tuū induxisti: in quibus rebus omnibus ita strenue: ita studiose uer
satus es: ut in his omnes tibi libentissime concedant: atque in mathemati
cis & liberalibus disciplinis astrorumq; cognitione: & secretis naturæ p que
sæpe futura predicebas. Tu igitur henrice uir prestantissime philosophis il
lis adiutiendus es merito: de quibus sic Ouidius cecinit. foelices animæ qui
his hæc cognoscere p̄mis inque domos superas scandere cura fuit. tu enī or
um signorum & occasum: tu syderum omnium uirtutem optime callebas
tu denique de rebus celestibus permulta posteris opera egregia reliquisti: tu
sedem in super illam celestem ad quam iturus eras uisitare p̄noscere uoluisti

De Ioanne alfonso benauentano doctore
iuris pontificii atque philosopho et theo
logo nobilissimo.

Atqui Ioannes alfonso benauentanus doctor egregius laudē quidem iter
uiros lris excellētes meruit nō mediocrē: q̄to doctrinā et ingenio claruerit
sua q̄dem opa q̄ mltā & egregia scripta reliq̄t facile declarāt. Tūc enī quo sal
māntic ius p̄fitebat pōtificiū plura cōposuit: atq; i p̄mō pulcherrimam cō
cionem: quam die sancti lucæ publice in salmantino l̄terarum gymnasio
de scientiarum laudibus habuit. Item composuit de arte studendi legendi
que. Item de memoria & pronuntiatione. item scripsit. xx. repetitiones. Itē
in decretalibus ac decreto multas interptationes: atque cum etiam neq; the
ologiam neque philosophiam ignorauerit in euangelia & aristotelis ethicā
atque rhetoricam plura edidit: aliosque tractatus permultos: denique hui⁹
scripta atq; editiones sexaginta numerum excedunt. Fuit preterea salmanti
cæ plures annos canonici iuris prestantissimus professor: & qui plurimum
auditoribus profuit. Cæterum huic filius alfonso benauentanus doctor i
professione successit: qui nostra tempestate magna & doctrina & auctori
te ius idem pontificium plenissime docet.

De Elio anthonio nebriffensi libe
ralium artium magistro.

Iam me Elius anthonius nebriffensis inter uiros litteris illustres iure cōme
morandus hoc loco de se silentium agere non finit: clamat enim uir magna
doctrina & ingenio singulari musiq; perornatus & insignis orator: ac de
me queritur: q̄ cum plurimos ante retulerim: illum haecenus delitescere per
miserim: qui singulari quodam beneficio patriam et uniuersam hispaniam
affecit: Siquidem ipsam turpissima submersam barbarie primus romano
induit eloquio: nam cum ingenio atque ætate p̄cipue floreret: uirtutis sciē
tiæque percupidus relicta primo nebriffa patria salmanticā petiuit: ubi cū
aliquamdiu litteris operam summa cum diligentia dedisset: deinde latinæ
linguæ defectum apud hispanos uel maximum fœdissimum: que loquendi
morem & a latio penitus sermone alienum aīaduertens in italiam secedere
statuit: ut & seipsum & patriam cui omnes plurimum debemus latinis litte
ris ornaret. Illuc itaque profectus preter alias facultates p̄eticam & oratori
am p̄cipue quibus magis indigebat a doctissimis preceptoribus didicit:
quibus elegantissime instructus & i patriam reuersus salmanticæ linguæ
latinam profiteri quamprimū cepit: aqua illorum temporum hispani ho
mines fere omnes adeo abhorrebant: ut ad eam non facilius conuerti potu
erint: quam ad christianam fidem p̄uiores senioresq; iudei. Ille autē sum
ma patientia atque constantia ueluti nomen olim christi diuulgantibus as
similis paulatim illorum pectora indomitōsq; animos latini sermonis dul

cedine moliebatur alliciebatq; atq; ut omnes a barbaro ritu & inceptis institu
tionibus abduceret nouū ac putile grāmatices opus tamq̄ nouam legē edi
dit. Quam ob rem non minus quidem ei tota debet hispania quā itelia lau
rentio uallensi: hic enī ex italia: ille uero ex hispania barbarienē penitus extir
pauit. post autem opus de grāmaticæ p̄ceptis plura quoq; composuit: p̄se
tim magnum ac diffusum uocabulorū librum: in quo omnia pene compre
hendens quæ ad latinum sermonem pertinent: incredibilem quidem om
nibus utilitatem attulit.

De andrea cognomento gacto ordinis
minorum uiro doctissimo & conciona
tore prestantissimo.

Attamen Andreas cognomento gactus ordinis minorū celeberrimus theo
logus atq; diuinarum humanarumq; rerum scientissimus magnaq; cōmen
datione dignissimus ingrato inuoluendus silentio non est: qui cū in ualli
soleto patria p̄mas litteras & grāmatices elementa didicisset: mox p̄ma ado
lescentia omniū disciplinarum & bonarū artium p̄cupidus salmanticā pe
tiit: ubi aliquot annos artibus liberalibus & latinæ linguæ diligenter ope
ram dedit: atq; antiquitatibus & historiis libenter incubuit: in quibus tan
tum p̄fecit: ut sine dubio inter omnes cōætaneos ne dicam ceteros doctissi
mus atq; unicus haberetur: quem non minus memoria & ingenium: quam
labor & studiū iuuabat: attamen erat potus cibiq; parcissimus ac natura ip
sa uere stoicus: nihil enī colendo corpori (ut plures facere solent) tempis im
pēdebat. a p̄mis enī ac teneris annis philosophicam uitam agens sapientiæ
dūtaxat contemptis publicis p̄uatisq; actionibus auidiissime studuit. demū
ab omnibus eruditissimus iudicatus ordinis minorū uiros religiosos mer
cedula conductus: salmanticæ philosophiam siml & theologiam docere ce
pit: qui cū esset non sanctus minus quā doctus: discipulorū religiosorū ui
ta & consuetudine p̄specta: & diui francisci cuius illi ordini & institutis ser
uiebant regulæ religionis aīaduersa: sic prorsus diuino flagrauit amore: ut
diuus ipse franciscus: qui eum tamq̄ uoluptatis ortum in quo quieti⁹ ac se
curius a mundi semotus fluctibus soli deo uacare posset: multo labore plā
tauit: atq; omniū p̄mus colere cæpit: ut & reliquos spiritualibus & doctri
næ gratiæ aquis irrigaret: qua in re sanctissime constitutus diuino afflante
santu uitæ formam ac regulam quasi celestem composuit ac descripsit: &
seruandam filios ac fratres uerbo p̄sertim & exemplo docuit: quibus conuo
catis hæc edidit obseruanda inquit: Regula & uita nostra fratres carissi
mi domini nostri iesu christi euangelium sanctum iubet obseruare uiuēdo
in obedientia sine proprio & i castitate usq; ad mortem: hæc igitur omnia
gactus iuuenis: uita & moribus integerrimus cum dum huius ordinis reli
giosos edocebat lectitasset: diuina uoluntate compulsus habitum religiōis

assumpsit: ad quam plurimum & utilitatis & honoris attulit: Imo namque anno quo in eam ingressus est pto: Confirmatione ac professione facta statim de rebus diuinis & mortalium salute ad populum salmantinum aliosque concionari & predicare cepit egregie: qua in re cum popularibus tum uero doctissimis hominibus fructum semper uberrimum prebuit: eum itaque concionantem nemo non libentissime atque audissimè adit: quicquid enim concionando profert non ad captandam auram popularem: non ad ambitionem: non ad suam utilitatem uel gloriam: sed ad dei optimi maximi cultum: ad auditorum commodum dicere consuevit: quapropter eum quidem suæ ob uitæ sanctitatem aliorum numero quos hæc sanctissima religio & ordo peperit: aggregandum proculdubio crediderim: ita namque Ludouicum episcopum: Anthonium hispanum: Bonauenturam cardinalem: Bernardinum senensem sanctorum numero relatos imitatur: ita & nicolaum: alexandrum: ac sextum pontifices summos: qui religionem hanc & ordinem plurimum extulerunt: ita denique diuum ipsum Franciscum huius ordinis patrem & ducem ac dominum nostri iesu christi stigmatibus insignitum in omni uita sequitur: ut deus omnipotens illum ad coelestem gloriam & coelitem consortium uocasse uideatur.

De Iacobo decio episcopo salmantino
pho ac theologo celeberrimo.

Iacobus autem cognomine decius episcopus salmantinus philosophus ac theologus conspicuus quantum & doctrina & moribus emicuerit duo quidem maxime declarant: primum quod salmanticæ præcipuam theologiæ professionem omnium facultatis huius suffragiis ad modum iuuenis est assecutus: secundum quod cum ferdinandus & helisabe hispaniæ siciliæque christianissimi principes pro iohanne unico filio atque carissimo præceptorem & doctrina & uita moribusque præbaturum summa cura ac diligentia quererent: inter hispanos omnes uiros litteris & moribus claros quorum numerus est pene infinitus solum hunc deligere statuerunt: a quo iohannes filius excellentissimus princeps & doctrinam hausit singularem: & mores integerrimos: qui uelut optimus tum princeps tum discipulus de se optime meritum præceptorem mirifico semper amore dilexit: & salmantini dignitate episcopatus donauit: cui quidem dignitati plurimum ipse uir doctus: probus: prudensque dignitatis & decoris ac utilitatis. Cæterum tum primum episcopus est electus ut est preterea uir conscientia & liberalitate linguæ theologiæ professionem maiorem dignitatem ac censum consecutus statim dimisit: ac pronunciauit: ut ea non suo nomine legeretur: ne sua conscientia one realiquo grauaretur.

De pomponio mella cosmographo celeberrimo.

De me queritur interim pomponius mella: quod eum per obliuionem iam silentio

transieram: qui non iniuria quos doctrina longe excellit: eos quoque in isto opere debuit antecere: pluribusque præponi: hic enim unico cosmographiæ libello cunctos pene cosmographos antecessit: in illo namque opere quod de situ orbis edidit: quantum & doctrina & ingenio claruit facile colligit: nihil ei illo sublimius: nihil elegantius: nihil doctius: nihil denique uerius si cum aliorum scriptis illud conferre uelimus.

De Trogo pompeio historiographo celebri.

Adiungam pomponio mellæ trogum pompeium: qui mihi quoque sero uenit in mentem: erat enim uterque pluribus anteposendus: fuit itaque trogus pompeius historicus illustris: & qui orbis totius historiam a Belo nini regis assiriorum patre usque ad cesarum tempora ingenti facundia composuit: eaque in libros quadragintaquattuor distinxit: quam etiam historiâ iustinus eius discipulus in formam breuiorem redegit.

De Silio italico poeta clarissimo.

Silium autem italicum quidam non in italica hispaniæ urbe natum uoluerunt: sed inde originem duxisse: quia prope cum italicus dicatur ab italica bethicæ prouinciæ ciuitate mihi inter hispanos numerandus uisus est: quantum autem in poetica uir & excellentia floruit opus quod de bello punico præstantissimum composuit facile indicat. Inter hæroicos enim poetas non ultimum obtinet locum.

De Ferdinando rhoano philosofo & theologo præstantissimo.

Subnectam huic ferdinandum rhoanum theologiæ magistrum philosophum ac theologum celeberrimum: qui salmanticam atque eius celeberrimum gymnasium summis laudibus ornauit. Quippe quod doctrina singulari & uita honestissimus theologiæ atque omnium liberalium artium sacrarumque rerum optimus interpres sine ullo competitor Decio salamantino episcopo non immerito in theologiæ professione successit: hac enim in re precipue pollet: auditoribusque mirifice prodest.

De Alfonso palentino.

Alfoncus etiam palentinus literis claruit: plura namque opera edidit: ac præcipue synonyma quedam: atque uocabulorum opus amplum & copiosum: in quo omnia fere aliorum opera de uocabulorum significatione complexus est.

De Iacobo ualeriano

Iacobus quoque ualerianus & litterarum: & rei militaris gloria splendidus fuit: qui sermone hispano plures composuit historias: atque magis ingenio quam doctrina fretus.

De Ferdinando pulgario philosofo.

Ferdinandi uero pulgarii eloquentia atque moralis philosophia magna fuit ac laudabilis: Siquidem sermone hispano plura edidit eleganti facundia et uberrima dicendi copia: In eo enim opere quod de uiris scripsit illustribus plurimum et ingenii

& doctrinæ & scribendi artis ostendit: multa quoque memoratu dignissima composuit: in quibus magnam quidem laudem premeruit.

De Ambrosio motefino egregio theologo.

Ambrosius aut motefinus ordinis minorum theologus eminentissimus tepestate nostra & scientia & uitæ honestate mirum in modum claret: quem & si nondum eius ad nos opera puenire: multa tamen scripsisse plures nobis retulerunt.

De Berga theologorum maximo.

Accepimus etiam bergam in theologia magram excellentissimam atque ordinis minorum in ipsa theologia & in aliis artibus liberalibus eminentissimam esse: ad quem propter doctrinæ famam singulare gactus sicut uis in omni scientia atque lingua scientissimus: ut cum eo de re litteraria differeret ex sicilia in hispaniam perfectus est.

De Ioanne sancti Martini ordinis predicatorum doctore.

Ioannem quoque cui sanctus Martinus cognomen est: predicatorum ordinis concionatore & egregium esse theologum cum plures nobis affirmarunt: tum uero Ioannes ualentinus sancte marie mercedis apud Burgitanam ciuitatem ordinis commendator: hic enim cum parisiis artibus liberalibus & theologiæ similis operam daret: se Ioannem illum eruditum & a multis in sacris litteris commendatum fuisse nobis retulit: quod etiam magis confirmo: quia beneuetano comite nostro ualde diligitur: et dum concionatur libenter auditur: qui cum optimo iudicio perditus sit: non nisi uiros magnos & excellentes audire solet. At qui ipse quoque Ioannes ualentinus in eadem doctrina non parum est eruditus: atque uterque uita quidem probus.

Cæterum cum hispanorum uirorum qui litteris fulgent super sit maxima multitudo nunc his expositis & quantum uires nostræ potuere celebratis hic finem faciam: ita tamen ut quod ante diximus simus facturi: alios enim colligemus: quos his paulopost adiungemus: restant enim plures uiri litteris insignes tum in curia regia: tum in salmantica ciuitate: & præsertim præfiores qui publice docent: multi itaque notabuntur olim: In multis enim futuræ memoriæ signa uidemus: & præcipue nostris quibusdam discipulis: quorum scientiæ spes in uelut in speculo fulget in oculis: signa namque certissima præferunt. Franciscus chiron mattillanus: Ioannes conghensis: Iacobus uillolatenfis sacerdos: Petrus uiuancus cantaber: Rodoricus metellinus: Ioannes callegus: Alfonsus aluarus toritanus: Comotius: Ioannes sanctius quintanilensis: Trigueros uereñsis: Anthonius aglaris: Sádoual: Tobiasius petra ficta: Ludouicus caccereñsis: Ioannes calu: Sebastianus: Rodoricus maioritanus: Ioannes legionensis: Alfonsus legionensis: Malpartita: atque alii qui plurimi quos enumerare longum est: nam quis tot iurisperitos: philosophos: mathematicos: medicos: theologos: astrologos: dialecticos: grammaticos salmanticæ doctissimos connumerare queat: ad eo enim salmantinum gymnasium tempore nostro discipuli

nis omnibus atque uirorum floret ingeniis: ut nobis nullis penitus inuidendum sit.

De Hispaniæ locis religionis christianæ miraculis celebratis.

Statueram ac pollicitus sæpe sum me hispaniæ loca christianæ religionis miraculis culta scripturum: quod si ad operis finem id quod summi Cicero fuerat distulerim: nemo mirari debet: solent enim quæ digniora sunt (ut alia magis adiuuent) Interdum ultimum locum sortiri: cum itaque omnes hispaniæ res memoratu dignas scripserimus: nunc easdem rerum ad christianæ religionis cultum pertinentium commemoratōe multo clariores faciemus: Sunt igitur in hispania loca insignia & frequenter celebrata ac decorata miraculis hæc: compostella diui Iacobi miraculis culta: guadalupe Mariæ uirginis celeberrima domo & innumeris miraculis illustris: Item eiusdem uirginis alia domus quæ rupes gallica dicitur: Ouitanorum ciuitas apud astures crucem quam angeli fecere diuinitus colit: Cæsar Augusta Mariæ uirginis pilariæ miraculis frequentatur: Baluanera quoque domus diui Benedicti ordinis ubi athanasius habitum religionis accepit: sicut compostella miraculis & iubileo quolibet septennio christianos innumeros peccatis absoluit. Darocca christi corporalibus gaudet: montis ferrati Mariæ uirginis assidue miracula cantat ecclesia: apud Burgitanam ciuitatem in templo diui Augustini christi imaginem cruci affixam adorauimus: quæ a Nichodemo facta phibetur: hanc quoque miraculis celebratam plures nobis affirmarunt: & salmantica etiam ciuitas nostra tempestate in sancti augustini ecclesia Ioannis sagahonii diui augustini ordinis hominis religiosissimi miracula celebravit. Iacenna autem ciuitas christi sudario atque uultu quem ueronicam dicimus ad modum gloriatur. Hæc igitur sunt hispaniæ loca religionis christi anæ miraculis celebrata & summa ueneratione culta frequenter: quæ non ab ipsis hispanis solent: uerum etiam a cunctis christianorum populis & externis principibus deuotissime coluntur: & maximis muneribus ornantur: harum autem religionum miracula quæ plurima sunt historiarum atque inicitia causa breuitatis omisimus: quæ si quis scire uolet ab illorum cultoribus petat: qui cum ea celebrant nihil ignorant.

LIBRI SEPTIMI ET VLTIMI FINIS.

Lutius marineus ficulus Rodoricopem-
tello benaudenti comitis filio uiro docto at-
que magnifico salutem dicit.

Ab hinc quinquennium rodorice uir insignis quum tu parisiis literis operam
dabas & gymnasia illa florētissima studiose diligēter colēs & il-
lustrās cū aliis facultatibus (ut accepimus) etiam multa clara in-
genia plurimū delectāt incubebas: ego patrē tuū comitem uirum illū ma-
gnanimum & illustrem uidere & cognoscere atque colere percipiens bena-
uentum ubi tum ille erat me contuli: illius enim in italia & in sicilia primum
nomen ingēs et a multis famam celebratam audieram: deinde uero cum in
hispaniam uenissem: neminem quidem unquam inueni: qui mihi de eonō
uirtutes innumeras: non laudes ingentes: non facta illustria: non denique
mirabilia predicauerit: quæ & si a pluribus accepimus: hæc eadem tamē cer-
tius ac sæpius nobis exposuit Ioannes conchenſis sacerdos & doctrina &
moribus integerrimus: Qui me ut secum benauentum peterem: & quæ de
tuo patre illustri & expectato uiro fama loquebatur re ipsa cognoscere mo-
nuit: itaque feci non inuitus: & (quod te scire uelim) neque me illius consi-
lii: neque nostri unquam pænitebit obsequii: Pater enim ille tuus ut est
suapte natura munificentissim⁹: me non modo honorifice benigneque sus-
cepit: sed humane quoque ac familiariter allocutus (ut cæteros solet) ma-
gnis muneribus affecit: qua in re cum eius corporis prestantiam & excellen-
tem formam: tum uero animi magnitudinem uehementer admiratus sum:
quam quidem nunquam destiti predicare: huiusmodi namque uirtutes atque
naturæ dotes eo laudandæ sunt magis: quo minus ubique terrarum tempe-
state nostra reperiuntur: cum itaque comes magnanimus sua liberalitate quæ
prestat omnes mortales me sibi nimium fecisset obnoxium ne immemoris
accepti muneris crimen incurrerem: opus de hispaniarum rerum laudibus scri-
psi: quod illius clarissimo nomini longiori prefatione dedicavi: in quo qui-
dem edendi festinatio mihi fuit odiosa: nam me certe uel in maturum ad ima-
turi operis editionē & multorum efflagitatio & salmantinensis academice senatus
coegerunt: Rodoric⁹ ei maricus salmantini gymnasii rector cæteri que magis:
omnesque salmanticæ egres ut op⁹ nodum maturum impressoribus traderē & impressum
quam primum publice legerem iusserunt: quam ob rem & diligentius opus
inspicere: & comitis aduentum expectare mihi integrum non fuit. Hac igitur
epistola librum qui in lucem prodire non audebat: & iniqui inuidorum atque ob-
trectatorum censuram metuebat tibi commendare decreui: ut et tuo precinuo et
ingenio singulari: & nomine comitis illustris amplissimo fretus ac tutus
bonis omnibus morem gerat: & si qui erunt qui ob inuidiam & sui prauam
generis originem nobis obesse ac detrahere conabuntur (puto autem nul-

los futuros illorum morsus & latratus inanes: & sibi ipsi nocituram rabi-
em contennat. opus ergo legendum atque tuendum suscipe uir illustris: quod
si magnanimo & excellentissimo uiro patri tuo tibi que non ingratum fuisse
se perspexeris: me quidem ad maiora onera & longiores labores accingam:
opus enim de pementallorum domo: de comitis laudibus: de nobilitate ge-
neris & origine: de rebus magnifice gestis scribere protinus incipiam.

Vale uir insignis.

Lutius marineus ficulus Rodorico
Marico salmantini gymnasii recto-
ri clarissimo salutem.

Cum me sæpius hortareris Rodorice rector illustris: ut librum quem de his-
paniæ laudibus scripseram publicarem: & si res hoc minime postulabat:
(quia liber nuper compositus: & uix dum absolutus maturitatis tempus ex-
spectabat) malui tamen tibi morem gerere: qui cum librum lectitasses non
modo probasti: sed etiam carminibus elegantissimis extulisti: quæ aliorum me
tuere censuram: dum solus ipse des nobis ueniam: siquid inueneris: quod tu
as aures offendat: temporis enim breuitate quedam quæ dum opus ab im-
pressoribus tractabatur raptim componebam: relegere non potui.

Vale rector clarissime & me sicut soles ama.

Siculus alloquitur librum suum.

Publica gymnasii (possunt) ad pulpita magni.

Teliber ius iubent recti & omnis eques.

Iussus abi: nobis illis parere necesse est

Qui modo gymnasii iusq; forūq; tenent.

Nec dum tempus erat: nec nunc te exire decebat:

Sed minus hoc iussu te licet esse domi.

At tamen ipsa tibi certe fortuna timenti:

Visa est & rebus fata fauere tuis.

Non petis admitti quoniam: sed honre rogatus:

Nobilium uenies missus ad ora uirum.

Nam te quod noster se iussit adire senatus:

Te quod amat fecit: quodq; uidere cupit.

Ergo metu posito uentis tua uela secundis

Solue: uocat cursus aura benigna tuos.

Qd cito disedens non castigatus abibis:

Ipsa tibi ueniam iussa repente dabunt.

Rector: eques: doctor: ciues: iam nostra probarunt

Munera: nos illi qui tueantur erunt.

Te quoq; & inuidiæ morsu defendet ab omni

Vnicus illustris magnanimusq; comes.

Defendent etiam plures comitesq; ducesq;

Et procures quorum nomina nota facis.

Ire potes nostris nimium securus alumnis:

Qui ficuli nomen numinis instar habent.

Deniq; tota suas foelix hispania laudes

Proteget: & nobis premia digna dabit.

Illa quis ignorat (liceat modo uera fateri)

Tota quidem magno plena labore meo est.

Rumpe moras igitur: summo pia sacra tonanti

Exequere: ut foelix hoc tibi prestet iter.

Ture dato comitis confer te ad limina primum:

Et beneuentanos ingrediare lares.

Atq; salutatum comitem uisumq; relinques:

(Si uolet) atque urbem gymnasiumq; petes.

Inde per hesperiam totam: totumq; per orbem

Hispanas laudes & tua dona feres.

Ito per antiquas omnes quas scripsimus urbes:

Vade per illustres magnanimosq; uiros.

Principibus defer rerum monumenta suarum:

Illorumq; solum nobile quicquid habet

Vade uel inuito gallorum rege per alpes:

Et res hispanas: inuidiamq; feras.

Ibis in italiam: doctis quæ gaudet alumnis:

Hesperia laudes inclita roma leget.

Te leget antistes pater optimus: atq; quirites:

Qui ferdinandi nomina regis amant.

Te (licet indignum) sapiens quoq; perleget unus

Flamminius: nostræ gloria trinacriæ:

Ingenio: uita: doctrina: moribus: omnes

Presentes uincit: preteritosq; uiros.

Hunc celebrate uirum ficuli: celebrate quirites:

Veraq; uirtutis præmia quisquis amas

Inde panohrmitas foelices nomine dictos

Aspicias: o q te liber esse uelim.

Illic inuenies dominos: charosq; sodales.

Illustresq; uiros: discipulosq; meos.

Hic ubi magnates: notosq; reuiseris omnes:

Post natale solum bithiniumq; petes

Te soror: ac fratres omnes: multiq; propinqui:

Turba salutatum maxima conuenient.

Pluraque concurrent alii tibi dona ferentes:

Omnia uix capiet munera nostra domus.

O q ficanios procures uidisse iuuabit:

O q te nostræ tecta subisse domus.

Vade igitur foelix: non ultra nostra morari

Te decet in longas dona ferenda uias.

Haud te pariter longos tolerasse labores:

Nam labor omnis abit: & bene facta manent.

I precor: & cunctos tolerando uince labores:

Et quis longum perfice lætus iter.

I tua diua parens christi pia uota secundet:

Vela uocant zephyri: tu modo solue ratem.

Ante precare tamen matrem genitricem tonantis:

Eius & in sancto nomine tutus abi.

Huic te comendes: hanc ipsam semper adores:

Hec faciles cursus: auxiliumq; ferat.

Adiuuat hæc omnes: miseros & iusta petentes:

Audiat: & facilis uirgo uocata uenit.

Emendationes quorundam locorū. In
p̄fatione legendū dedicare uoluisse: nō
aut noluissē. Item te plurimū iuuat in-
genium: ubi te nō inuenit: Item i eadē
ubi est quippe q̄ fortunæ legendum est
quippe: qui enim uacat.

Item folio. xxiiii. ubi est licentiatus alfo
sus oropesanus: non alfon sus: sed gon-
saluus legendū est. Item folio. xxii. ubi
legitur Iacobus meadus cordubensis:
non Iacobus: sed Rodoricus legito.

Que libro primo continentur.

De hispaniæ situ.	Folio. iiii.
De hispaniæ nominibus.	iiii.
De hispaniæ metallis.	iiii
De hispaniæ climate.	v.
De hispaniæ uinis.	v
De hispaniæ fructibus & arboribus.	vi
De hispanis pecoribus.	vi
De hispaniæ uenationibus.	vi
De hispaniæ piscibus.	vii
De hispaniæ salinis.	x
De hispaniæ balneis & thermis.	x
De hispaniæ fictilibus.	xi
De hispaniæ aquis.	xi
De hispaniæ fluminibus.	xi

Que secundo libro continentur.

De Beticæ prouincia.	xiiii
De Lusitania prouincia.	xvii
De salmantica clarissima ciuitate et eius laudibus.	xviii

Que libro tertio continentur.

De Gallæcia prouincia.	xxv
De prouincia Tarraconensi.	xxvii
De prouincia Carthaginensi.	xxvii
De prouincia Tingitana.	xxxi
De insulis hispano mari adiacentibus.	xxxii
De hispanorū hominū moribus.	xxxii

Quæ libro quarto continentur.

De primis hispaniæ cultoribus.	xxxiiii
De Ferdinandi regis & Helisabes regi- næ xpianissimorū principum laudibus.	xxxvii

De Iohanne ferdinandi regis & helisa- bes reginæ filio p̄ncipe clarissimo.	xxxix
De impatoribus quos hispania romæ et constantinopoli dedit.	xxxix
De Nerua romanorū impatore.	xxxix
De Traiano romanorū impatore.	xxxix
De hadriano romanorū ipatore.	xl
De Anthonio pio romanorum impera- tore.	xl
De marco anthonio uero romanorum imperatore.	xl
De Theodosio seniore impatore cōstan- tinopolitano.	xl
De archadio impatore constantinopoli- tano.	xli
De Honorio impatore constanti.	xli
De Theodosio iuniore constantinopo- lis imperatore.	xli

Quæ libro quinto continentur.

De hispaniæ uiris illustribus.	xli
De Rodorico pementello beneuenti co- mite magnanimo.	xli
De ferdinando gonfalu.	xlii
De Rodorico uuuario q̄ alecides cogno- minatus est.	xlii
De Federico maris hispaniæ ponthar- cho.	xliii
De ferdinando aluaro toletano albano comite illustri.	xliii
De Garfia duce albano ferdinandi filio.	xliiii
De Rodorico leone duce gaditano.	xlv
De Petro manrico duce nageresi.	xlv
De rodorico manrico comite paretano & scti Iacobi miliciæ ordis p̄fecto.	xlv

De henrico alfonfi pontarchi filio albæ
listenfi comite. xlv
De bernardino uerasco hispaniæ comes
stabili. xlv
De Ioanne fitua comite cifontano. xlv
De rodorico comite ribadei. xlv
De petro comite placenino. xlv
De alfonso carillo toletano archiepisco
po. xlv
De Ioanne pociequo uillenæ marchio
ne. xlv
De Ignico lupo mendosino sancti lanæ
marchione. xlv
De Iacobo duce infantatico xlv
De Ignico duce infantatico Iacobi filio
folio xlv
De garfilasso cognoie uegio. xlv
De Gastone cerdonio methinnæ xlv
comite xlv
De Ludouico portucarrerio. xlv
De alfonso aquilari. xlv
De alfonso cardina. xlv
De manuelo pontio leone. xlv
De petro gyronio. xlv
De martino galindo. xlv
De Petro uerio. xlv
De Petro pontio. xlv
De rodorico comite caprenfi. xlv
De petro ferdinado comite phari. xlv
De Ludouico pernia. 1
De Rodorico faxardo. 1
De Sorio quignonensi. 1
De Ioanne saiauetra & gonfalu fratri
bus. 1
De rodorico naruaio 1
De plibus uiris illustribus. 1
De Rodecio mendinoso comite castrẽ
fi. 1
De aluaro mendosino castrẽfi comite. 1
De rodecio mendinoso. 1

De Rodorico mendinoso: aluaro: petro
& Ioanne fratribus uiris illustribus. li
De diagometio sandoualo castrẽfi co
mite. li
De petro lupo cognometo aiala. li
De Iacobo ferdinando hispaniæ maris
cali. li
De alfonso phari comite illustri. li
De aluaro quinto ferdinando filio regi
orum cõsidiorum pefide. li
De Ioanne gusmano methinnæ fydo
niæ duce magnanimo. li
De quodam manrico archiepiscopo to
letano. li
De petro manrico maiori legionensi p
fide seu adalentato. li
De Iacobo mario comite triuigni. li
De Gometio manrico Toletanæ urbis
prefecto. li
De ignico manrico archiepiscopo hispa
lenfi. li
De federico manrico azuagæ ordis san
cti Iacobi cõmendatore li
De rodorico manrico comite paretano
& sancti Iacobi ordinis militiæ pefe
cto. li
De Ignico manrico epo cordubensi. lv
De Garfia fernando manrico malachæ
urbis pmo prefecto & almageræ sancti
Iacobi ordinis cõmendatore. lv
De bernardino manrico ferdinandi re
gis & regine helisabes architridino. lv
De petro faxardo murfiæ pefide cui ser
uiuit carthago noua. lvi
De ferdinando iutara. lvi
De Iacobo nepote archidiacono cacce
renfi. lvi
Quæ libro sexto continentur
De uiris doctrinis illustribus. lvi
De lucio anneio seneca philosopho cor

dubens. lvi
De alio seneca tragico. lvii
De marco fabio quintiliano rhetore &
philosopho clarissimo. lvii
De M. ualerio martiale poeta celebri. lvii
De liciniano & aliis poetis lviii
De iuueno cardinali & insigni poeta. lviii
De paciano epo barchinonensi. lviii
De Orosio tarraconensi sancti augusti
ni discipulo. lviii
De aduentio episcopo. lix
De sancto Leandro epo hispalensi. lix
De sancto Isidoro hispalensi archiepi
scopo. lix
De Ioanne uesegoto epo. lix
De eutropio episcopo. lix
De uero hispalensi epo. lix
De petro archiepo cõpostellano. lix
De auicenna medico clarissimo. lix
De auerroẽ medico cognometo commẽ
tatore. lx
De sancto dominico calagurritano. lx
De diuo anthonio sacrari archa cogno
minato. lx
De hugone barchinonensi episcopo &
fabino cardinali. lx
De raymundo barchinonensi. lx
De petro medico episcopo tuscalano at
que summo pontifice. lx
De garfia iure consulto. lx
De alfonso hispalensi epo doctore. lxi
De egidio hispalensi episcopo et fabino
cardinali. lxi
De diuo Vincentio celeberrimo theolo
go. lxi
De Iacobo toletano heremitarum ordi
nis excellentissimo theologo. lxi
De calixto tertio summo pontifice. lxi
De sancto uincentio martyre. lxii
De diuo laurentio martyre. lxii

De diuo illesonso toletano lxiii
De sancta florentina. lxiii
De sancto turibio altorice epo. lxiii
De sancta Eulalia uirgine & martyre. lxiii
De sancta Leucadia. lxiii
De sancta christa & sancta Sabina. lxiii
De diuo petro cognomine barcho. lxiii
De sancto Victore martyre. lxiii
De sancta Engratia uirgine & martyre lxiii
De duodeuiginti martyribus. lxiii
De sancto Lauriano archiepiscopo his
palensi lxiii
De sancto Braulio episcopo caesaraugu
stano. lxiii
De benedicto summo pontifice. lxiii
De damafo pontifice maximo. lxiii
De sancto fulgentio. lxv
De diuo rege ferdinando. lxv
De sancto Valeriano. lxv
De alfonso rege mathematico. lxv
De petro hispano mathematico. lxv
De Ioanne torquemata cardinali. lxv
De Ioanne placentino cardinali. lxv
De Petro mendosino hispaniæ cardina
li. lxv
De Ioanne mena poeta. lxvi
De Paulo carthagena episcopo burgita
no. lxvi
De Ludouico accugna episcopo burgita
no. lxvi
De alfonso epo burgitano. lxvi
De Francisco caurenfi episcopo. lxvii
De tello episcopo cordubensi. lxvii

Quæ libro septimo continentur.

De Alfonso cognomēto toſtato.	lxvii	De hiſpali ciuitate.	xvi
De Dalmatio ep̄o ſiracuſano.	lxvii	De Nebriffa.	xvii
De alfonſo ſonſeca archiep̄ſcopo com- poſtellano.	lxvii	De Corduba ciuitate.	xvii
De petro ximenio ep̄o caurenſi.	lxviii	De Conſtantina.	xvii
De bernardio caruaialo cardinali.	lxviii	De Emerita auguſta.	xviii
De ferdinādo talabrico archiep̄o.	lxviii	De Toletana ciuitate.	xxv
De thoma torquemata ordinis predica- torum.	lxviii	De numantia.	xxv
De ioanne magiſtro ſcti dñici.	lxviii	De Valliſoleto.	xxv
De alfonſo caualleria iure cōſulto.	lxix	De Beneuento.	xxv
De alſoſo baraxa burgitanæ eccl̄iæ deca- no.	lxix	De quattuor hiſpaniæ templis precipu- is.	xxvi
De alfonſo ep̄o palentino.	lxix	De Compoſtella ciuitate.	xxvi
De ioanne accia ep̄o cathinenſi.	lxix	De gallorum & hiſpanorum pugnandi differentia.	xxvii
De Ignico mēdoſino ordiſ mīorū.	lxx	De Tarracone ciuitate.	xxvii
De ioanne methina pacēſi ep̄o.	lxx	De Cæſarauguſta ciuitate.	xxvii
De henrico uillenate mathem atico.	lxx	De llerda ciuitate.	xxviii
De ioanne alfonſo benauentano docto- re.	lxx	de Barchinona ciuitate.	xxviii
De anthonio nebriffenſi.	lxx	de Gerona ciuitate.	xxviii
De andrea gaſto ordinis mīorū.	lxxi	de Carthagine noua.	xxviii
De iacobo decio ep̄o ſalmātino.	lxxi	de Valentia ciuitate.	xxviii
De Pomponio mella.	lxxi	de Sagunto.	xxix
De Trogo pompeio.	lxxii	de Concha ciuitate.	xxxi
De ſillico italio poeta.	lxxii	De Maiorica ciuitate.	xxxiii
De ferdinando rohano theologo.	lxxii	de Caura ciuitate.	xviii
De alfonſo palentino.	lxxii	de olyſippo ciuitate.	xviii
De iacobo ualeriano.	lxxii	de Pacenſi ciuitate.	xvii
De ferdinando pulgario.	lxxii	de Coimbrica ciuitate.	xvii
De ambroſio montefino.	lxxii	de legionenſi ciuitate.	xxvi
De berga theologorū maximo.	lxxii	de Burgitana ciuitate.	xxvi
De ioanne ſancti martini ordinis p̄di- catorum doctore	lxxii	De menſa triū regū cōmuni.	xxvi
		de precipuis cuiuſq; provinciæ ciuitatib.	
De hiſpaniæ locis religionis chriſtianæ miraculis celebratis.	lxxii	De Stella ciuitate.	xxvii
De Granata ciuitate.	xv	de Viana bellis cōcuſſa.	xxvii
De ſacta fide.	xv	de Olito edificiis celebri.	xxvii
De genatenſi uictoria.	xvi	de mirabili montis atitudine.	xxviii
		de Purpuriano oppido nobili.	xxviii
		De regis & reginæ in granatam urbem ingreſſu.	xvi
		de maurorum cōſilio et deditōne	xvi
		de maurorum infidiis cōtra ferdinādū regem & heliſaben reginam.	xvi

